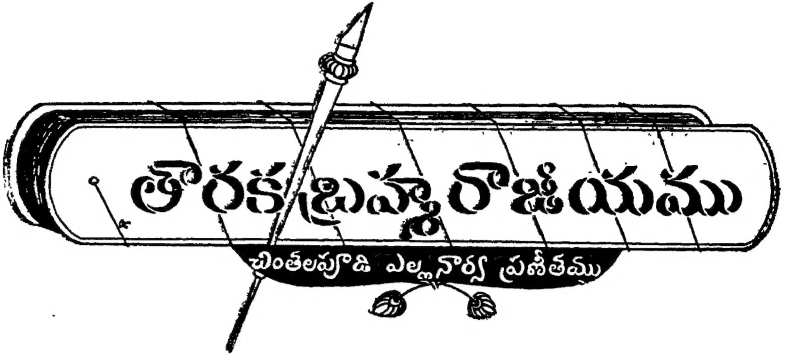

Acc. No: 23781

A. P. G. O. M. L. & R. I. Series 15

పరిష్కర్త

విద్వాన్, శిరోమణి శ్రీ అక్కిరాజు వేంకటేశ్వరశర్మ
రిటైర్డ్ సీనియర్ రెక్టరర్ - తెలుగు, సంస్కృతము
ఏ. సి. కాలేజి, గుంటూరు

జనరల్ ఎడిటర్

డా॥ వి. వి. యల్. నరసింహారావు, ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి.,
చై రెక్టర్, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత
గ్రంథాలయ పరిశోధనాలయ శాఖ

ప్రచురణ

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ

(ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం, పరిశోధనాలయం,

హైదరాబాద్-500 001

A.P.G.O.M.L. & R.I. Series 15.

TAAHAKABRHAMA RAAJEYAMU

By Chintalapudi Ellanarya

First Edition : MARCH 1985

No. of Copies : 200

Price : Rs. 34/—

874.8131
ELL

A. P. Govt. Oriental Manuscripts
Library & Research Institute,
Abids, Hyderabad 500 001.

Title Design : B.K. Chary

Printed at
MASTER ART PRINTERS
1-1-694/2/A, Gandhinagar,
Hyderabad 500 380.

విషయ సూచిక

ప్రవేశిక :	డాక్టర్ వి. వి. యల్. నరసింహారావు	iv
Perface :	ప్రొఫెసర్ ఆర్. సుబ్రహ్మణ్యం	xiii
అవతారిక :	విద్వాన్, శిరోమణి శ్రీ ఆక్కిరాజు వేంకటేశ్వరశర్మ	o
తారక బ్రహ్మరాజీయము :	కాకినాడ తాళపత్ర ప్రతి నకలు : మొదటి పుట, చివరి పుట	30
తారక బ్రహ్మ రాజీయము :	చింతలపూడి యెల్లనారకప్రణీతము	
	ప్రథమాశ్వాసము	1
	ద్వితీయాశ్వాసము	35
	తృతీయాశ్వాసము	69
	చతుర్థాశ్వాసము	96
	పంచమాశ్వాసము	124
అనుబంధములు :		
	తారక బ్రహ్మరాజీయము : ఛందస్సుబ్ధిక	131
	గద్యపద్యానుక్రమణిక	132

Dr. V. V. L. Narasimha Rao, M.A., Ph.D.,
Director,
A.P. Govt. Oriental Mss. Library and
Research Institute,
Hyderabad,

ప్రవేశిక

చింతలపూడి ఎల్లనార్యకవి రచించిన 'తారకబ్రహ్మరాజీయ' ప్రబంధము వస్తుగౌరవముచేతను, కవితావైభవముచేతను, మీదు మిక్కిలి రాయల ప్రబంధయుగమునకు సంబంధించిన సత్కావ్య మగుటచేతను, వయిగా నేటిదాక ముద్రణకు నోచుకొనక వ్రాతప్రతిగనే మరుగున పడియుండుటచేతను, దీనిని తొలుదొల్ల ముద్రించి వెలుగులోనికి తెచ్చితి మన్న ఆశం దము ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ-పరిశోధనాలయమునకు దక్కినది.

ఈ ప్రబంధప్రచురణము నింతకుముందు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ పూర్వస్తు ప్రదర్శనశాలల కాఖవారు తం.పెట్టి, ప్రొ.పెసర్ ఆర్. సుబ్రహ్మణ్యంగారి సంపాదకీయాంగ్ల పీఠికతో విద్యాన్ శిరోమణి శ్రీ అక్కిరాజు వేంకటేశ్వరశర్మగారి పరిష్కరణావతారికలతో కొంత దూరము పనిసాగించుట జరిగినది. కాని ఇట్టి ప్రాచీన ప్రబంధ ప్రచురణ మనునది ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ పరిశోధనాలయ పర్యవేక్షణలో జరిగిన వాగుగా నుండునని అప్పటి పూర్వస్తు ప్రదర్శనశాలల కమీషనర్ శ్రీ పి. సీతాపతి, ఐ.ఎ.ఎస్. గారు అభిప్రాయ పడుటచేతను, అటుతర్వాత ఆ కాఖ దైరెక్టరు డా. వి. వి. కృష్ణకామ్రావు ఈ విషయమై నన్ను ప్రత్యేకముగా కోరియుండుటచేతను నేను వ్రాతప్రతులను పరిశీలించి మా సంస్థ పక్షమున దీనిని ప్రచురించుట కంగీకరించితిని. కనుక గ్రంథపరిష్కారమునందు పాటింపవలసిన నియమావళి గురించియు, అథస్సూచికల గురించియు, అనుబంధములగు గురించియు విపులముగా చర్చించి, స్పష్టమగు సూచనలతో పరిష్కారయగు శ్రీ వేంకటేశ్వరశర్మగారికి తిరిగి పని నప్పగించుట జరిగినది. శ్రీ శర్మగారి పని నెంత దక్షతతో నిర్వహించిరో తెలిసికొనుటకు పరిష్కృత గ్రంథమే ప్రత్యక్షసాక్ష్యము.

వ్యాకృత పృథులు

ముద్రితగ్రంథమున కాధారభూతములైన వ్రాతప్రతులనుగూర్చి ముందుగా ముచ్చటింపవలెను. ఈ క్రింది వ్రాతప్రతు లీ గ్రంథముద్రణ కుపకరించినవి.

1. 1925లో ప్రచురించిన మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయము వ్రాతప్రతుల త్రైవిధిః పట్టిక మూడవ సంపుటము మూడవభాగమందు పేర్కొన్న 847 ఆర్. సంబంధగల తెలుగు లాళపత్రప్రతి.

2. అదే భాగమందు పేర్కొన్న 465 ఆర్. నంబరుగల కాగితపు వ్రాతప్రతి.
3. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ పురావస్తు ప్రదర్శనశాలలశాఖవారి "80-48 నంబరుగల హైదరాబాదు తాళపత్రప్రతి"
4. అదేశాఖవారి 138/6, డి 2892 నంబరుగల 'కాకినాడ తాళపత్రప్రతి'
5. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమందలి 1891 - తెలుగు ఆర్. నంబరు, డి. 888 నంబరుగల కాగితపు వ్రాతప్రతి (పై వానిలో మొదటి దాని నకలు)
6. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమందలి 58 నంబరుగల కాగితపు వ్రాతప్రతి (పై వానిలో మూడవదాని నకలు)

ఇందు మొదటిదగు తాళపత్రప్రతియందు తారకబ్రహ్మరాజీయములో నాలుగాళ్ళాసములు మాత్రమే యున్నవి. నాలుగవ ఆళ్ళాస మనమగ్రము. ఇది మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమువారిచే 1917 -18 సం.లో శ్రీ నిడదవోలు సుందరం పంతులు (శ్రీ వేంకటరావు గారి తండ్రి) గారి నుండి కొనబడినది. రెండవదగు కాగితపుప్రతియందు యున్నవి రెండాళ్ళాసములే. మూడవ దగు తాళపత్రప్రతియందు ప్రథమాళ్ళాస ప్రారంభము కొంత శిథిలమై యున్నను, అయిదవ ఆళ్ళాస ప్రారంభమున కొన్ని గద్యపద్యములు గలవు. నాలుగవదగు కాకినాడ ప్రతియందు మూడాళ్ళాసములు మాత్రమే కలవు. మద్రాసు తాళపత్ర ప్రతికి పుత్రికయగు కాగితపు ప్రతి ఒకటియు (ఆర్.నం. తెలుగు ఆర్. 1891 డి. 888) ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ఆర్కియాలజీ శాఖవారి తాళపత్ర ప్రతికి పుత్రిక యగు కాగితపు ప్రతియొకటియు (నం. 80-48) ప్రస్తుతము ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ పరిశోధనాలయమున గలవు. ఈ ప్రతుల యాధారముతో ప్రస్తుత ముద్రితగ్రంథమునకు మాతృకగా ప్రొ. సుబ్రహ్మణ్యముగారి వర్యవేక్షణలో నొక వ్రాతప్రతి సిద్ధము చేయబడినది. కాని ఏ ప్రతినుండి ఏ పాఠము స్వీకరింపబడినదో అందు వివరముగా చెప్పవలసిన యక్కర యున్నను తాటియాకు ప్రతుల స్థితిగతులను బట్టి కాటోలు అది సాధ్యము కాలేదు. మద్రాసు ప్రతి వ్రాత తిన్ననిదైనను తప్పులెక్కువ, శైథిల్యము హెచ్చు. కాకినాడ ప్రతి వ్రాత చక్కనిది. పాఠముకూడ సాధువు. పత్రములు మాత్రము పొడిపొడియై రాలుచున్నవి. హైదరాబాదు ప్రతివ్రాత అగమ్యము. శైథిల్యముమాట చెప్పనక్కరలేదు. కనుక అన్ని ప్రతు లాధారముగా ఒక వ్రాతప్రతి సమకూర్చుకొని, సాధుపాఠము నావిష్కరించుకొనుటే పరిష్కరణకు శరణ్యమైనది. (వ్రా) అని పేర్కొనబడిన వ్రాతప్రతియిదియే. ఇందు అవిచ్ఛిన్న పాఠములు కొన్ని సాధువులు గాకపోవుట కవకాశము గలదు.

శ్రీశర్మగారు తా మనుసరించిన గ్రంథ పరిష్కరణ విధానమును వివరించుచు "నా ఊహకు అందనివియు, నాదృష్టికి రానివియు" నగు పాఠములుండ వచ్చునని తమ చిత్ర

శుద్ధిని ప్రకటించుట గుర్తింపదగిన యంశము. ప్రాచీనకావ్య పరిష్కారములో నిట్లే చిత్ర శుద్ధిని పరమావశ్యకము. ప్రకృత గ్రంథ పరిష్కార ప్రచురణ బాధ్యత ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ పరిశోధనాలయము వహించుటచే సాధారణ సంపాదకుడుగా ప్రత్యక్షర పరిశీలనముచేసి యెడనెడ వలసిన మార్పులు కొన్ని చేయక నాకును తప్పినది కాదు. అయినను గ్రంథము నిర్దుష్టమని చెప్పుట కష్టము. శీథిలప్రాయములైన గ్రంథముల పరిస్థితి యిట్లే యుండునని తజ్ఞు తెరుగనిదికాదు. తారకబ్రహ్మ రాజీయమునకు క్రొత్తవియగు వ్రాతప్రతులు మునుముందు కాలగర్భమునుండి మరికొన్ని వెలువడుచో గ్రంథము నమగ్రమై నిర్దుష్టమగు రూపము సంతరించుకొనవచ్చును. అంతవరకు లభ్యమైనంతమేర, పరిష్కృతమైనంత మేర కావ్యమందలి గుణమును మన్నించుటయే మనస్వీకర యనిపించుకొనును. లభ్యమైన ప్రతులలో కాకినాడ ప్రతియందు మూడాళ్వాసములు మాత్రమేయున్నను అందలి పాఠములు చాలవరకు నిర్దుష్టములు. వ్రాతయు మిక్కిలి చక్కనిది. అరసున్నలును గలవు. శకల రేఖయు గలదు. అప్రథినకాలములో అందకపోవుటచే పరిష్కర్తయగు శ్రీ శర్మగారిపని దుష్కర మైనది. ప్రతి అందిన పిమ్మట శ్రీశర్మగారి సవరణలను మూలప్రతితో పోల్చిచూచి సాధు పాఠము నేను నిర్దేశింపవలసి వచ్చినది. అవతారికా భాగముతోపాటు ఈ క్రింది గద్యపద్య ములలో కొన్ని సవరణ లనివార్యములైనవి.

ప్రథమాళ్వాసము 70, 98, 104, 109, 113

ద్వితీయాళ్వాసము 62, 116

తృతీయాళ్వాసము 1, 7, 8, 54, 120

చతుర్థాళ్వాసము 8, 10, 22, 31, 42, 85, 109

పంచమాళ్వాసము 1, 5, 18, 20

నాలుగై దాళ్వాసములకు మద్రాసు ప్రైదరాజాదు ప్రతులు అధారభూతములు. ప్రైదరా జాదు ప్రతియందు పంచమాళ్వాసము 24వ గద్యము తర్వాతకూడ కొన్ని పంక్తులుకలవుగాని అవి అగమ్యముగా నుండుటచే నిష్ప్రయోజనమయ్యెను. పరిష్కర్తయగు శ్రీశర్మగారు సంస్కృత కావ్యముల కొన్నింటిని సమర్థముగ ననువదించిన సత్కవియు నగుటచే తారక బ్రహ్మ రాజీయమందలి బహుపాదములను కొన్నింటిని పూరించిరి పంచమాళ్వాసమందలి 20వ పద్యము నెత్తుగీతికి నాలుగవపాదమేకాక అయిదవపాదముకూడ పూరించిరి. పూరణము పరమ రమ్యము. 'తారకబ్రహ్మ వలవిధాతా నమోస్తు!' అనునది ఆపూరణము. కాని పద్యరచనలో ఎల్లనార్యుడు నాల్గుపాదములుగల తావున ఒత్తిడిపడి అయిదవపాద మెచ్చటను వాయలేదు. కనుక ఆది కవి సమ్మతముకాదని భావింపనైనది. పరిష్కరణలో ఆవశ్యక సంస్కరణకున్న ప్రాధాన్యము అధిక పూరణమున కుండదుకదా! ఏమైనను పూరావస్తు శాఖా రీగ్రంథ పరిష్కార ప్రచురణ పర్యంత మారంభించిన నాటినుండి పరిష్కర్తలకు కృమకృమముగా మూలప్రతుల నన్నింటిని చూచుకొనునవకాశము గలిగినచో గ్రంథ పరిష్కార క్షేణము చాల వరకు తగ్గియుండెడిది. 'పరిష్కరణవివాద'మును శీర్షిక క్రింద శ్రీశర్మగారు వివరించిన శ్రమ

క్షేణము లుండెడివి కావు. ముద్రాణసమయములో నాకును నింత క్షేణ ముండెడిది కాదు. ప్రాచీన ప్రబంధమునకు ప్రథమ ముద్రాణము కనుక ముద్రితగ్రంథము కంటబడగనే యెల్ల క్షేణములు మరపునకు వచ్చును.

కవి, కావ్యము

తారకబ్రహ్మరాజీయ కర్తవేరు ఎల్లనార్యు డని ఈ గ్రంథముం దెచ్చటను లేదు. ఆశ్వాసాంత గద్యలోమాత్ర మిట్లున్నది.

“ఇది శ్రీ మదనగోపాల చరణకమల సేవాదురీణ - సత్కళాపారిణ -
కృష్ణభట్టారక పౌత్ర - చింతలపూడి కామయ ప్రభు సుపుత్ర -
శుద్ధ సారస్వత విభవ రాధామాధవ ప్రణీతంబైన శ్రీ తారకబ్రహ్మరాజం
బను మహాప్రబంధంబు——”

రాధామాధవు డనగా చింతలపూడి యెల్లనార్యుడు కావలెను. రాధామాధవ కృతి రచించి రాయలచే రాధామాధవ కవిగా గౌరవింపబడినవాడు చింతపూడి యెల్లనార్యుడే కనుకను, తాత తండ్రుల పేర్లుకూడ సంపదించినవి కనుకను అతడే యితని స్పష్టపడినది.

తారకబ్రహ్మ రాజీయముకంటె ముందుగా వ్రాయబడిన ‘రాధా మాధవ’ కృతియందు—
‘జెప్పెఁ జింతలపూడిల్లిన రాధామాధవ’ మనియు,
‘రాధామాధవ యెల్లనార్య ప్రణీతంబైన రాధామాధవం’ బనియు,
‘చింతలపూడి యెల్లకవిశేఖరు కోమల కావ్యకన్య’ యనియు —

ఆశ్వాసాంత పద్యగద్యములలో చెప్పబడియుండుట సువిదితము.

ఈ కవిదిగనే చెప్పబడు “విష్ణుమాయా నాటక” ప్రబంధమందలి గద్యమందును

‘రాధామాధవ యెల్లనార్య ప్రణీతంబైన శ్రీ విష్ణు మాయానాటకం’ బని కవి తనపేరు చెప్పకొనినాడు.

కనుక “తారకబ్రహ్మ రాజీయ” మందు కవినామము చింతలపూడి యెల్లనార్యుడని చెప్పబడకున్నను కవి యతడే యని వృష్టము.

కావ్యనామము “తారకబ్రహ్మ రాజమా? తారకబ్రహ్మ రాజీయమా?” అను ప్రశ్న లేకపోలేదు ఈ తెలుగు ప్రబంధమునకు మూలగ్రంథముగా ఎల్లనార్యునిచే పేర్కొనబడిన నారాయణాశ్రమ యతికృత సంస్కృత గ్రంథము ‘తారకబ్రహ్మ రాజీయ’మని యొక తావున (1-12-మద్రాసు ప్రతి ననుసరించి, కాకినాడ ప్రతి ననుసరించి కాదు) ‘తారక

బ్రహ్మరాజు' మని పేరొక తావున కనవచ్చుచున్నది. అశ్వాసాంత గద్యంలో సైతము 'తారక బ్రహ్మరాజు' మనియే చెప్పబడినది. ఒక్క చతుర్థాశ్వాసాంతమందలి గద్యలో మాత్రము (ప్రౌదరాబాదు పురావస్తు శాఖ ప్ర తినుసరించి) "తారక బ్రహ్మ రాజీయ"మని యున్నది. పండిత లోకములో రూఢియందు 'తారకబ్రహ్మ రాజీయ'మను పేరే ప్రాచుర్య మందినది. భోజరాజీయము, సాత్రాజితీయము మొదలగు పేర్ల సామ్యము ననుసరించి తారకబ్రహ్మ రాజీయ'మను పేరే ప్రహతిమై ప్రబంధ నామ మట్టి స్థిరపడినది. తారకబ్రహ్మ (మంత్ర) రాజమునకు సంబంధించిన కథ కనుక 'తారకబ్రహ్మ రాజీయ' మనుచే యెల్ల విధముల సముచితము.

ఈ తెలుగు ప్రబంధమునకు మూలముగా చెప్పబడిన నారాయణాశ్రమ యతికృత 'తారకబ్రహ్మ రాజీయ' గ్రంథమును సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్రకారు లెవ్వరును పేర్కొనిన జాడలేదు. కాలాంతరమున నెన్నడేని ఆ గ్రంథము బయల్పడుచో ఈ తెలుగు ప్రబంధము నకు తల్లిపోలిక లేమాత్రము కలవో చెప్పవచ్చును. అందాక బిద్ధపోలికలే దొడ్డపోలికలు.

చారిత్రక విశేషములు

'తారకబ్రహ్మ రాజీయము' వలన పెక్కు చారిత్రక విశేషములు బహిర్గతమై స్థిర పడినవి. ఈ కారణము చేకూడ ఈ గ్రంథ ప్రశస్తి పెచ్చినది. ఎల్లనార్యుడు శ్రీకృష్ణదేవ రాయలచే రాధామాధవ కవివిరుదుము నందుకొన్నను తనకావ్య మేదియును ఆ మహామహాన కంఠతమిచ్చినట్లు లేదు తారకబ్రహ్మ రాజీయము శ్రీరామునకే అంకితము. ఆట్లు దీనిని రామాంకితము చేయించినవాడు వంజయ తిమ్మరుసు. వంజయ తిమ్మరుసు అచ్యుత దేవ రాయల ముత్రి. అచ్యుత దేవరాయల రాజ్యకాలము క్రీ. శ 1530 నుండి 1542 వరకుగల పండ్లదెండ్రు కృష్ణరాయల పిమ్మట అతని అనుమతితో విజయనగర వజ్రసింహాసనము నధిష్టించినవాడు రాయల సవతి తమ్ముడగు అచ్యుతదేవరాయలే. ఈయనకు "ప్రతి సంవత్సరంబు శ్రీ వేంకటేశ్వరునకు సత్కావ్య ప్రబంధ వాక్కుష్పాంజలి సమర్పించు"సన్నియమము కలదు (1-18). ఈ నియమములో సంకముగనే తారకబ్రహ్మ రాజీయము శ్రీ రామాంకిత ముగా వంజయ తిమ్మరుసుమంత్రి ఎల్లనార్యునిచే వ్రాయాప బాకెను. ఈ మంత్రివరేఖ్యుడు "వేదపురాణ శాస్త్రముఖ విద్యలకెల్ల గురుండనియు, 'బ్రహ్మవిద్యా దృఢబుద్ధి' యనియు, బహువిధ విపిరేఖవ దక్షుడనియు, "వసుస్త దేశభాషా విదు"డనియు ఎల్లనార్యుడే వివరించెను (1-18). ఈ కారణమువలననే ఈతడు అచ్యుత దేవరాయల యొద్ద మంత్రివత్నము కాగలిగెను.

అచ్యుత దేవరాయల కాలమున రాజు పతిష్ఠ కొంత తగ్గినను అచ్యుతరాయలు సామాన్యుడు గాడు. రాజనాథుడిమి కవి తన 'అచ్యుతరాయాభ్యుదయము'లో అచ్యుత రాయల డిగ్విజయములు వర్ణించెను. కుటుంబ కలహములు ఆయన ప్రతిష్ఠకు కొంత భంగము కలి

గించినవి. తన పట్టాభిషేకము నిర్విఘ్నముగ జరుపుకొనవలెననియే యిష్టదేవమగు తిరుపతి వేంకటేశ్వరుని సన్నిధిలో దానిని జరుపుకొనెను. పట్టాభిషేకము ముగించుకొని తిరిగి విజయ నగరము బయలుదేరెనో లేదో ఉత్కళమునుండి ప్రతాపరుద్ర గజపతియు బీజపూరునుండి సుల్తాన్ ఆదిల్ షా సేనయును రాయలపై తారవీల్చి భీకరరణము కావించిరి. ఈ యిరువురిని చిత్తుగా నోడించి ఉదారముగా విడిచిపెట్టి, అశ్వగజబలములు కానుకగా స్వీకరించి, విజయము సాధించికొనిన ధీరుడు అచ్యుతదేవరాయలు. అటు తర్వాత రాయలు తన బావమరదియైన సలకరాజు చిన తిరుమలరాజు నాయకత్వమున సాళువ నరసింగరాయ నాయకుని తిరుగుబాటు నణచి, ద్రావిడ దేశమున తన అధికారమును సుస్థిరము కావించుకొనెను. నరసింగరాయ నాయకుడు కేరళమునకు పారిపోయి అచ్చట తనమిత్రుడైన తిరువడి (?)ని కూర్చుకొని తెంకాళి పాలకుడైన పాండ్య ప్రభుని పదవీహ్యతుని కావించెను. అమృతరాయల ఆజ్ఞతో చిన తిరుమలరాజు తామ్రపర్తి యుద్ధున తిరువడిని తలయెత్తకుండ నోడించి పాదాక్రాంతు నొనర్చుకొని గజబలమును కానుకగా గొనెను. అటు తర్వాతనే పాండ్యరాజు తన పుత్రికను అచ్యుత దేవరాయల కిచ్చి అతని నల్లని గావించుకొని తాను రాజ్యమున పునః ప్రతిష్ఠితుడయ్యెను. ఈ యంశములు తారకబ్రహ్మ రాజీయమున ప్రస్తావించబడుట విశేషము. చూడడు

“తిరువళి (డి) గెల్చి పాండ్య నరదేవునిఁ బట్టము గట్టి యుత్కళే
శ్వరుఁ గరుణించి మ్రొక్కిన సవాయికిఁ దా నభయం బొసంగి పెం
పరుడగు గీర్తి చేకొనిన అచ్యుతరాయల మంత్రితమై
తిరముగ నున్న నంజవితు తిమ్మరుసుం దగుఁ బ్రస్తుతింపఁగన్” (1-17)

ఈ పద్యమందలి ‘తిరువళి’కి ‘తిరువడి’ యనియు, ‘తిరుపతి’ యనియు పాఠాంతరములు గలవు. ఉద్దిష్టపాఠము ‘తిరువడి’. డిండిమకవి ‘అచ్యుతరాయాభ్యుదయము’లో పేర్కొనిన చేరరాజు ‘తిరువడి’ యితడే. ఇతనిని గెలిచియే అచ్యుతరాయల సేనాని సలకరాజువుతుడు పాండ్యనరదేవునికి పట్టము గట్టెను. ఉత్కళేశ్వరుడనగా ప్రతాపరుద్ర గజపతి. సవాయి అనగా బీజపూరుసుల్తాను. ‘సవాయి’ యనుపేరు బీజపూరునకు వర్షాయము. అచ్యుతదేవరాయలను నిర్బించుటకై కృష్ణయొద్ద నున్న సైన్యముగా మోహరించినన్ని బీజపూర్ సుల్తాన్ తనకు రాయలను నిర్బించుట కష్టమనితెలిసి, కృష్ణదాటిపోయి రాయలభిరములో అతనికి మ్రొక్కి శరణువేడగా రాయలు అతనికి అభయమిచ్చిన వృత్తాంతము ఇచ్చట పేర్కొనబడినది. అచ్యుత దేవరాయలచే కరుణింపబడిన ఉత్కళేశ్వరుడు ప్రతాపరుద్రగజపతి కుమారుడు కాడు. కృష్ణదేవరాయలకు గండపెండెరముతోపాటు తన కూతు నిచ్చిన ప్రతాపరుద్రగజపతియే. రాయల యనంతరము రాజకీయ పరిస్థితులలో నేర్పడిన అస్తవ్యస్తస్థితిని అంకాశముగా గ్రహించి అచ్యుత దేవరాయలపై దండెత్తి వచ్చి అతనిచేతిలో ప్రతాపరుద్ర గజపతి యొడుటయు, పిమ్మట నతని కరుణకు పాత్రుడగుటయు ఇందు ప్రసక్తము.

ఇట్టిపద్యమునందు నాటి రాజకీయ పరిస్థితులు చక్కగా ప్రస్తావించబడినట్లు చారిత్రిక పరిశోధకులైన శ్రీ నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు* మొదలైనవారు గుర్తించిరి.

మొత్తముమీద తారకబ్రహ్మరాజీయము తత్త్వసాహితీ నిశ్శేషములనే కాక చారిత్రిక నిశ్శేషములను కూడ వెలికితీసిన సద్గ్రంథము. కేవల సాహిత్యదృష్టితో కవితాకై లిని భావనా ప్రౌఢిని పరిశీలించదలచినచో మచ్చున కొండు రెండు పద్యములు.

భావనా శైలులు

ప్రబంధమందలి అవాంతర కథలలో బ్రాహ్మణబ్రువుని కథ యొకటి. ఇతడు సుకుమార నిరంకుశ నిగమకర్తలకు సహోదరుడు. మగనాలియగు బోయతన మరిగిన ఈ బ్రాహ్మణబ్రువుడు అన్నిటికి తెగించి ఆడిన మాటలు గుండెలోతులనుండి వెలి కురికినట్లు వ్రాసినాడు ఎల్లనార్యుడు. చూడుడు.

“పడతీ, యాడిన మాట తప్పుదునె? యీ బ్రాహ్మణులు నాకేటికిన్?

విడుతుం గాక కులంబు; నిన్ విడుతునే? వే యున్నదే నాకు? ని

య్యోడ సీతో భుజియించెదన్ గలసి, పుష్పేషు ప్రియోద్దీపనం

బదర్సన్ నీ మధురాధరామృతముతో హారారసం బానెదన్”

(2-140)

ఇది తృతీయ పురుషార్థ ప్రకోప లక్షణము వర్ణించుపట్టు.

ఇక భక్తికీర్త్యము పరాయణము ముట్ట కవి రాఘవమేఘము నెంత ఉదాత్తముగ వర్ణించెనో తిలకింపుడు. శైలిభావము లొండొంటితో పోటీపడి తత్త్వ గంభీరముగ నడిచిన సందర్భము.

“ధృతి లీలావన విస్ఫుర దృవ దవార్పివ్యాప్తి చల్లార న

ప్రతిమావాన్మ దనేక జన్మ సుకృతప్రాప్త ద్వీలాసాగత

క్షితిశావృష్టి సమేత రాఘవ నృపశ్రేష్ఠామృతాంబోద మూ

ర్జితమై లక్షణచాతకప్రియము పచ్చెన్ జూడ్కు లింపారంగన్”

(3-65)

తారకబ్రహ్మ తత్త్వమును ఆలంకారికమార్గమున ప్రౌఢముగా చెప్పిన సందర్భమిది. ఒక్కమాటలో చెప్పవలెనన్న తారకబ్రహ్మరాజీయము తత్త్వ సాహితీ నిశ్శేషము.

*1. ‘విజయనగరసామ్రాజ్యము, -తెలుగుభాషాసమితి-విజ్ఞానసర్వస్వము సంపు-3 పుట 9195

*2 ‘అచ్యుతదేవరాయల విజయము’ వాఙ్మయవ్యాసమంజరి

తత్త్వ సాహితీ నిక్షేపము

భారతీయ సాహిత్యమునకు పరమార్థము చతుర్విధ పురుషార్థవిధి. తారకబ్రహ్మ రాజీయమునకును పరమార్థ మదియే. అమాట యెల్ల నాడుడే చెప్పెను 'సకలవేదోక్తంబును, సకల మంత్ర సారంబును, చతుర్విధ పురుషార్థ ప్రదర్శకంబునునగు శ్రీరామతారకబ్రహ్మ రాజీయంబు పరమ భాగవతోత్తముండు ప్రయాగక్షేత్రవాసి నారాయణాశ్రమి యను మహా యతీశ్వరుండు సంస్కృతంబున రచించెను" (1-12). రామతారకమంత్ర ప్రళ స్త్రీని రమణీయముగ చాటుటకు వుట్టిన ప్రబంధ మిది. రామచరిత్రముకంటె నెక్కువ మహిమగలది రామతారకమంత్రము సంప్రదాయశ్లోకములలో దీని ప్రళ స్త్రీ వేనోళ్ల గానము చేయబడినది.

“జయతు జయతు మంత్రం జన్మసాఫల్య మంత్రమ్

జనన మరణ భేద క్షేత్ర విద్యేద మంత్రమ్

సకల నిగమ మంత్రం సర్వకామైక మంత్రమ్

రఘుపతి నిజమంత్రం రామరామేతి మంత్రమ్”

ఈ మంత్రము షడక్షరి. విధిగా ఓంకారపూర్వకము.

“ఓం శ్రీరామ రామ” యని కాని, “ఓం రామాయ నమః” అని కాని మంత్రము నుచ్చరింతురు.

అదికవి వాల్మీకి నోట వెలువడినది సాక్షాద్రామాయణవేదము. “వేదవేద్యే పరే పుంసి” ఇత్యాది శ్లోకములు ఆభావమునే ఉద్ఘోషించుచున్నవి. మంత్రములలోకెల్ల ‘గాయత్రీ’ శ్రేష్ఠ మయ్యును, గాయత్రీ రామాయణాదుల ప్రళ స్త్రీ ననుసరించి రామతారకమంత్రమే శ్రేష్ఠ తమ మనిపించును. ప్రపంచ భాషలందలి వివిధ సాహిత్యములలో రామాయణకిథ యెన్నెన్ని మలుపులు తిరిగి యెన్నెన్ని మహిమలు ప్రసరింప చేసినను “తారకమంత్ర” మహిమ మాత్రము చరాచరాత్మక సర్వ జగత్సంతారకమై వెలుగొందుచునే యున్నది. కావ్యములలో ధ్వన్యాత్మకమై, శ్రుతిపేయమై, అనునిత్యము రుచులు పెంచుచునేయున్నది.

తెలుగున ‘తారకబ్రహ్మ రాజీయ’ గ్రంథమేకాక మరికొన్ని కృతులు సైతము ఇట్టి శీర్షికలలో వెలువడియున్నవి.

1. అగుమంచి జగన్నాథకవి కృత ‘తారక బ్రహ్మ మంత్ర మాహాత్మ్యము’.
2. కొటికంపూడి కోదండరామ కవికృత ‘తారకబ్రహ్మ మాహాత్మ్యము’.
3. శ్రీ బ్రహ్మయోగి ప్రణేత ‘తారకనామ రామాయణము’.

మొదటి రెండిటి తాళపత్ర ప్రతులు మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ గ్రంథ పట్టికలో పేర్కొనబడినవి.

మూడవదియగు 'తారకనామరామాయణము' గేయావ్యము. తాళపత్ర పత్ర యాదారముగా శ్రీ పైడిపాటి జయరామరెడ్డి. ఎం. ఏ., ఎం. ఫిల్, డీనిని పరిష్కరించి, పరిశోధనాత్మక పీఠికతో ముద్రించిరి.

రామకథ వాల్మీకి నోట ఏకుట మహార్తమున వెలువడెనో కాని ఎల్లజీవుల సంతరింపజేయుచు ఎన్నెన్ని సాహితీ స్వరూపములనో సంతరించుకొన్నది. సంప్రదాయ ప్రౌఢ పద్యమునుండి సర్వజన వంశేవ్య మధురగేయమువరకు రామకథ యేత్తని అవతారము లేదు.

అయినను మంత్రమహిమకు సాహిత్య మధురిమ తోడైన రమ్యరచనలు కొన్ని మాత్రమే. వానిలో పద్య ప్రబంధ రూపమున సిద్ధించిన రచన 'తారకబ్రహ్మ రాజీయము'. అసమగ్రమైనను ఆత్మానందహేతువగు రచన.

'సీతమ్మ మాయమ్మ శ్రీరాముడు మాయయ్య' అని యా పుణ్యదంపతులను జగత్పితరులమగా భావించుటకులకు 'తారకబ్రహ్మరాజీయ' మందలి సీతారాముల అతిమాత్ర శృంగారము కొంత ఎబ్బెట్టుగా దోచినను పరమార్థమున తారకబ్రహ్మ మంత్రవలము ప్రళమన బావస్ఫోరకమై శాంతమునే ప్రతిష్ఠించును. బ్రహ్మైక్యఫలము శాంతమునగాక అన్యమున నెట్లు సిద్ధించును? రామతారక బ్రహ్మైక్య ఫలమును మూచించు సత్ప్రబంధము 'తారక బ్రహ్మ రాజీయము'.

కృతజ్ఞత

ఇట్టి వత్ప్రబంధము ప్రచురించు నవకాళము ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమునకు కలిగించిన రాష్ట్ర పురావస్తు శాఖ సంచాలకులు, డా. వి. వి. కృష్ణశాస్త్రిగారికిని, గ్రంథ పరిష్కార ప్రచురణల విషయమై చిరకాలము శ్రద్ధహుని సంపాదకీయాంగ్ల పీఠిక సంతరించిన ప్రొఫెసర్ ఆర్. సుబ్రహ్మణ్యము గారికిని హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు. గ్రంథ పరిషత్ రజావతారికారచనలు సమర్థతతో నిర్వహించిన విద్వాన్ శిరోమణి శ్రీ ఆర్కిరాజు వేంకటేశ్వర శర్మగారికి స్నేహపూర్వక నమస్సులు. గ్రంథ ముద్రణ సమయమున పూవులు సరిచూచుటయే కాక అకారాధి క్రమమున గద్యపద్యానుక్రమణికను తిరిగి యెత్తి వ్రాసివ మాసంస్థ యందలి యుద్యోగులు శ్రీ కొడవలి సత్యనారాయణ శ్రీ కోడూరి విఠల్ రెడ్డి గార్లకు అనేకాభివందనలు.

సద్గ్రంథ ప్రచురణకు సర్వదా వంపూర్త సహకార మందించుచు, ఈ గ్రంథాలయ పురోభివృద్ధి కెంతయో తోడ్పడుచున్న ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమునకు హృదయపూర్వక నమస్సులు.

ఇట్లు

మార్చి 1985

(సం) వాసెలి వేంకట లక్ష్మీ నరసింహారావు

Prof. R. SUBRAHMANYAM,
M.A., Ph.D., F.R.A.S. (London)

PREFACE

The author of this work 'Tarakabrahmarajiyamu' was one Chintalapudi Yellanarya. He belonged to the Srivatsa gotra and Apastamba sutra. His father was Kamayamatya and grand - father Krishnabhattacharaka. His surname 'Chintalapudi' is a gramana (Village name) and we have atleast a dozen villages of the same name in Telugu country and that renders it difficult to fix precisely the village to which he belonged.

Prof. N. Venkatarao and Sri E.V. Raghavachari believed that he was one of the eight literary stalwarts (Diggajas) that adorned the court of Krishnadevaraya and had the title 'Radha-Madhava-Kavi' bestowed on him by the Raya who was very much pleased with his erudition and poetic genius.

Ellanarya managed to get access to the court of the Raya through the good offices of one Timmarusayya, son of Nanjaya, the military accountant. In this work Ellana showers encomiums on Timmarusayya as a versatile scholar in vedas, puranas, and sastras, as an adept in writing and reading different scripts and speaking in all the languages spoken in the country and above all, a devout and trusted servant of the Raya. It was at his instance Ellanarya started composing the work 'Tarakabrahmarajiyamu' and dedicated it to Lord Ramachandra.

Yellanarya is also credited with the composition of another work *Vishnumaya Nataka*, though modern historians of Telugu literature, differ on the authenticity of this work. *Tarakabrahmarajiyamu* is based on a Sanskrit work attributed to Narayana Samyami a resident of Prayaga. Though it is essentially a work extolling the merit of chanting 'Tarakantra', it is significant to the students of history for the side lights it throws on the contemporary society and life.

The exact date of this work is difficult to fix. We can definitely say that Ellana was one of those poets who flocked to the court of 'Andhra-Bhoja' i. e. Emperor Krishnadevaraya (1507-1529 A.D.) and continued to adorn the Vijayanagara court

during the reign of Raya's successor Achyuta. Number of anecdotes are current in Telugu country about how Ellana found access to the court and how Peddana the poet Laureate of Raya's court tested him before he was admitted into the literary court of the Raya. That was the period when Vaishnavism was gaining popularity in Vijayanagara due to its adoption by the members of the ruling family. No wonder Yellanarya chose a theme which was the dearest to the heart of the Rayas and other officers. Yellanarya actually mentions that he took up the task of composing 'Tarakabrahmarajiyamu' at the instance of Timmarusu the keeper of military accounts of the Raya's court. A detailed review of the contents which are of interest to the students of Telugu literature and philosophy is appended in the Telugu introduction. Here I confine myself to the historical references.

THE HISTORICAL REFERENCE

In the 'Avatarika' or introduction to the Kavya, the author refers to Achyutaraya and the tradition of dedication of good *kavyas* every year to Lord Venkateswara at Tirupati.

Emperor Krishnaraya nominated Achyuta as his successor on Vijayanagara throne before his death, an arrangement which was not liked by his son-in-law Aliya Ramaraya. Saluva Narasingaraya nayaka alias Chellappa was entrusted with the duty of installing Achyuta on the throne. Achyuta who was released from his prison at Chandragiri had his coronation at Tirumala in the presence of his patron deity Lord Venkateswara first, when he was bathed in the water poured out of the conch in the hands of God Venkateswara and then proceeded towards the capital Hampi Vijayanagara. He had to face two foreign invasions, one by the Gajapati of Orissa and the other by the Sultan of Golkonda before he could entrench himself in the fort at Vijayanagara. Domestic intrigue led him to enter into an alliance with Ramaraya which strained his relations with the Pradhani Chellappa and the revolt of the latter. Achyuta succeeded in repelling the foreign invasion, crushing the internal revolt and to pay homage to Lord Venkateswara he visited Tirupati thrice. Achyuta's reign which ended with his death in 1542, was full of rebellions and inva-

sions, but all of them he faced with courage and was successful.

He was a Vaishnava by profession but was no sectarian. He patronized poets and religious teachers of all sects with equal respect and reverence.

At Tirupati we have number of records belonging to the reign of Achyuta registering rich gifts to the temple. On the 31st Jan. 1533 A. D. he paid a visit to the temple accompanied by his queen Varadaji Amman and his son Kumara Venkatadri. He is said to have performed on that occasion the Mahadanas 'Kapiladhenu', 'Swarnameru'. etc. He also offered to Lord Venkateswara, *bahuvalayam*, a pair of *uchchippu* set with gems for the head, long string of pearls and other jewels. He conducted the *archana* himself while the *Archaka* recited the *Srinivasa Sahasranama*. During his second visit, perhaps in the year 1535 A. D., he instituted the new festivals '*Lakshmidēvi Mahotsavam*' to be celebrated for five days for Lord Tiruvenkatamudaiyan and Alaimelmangai Nachchiyar and *Punarvasu Tirunal* for Raghunatha and Sita on each of the Punarvasu Nakshatra occurring in the year. He also built seven mandapas named after himself, his queen, his mother Obambika, father Narasanayaka and son Chikka Venkatadri. He also built buildings, excavated tanks, laid gardens, established charities and services in the temples to perpetuate their names. All these clearly show Achyuta's religious fervor and his special predilection towards Vishnu, particularly Ramavatara.

A BRIEF SYNOPSIS OF "TARAKABRAHMARAJIYAMU"

This work 'Tarakabrahmarajiyamu' is divided into five sections and in each section special topics are highlighted. In the first asvasa, besides the avatarika or introduction, we have the topic-Parasara explaining the greatness of Tarakamantra to Vamadeva, Rama to wash off the sin of Brahma-hatya accrued to him by his killing of Ravana, constructed the temple of Ramalingeswara at setu, Agasthya teaching 'Rama Taraka Brahma Mahima' to Valakhilyas, extolling the superiority of Vishnu amongst the Hindu

triad and Vishnu giving Tarakamantra to Siva at Kasi or Banaras.

The second asvasa contains the information about the installation of images of Siva and Vishnu in Kasi; Manikarnika tirtha charitra, the reasons for one obtaining Moksha when one dies at Kasi, establishment of Vishnu's superiority over Siva by describing Sivabhaktas as Tamasas, and Vishnubhaktas as Satvikas in their Gunas, the merit of hearing 'Ramatarakamantra' at the time of one's death illustrated by the story of the boya woman and brahman wretch etc.

The third asvasa deals with the story of how with the blessings of Rama a parrot started talking, presentation of Rama's story in dialogue, amorous actions of Sita & Rama at Chitrakuta, the anxiety of Devas and Agasthya explaining the greatness of Manmatha (cupid).

The fourth asvasa starts with the description of Tapas or austerities of Brihaspati to obtain boons from Lakshmi, the Devas utilising Surpanakha to prepare the ground for the future fight between Rama and Ravana, Ravana's abduction of Sita, friendship between Rama and Sugriva Hanuman locating Sita at Lanka, Rama's march against Ravana, Vibhishana obtaining asylum with Rama, the fight. Ravana's death, Rama's returning to Ayodhya along with Sita on pushpaka.

The fifth asvasa, which is incomplete and badly damaged, contains description of Rama's coronation, Sankara praising Ramachandra etc.

* * * * *

The book is essentially a work on Bhakti and Bhaktirasa has been well presented inspite of certain extraneous elements introduced in the body of the text.

Publication of this text will be a valuable addition to the literary sources for the history of Vijayanagar.

(Sd.) R. SUBRAHMANYAM

విద్వాన్, శిరోమణి

శ్రీ అక్కిరాజు పేంకటేశ్వరశర్మ

అ వ తా రి క

కావ్యనామ పరామర్శము

ఈ ప్రబంధము పేరు తారకబ్రహ్మరాజీయము.

తారయతి ఇతి తారకమ్. ఎల్లవారిని తరింపజేయునది గనుక దీనికి [శ్రీరామ మంత్రమునకు] తారకమనిపేరు. శ్రీరామచంద్రుని పరబ్రహ్మ స్వరూపముగా భావించి రామబ్రహ్మమని పిలుచుచుండురు. అట్లే శ్రీరామనామ జపపరమైన తారకమంత్రమునకు తారకబ్రహ్మమని ప్రవీధి. తారకమే బ్రహ్మము - తారకబ్రహ్మము. మోక్షప్రదములగు మంత్రములం దీతారకబ్రహ్మము రాజువంటిది గనుక దీనికి తారకబ్రహ్మరాజము అని నిరూఢి. తారకబ్రహ్మరాజము (మంత్రము) యొక్క మహిమను దెల్పు కావ్య మగుటవలన తారకబ్రహ్మరాజీయము అని కవి నామనిర్దేశ మొనర్చెను. మరియు ఈ కావ్యము శ్రీరామ చంద్రునికే అంకితము.

సీ॥ “దురిత వంశారంబు తరియింపఁ జేయఁ గా

బ్రహ్మస్వరూపమై పఱగుకలవ

తారకబ్రహ్మభద్రానమై శ్రీరామ

మంత్రోత్తమం బాగముల వెలయు”

[1-136]

అని కవి యీవిషయమునే ప్రతిపాదించెను. ఇది పదునైదు పాద మంత్రములకును రాజువంటిదని ఆగస్త్యమహర్షి వారభిలాషిదునులకు ఆమంత్రముయొక్క రాజవైభవమును కవి వర్ణించెను.

సీ॥ పృణవంబు మణిమయ భద్రాననం బాగ

మశ్రేణి నిత్యసామ్రాజ్యలక్ష్మి

యాదూధనారాయణాష్టాక్షరము శివ

పంచాక్షరమును నాప్తప్రదాన

రత్నముల్ చామరగ్రాహిణి గాయత్రి

యితర మంత్రములెల్ల భృత్యగణము

రాజతేజంబు శ్రీరామ ప్రభావంబు

సాధ్యంబు కామాది శత్రుకులము

గీ॥ పృథివీనోపాసకులు పరబ్రహ్మమును
తత్పృథేయార్థ మవవర్గ ధన్యపద మ
హాధిపత్యంబుగాఁ గ మూర్ధాభిషిక్త
మహిమ శ్రీతారకబ్రహ్మమంత్ర మొప్పు.

[1-140]

ఈ మహామంత్రమునకు ఓంకారము సింహాసనము. సర్వవేదములు దీని సామ్రాజ్యము. శివపంచాక్షరీ నారాయణాష్టాక్షరీ మహామంత్రములు రెండును ఆప్తప్రధానులు. గాయత్రి చామరగ్రాహిణి. ఇతర మంత్రములు పరిచారకగణము. కామకోహదులు జయింప దగిన శత్రువర్గము. పరమఋషులు కొలువులోనివారు. ముక్తిపదవియే వారి కిచ్చునట్టి జీతబిత్తెములు. తారకబ్రహ్మరాజు మంత్రమే ఈ సామ్రాజ్యమునకు రాజు.

ఓంకార పూర్వకమైనప్పుడే యీ మంత్రము ఫలించునట.

“ముమూర్షో ర్మణికర్ణేతు మణికర్ణనివాసిః

అహం దిశామి తన్మంత్రం తారకబ్రహ్మవాచకమ్”

ఇచట మణికర్ణపదము ప్రత్యేకముగా తత్ప్రాముఖ్యమునుం దెల్పుచున్నను మొత్తము కాశీక్షేత్రమునకు బోధకమగును. కాశీక్షేత్రమున మరణించువానికి మరణనమయమున శివుడు తారకమంత్రమును ఉపదేశించెదనని శ్రీరామునికి వాగ్దానమొనర్చె నట.

కం॥ “మరికొందఱు శివపంచా

క్షరమును దారకంబుగాఁ జెప్పుదు రు

ర్వర నట్లేనియు శంభుని

వరమొక్కి నప్రమాణభావము పుట్టున్.”

[1-139]

అని శ్రీరామమంత్రమే తారక మంత్రమని సిద్ధార్థగా వచించెను.

గీ॥ “సప్తకోటి మహామంత్రజాలమునకు

రాజునారాయణాష్టాక్షరం బనండు

నప్త కోటి మహామం త జాలమునకు

రాజు శివనామ పంచాక్షరంబి యండ్రు”

[1-134]

ఇంత ప్రభావము వీని కెట్లు కల్గినదంటేనేని యవి తారకబ్రహ్మ మంత్రోపాసన సాధకంబులు గనుక” అని శివకేశవ మంత్రములను రెంటిని తారకమంత్రోపాసనకు సాధకములుగా జెప్పి తారకమ త్ర ప్రార్థనమును బాటచెప్పెను.

పూర్వము సేతువు [రామేశ్వరము] నందు లోపాముద్రా సహితమైన అగస్త్యమహర్షి ముముక్షువులై తన నర్పించిన వారిల్యాది మహర్షులకు ఈ తారకబ్రహ్మ మంత్రమును, తత్ప్రార్థనను ప్రసక్తానుప్రసక్తముగా తారకమంత్ర ప్రార్థన ప్రతిపాదకములైన ఆయా కథలను దెల్పెనట.

అవగ్రహముగానే ప్రయాగ క్షేత్రానికి వచ్చిన పరాశరమహర్షి తారకమంత్ర ప్రభావమును దెలిసికొనుటకై వసిష్ఠమహర్షిచే పంపబడి తనచెంతకువచ్చిన వామదేవునకు ఆ తారకమంత్ర ప్రభావమును, తత్ప్రభావ ప్రతిపాదకములయిన కథలను బోధించెననికవి ఈ తారకబ్రహ్మరాజీయ కావ్య కథాగమనమునకు ద్వారమును కల్పించుకొనెను.

ఈ తారకబ్రహ్మరాజీయము ఐదాశ్వాసములు గల ప్రబంధము. ప్రథమాశ్వాసమున 156, ద్వితీయాశ్వాసమున 184, తృతీయాశ్వాసమున 134, చతుర్థాశ్వాసమున 130, పంచమాశ్వాసమున 24 గద్యపద్యములు కలవు. పంచమాశ్వాసములోని గద్యపద్య సంఖ్య ఇతరాశ్వాసములందలి గద్యపద్యములలోని గద్యపద్య సంఖ్యతో ఇంచుమించుగా సరిసమానముగా నుండి యుండవచ్చును. కాని అవి నేను చూచిన ప్రతులందు వివక్షములు.

కవి పరిచయము

ఈ తారకబ్రహ్మరాజీయ మను ప్రబంధమునకు రచయిత రాధామధవ కవి బిరుదాంకితుడైన శ్రీ చింతలపూడి ఎల్లనార్యుడు. ఈతడు శ్రీవత్సగోత్రుడు. ఆపస్తంబ సూత్రుడు. కృష్ణ భట్టారకుని పౌత్రుడు. కామయామాత్యుని పుత్రుడు.

వీరి యింటి పేరు చింతలపూడి. చింతలపూడి గ్రామ వాస్తవ్యులైన కారణమున వీరి పూర్వుల కీయింటిపేరు వచ్చినది.

తెనుగు దేశములో పదునొకండు చింతలపూడి గ్రామములున్నట్లు—తూర్పు గోదావరి జిల్లాలోని అమలాపురం తాలూకాలోనే 1. క్రావ చింతలపూడి 2. వన్నె చింతలపూడి 3. చింతలపూడి యను మూడు గ్రామములున్నట్లు—వానిలో ఏదేని యొక చింతలపూడి ఈ కవి పూర్వ వంశీయుల గ్రామమై యుండవచ్చునని (సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యము 7 వం. 229 పుట) శ్రీ ఆడుద్రగిగారు భావించిరి.

ఈ కవి శ్రీకృష్ణదేవరాయల వారి ఆస్థానమునందు అష్టదిగ్గజ కవులలో నొకడై యున్నాడని శ్రీ విడుదవోలు వేంకటరావుగారు శ్రీ ఈయంజ్ఞి వేంకట వీరరాఘవాచార్యుల వారు అభిప్రాయపడిరి.

అష్టదిగ్గజములలో నీతడును ఒక్కఁడా యను విషయమున అభిప్రాయభేద ముండిన నుండవచ్చును గాని ఈతడు కృష్ణరాయల ఆస్థానములో నున్నాడనుటయందు ఎవరికిని సందేహము లేదు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి రాజ్యపాలన కాలము క్రీ. శ. 1509-1530.

కృష్ణరాయలు నిర్యాణము చెందిన పిదప ఈయన సవతితల్లియగు ఓబాంబిక పుత్రుడు అచ్యుతదేవరాయలు విద్యానగరమును పాలించిన కాలములోకూడ ఆయన ఆస్థాన ముందీ కవి యున్నాడు. అచ్యుత రాయల రాజ్యపాలన కాలము క్రీ. శ. 1530-1542.

ఎల్లనగారు తొలిసారి కృష్ణరాయల ఆస్థానమునకు వచ్చినప్పుడు ఆయన ప్రతిభా సామర్థ్యములను పరీక్షించుటకై రాయలు పెద్దనగారి నొక సమర్య నిండని యవగా పెద్దనగారు నగరు - తొగరు - తగరు - వగరు అనుపదములు ప్రాస ప్థలమున చేర్చి రామాయ జార్జము వచ్చునట్లు పద్యమును చెప్పవలసినదిగా కోరినారట. అప్పుడు ఎల్లప్ప ఈ విధముగా ఆకువుగా పద్యమును చెప్పినాడట.

చం॥ వగరు పగాయె నింక విపినఁబుల కేఁగుడు రాజ్యకాంక్షకుం

దగరు కుమారులార : యని తల్లి వగన్ మిగులంగ దోవఁగాఁ

దొగరువ రక్ష కట్టి మదిఁదోపక గద్గద భిన్న కఠియై

వగరుచుచున్నఁ జూచి రఘువంశవరేణ్యుఁడు తల్లి కిట్లనున్.

ఈ పద్యమును విన్న తరువాత ఈ విధముగానే భారతార్థము వచ్చునట్లు పద్యము చెప్పవల సినదని రాయలవారు కోరగా ఎల్లవ ఈ విధముగా పద్యమును చెప్పినాడట.

తొగరుచి కన్నుదోయిఁ గడుఁదోవఁగఁ గట్టుడు భీమసేనుఁడై

దగరు ధరాధరంబు పయి దాకిన భంగివి దాకి నొచ్చి తా

వగరుచుచు న్నెవన్ బరుగువారివ నచ్చటి రాజలోకముల్

వగరు సుయోధనాజ్ఞ మది నాటుటఁజేసి ధరాతలేశ్వరా !

రాయలవారు సంతసించి ఇదే విధముగా భాగవతపరముగాను పద్యమును వచింపు డని కోరగా ఎల్లవ ఇట్లు చెప్పినాడట.

వగరుపుమాత్రమే పరుఁడు వక్యఁడుగాఁడు వభీసభిత్వ మె

వ్నీగరుడవాహనుండు మునునాఁడటు దిండుటయెల్ల నుద్ధవా !

తగరవికాక మోహపుఁతాతనులైన విడంగఁజూతురే

తొగరుచి యోషధీకుఁకుఁ దోపఁగఁజేయునె వీడనాడఁగన్.

ఈ పూరణమునుకూడ వివి ప్రభువు పెద్దనాదికవుల ఆమోదముతో ఎల్లనగారికి వముచిత వత్కారములు చేసి తన ఆస్థానకవులలో ఈయనకును స్థానము కల్పించినారట. ఈ ఎల్లన గారి రాధామాధవ కావ్యమును విన్న తరువాత ఆయనకు రాధామాధవకవి అను బిరుదము నిచ్చి సన్మానించినారట. ఈ విషయమును కవి తన కావ్యాదియందు ఇట్లు చెప్పుకొన్నాడు.

కా॥ రాధామాధవ ముక్తకాంకితముగాఁ బొగ్గిదక్రియం జెప్పి త

న్మాదుర్యంబున్ గృష్ణరాయవిభుఁ గర్ణాచేకు మెప్పించి నా

నాధాత్మ ప్రతిమావ సత్కవుఁలొవన్ భూపణశ్రేణితో

రాధామాధవ నామమండిత జగత్ప్రభాత చాఁతుఁడన్.

[రాధా. 1-30]

అని రాధాసమేతుడగు మాధవుడు ఎల్లనగారికి న్వప్సమందు సాక్షాత్కరించి కవిరా కల్పవల్లి అను ముత్యము నుపదేశించి రాధామాధవకృతిని రచించి తనకు అంకితముగా నొవగుమని కోరినట్లు చెప్పుకొన్నాడు.

‘జోదించి యిష్ట దైవము

రాధాసతిఁగూడి సౌమ్య రమ్యాకృతి హృ

త్సౌరమునఁ దోచి కృష్ణుఁడు

రాధామాధవము చెప్పురా యని పలికెన్.’

[రాధా. 1-28]

ఈ కవికి రాయలవారి ఆస్థానమందు కందాచారము లెక్కలు వ్రాసెడి ఉద్యోగి (ఫీల్డ్ మిలిటరీ ఎంకౌంటర్)గా నున్న నంజయగారి తిమ్మరుసయ్యతో వరిచయును కలిగి అది ప్సేహముగా బలపడినది ఈ తిమ్మరుసయ్య రాయలవారు గతించిన తరువాత అత్యుత్తర దేవరాయల కొలువులో కూడ నుండి అదే యుద్యోగమును నిర్వహించినాడు. ఈయన తండ్రి నంజయమంత్రి. తల్లి తిప్పాంబ. భార్య లింగాంబ. కమారుడు నంజయ. ఈ తిమ్మరుసయ్యను గూర్చి ఎల్లనకవి తన తారకబ్రహ్మరాజీయములో ఇట్లు చెప్పుకొన్నాడు.

‘వేద పురాణ శాస్త్రముల విద్యలకెల్ల గురుండు బ్రహ్మ వి

ద్యాద్భుత బుద్ధి నేర్చులిపుల్నియు వ్రాయు నమస్త దేశభా

షాదు లెఱుంగు స్వామిహితమైన ప్రయోజన మాచరించు నా

నా దిశలం బ్రసిద్ధుడగు నంజయతిమ్మనఁ జోల రెవ్వరున్.’

[1-18]

ఈ తిమ్మరుసయ్య వేద పురాణ శాస్త్ర విద్యాపారంగతుడును బ్రహ్మ విద్యా విశారదుడును బహువిధ లేఖకుడును నమస్త దేశభాషాభిజ్ఞుండు నని ఈ పద్యమువలన తెలియుచున్నది. ఈయన ప్రేరణవల్లనే ఎల్లన తారకబ్రహ్మరాజీయ కావ్యమును శ్రీరామచంద్రుని కంకితముగా నొసంగినాడట. ఈ విషయము ఈ పద్యమువల్ల తెలియుచున్నది.

‘వరమ హితుడవు తారకబ్రహ్మరాజ

మను ప్రబంధంబు నీచెప్పినది మదాత్మ

నాయకుండగు శ్రీరఘునాయకునకు

నంకితము సేయవలయు నా కభిమతముగ.’

[1-24]

ఈ కవి మూడవ కృతి విష్ణుమాయానాటకము అను ప్రబంధము. విష్ణుమాయవలన నాడుడు కొలనులో మునిగి స్త్రీగా మారిన కథ ఇందు కలదు. ఈ కృతికి కర్త రాధామాధవ కవి కాడని, దీని కర్త మడికి అంతయ్య అని శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారి మతము. శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులవారు ఇది రాధామాధవ కవి కృతియే యని యభిప్రాయ పడినారు. శ్రీ ఆరుంగిగారు రెండు వాదములను పరామర్శించి యిది రాధామాధవ కవి కృతియేయని నిర్ణయించినారు.

కథా సంగ్రహము

పరాశరమునీంద్రుడు పవిత్ర షేత్రమైన ప్రయాగ యందలి త్రివేణీసంగమమందు మకర మాసమున స్నానమొనర్చి శిష్య సహ సమునకు బ్రహ్మతత్వము నుపదేశించు చుండగా వసిష్ఠ శిష్యుడైన వామదేవుడు వచ్చి యిట్లనెను. 'మహానభావా! మా గురువరేణ్యుడగు వసిష్ఠ మహర్షి నాకు తారకబ్రహ్మ మంత్రము నుపదేశించెను. తన్మంత్ర ప్రభావమును దెల్పుడని వారిని నేను ప్రార్థించెగా తా నపుడు సూర్యవంశీయుడైన ఓలీపునకు బ్రహ్మజ్ఞా నాత్మక రామాయణమును బోధించుచున్నందున తనకు వీలుకాదనియు, ప్రయాగ షేత్రమున నున్న పరాశర మునీంద్రుని కడ కేగినచో నీ కారణు తన్మంత్ర ప్రభావమును చక్కగా దెల్పుననియు నానతిచ్చెను. అందుకై నేను తమకడ కరుదెంచితిని'—అని పల్కెను.

అపుడు పరాశరుడు పీతుడై వామదేవునకు తారకబ్రహ్మ మంత్ర ప్రభావము నిట్లు వివరించెను.

కాశీ విశ్వేశ్వరుని యానతిచే అగస్త్యుడు లోహముద్రతో గలిసి కాశీని వీడివచ్చి వింధ్యాద్రి గర్వ మణి దక్షిణదేశమందలి పుణ్య షేత్రమును సందర్శించుచు దక్షిణ సముద్ర తీరమందలి సేతువునకు వచ్చెను. కాశీ నెడలాని వచ్చినందుకు సంతాపపడెను.

కాశీనుండి గంగకావళ్ళతో రామేశ్వర లింగాభిషేకార్థమై సేతువునకు విచ్చేసిన బ్రాహ్మణులతో గలిసి యగస్త్యుడు శివ లింగార్చనవేళ కెదురుచూచుచు నొక మణ్ణి చెట్టు క్రింద నుండగా నా వృక్ష కాఖిలండు తలక్రిందుగా వ్రేలుచు తపము సలుపుచున్న వాలఖిల్యాది మహర్షులు క్రిందికి దిగివచ్చి యగస్త్యునికి నమస్కరించి యిట్లనిరి. "మహర్షీ! పూర్వము శ్రీరామచంద్రుడు రావణవధానంతరము సీతాసహితుడై యిచటి కేతెంచి యీ పుణ్య షేత్రమున రామేశ్వరలింగమును ప్రతిష్ఠించెను. ఆ సమయమున మోక్షార్థులమై యిచట తపము సలుపుచున్న వాఙ్మణ్యులమగు మాకు కృతార్థత యెట్లు కల్గినని నారదమహర్షి శ్రీరాముని ప్రశ్నించెను.

అపుడు శ్రీరాముడు కొంతకాలమునకు వీరికోరిక యగస్త్య మహర్షి వలన నిర్ధించునని పల్కి యయోధ్య కేగెను.

ఆ వాటినుండి మే మిచట తపము సల్పుచున్నాము. నేటికి తమ దర్శనము కల్గినది. మాకు మిక్కి మార్గము నుపదేశింపుడు" అని వేడుకొనిరి.

అగస్త్యు డందుల కామోదించి వారితో గూడి సముద్రమునను బ్రహ్మ కుండికా తీర్థ మునకు స్నానమొనర్చి సేతువుయొక్క మహిమను కీర్తించెను. 'రావణవధవలన కలిగిన బ్రహ్మహత్య తనను వెంటాడుచుండగా దానిని విడిపించుకొనుటకై శ్రీరాముడు సేతువు

దగ్గర శివలింగమును ప్రతిష్ఠింపవలచి హనుమంతుని శివలింగమును దెమ్మని పంపించెను. హనుమంతుని రాక యాలస్యమైనందున ముహూర్తము మించిపోవునని సీతాకృతమైన సైకత లింగమును ప్రతిష్ఠించెను.

అంజనేయుడు లింగమును తీసికొనివచ్చి ప్రతిష్ఠితమైన సైకతలింగస్థానమున తాను తెచ్చిన లింగమును ప్రతిష్ఠించుటకై సైకత లింగమును తొలగించుటకై ప్రయత్నించి విఫలమై భంగపాటు చెందెను. తుదకు శ్రీరాముడు అంజనేయుడు తెచ్చిన శివలింగమును గూడ సైకత లింగము ప్రక్కనే ప్రతిష్ఠించెను.' అని అగస్త్య మహర్షి లోపాముద్రకును వాలఖిల్యులకును శ్రీరామ ప్రతిష్ఠితమైన రామలింగేశ్వర వృత్తాంతమును దెల్పెను.

అటుపిమ్మట నా మహర్షి ముక్తి మంటపమున గూర్చుండి, వాలఖిల్యులకు కైవల్య ప్రాప్తికి ఉపాయము దెల్పెదనని తలచి శ్రీరామ దేవతాత్మకమైన తారకబ్రహ్మ రాజమంత్ర మును తత్ప్రభావమును వివరముగా వారికి బోధించి మీ రీ మంత్ర రాజమును కాశీక్షేత్రమున జపించి సిద్ధిని గాంచు డని వచించెను.

తారకమంత్ర సిద్ధికిని కాశీ క్షేత్రమునకును గల సంబంధమును గూర్చి వాలఖిల్యులు ప్రశ్నింపగా 'శివుడు భృగుమహర్షి శాపముచేత మోక్షప్రదాత కాజాలక చింతించుచు విష్ణువును కాశిలో సందర్శించి ఆయనవలన తారక మంత్రమును ఉపదేశముగా గ్రహించి, తాను గౌరీ దేవికి గూడ ఆ మంత్రమును ఉపదేశించెను.' అని వాలఖిల్యులకు అగస్త్య మహర్షి వివరించెను.

ద్వితీయాశ్వాస కథ

విష్ణువు కాశియం దేల వసించెను? శివు డవటి కేం వచ్చె నని వామదేవుఁ డడుగగా పరాశరుఁ డిట్లు వివరించెను.

అదికాలమున బ్రహ్మ యీ వనమునందు రాజసూయయాగ మొనర్చుచు తద్యజ్ఞ రక్షణార్థమై శ్రీ మహావిష్ణువును ప్రార్థించెను. విష్ణు నవటికి విచ్చేసి ఎల్లవారి శానందమును కలిగించెను. అంచువలన కాశికి ఆనందవనము అను పేరు వచ్చెను. విష్ణువుచేత అవిముక్తము (విడువ బడనిది) అగుటవలన అవిముక్తక్షేత్ర మను పేరు కల్గెను. ప్రకాశించుచుండును గనుక దీనికి కాశి యని పేరు వచ్చెను.

తొల్లి శివుడు త్రిపురాసుర సంహారమొనర్చి యా పురములనుండి మూడు దివ్య షణ్ములను దెచ్చి వానిలో నొకదానిని పార్వతీదేవి కొనగి తాను తక్కిన రెంటిని కర్ణాభరణ ములుగా దాల్చి తాండవము సేయుచుండగా ఒకటి జారి కాశియందు పడెను. దానిని గైకొనుటకై శివుడు కాశికి వచ్చి విష్ణుని సందర్శించెను. విష్ణువు శంకరుని సంభావించి నీమణి

పడిన యీ కుండమునకు మణికర్ణిక యీ ప్రసిద్ధి కల్గును. కొంతకాలమునకు దీనిపై సురగంగా ప్రవాహంబు ప్రవహించును. ఈ కాశీక్షేత్రము వందక్రోశమితమై పుణ్య క్షేత్రము లన్నింటిలో శ్రేష్ఠమైన దగును అని వచించెను.

అచటికి బ్రహ్మాది దేవతలు పార్వతియు ప్రమథులును విచ్చేసిరి. విష్ణువు యొక్క కోరికను మన్నించి పార్వతీశంకరులు విశాలాక్షివిశ్వనాథులను నామములతో కాశీక్షేత్రమున వసించిరి. విష్ణువు శివునకు తారకమంత్రము నుపదేశించెను. శివుడా తారక మంత్రమును జపించుచు భక్తులకు ముక్తి నొసంగుచు లింగాకారమున కాయంబు వెలిపెను. శంకరుని యందు గల ప్రేమతో విష్ణువు కూడ అచ్చటనే నిలిచెను.

తరువాత కొంత కాలమునకు భగీరథుడు భూలోకమునకు దివిజగంగను తీసికొని వచ్చెను. ఆ గంగానది మణికర్ణిక నొరసి ప్రవహించెను.

కాశీయందు మరణించువారి స్థూలదేహ లింగదేహములను కాలభైరవుడు త్రిశూలముతో పొడిచి పట్టును. దానిని భైరవ నరక మందురు. అది క్షణకాలము మాత్రమే యుండును. దానితో జీవుడు సర్వపాపవిముక్తుడై నారాయణుని దివ్యరూపమును దాల్చి తుదకు బ్రహ్మ తేజమున గలియును. కాశీ క్షేత్రము తారకమంత్రోపదేశమునకు తగిన క్షేత్రము' అని వెల విచ్చెను.

'హరి హరు లిద్వరును సమానులని కదా యందురు మరి హరి హరునకు గురువై తారక మంత్రము నుపదేశించుట యెట్లు?' అని వాలఖిల్యులు ప్రశ్నింపగా నగస్త్య మహర్షి యిట్లు వివరించెను.

'విష్ణువు సత్యగుణ స్వరూపుడు. శివుడు తమోగుణ స్వరూపుడు. కనుక విష్ణువు శివు నకు ఉపదేష్ట కాగల్గెను.' అని యింకను విష్ణ్వాదిక్యమును బహువిధముల దెల్పెను. 'కాశీలో మృతి చెందువారికి మరణవేళ శివుడు చెవిలో తారక మంత్ర ముపదేశించును. వానికి మోక్షము లభించును.

అంతేకాదు, మరణ సమయమున రామనామమును వినుచు ప్రాణములు విడిచినవాడు సర్వపాప విముక్తుడై మోక్షమందును. దీనికి తార్కాణముగా నొక యితిహాసము కలదు. దానిని విను'దని యగస్త్యుడు వాలఖిల్యులకు ఆ కథ నిట్లు తెల్పెను.

బోయత - బ్రాహ్మణ బుద్ధుడు

'మహారాష్ట్ర దేశమునందు ఒక బోయపల్లె కలదు. ఆ బోయపల్లెతోని భార్య చక్కని చుక్క. కడు వన్నెలాది. తీర్థయాత్రాపరుడును యువకుడును రూపవంతుడును విద్యాం సుడును అగు ఒక బ్రాహ్మణుడు కాశీ కేగుచు త్రోవలో నా బోయపల్లెకు చేరి యా వన్నె

లాడిని జూచి మరులుగొనెను. పరశ్రమి వంగమము పాపహేతువు కాదని పురాణములనుండి దృష్టాంతముల నెత్తి చూపి తన మనస్సుకు నచ్చ జెప్పుకొనెను. ఆ బ్రాహ్మణునియం దా వన్నెలాడికిని వలపు గలిగెను. వారిరువురును ఒక దేవాలయమునందు రాత్రులు బహు విధ రతులతో సుఖించిరి. అట్లు కొన్నాళ్లు కడపి తుద కాత్రవ్వు బ్రాహ్మణుడు ఆ బోయతను దానికడ నున్న పెంపుడు రాచిల్కను గూడ తన వెంట నిడుకొని రహస్యముగా వెడలి పోయెను. ఆ చిలుక రామ రామ యని నిరతము పల్కుచుండును. ఆ బ్రాహ్మణుడా చిల్కకు రామసత్కథలను నేర్పెను. ఆ చిలుకచేత రాజు సభలలో రామ కథలు వలికించి ధనార్జన చేయవచ్చునని ఆతని ఆశయము. మహారాష్ట్ర దేశమునకు రాజధానియగు పుష్పవతియను పురమునకు బోయతతోను చిలుకతోను గూడి పోవుచు ఆ బ్రాహ్మణుడు త్రోవలో పలురక ముల మద్య మాంసములను బోయతతో కలిసి యరగించెను. వారు పుష్పవతీపురమును జేరిరి. ఆ పురమున నొక యింట వసించుచు వారు విప్రులమని భార్యాభర్తలమని చెప్పుకొను చుండిరి. సుఖముగా కాలము కడపుచుండిరి.

ఇవట ఆబోయత మగడైన బోయజేడు తన బోయదండుతో గూడి తన గూడెము నకు తిరిగి వచ్చి తనకొంత పరదేశి విప్రునితో గూడి లేచిపోయిన జాడ తెలిసి వారిపై పగపూని వారిని చంపుటకై ఆయుధములను గైకొని మారువేషము దాల్చి వారు పోయిన జాడను దెలిసికొని తానును మారువేషము వేసికొని వారున్న పుష్పవతీపురమును జేరెను.

బ్రాహ్మణుడును ఆతని ప్రియరాలును భాగంగా నరింకరించుకొని చిలుక పంజరమును చేత బట్టుకొని రాజాస్థానమున ప్రవేశించి సభలోని వారు తమ రూప వంపదకు వెఱగుపడు చుండగా రాజుననుజ్ఞ వడసి యా చిలుకచేత నద్భుతముగా రామకథా ప్రసంగంబులు చేయించుచు సభ్యు లోకమునెల్ల నానందజలదిలో నోలలాడించు చుండెను.

ఆసమయమున నా బోయజేడు సభలో ప్రవేశించి వారిద్దరిని జూచి పెనుకోపమున తన కత్తికి వారి నెరగావించెను. రాజుకు సభా సదులకు వారి దుశ్చరిత్రము నెఱిగించెను. సభా సదులతోపాటు రాజు ధర్మధ్వజుడు ఆ క్రూరకర్మమును జూచిన పాపము పరిహృత మగుటకై రామనామము నుచ్చరించుచు ఆ బోయజేని సాహసమునకు కోపించి వాని తలను భటులచే నఱిగించెను. మరణ కాలమున రామనామ శ్రవణ ప్రభావముచేత మృతించెడిన ఆ బ్రాహ్మణుడును బోయతయు బోయజేడును సర్వపాప విముక్తులై శ్రీరామస్వరూపులై వైకుంఠమున కేగిరి.

తృతీయాశ్వాస కథ

“చిలుకలు మానవులవలె నెట్లు పఠక నేర్చెను? మరియు నీ చిలుకలు రామనామమునే యుచ్చరించుటకు గల హేతువేమి?” అని వాంఛియ్యలు ప్రశ్నింపగా అగస్త్య మహర్షి వారి కీవిధముగా తద్వృత్తాంతమును వివరించెను.

‘లోక రక్షణార్థము శ్రీ మహావిష్ణున కౌవల్యా దళరథులకు పుత్రుడై భూలోకమున జన్మించెను. అదిశేషుడు లక్ష్మణుడుగాను శంఖచక్రములు భరత శత్రుఘ్నులుగాను అవతరించిరి.

దళరథుడు శ్రీరామునికి పట్టాభిషేకము సేయవలంపగా దళరథుని చిన్నరాణి కైక మంథరా బోధచేత దుర్బుద్ధియై దళరథుడు తనకు పూర్వ మిత్రు నన్న రెండు వరముల నడిగి రాముని అరణ్య వాసమునకు పంపెను. భరతునికి రాజ్యమును రెండవ వరముగా నడిగెను.

శ్రీరాముడు పేతాజ్ఞా పాలకుడై సీతాలక్ష్మణ సహితుడై యరణ్యముల కేగెను.

శ్రీరాముడు చిత్రకూటము చెంత సీతాలక్ష్మణ సహితుడై వనవాసము చేయుచున్న కాలమున సంవత్సరము మాయెను.

లలిత పల్లవతులను కోరికపై వనము కడు రమణీయముగా నుండెను. సీతకు వినోదముగా నుండుటకును ప్రౌఢ పోకకును వనదేవత యొకతె యొక రాచిల్కిను గొని వచ్చి యిచ్చెను. శ్రీరాముడు ఆ చిలుకను సీతకు ఇవ్వసలిగా నొసగి సీత కోరికను మన్నించి రాచి వేర్చిన పలుకులనెల్ల పలుక గల వరము ననుగ్రహించెను. సీత ఆ చిలుకకు ‘రామ రామ’ అని పలుకుటకు నేర్పగలిగెను. శ్రీరాముని కరుణవలన నాటినుండి పలుకుల నేర్వగలిగెను.

అంతేకాదు భారతీదేవి వెచ్చెలియైన చిలుకగూడ ముందు ‘రామ రామ’ యని పలికి పేదవ వేదముండు పఠించుచుండును. అని పరాశరుడు వాల్మీకిలకు చిలుక పలుకులు నేర్వగల్గుటకు కారణమును వివరించుచు ఈ కథను దెల్పెను.

‘శ్రీరాముడు సీతతో గూడి చిత్రకూట గిరి వరిసర భూములందు అభిమత క్రిడలం దేలుచు నుండుటకు కన్నుల పండువుగా గాంచినవారై యచటి మహర్షులు రాముని దివ్య మనోహర రూపమును గాంచి తాముగూడ నారీ రూపమును దొల్చి శ్రీరాముని గూడి సుఖింప వలెనని మక్కువ నడిరి. ఆ ఋషులు శ్రీరాముని తమ మనోరథమును దీర్చుచున వేడుకొనగా శ్రీరాముడు వారి మనోరథమును శ్రీకృష్ణావతారమున దీర్తునని అప్పుడు మీరెల్లరు గోపికలై జ్వించి నాకు ఏయే వల్లభలగుదురని వెలచిచ్చెను.

తరువాత భరతుడు వచ్చి శ్రీరాముని పాదకలనుగొని ఆయోధ్యకు జని యా పాదు కంఠ పట్టాభిషేకమొనర్చెను. ఆ చిత్ర కూటమున రాముడొక సంవత్సరకాలము వసించెను విరాటుడును రాక్షసుని వధించెను. అగస్త్యాశ్రమమున కేగి లోపాముద్రా సహితుడైన

ఆగస్త్యుని పూజించెను. ఆగస్త్యుడు శ్రీరామునకు అక్షయ బాణ తూణీరములను దివ్య చాపమును ఇచ్చెను.

ఆ విదప శ్రీరాముడు వసంత ఋతువున సీతతోగూడి విశ్వంఖలలీల వివిధ విహారములను వివిధ రతి క్రీడలను జలుపుచు సాకేత సామ్రాజ్య లక్ష్మీ విలాసానుభవ సారస్వంబు నిరాకరించి సమస్త భోగములను సీతా సంభోగమునందే అనుభవించుచు వైకుంఠ దివ్య భవనమున శేష పర్యంకమున లక్ష్మీ సమేతుడై యుండు నాదికంఠ పరమానందము నందుచు క్రీడించు చుండెను. ఇట్లు పన్నెండు సంవత్సరములు కడచెను.

అపు డింద్రాది దేవతలెల్లరు శ్రీరాముడు మైథిలీరతి పరఃకుడై యున్నాడు. ఇక రావణ సంహార మెట్లుగును? అని చింతా క్రాంతులైరి. బృహస్పతి మన్మథు డెంతటివానినైన వశీకృతునిగా జేయుచును నింద్రునకు మన్మథుని జన్మకథను ఆతని ప్రభావమును వివరించి సీతను రావణుడు అపహరించు నట్లొనర్చినగాని శ్రీరాముడు రావణుని సంహరింపదనియు. అందుకు ఒక ఉపాయమును వచించెను. ఆ యుపాయమునకు దేవత లెల్లరును సంతసించిరి.

చతుర్థాశ్వాసకథ

బృహస్పతి యింద్రాదులను వెంట నిడుకొని షీరవసుద్రము చెంతకేగి లక్ష్మీదేవిని వంస్తవించెను. లక్ష్మీదేవి ప్రసన్నురాలై వారికి సాక్షాత్కరించెను. బృహస్పతి ఆశువుగా నొక దండకముతో స్తుతించెను. దేవతలు రావణ బాధితులై స్వర్గపురమును వీడి పరితపించుచున్నారు. రావణుని దుశ్చర్యలు అంతకంతకు దుస్సహములగుచున్నవి. మాయాబలముచేత రావణుని ప్రేరేపించి ఆతడు సీతనెత్తుకొని పోవునట్లు చేసినచో ఆతడు సీత నెత్తుకొనిపోయి లంకలో బంధించును. అప్పుడు శ్రీరాముడు లంకపై దండెత్తి రావణుని వధించును. దీనికి తమ అనుగ్రహము కావలయునని బృహస్పతి లక్ష్మీదేవిని ప్రార్థించెను. లక్ష్మీదేవి అభిమత సిద్ధియగునట్లు వారి నాశీర్వాదించి తారకబ్రహ్మమూత్రమును ఉపదేశించి వైకుంఠమున కేగెను.

*

అంతట శూర్పణఖ ఇంద్రాదులున్న వనమున కరుదేరగా వారామె సౌందర్యమును బ్రశంసించి 'నీకు తగిన పురుషుడు శ్రీరాముడే. ఆతనిని భర్తగా బడసి నీ సౌందర్యమును వఫల మొనర్చుకొను'మని యనిరి. అంతట శూర్పణఖ అతి సుందరమైన మానవచారీరూపమును దాల్చి శ్రీరాముని కడకేగి తన వలపును దెలిపి తన్నేలు కొమ్మునెను.

శ్రీరాముడు పరిహాసమునకై దానిని లక్ష్మణుని కడకంపగా లక్ష్మణుడు మరల దానిని శ్రీరాముడే నీకు తగిన పురుషుడని పంపెను. రాముడు తన్ను పరిగ్రహించుటకు సీత ప్రతిబంధముగానున్నదని యాగ్రహించిన శూర్పణఖ సీతను కలిపించుటకై పోగా లక్ష్మణుడు దాని ముక్కు చెవులను గోసెను.

శూర్యణు ఖరదూషణాది రాక్షసులను రామలక్ష్మణుల పైకి యుద్ధమునకు తీసికొని వచ్చెను. శ్రీరాముడు వారిని యుద్ధమున వధించెను. శూర్యణు అంతట లంకకేగి సీతా సౌందర్యమును గొప్పగా వర్ణించి రావణున కామెపై మోహమును గల్గించి తనకు కల్గిన వరాభిషమునకు సీతావహరణమే ప్రతీకారమని వల్కెను.

రావణుడు సీతను గొనివచ్చి లంకయందు బంధిగానుంచెను. శ్రీరాముడు సీతా వియోగమునకై దుఃఖించుచు లక్ష్మణ సహతుడై సీత నన్వేషించుటకై బయలుదేరి ఋష్య మూః పర్వతముందు సుగ్రీవు తో మైత్రిబొంది వారిని వధించి కిష్కింధరాజ్యమున సుగ్రీవు నభిషేకించెను.

వర్షర్తువు కడచిన పిదప హనుమదాది కపివీరులను సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణకై పంపెను. శ్రీరాము డొకవిధ అంగుళీయకమును గ్రహించి అంజనేయుడు సముద్రమును లంఘించ దలంచినవాడై ఉత్పాహభరితుడై రాము డొసగిన అంగుళీయకమును పైకెగుర వేయగా నది బ్రహ్మలోకమున బడెను అంజనేయుడు బ్రహ్మలోకమున కేగి బ్రహ్మ సభ లోని వారినెల్ల తవ తేజముచేత మెప్పించి అంగుళీయకమును తీసికొని భూలోకమునకు దిగి వచ్చి సముద్రమును లంఘించి లంకకేగి సీతకు గాంచి అంగుళీయకము నామె కర్పించి సీత యొసగిన చూరముజని గ్రహించెను. లంకను దహించి తిరిగి శ్రీరాముని కడ కరుదెంచి సీతావార్త నెఱింగించెను.

శ్రీరాముడు వానరసేనతో గూడి సముద్రముపై సేతువు గట్టి లంకకేగి యుద్ధము నందు రాక్షస వీరులతోడ రావణుని వధించెను. అగ్ని పరిశుద్ధి గాంచిన సీతను పరిగ్రహించి రాక్షస వానర వీరులు వెంటరాగ సీతలక్ష్మణ సహతుడై పుష్పక విమానారూఢుడై అయోధ్యకు వెడలెను.

ముందుగా హనుమంతు డేగి శ్రీరామాగమన వార్తను భరతునకు దెల్పెను. పిదప శ్రీరాముడు మహానైతవముతో అయోధ్యలో ప్రవేశించెను.

పంచమాశ్వాస కథ

పురమును ప్రవేశించిన పిదప అభిజిల్లగ్నుమున శ్రీరాముని పట్టాభిషేకము వసిష్ఠ మహర్షి యాధ్వర్యమున నై లోచోపేతముగా జరిగెను. ఆ మహోత్సవమున కింద్రాది దేవత లెల్లరు అరుదెంచిరి. మమచక్రవర్తికి సూర్యుడొసగిన రత్నకీరీటమును శ్రీరాముని శిరముపై నుంచిరి. ఇంద్రుడు కకుత్స్థునకిచ్చిన ఇంద్రసీల కుండలములను అలంకరించిరి. భరతు డిన్నాళ్ళ పూజించిన పాదికలను దొడిగిరి. కనక పితాంబరములు కట్టబెట్టిరి. రత్నసింహాసన మున సీతారాములను గూర్చుండబెట్టి సకల నదనదీ సముద్ర జలములతో నభిషేకము చేసిరి. లక్ష్మణుడు చక్రము పట్టగా భరత శత్రుఘ్నులు తాళవృంతములు చేబూనిరి. సురలు పుష్పపద్మము గురిపించిరి. గంధర్వులు పాడిరి. అప్పరస రాడిరి. శివుడు తాండవ మాడెను. సీతారాములను శంకరుడు సంస్తవించెను.

కృతిపరామర్శ

తారకబ్రహ్మరాజుజీయ వ్రబంధమునకు మూలము వ్రయాగ శ్రేత్ర వాసియైన నారాయణ సంయమి అను యతీశ్వరుని సంస్కృత గ్రంథము.

'యతివరేణ్యులు నారాయణాశ్రములు మ
హానుభావులు నుడివి రయ్యాగమాంత
పరిచితంబైన తారకబ్రహ్మరాజు
మఖిల సంస్కృత తారాఖ్యమైనదాని'

[1-20]

అని ఎల్లనగారు మూలగర్భితకర్తను — తత్కృతిని ప్రశంసించినారు.

కృతి అపతారికలో తన రచనను పోల్చి తప్పించిన సంజయమంతికిని తనకును శ్రీకృష్ణరాయల తరువాత ఆశ్రయమొసంగిన అచ్యుతరాయలను గూర్చి ప్రతి వంశత్సరము శ్రీవేంకటేశ్వరునకు నత్యావ్య ప్రబంధ పుష్పాంజలులు సమర్పించుచు సుకృతంబులు నిర్వహించుకొనుచున్నవాడు అని ప్రశంసించాడు.

ఈ కవి తన కవితా మాధుర్యమును ఇట్లు తానే ఉగ్గడించుకొన్నాడు.

'రాధారుణాధరోరు ప
యోధరకాశ్మీర రసశుభోదయకవితా
మాధుర్య ధుర్య నన్నున్
రాధామాధవుని సుకవితృము బలికెన్'

[1-23]

ఈయన పూర్వ కవిస్తుతిలో సంస్కృతకవులైన వాల్మీకి వ్యాస కాళిదాస భవభూతి ప్రభృతుల నందరిని ప్రశంసించి ఆంధ్రకవులలో కవిత్రయము వారిని మాత్రమే ప్రశంసించినాడు. శ్రీనాథాడలను పేర్కొనలేదు.

ఈయన రచించిన మూడు కావ్యములును విష్ణుప్రభావ ప్రతిపాదకము లగుటను బట్టియు గద్యయందు శ్రీమదనగోపాలచరణ పేవాపారీణి" అని తన్ను గూర్చి చెప్పుకొనుటను బట్టియు నీతడు విష్ణుభక్తి భరితుడని తెనియదగును.

ఈతడు శివునికంటె విష్ణువధికుడని వచించు సందర్భములనుకూడ ఈ కావ్యములో పొందుపరిచినాడు.

"సేవ్యుడవు గావు ముక్తివాంఛింప నీ వ్ర

సాదము నయోగ్యమగునని" భృగుమహర్షి శివుని శపించినట్లును అందువలన శివుడు మోక్షప్రదాత కాజాలఁ దనియు విష్ణువు సత్వగుణ గరిష్ఠుడు గావున తామసప్రకృతియగు

శివునకు తారకమంత్రము నవదేశించి శివునకు గరువాయె ననియు, విష్ణువే బ్రహ్మాండముల సృజింప బ్రహ్మలను సృజించి, తానే వానిని రక్షించి వాని మాయవే, వెక్కండ్రు రుద్రులను గల్పించెననియు ఈ గ్రంథమునందు వచించినాడు. ఇది యీతని గాఢమైన వైష్ణవ భక్తికి ఉదాహరణము.

భక్తిజ్ఞాన ప్రాధాన్యముగల యీ ప్రబంధమునందు సైతము ఈ కవి వెరవు దొరికిన చోట్ల నెల్ల శృంగారమును విశృంఖలముగానే వర్ణించినాడు బోయతతో బ్రాహ్మణబ్రువుడు సాగించిన తారశృంగారము మేరమీరిన వారి ప్రవృత్తులకు తగినట్లే యున్నది. కనుక పాత్రాచిత్య దృష్టితో చూచినప్పు డది నమర్దనీయమే యగును. కాని ఉదాత్తప్రకృతులును జగత్తునకు జననీ జనకులును అనదగిన సీతారాముల రతివర్ణనమునందు కూడ ఈయన విశృంఖలముగానే గంటుము నడిపినాడు. అది ఉచితముగా దోషదు.

‘బామహుగుత్తులు వట్టికోయగఁ దాను

కుచములు పట్టు హుగుత్తులనుచు’

[3-84]

అని కుచగ్రహణమును

‘అమ్మహివతి జానకీరమణి మంజుకుచద్వయ చక్రదంపతుల్

మహితనఖాంకనూతన సమద్యుతిచేఁ గడు నొప్పుచుండగాన్.’

[3-95]

అని వఖత్తములను తక్కిన సురత ప్రక్రియల నన్నిటినిగూడ తృప్తిగా చెప్పి చెప్పి తుదకు ‘శ్రీరాముడు సారేత సామ్రాజ్య లక్ష్మీ విలాసానుభవ సారస్వంబు నిరాకరించి సకలభోగంబుల సీతా వంభోగంబునంద యనుభవించుచు వైకుంఠదివ్యభవన శేషపర్యంక లక్ష్మీ వమేతుండై యుండు నాటికంటెఁ రమావందంబునం గ్రీడింపుచు దండకారణ్యంబునం బండెం దెండ్లుండెను. అని సీతారాముల వనవాసకాలమును వారి విలాస విహారయాత్రగా వర్ణించినాడు.

ధ్వన్యలోకకారుడు ‘ఉత్తమ ప్రకృతే రాజాదే రుత్తమ ప్రకృతిభిః నాయితాభిః సహ గ్రామ్యసౌభోగ వర్ణనం తత్ప్రితేః సంభోగవర్ణనమివ సుతరా మవభ్యం’ అని ఉత్తమ ప్రకృతుల సురత వర్ణనమును నిరసించెను.

ఈ శృంగార వర్ణనకు ప్రయోజనము శ్రీరాముడు సీతా సౌందర్యలాలసుడై కామ క్షీడలం దేలుచు అవతార ప్రయోజనమైన రావణ సంహార కార్యమును మరచినాడని దేవతలు చింతించి రామ రావణ కలహమును కల్పింపనెంచి శూర్పణఖను రామునికడకు పంపిరిని చెప్పుటయే. యాదృచ్ఛికమైన శూర్పణఖా ప్రవేశము రామరావణ కలహ బీజముగా వాల్మీకి చిత్రించెన. అచ్చట దేవతల ప్రేరణము ప్రేషణమును లేవు. ఉదాత్తప్రకృతులైన సీతారాములను కాముకులుగా చిత్రింపవలసిన వనియులేదు ఈ కల్పన శ్రీ నారాయణ సంయమి

వ్రాసిన మూలగ్రంథమున నున్నదో లేక ఎల్లన్నగారే చేసిరో తెలియదు. శ్రీ నారాయణ సంయమింద్రులు వ్రాసిన మూలగ్రంథమందే ఇది యంతయు నిట్లేయున్న యెడల మన ఎల్ల నాథ్యుడు దీనికెంత మాత్రము ఉత్తరవాది కాడుగదా! కథా సందర్భములందలి గుణదోషము లన్నియు ఆసంయమింద్రులవే యగును.

రామరావణ కలహమునకు బీజారోపమున దగిన శూర్యణఖా ప్రవేశము విధివిలాస మునగాని యాదృచ్ఛికముగా గాని జరిగినట్లు చెప్పినచో కథాగతికాటంక మేమియు నుండదు కదా! వాల్మీకి రామాయణమున దేవతల ప్రేరణ లేకయే కదా శూర్యణఖ రామునికడకు వచ్చి వట్టున్నది!

శూర్యణఖా ప్రవేశమునకు దేశతల ప్రేరణను హేతువుగాను — ఆ దేవతల ప్రేరణకు శ్రీరాముని కర్తవ్య విస్మరణము హేతువుగాను — ఆ విస్మృతికి శ్రీరాముని కామప్రవృత్తిని హేతువుగాను చెప్పట అంత సమంజసముగా లోచదు.

ఇట్లే దేవతలు శూర్యణఖా ప్రయోగరూపమైన తమ ఉపాయము నిర్దించుటకై లక్ష్మీ దేవిని ప్రసన్నురాలినిగా జేసికొనుట — సుదీర్ఘమైన దండకములో బృహస్పతి లక్ష్మీని స్తుతించుట — అను అంశములకూడ ప్రధానకథతో చక్కగా వనుసంధానమును పొందలేదు. ఈ భాగము లేకున్నను కథాగమనమునకు లోటేమియు కాన్పించదు.

రామకార్యము సతిత్వరగా సాధి చుటకై సముద్రమును శీఘ్రముగా దాటవలసిన అంశ నేయుడు అంగుళీయకమును హుషారుగా బ్రహ్మలోకమున బడున ధైగురరై చి దానిని దెచ్చు కొనుటకై బ్రహ్మలోకమున కేగివట్టున్న కల్పనయు సందర్భాచిత్యమునకు దూరముగా నున్నది. ఇట్టి స్వల్పములైన నెఱుసులు కొన్నియున్నను ఈ కృతి కవిలా సౌందర్యముచేత మహాప్రబంధ గౌరవమును దక్కించుకొన్నది. మచ్చునకొన్ని పద్యములను కనుగొనుడు.

పూర్వ సంద్యా వర్ణనాత్మకమైన దీపద్యము

‘అపుడు నీరెండ బసుపు నీరాడి పసిడి

తమ్మినునుచాయ తెంబట్టు తనరగజ్జి

కవళిరంబునఁ బ్రొద్దు చెంగలెనుంచి

చెలుపు మీఱంగ దినముఖశ్రీ తనరెప్ప’.

[2-115]

లేయెండ యను పసుపు నీటితో స్నానమాడి పసిడితమ్మి పూచాయగం పట్టుపుటమునుగట్టి ఉదయారుణ బింబమును చెంగలువను సిగలో దాల్చి ఉదయ సాంధ్యశ్రీ చనుదెంచిన దనెడి యీ భావము కడురమణీయముకదా!

ప్రకృతి వర్ణనకు ప్రకృత కథలోని పాత్ర వర్ణనకు పొత్తు కలిపి సౌంపుగా వర్ణించు నేర్పును ఈ కవికి కలదు.

పాయం సంధ్యావర్ణవతో బోయజవరాలి వర్ణవకు ఈ పద్యములో ఎంత చక్కగా పొత్తుకుదిర్చిందో పరిశీలింపుడు.

సీ॥ బోయతజేగురు బొట్టక్రొమ్మింబునా
నెఱవంజకెంజాయ యిగురుకొనియె
తులుచపూబోజీ చన్నుల వ్రతికృతులునాఁ
దమ్ములు ముకుళీకృతమ్ము లయ్యె
ప్లేచ్చవదూటి కన్నెఱుంగుల సిరులునాఁ
జారునీలోత్పలచయము లయ్యె
శబరకామిని కచచ్చటల సోయగమొ నాఁ
గప్పారు చీకటి క్రమ్ముకొనియె

తే గీ॥ నామహీనుడు సంతాప మరుణభాను
కాంతిశిఖిపోలు నాద్విజాగ్రజీ దివాంధ
మట్లు మఱిమచ్చె నావిప్రుఁ డంబుజాక్షి
రాకనెంచెఁజకోరంబు రాకవోరె.

[2-9]

బోయత నుదుటి జేగురుబొట్టవలె సాంధ్యకాంతి వ్యాపించుచున్నది. ఆమె చను మేగ్గలవలె పద్యములు మొగలైవవి. నల్లగలువలు ఆమె కాటుక కన్నుల వన్నెలను వెలువరించుచున్నవి. చీకటి యామె విసిరి కుంతంములవలె కృమ్ముకొనచున్నది. ఆ విప్రుని వంశావము ఆ వ్ర గతుడగుచున్న భానుని యరుణకాంతియను నగ్నివలె మన్నుది. పగలెల్ల వంశసింహులన్న విప్రుడు గూఢవలె మన్నాడు. అతడు ఆ బోయతరాకను చకోరము రాకను [వేషమే] గోశివట్లు కోరుచున్నాడు. ఇది చాల మనోజ్ఞమైన భావన.

చంద్రోదయ వర్ణనలోగూడ ప్రకృత కథలోని పాత్రతో పొత్తుగలిపి వర్ణించినవీరు మనోజ్ఞముగా మన్నుది.

క॥ బండశశిచుక్కతో నా
బండలదిశ దోరె శబరకామినిమడుటన్
గొండిక మత్తము బొట్టిడి
యేండుటగాఁ జూచి విప్రుఁ డుల్లం బలరన్.

[2-112]

చూరుపుడిక మడుగు నెలవంక పొడిచివది ఆనెలవంకపై నన్నుని చుక్క తగుకుగ్గ మవి మెఱయుచున్నది. బ్రాహ్మణు డామందర దృశ్యమును గాంచినంతనే యాతని మదిలో తపస్రియాలగు భిల్లిమండరి నుడుగు తీర్చిదిద్దిన కల్యాణతీరకపు అకృతిగల ముతైపు బొట్టు తగుక్కుమన్నదట

భూర్పణఖ సీతాదేవి సౌందర్యమును గాంచి తనలోలాగు మెచ్చుకొనుచున్న సౌందర్యము నందలి యీ పద్యమును జూడుడు.

సీ॥ కనకగర్భుడుగానఁ గనకంబు మేళుగా
నిలిపి మైనిగనిగ నిలిపినాడు
పద్మానకుడుగానఁ బద్మంబు మొగమున
నిలిపి సౌరభ్యంబు నిలిపినాడు
వాణీశ్వరుడుగాన వాణీగంతంబున
నిలిపి వీణెను జేత నిలిపినాడు
హంసవాహుడుగాన హంసేంద్రియానంబు
నిలిపి యొయ్యారంబు నిలిపినాడు

తే.గీ॥ గాత స్రష్టకు నింకఁ దత్కారజైక
గుణము లున్నవె జానకీ కుచ నితంబ
కచ నఖాంకుర మృదులోరుకాండ ముఖ కు
భాంగ సౌభాగ్య విభవంబు లంరఁజేయ'

(4-53)

కుమ్మరి కుండలు చేయవలె నన్న ఆతనికడ మృత్తిక ఉండవలెను. స్వర్ణకారుడు స్వర్ణభరణము చేయవలెనన్న ఆతనికడ సువర్ణము ఉండవలెను. అది లేనిచో నాత డా వస్తువును చేయజాలడు. అట్లే సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మకుగూడ సౌందర్యమయముంగు సీతాదేవి కరచరణాద్యవయఃములను సృష్టించునపుడు ఆయా ఉపాదానకారణము లుండ వలెను.

బ్రహ్మదేవుడు హిరణ్యగర్భుడు గనుక హిరణ్యము (కనకము)తో సీతాదేవి శరీరమును సృష్టించినాడు. ఆమె శరీరము సుపర్ణవిరచితము గనుక మెఱుగుపెట్టి మేవి నిగనిగలు సనుకూర్చినాడు. అతడు పద్మము ఆవనముగా గలవాడు. కనుక పద్మమునే సీతముఖ ముగా విరచించి పద్మగతమైన సౌరభమునుగూడ ఆమె ముఖమున వంతరించినాడు. అతడు వాణీపతిగనుక సీతాదేవి కంఠమున వాణీని నిలిపి ఆవాణీచేతిలో వీణెను నిలిపినాడు. ఆమె కంఠములో నరస్యతి యున్న దని, ఆమె పలికిన వీణెను మీటినట్లుండు నని భావము. అతడు హంసవాహుడు గనుక సీతను హంసగమనగా జేసి హంసపదకలోని యొయ్యారమునుగూడ పొందుపరిచినాడు. కాని సీతాదేవి యొక్క అత్యంతమనోహరములైన కుచములను కచములను నితంబమును నఖములను ఊరువులను సృజించుటకు ఆయనకడ తత్తదుపాదాన కారణభూతములయిన పద్మారులు లేవు కదా! మరి యాతడు వాని సంత మనోజ్ఞముగా నెట్లు రూపొందించెనో గదా! ఇది ఆశ్చర్యకరము. అని హృదయంగమమైన భావమును కవి సరిక్రాంత తీరున ఈ పద్యమున పొందుపరిచినాడు.

ఈ కవి వనమందు విహరించుచున్న సీతారాముల శృంగారవిలాస కీర్తిదలను వర్ణించు
సందర్భమందలి యీశద్యమనందుగల గడుసుపోకడను గవనింపుడు.

పీ॥ భామ పూగుత్తుఁ బట్టి కోయంగఁ దాఁ
గుచును ను వట్టు పూగుత్తు లనుచుఁ
దెఱవ పూఁగొమ్మపైఁ దేంట్ల నొడియఁగఁ దా
నలకజాలము తేటు లనుచు నొడియఁ
గొమ్మ పూఁదేనియఁ గోరింగఁ దాఁ బువ్వఁ
దేనియ యని మోవికేనె గోరిలు
నతివ పూఁదానికి వలరుచుండఁ దా
వతివ మైతానికి వలరుచుండు

గీ॥ బ్రాంతినో పేమనో రామభద్రశృపతి
కాంచ విభ్రాంతిఁ బేమచే గాని తత్వ
దార్థము లోన్వరి వా సీత యవయముల
నవ్విరుండును వర్వజ్జఁ డరసిచూడ.

(3-84)

వనంతోదయమున వనమునందు సీతకు ప్రియమైన పదార్థములు సీతయందు
రామునకు ప్రియములైన పదార్థములు వనమునందు సీతకు లభించు పదార్థములు. కవితా
ప్రసంగమున ఉపమానములు. సీతయందు శ్రీరామునకు లభించినవి ఉపమేయములు.
శ్రీరాముడు రెండియందలి తారతమ్యమును చక్కగా అరసి చూడ గలిగాడు. కనుకనే
ఆతడు వర్వజ్జఁడు. సీతాదేవి కుదములతో పూగుత్తులును, ఆమె అలకజాలముతో తేటులును,
ఆమె మోవికేనెతో పూదేనియయును, ఆమె మేనితావితో పూదానియు సాటిరావని తెలిసినవాడు.
అందుచేతనే శ్రీరాముడు ఆ ఉపమాన వస్తువులకై ఉవ్విళ్ళూరక సీతయందుగల ఉపమేయ
వస్తువులందే ఎక్కువ మక్కువను జూపినాడు. ఉపమానోపమేయ గతమైన సాదృశ్యముచే
రామునకు బ్రాంతి కల్గినదా! లేక సీతయందలి ప్రేమాతిశయముచే అట్లావరించెనా! ఏమో!

కందమును అందముగా నడిపించుటలో ఈ కవికిగల నైపుణ్యము అనర్పము. ఈ
శృతియందు తక్కిన పద్యములకంటె కంద పద్యముల సంఖ్యయే యెక్కువ.

బోయత తన పిట్ట డగు బ్రాహ్మణునితో 'మనము బోయ వల్లెలో నుండుట హాని
కలదు. ఎచ్చటికైవను త్వరగా పోవుదము' అని తొందరపెట్టు సందర్భములోనిది ఈ
పద్యము.

శ్లో॥ వచ్చియు వేళు విప్పుని
మచ్చికతోఁ గొంగిరించి మాట నిజముగా

వచ్చితిఁ జూడుము వద మిఁక

నిచ్చట మన ముండవలవ దెచ్చటికైనన్.

[2-128]

అని ఆమె అతనిని తరుముచున్నట్లే వద్యముకూడ వడివడిగా తరముచున్నట్లు నడచినది.

కినుకను నటించుచు బోయత బాగ్మణుని దెప్పిపొడుచు నందర్భమునందలి యీ పద్యములు గనుడు.

“క॥ సీవంకఁ దప్పు గలదే

నావంకనె కాక నిన్ను నమ్మి చెడితి నీ

భావం బెఱుంగక వచ్చితిఁ

గావరమునఁజెఱచుకొంటిఁ గాపురమెల్లన్.

[2-137]

క॥ కలిమియు బలిమియుఁ బీఠియుఁ

గలపెనిమిటి సిగ్గుపుచ్చి కనువేదురునన్

వలచి నిను గూడి వచ్చితి

నిలు వెలువడి తోడివార లెల్లను నవ్వన్”.

[2-138]

కమ్మని తెలుగు నుడికారపు సొంపులు లాలింపులు పై పద్యములందు కమ్మని లాలింపులవలె గుఱాించుచున్నది.

తేటమాటలతో గూడి ఆటవెలదివలె హాయిలుపరపించు ఈ ఆటవెలదిని జూడుడు.

అ॥వె॥ “తీర్థ మేల నాకు తిథియేల నిను బాసి

యెట్లు పోవువాఁడ నిందువదన

పాసిపొమ్మటంటి పాఞ్చింబులే పాసి

పోవుఁగాక బొంది పోవఁ గలదె.”

[2-99]

ఈకవి కవితావిలాస మెట్టిదో ఒకింత తెలిసికొనుటకు మచ్చుగా నిచ్చిన ఈ పరిచయ వాక్యములు చాలును. పూర్తిగా కవితాసరివంతిలో నోలలాడవలెనన్న కావ్య మున్నది.

పరిష్కరణ విధానము

ఈ తారకబ్రహ్మరాజీయము యొక్క వ్రాతప్రతులను పరిశీలించి, అవశ్యకములైన కావులందు సాధు పాఠములను గుర్తించుటలోను లుప్త భాగములను పూరించుటలోను నేను పడిన శ్రమను క్లేశమును ఇవట ఒకింత వివరించుట అనమంజనము కాదని యను కొందును.

రెండు వ్రాత పతులలోను అనగా వ్రథమ పరిశీలనమున ఆధారమైన ప్రొ. రాయప్రోలు సుబ్రహ్మణ్యముగా రిచ్చిన వ్రాతప్రతిలోను. పునః పరిశీలనలో ఉపయోగపడిన

డా. వి. వి. యల్. నరసింహారావు గారు వంపిన వ్రాతప్రతిలోను పాఠము ఏక విధముగా నున్నప్పటికిని అచట అన్వయము కుదిరదు అని తోచినప్పుడు ఓటు మార్పుచేసి సాధు పాఠమును నిర్ణయించుకొంటిని. ఉదాహరణము.

(1) “అభినవ పద్మ హాటకమయామృత పూర్ణ గదాగ్రహస్తయై. (1 అ. 3 పద్యము)

ఇది లక్ష్మీ స్తుతి. రెండు ప్రతులందును పాఠము ఏక విధముగానే యున్నది, ఈ వమానము లక్ష్మీ దేవికి విశేషణము. ఇందు “గదా” అను అక్షరములు ప్రామాదికములు. అభినవమైన పద్మమును సువర్ణ మయమైన అమృత పూర్ణమైన గదను చాస్త్రాగ్రములందు దారి వది అని అర్థము వచ్చును. లక్ష్మీ దేవి గదను ధరించిన లైచ్చటను కానము. మరియు గద అమృత పూర్ణ మెట్లగును ; ఇది కుదురదు. అందువలన “గదా” అను దానిని తొలగించి “ఘటా” అని సరిదిద్దెడిని. అభినవమైన పద్మమును అమృతపూర్ణమైన ఘటమును అనగా కలకమును అగ్రహస్తములందు దాల్చినది అని అన్వయము కుదిరినది.

(2) మరియొకటి. శ్రీరామాయణమున శ్రీ

భారతమును శత భాస్వన్వయ వి

స్తారకరంజులుజేసిన

సూరులు వాల్మీకి పులినముల శేవించున్. (1 అ. 8ప)

(ప్రథమ ప్రతిలోనిది.)

శ్రీరామాయణమును శ్రీ

భారతమును భాను శీతభాస్వన్వయ వి

స్తారకరంజుల జేసిన

సూరుల వాల్మీకి పులివజుల సేవించెడున్.

ద్వితీయ పాదమున భాను అను పదము లుప్తపూరణము. శతభాస్వన్వయ శీతభాస్వన్వయ అని, వాల్మీకిపాదమందు పులివజుల అను దానిని పులివజుల అని సరిదిద్దెడిని. రామాయణ మును భారతమును సూర్య చంద్ర వంశ విస్తారకరముగా రచించిన విద్వాంసులగు వ్యాస భట్టారకుని వాల్మీకిమహర్షిని సేవించెడ నని భావము.

ఈ విధముగా పరిష్కరించిన పిదప పునః పరిశీలనలో రెండవ ప్రతిలోని పాఠముతో సరిచూచినప్పుడు ఈ పద్యము నేను సరిదిద్దినట్లే యున్నది. కాని “శీత భాస్వన్వయ విస్తారకరంజులు” అని యుండి పరిష్కరణము నపేక్షించుచున్నది.

మరి యొక ఉదాహరణము.

(3) కంఠ చిరాయల కృప గ్రంథా

పాఠము వ్రాయుచు గీర్తి సంపాదించన్

ధీరగుణాధ్యుడు కందా

సారమునన్ జెరుచు తిమ్మవచివుడు శిరులన్

(1 ఆ. 16 ప)

అని ప్రథమలిఖిత ప్రతిలోని పద్యము.

ఈ పద్యము తాళ పత్ర ప్రతిలో లేదు.

“చిరాయల” అను చోట ఛందోదోషము — మరియు అపకర్ణము. “గ్రంథా సారము” అను పదము అనన్వితము. “జెరుచు” అను పదము విపరీతార్థ బోధకము.

ఈ పద్యము నిట్లు సరి దిద్ది వ్రాసినది.

ఆ రాయల కృపఁ గండా

సారము వ్రాయుచును గీర్తి సంపాదించన్

ధీరగుణాధ్యుడు కందా

సారమునం జెరుచుఁ తిమ్మవచివుడు శిరులన్.

పునః పరిశీలన సమయమున రెండవ వ్రాత ప్రతిలో పరిపూర్ణ చూచినది. అందును “గ్రంథా సారము” అని “జెరుచు” అని యున్నది. “చిరాయల” అను దోషము మాత్రము లేదు. తక్కిన దోషములు ఉభయత్ర సమానములే.

కృష్ణరాయలకొలవులో కందాచారమును (సైనిక సంబంధమైన ఆదాయవ్యయముల లెక్కలను) వ్రాయుచుండు ప్రధానాధికారియైన తిమ్మమంత్రి తన నైపుణ్యముచే కందా సారమునందు శిరులను అంత కంతకు పెంచుచుండును అని భావము.

4) మరియుక ఉదాహరణము

క॥ రాధాధ యో పయోధర

కాశ్మీర పర శుభోదయ కవిరా

మాధుర్య ధుర్యునకు నన్నుం

రాధామాధవు సుకవిరత్నము బలికెన్.

(1ఆ. 23ప)

తాళపత్ర గ్రంథమునం దీ పద్యము గల భాగము క్రిమి దష్టము. ఇందు ఛందో దోషములు ఆక్షర దోషములు కలిసి సహవాసము చేయుచున్నవి. అన్వయ మెట్లు?

ఎంతో ఆటోచించి ఆటోచించి ఈ పద్యమును ఇట్లు మార్చి వ్రాసినది.

క॥ రాధాగుణాధరోరు ప

యోధర కాశ్మీర రసశుభోదయ కవిరా

మాధుర్య ధుర్యు నన్నున్

రాధామాధవుని సుకవిరత్నముఁ బలికెన్.

ఈ పద్యము రెండవ వ్రాత ప్రతిలో నిట్లున్నది. పునః పరిశీలనమున దీనిని చూచితిని.

రాధా భరోహ యోధర
కాశ్మీర పరశుసోదయ కవితా మాధు
ర్యదుర్య నమ్నం రాధా
మోధపు సువి రత్నము బలికెన్॥

ఈ రెండవ ప్రతిలోని పద్యము కూడ దోష జుష్టమై పరిష్కరింప దగియున్నది.

మరియొక పద్యము

చ॥ సకల భయంబు పుట్టు మది జానకి యెటుల్ చంచరీకక
టక మత మడిన్ జూచి నిబిడస్థితి నేనును రామమూర్తి నై
యకతి చరింతునోయని త్యదాకృతి రాముడు దాల్చు నిన్ను బా
యక వెరవేల నిత్యమిధునానుభవం బొడఁగూడు నెప్పుడున్. (1-29)

ఈ పద్యమునకు అన్వయము కుడురదు. ప్రథమద్వితీయ పాదముములందు ఛందో దోషములు, అవశబ్దములు.

ఈ పద్యమును సరిదిద్దుటకు చాల శ్రమ పడితిని. తుదకిట్లు సవరించి వ్రాసితిని.

ఇది సీతాదేవికిని ఆమె చెలికిని జరిగిన నంవాద యావమైన పద్యము.

చ॥ “సకియ! భయంబు పుట్టుమది” “జానకి! యేటికె?” “చంచరీక కి
టక మత రీతిఁ జూచి నిబిడస్థితి నేనును రామమూర్తి నై
యకతి చరింతునోయని” “త్యదాకృతి రాముడు దాల్చు నిన్ను బా
యక వెరవేల నిత్యమిధునానుభవం బొడఁగూడు నెప్పుడున్”

సీత తన చెలితో నిట్లుచున్నది సఖి! నా మనస్సునందు భయము కలుగుచున్నది. సఖి:-
జానకి! భయమెందుకు? జానకి:- “నేను నిరంతరము శ్రీరామచంద్రునే చూచుచు తలంచుచు
త్రమరకీట స్వాయమున తుదకు శ్రీరాముని యాకృతి నే ధరింతునేమో! నేనును పురుషాకృతి నే
దాల్చినచో శ్రీరామునితోడ దాంపత్య సుఖమెట్టిబుచ్చు? సఖి:- అమ్మా! శ్రీరామచంద్రుఁడును
నీ వెలెనే నిరంతరము నిన్ను గాంచుచు స్మరించుచు నీ రూపమునే పొందును. నీవు శ్రీరాముడ
వగుదువు. రాముడు సీత యగును. మీ యిద్దరకును ఎప్పటివలెనే దాంపత్య సౌఖ్యము
ఁబొందును. అని పద్య భావము.

ఇంత మధురమైన కల్పన అవశబ్దముల తెర మఱుగున పడి యున్నది.

పునః పరిశీలనమున రెండవ వ్రాత ప్రతిలో జూడగా అందు రెండు పదములందు
తప్ప తక్కిన పద్యము:తయు నేను సరిదిద్దివట్టుగానే యున్నది. ప్రథమ పాదమున “సకల

భయంబు" అనియు తృతీయ పాదమున "యకరి చరింతునోయని" యున్నది. ఈ రెండు దోషములు తప్ప తక్కిన భాగము సరిగానే యున్నది.

కృత్యాద్యవస్త యనుచుందురు. నేను పొందిన క్లేశము అదిమధ్యాంతములందు సర్వత్ర సమానముగానే యున్నది.

ఈ పద్యమును గనుగొనుడు.

(6) కా॥ అనందాశ్రమ గజ్జ కంటకిత దేహత్వంబు దెవాని
జానిహ్మ దచరేంద్ర మఖ్యులను హర్ష స్వాంతుంజాయనా
ర్యానాతుండు ఎకాచ్చద్ తాండవిపులుండై గద్గద
ధ్వా...ం బొప్ప నుతింపగా.... గెనాధాత్రీశు శ్రీరామునిన్.

(5-18)

ఈ పద్యము ఐదవ ఆశ్వాసములోనిది. ఐదవ ఆశ్వాసము రెండవ వాగ్రిత ప్రతిభా
లేదు.

ఈ పద్యము యొక్క నిజ స్వరూప మెట్లుండునా యని తలఁబ్రదల కొట్టుకొని తుద
కెట్లో యీ విధముగా సరిదిద్ది వ్రాసితిని.

కా॥ అనందాశ్రమ గారఁ గంటకిత దేహం బొప్పఁగా భారతీ
జానీంద్రాది సురప్రముఖ్యులను హర్షస్వాంతులం జేయ నా
ర్యానాతుండు ప్రశస్త తాండవ చణుండై కుత్తుకన్ గద్గద
ధ్వానం బొప్ప నుతింపఁగాఁ దొడఁగె నాధాత్రీశు శ్రీరామునిన్.

ఈ పద్యమును జూడుడు.

(7) సీ॥ జల మహేల్ల... కాసారముల్ .. కాసరము.... లచెఱ
మజాజి కోటర నాకు మధు విక్షువుల ముఖ
ప్రవకరంబుల బడలు నరచి
కమనీయ గిరి.... గభ.... మున్.... నెక్కొన్న
...ంబు.... గర్వమణచి

గీ॥ శాఖలు విరిచి....
కనుల వారించి వనము నివృంట్కంబు
చేసి లక్ష్మణుఁ డధిపతి సీతతోడ
వలసినట్టులు క్రీడింప వలయు ననుచు.

(8-80)

ఈ పద్య పూరణము దత్తపది వలె నుండును. (3 ఆ. 80ప) ప్రథమ పరిశీలన నందు రెండవ వ్రాత ప్రతి సాహాయ్యము లేనందున నే నీ పద్యమునొక విధముగా పూరి చితిని.

సీ॥ జలమహోల్లసిత కాసారముల్ కలచెడి
కాసరంబులను చీకాకు పరచి
వృక్షకోటరమధు భక్షకంబగు బుక్ష
వప్రకరంబుల బడలు పరచి
కమనీయ గిరిదరీ గర్భముల్ నెక్కిన్న
మాతుక మృగముల గర్వ మణచి

(మూడవ పాదమును పూరించుటకు ఆధారము లేనందున విడిచి పెట్టితిని)

తెరువువడ్డిన కాణుల విరిచి తిరుగు

కవుల వారిచి వనము నిష్కంటకముగ — అని పూరించితిని.

పునః పరిశీలనమున ఈ పద్యము రెండవ వ్రాత ప్రతిలో చక్కగా నున్నట్లు కనుగొంటి. అది నా పూరణమునకు దగ్గరగా నున్నది.

సీ॥ జలమహోల్లసిత కాసారముల్ గలచు కా
సరనమూహముల నోవరించెడి

మహితకోటర నాకు మదివిక్షువుల రుక్ష వప్రకరంబుల బడలుపరచి సమధిక పుష్పకుంజ
క్రాడములనుండు పుండరీకంబులు పొంకమణచి కమనీయ గిరిదరీ గర్భముల్ జేకొన్న కంఠ
రవంబుల గర్వమణచి

గీ॥ వివిధవల వృక్ష కాణులు విరిచి తిరుగు
...రుల వారిచి వనము నిష్కంటకంబు
చేసె లక్ష్మణుఁ డధిపతి సీతతోడ
వలనెన్నుగఁ గ్రీడింప వలయుననుచు.

పునః పరిశీలనమువండు ఇందలి దోషములను సవరించి యీ పద్యమునే నా పరిష్కృత ప్రతిలో చేర్చితిని.

ద్వితీయ పాదమును 'మహిత కోటర నాకు మధు భక్షకంబగు

బుక్షవప్రకరంబు బడలుపరచి' అని దిద్దితిని. తృతీయ పాదమందలి క్రాడ బదులు క్రోడ అని, గీతపద్యము రెండవ పాదముగ ... 'రుల' ముందు 'క' చేర్చి కరుం అని మూత్రము వవరించితిని. 'కమనీయ' అను పదమును కమనీయ అని వవరించితిని. ఇట్లు

వరిదిద్ది యీ పద్యమునే స్వీకరించితిని. ప్రథమముననే యీ రెండవ ప్రతికూడ నాచెంత
నుండి యుండునేని నాక్షేపము కొంత తగ్గియుండెడిది గదా యని యనుకొంటిని.

మూడవ ఆశ్వాసమునందలి ఎరుబడి మూడవదగు సీనపద్యము వసంత వర్షన సందర్భ
మందలిది. ఈ పద్యము ప్రథమ ప్రతియందు నాదాపు లుప్త ప్రాయమై యున్నది.

(8) పీ॥ లక్ష్మీపురాణ...స్ఫూర్తి...దీను...రెనధ...లనరాగ....
మం....మంజునున్.

అని యీ తీరువ నున్నది.

ద్వితీయ ప్రతియందు ఈ పద్యము ప్రథమ పాదము

'లక్ష్మీ పురాణ దళ స్ఫూర్తిగా జారె

నదర వల్లవరాగ మతిశయిలై' అని యున్నది. దీనిని 'లక్ష్మీ పురాణ దళస్ఫూర్తిగా జారె'
అని సరిదిద్దితిని. అటవెలది పద్యములోని మొదటి రెండు పాదములు ప్రథమ ప్రతియందు
లేవు. ద్వితీయ ప్రతియందు దోషజుష్టములై యీ దీరున నున్నవి.

అ॥వె॥ అవనిజాని వనరుహాళి లీల

రామ వైభవంబు లోక వర్జితముగ

శుకరదాన్య సుభట కోలాహల

మదన సహిత మధు సమాగమమున

(8. ఆ. 88 ప)

మొదటి మూడుపాదములు ఛందో దోషజుష్టములు. ఆర్థము బోధపడదు. దీని నిట్లు సరిదిద్ది
ప్రాయుట జరిగినది.

అవనిజావనీరుహాళి లీలారామ

వైభవంబు లోక వర్జితముగ

శుక పికాద్యనేక సుభట కోలాహల

మదన సహిత మధు సమాగమమున.

అవనిజ యొక్కయు అవనీరుహాళితో గూడిన లీలా + ఆరామము యొక్కయు వైభవము
లోక వర్జితమైనదని అన్వయము.

ఇట్లు ఉదాహరించుచు పోయినచో దాదాపు గ్రంథమంతయు ఉదాహరింపవలసి
యుండును. ఒక్కొక్క పద్యము ఒక్కొక్క వసుస్యా పురాణమై దత్తపదియై గంటల
కొలది కాలమును కబళించినది. నే నేదో గొప్పగా సాధించితి నని తలంచుటలేదు. వదిన
క్షేపమును మాత్రమే సహృదయులకు విన్నవించు చున్నాను.

నా ఊహకందనివి - నేను గుర్తింపనివి - నేను సరిగా ఊహింపలేక తప్పుగా ఊహించినవి కొన్ని ఉండియుండవచ్చును.

నివేదనము

మజ్జిమానికాయ!

దాదాపు ఒక వంశక్రమము క్రిందట డాక్టర్ వి.వి.యల్. నరసింహారావుగారు నేను పరిష్కరించి యిచ్చిన తారకబ్రహ్మరాజీయము యొక్క వ్రాతప్రతిని దానితోపాటు తమ గ్రంథాలయమువందున్న ఆర్. నెం. తెలుగు. ఆర్. 1691 బి, 888 గల తారకబ్రహ్మరాజీయము యొక్క వ్రాతప్రతి నొక దానిని నాకు పోస్టులో పంపుదు ఒక లేఖను కూడ వ్రాసి.

“మీరు పరిష్కరించి వ్రాసి యిచ్చిన తారకబ్రహ్మరాజీయమును ముద్రణకు పేరుగువట్లు విడివిడి కాగితముల మీద వ్రాసి, మీరు పరిష్కరించిన తావులందు మూలగ్రంథ మందలి పాఠములను మీరు పరిష్కరించిన పాఠములను అథస్సుచికలో తెలుపుచు మరియు అశ్వాసానుగుణముగా ఇందుగల గద్యపద్యముల వివరమును వాని సంఖ్యను దెలుపు పట్టికను అకారాధి క్రమమున గద్యపద్యసక్రమణికన గూడ చేర్చి పంపుడు. మీశ్రమకు తగినంత యాయలేక పోయినను ఏదో కొంత పారితోషికము కూడ ఈయబడు”వని ఆలేఖలో వ్రాసి.

పారితోషికము మాట యెట్లున్నను శ్రీ నరసింహారావుగారు నాకు ఒకనాడు సహాపా డ్యాయులును అత్యంతము సన్నిహితులును ఆయన కారణమున ఎరల ఈ గ్రంథమును రెండవమారు పరిశీలించుటకు పూనుకొంటిని.

డా. నరసింహారావుగారు పంపిన వ్రాతప్రతిని రెండవ వ్రాతప్రతియని సౌభ్రమనత్రే పేర్కొందున దీనియందు చతుర్థాశ్వాసమునందు 35 నుండి 42 వరకు గల గద్యపద్యములును 87 నుండి 130 వరకుగల గద్య పద్యములును లేవు. ఐదవ ఆశ్వాసము పూర్తిగాలేదు.

ఈ వ్రాతప్రతికి మూలమైన తాళపత్రప్రతిని శ్రీ పట్నాల ఆప్పన్న అనువాద ఆత్మార్థము ఈ గ్రంథమును వ్రాసికొనినట్లును అంగీరవ జ్యేష్ఠశుద్ధ ఏకాదశి సోమవారము నాడు ముగించినట్లును కలదు. శ్రీరాయప్రోలువారి దగ్గర గల వ్రాతప్రతికి గూడ పట్నాల ఆప్పన్నగారి తాళపత్రప్రతియే మూలమని భావింపవగును.

డా నరసింహారావుగారు పంపిన వ్రాతప్రతి [రెండవది] ప్రథమ పరిశీలన పనుయము ననే లభించియుండినయెడల ఆప్పుడు నేను పడిన శ్రమతో అరవ వంతు తగ్గియుండెడిదని అనిపించినది. మొదటి ప్రతికంటె ఈ రెండవ వ్రాతప్రతి కొంతలోకొంత మెరుగు

గానే యున్నది. మొదటి ప్రతిలో లేనివి ఈ రెండవప్రతిలో కొన్నికొన్ని కనిపించినవి. మొదటి ప్రతిలో లేనందున నేను పూరించిన కొన్ని శావులు ఈ రెండవప్రతిలో యథాతథము గాను కొన్ని శావులందు అత్యంత నన్నిహితముగాను కనబడినవి. అట్లని ఈ రెండవ ప్రతిని నిర్దుష్టముగా నున్నదని భావింప వలెను వడదు. లేఖక ప్రామాదికములైన దోషములు గానీ లుప్తభాగములుగానీ ఛందోవ్యాకరణ దోషములుగానీ మెండుగానే యున్నవి. ఈ విషయమును కొంత స్థరాంతరమున ప్రత్యేకముగా వివరించితిని.

మొదట నేను పరిష్కరించిన వాగ్దప్రతిని మరల ఈ రెండవ వాగ్దప్రతితో పరిచూచి ఆవశ్యకములయిన చోట్ల కొద్దిపాటి మార్పులు చేర్పులు చేసితిని. ఊహించి లుప్త భాగములను పూరించిన శావులందు వీలయినంతవరకు మూలగ్రంథముతో సరిపోవునట్లు పూర్వవరములను కలయజూచి సమన్వయించుకొని పూరించితిని. కవి ఆశించిన భావమును సరిగా తీసికొనిరావలెనని ప్రయత్నించితిని. ఈ ప్రయత్నమునందు నే నెంతవరకు కృతకృత్యుడనైతినో నే నెఱుగను, అది విద్యజ్ఞు నైకవేద్యము.

ఛందస్సూచికయందు ఏయే ఆశ్వాసమునందు ఏయే పద్యములు వచనములు ఎన్నెన్ని కలవో తెలుపు పట్టికను వ్రాసితిని. అకారాది క్రమమున ఇందలి గద్య పద్యముల అనుక్రమణికను చేర్చితిని.

నాకు లభించిన ఈ సాధన సంపత్తితో నా ఊహ కందినంతవరకు నా చేతయినంత వరకు శ్రమించి పరిశోధించి పరిష్కరించి శుద్ధప్రతిని వ్రాసితిని. లుప్తభాగములను దుక్కలుపెట్టి వదిలిపెట్టుటవలన పద్మభావము దుర్బోధముగా నుండునని ఆ లుప్తభాగములను పూరించి అథస్సూచికలో ఆ వివరమును దెల్పితిని. పరిష్కరణము నప్రేక్షించు వాగ్దప్రతిలో నున్న పాఠమును దాని పరిష్కరించిన పాఠమును అథస్సూచికయందు తెల్పితిని.

వ్రాతప్రతి పాఠమును దెబ్బకు (వ్రా.) అని పరిష్కృత పాఠమును దెబ్బకు (ప) అని సంకేతాక్షరములను వ్రాసితిని. అవశ్యకములనుకొన్న చోట్ల వివరముగానే వ్రాసితిని.

ఈ గ్రంథమును సంపూర్ణముగా నిర్దుష్టముగా పరిష్కరించితిని చెప్పజాలను. నా కంటటి అర్హతయును లేదు. నాకు తెలియనివి, నాఊహకు అందనివి, నా దృష్టికి రానివి ఉండియుండవచ్చును. నాకు అప్పగించిన వనిని చిత్తశుద్ధితో యథాశక్తి చేసితిని మాత్రమే విద్యజ్ఞులకు విన్నవించుచున్నాను.

ప్రతిప్రథమగా నన్ను ఈ గ్రంథ పరిష్కరణకు ప్రబోధించిన

ఆచార్య డాక్టర్ రాయప్రోలు సుబ్బిహ్మణ్యముగారికి

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ వ్యవస్థాపక పురావస్తు వ్యవస్థాపక శాఖ డైరెక్టర్ గారైన
డా॥ వి.వి. కృష్ణశాస్త్రి గారికి,

ఈ తారకబ్రహ్మరాజీయ గ్రంథ పరిష్కరణముద్రణ కార్యక్రమములకు సాకార్యము
వహించిన ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ — పరిశోధనాలయము

డైరెక్టరుగారైన డా॥ వి.వి.యల్. నరసింహారావుగారికి

నేను వందన శతములను సమర్పించుచున్నాను.

“ఆ పరితోషా ద్విదుషాం న సాధుమన్యే ప్రయోగవిజ్ఞానమ్”

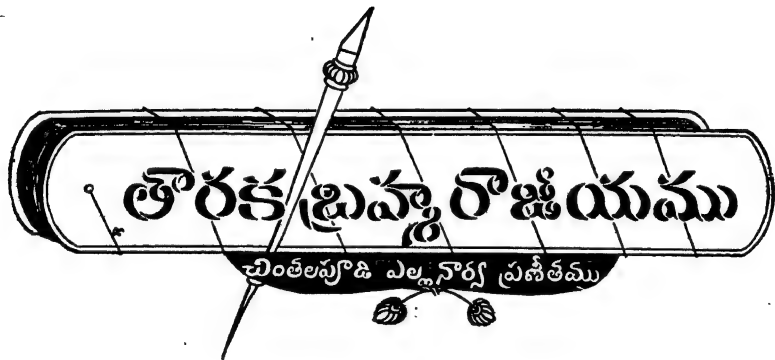
గుంటూరు

12-6-1934

ఇట్లు

బుధజన విధేయుడు

(సం) అక్కిరాజు వేంకటేశ్వరశర్మ

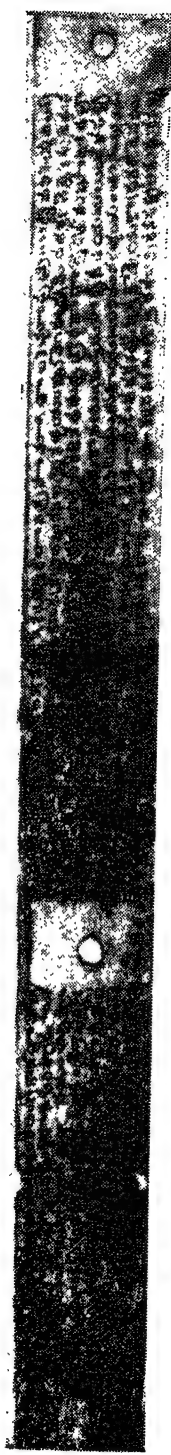
తొరక జ్ఞానా రోజ్జీయము

చింతలపూడి ఎల్లనార్య ప్రణీతము

‘తారకబ్రహ్మరాజీయము’ కాకినాడ తాళపత్రప్రతిలోని మొదటిపుట నకలు; ముద్రిత ప్రతి పుట - 1

:

కాకినాడ తాళపత్రప్రతిలోని చివరిపుట నకలు; ముద్రితప్రతి పుటలు - 94, 95

తారకబ్రహ్మరాజీయము

చింతలపూడి యెల్లనార్య ప్రణీతము

ప్రథమాశ్వాసము

కా॥ శ్రీరాజీవదళాక్షి కౌస్తుభమణి సింహాసనం బెక్కి య
క్కారుధ స్ఫుట దీప్తియుం ¹బలెన పెంపార న్నభోమండలా
కారశ్రీ విరిసింట్ల విష్ణుడు జగత్కల్యాణ చారిత్రగం
భీరు న్నంజయ తిమ్మమంత్రివరు ²లక్ష్మీయుక్తునిం జేయుతన్. 1

ఉ॥ శ్రీత్రిదశద్రుమాలమునఁ జెన్నెసరారు పసిండి గద్దయన్
దాత్రి నంకపాళి నిడి తమ్ములలో భరతుండు మౌక్తిక
చ్చత్రము దాల్చి జాపశర చామరముల్ ధరియించి భక్తి సౌ
మిత్రులు గొల్చి నుండు జనమిత్రుని శ్రీరఘరాముఁ గొల్చెదన్. 2

చం॥ అభినవ పద్మహాటకమయామృతపూర్ణ ఘటాగ్రహవయై
యభయ వరప్రదాన సుముఖాయత దోర్లతయై కృపాకువై
యభిమత పద్మ లాభము చిరాయువు నిర్భయమున్ వరంబుజన్
శుభముఖి లక్ష్మి యిచ్చు గుణకోభికి నంజయ తిమ్మమంత్రికిన్. 3

సీ॥ శృంగార రసముతోఁ జెలిమిచేసెనొ శాంత
రస మన నగజతో నెనఁగువాడు
పవదంపు జొంపంబు ³ప్రభవించెనో రజ
తాద్రీ నా ⁴జడముడి నడదవాడు

1 వ పద్యము. 1. 'బలెనె పెంపార న్నభోమండలాధార శ్రీ' యని కాకినాడ ప్రతి.

2. 'లక్ష్మీవంతునిం'—కాకినాడ ప్రతి.

4 ,, 3. 'ప్రభవించునో'—కాకినాడ ప్రతి

4. జడముడి నడదవాడు—మద్రాసు ప్రతి.

యజ్ఞంబు త్రేతా సమగ్రమై యున్నదో
 యనఁ ద్రిశూలంబుతో నమరువాఁడు
 మేనెత్తెనో జగం బేను భూతములతో
 నన నేను మోముల నలరువాఁడు

గీ॥ జేసికను సానకంబైఁ దీసి వలపు
 గంధ మలరిన కిందువ కలికి వేల్పు
 పాద కటక ద్వనుల మించు బాష లొసఁగి
 నెమ్మిఁ బ్రోచుత నంజయతిమ్మవిదుని.

4

చం॥ తెలఁకున రామరామ యని కీరము పల్కెఁగ వీడెతోడుతన్
 బలుకుఁబోలంతి త న్నెంమిఁ బాదఁగ బ్రహ్మ విబోధ కామ చే
 వ్వలఁ బులికించు బ్రహ్మ నుభసంపద లీవుత నిత్యకిర్తి వ
 ర్తిలు గుణకాలి నంజవిత్తు తేమ్మన మంత్రికి సత్కృపామతిన్.

5

కా॥ సర్వజ్ఞాత్మజుఁ డౌట నిచ్చుఁ గరుణన్ సర్వజ్ఞతాశక్తియుం
 తర్వాణీశ్వరుఁ డౌట నిచ్చుఁ దగ సంతర్వాణితాశక్తియున్
 శర్వాణీ సుతు విష్ణుహర్తఁ గౌలుతున్ సత్యాధిదానోష్ణతున్
 సింహిష్ణుం బోసరింప నాత్మకవిలా నిర్వాణ సంసిద్ధికిన్.

6

కం॥ తలఁపును బలుకును దానై
 తలఁపును బలుకును నిజాశ్రితశ్రేణికి ని
 చ్చలు నిచ్చు మచ్చెకంటిం
 గలకంటిఁ దలంతుఁ గావ్యకలనా శ్రీకిన్.

7

కం॥ శ్రీరామాయణమును శ్రీ
 భారతమును భానుకీతభాన్వన్తయ వి
 స్తార కరంబులు చేసిన
 నూరుల వల్మీక పులిసఱు సేవింతున్.

8

4 వ ప: 1. జేనురూపములతో-పాఠాంతరము.

2. దిండెన-కాకినాడ ప్రతి, కలదిన-మద్రాసు ప్రతి, కందువ-పరిష్కృత
 పాఠము

3. బ్రోవుత-కాకినాడ ప్రతి, బ్రోచుత-మద్రాసు ప్రతి.

5 వ ప: 4. వీడె తోపలన్ (త్రా). వీడె తోడుతన్ పరిష్కృత పాఠము.

శ్లో॥ కాశికా వదన తాంబూల రసాస్వాదే
కలిత¹ కావ్య విలాసుఁ గాశిదాసు
భవభూతి శితముఖ పార్వతీ కుచలబ్ధి
భవభూతి నాము వాగ్వివ్యధాముఁ
శిగాయజ్జోద్ధీపన గ (ద్య) హాసోక్తి కా
ప్రముదితాత్మ స్థాణు భట్టబాణు
శత పద్య పూర్ణతా కృత సహాయత్వార్క
ధామ దీప్త శరీరు నామయాడు

శ్లో॥ వెండియును దేవతాశక్తి వెలయు మాము
శిహర్ష భారవి దండి మల్లము మురారి
రాజశేఖర కామ చోర ప్రముఖుల
సంస్కృతపు సత్కవుల గొల్తు సంతసమున.

శ్లో॥ భారత కావ్యహర మొక భాగము నన్నయభట్టు గూర్చి ము
క్తా రమణీయ వాక్యములఁ దక్కిన భాగముఁ సోమయాజి సొం
పార నొనర్చె రెండిఁ గలయన్ శివదాసుఁడు మధ్యనాయక
శ్రీ రచియించె శారద దరింపఁ శివవిత్రయ కీర్తి మించఁగన్.

శ్లో॥ ఐక హంస విభేదము పా
లకడం దెలిచేట యైన లాగున శబ్ద
ప్రకరార్థ దర్శనంబునఁ
గుకవి సుకవి భేద మెఱుఁగుకొనఁ దగు రసికుల్.

శ్లో॥ అని అభిమత దేవతా ప్రార్థనంబును మహాకవి ప్రళంసా సేమర్థనంబును
గుకవి నిరాకరణంబును నొనర్చి సకల వేదోక్తంబును సకల మంత్ర సారం
బును చతుర్విధ పురుషార్థ ప్రదంబును నగు శ్రీరామతారకబ్రహ్మ
రాశీయంబు పఠమ భాగవతోత్తముండు ప్రయాగ క్షేత్రవాసి నారాయణాశ్రమి

- శివ, పద్యము 1. 'కామ' అని కాకినాడ పర్వతి. 'కావ్య' (ప)
2. ఇది కాకినాడ పర్వతి యందలి పాతము.
3. 'భామ' అని కాకినాడ పర్వతి.

10వ. పద్యము 4 కవిప్రయ కీర్తి. మద్రాసుపర్వతి; కవికర్యకీర్తి - కాకినాడ పర్వతి.

12వ. పద్యము 5. శ్రీరామ తారక బ్రహ్మరాజంబు - కాకినాడ పర్వతి.

యను మహా యశీశ్వరుండు సంస్కృతంబున రచియించె నది తెనుగున
సకల జనులకుఁ దెలియు నట్లుగాఁ దమ్మనీశ్వర సంస్కరణ శక్తిని నిర్మించి
బ్రహ్మ వేత్తలకు శ్రవణ యోగ్యంబు గావించుచున్న సమయంబున 12

సీ॥ తన మహాదీప్త ప్రకాశ వింబి పగ్గిరి
బింబంబు భానుమద్బింబ మనఁగఁ
దన భాహు దండంబు ధరణి మంతల మెత్తి
పన్నగరాజ విభ్రాంతి గొలువఁ
దన కరాజము గల్పితపుల కళకుగాఁ
బంచ కాభాఖ్యమై పుము తొనఁగఁ
దన శంఖ చక్రాంకితంబైన రూపంబు
హరి మూర్తి నచ్చొత్తి నట్లు వెలుగఁ

గీ॥ దనను బ్రహ్మాండ పీఠికాంతర్వహిర్య
హరి సక్కిర్తి కర్పూర సౌరభమున
మూరు రాయర గండాంక మోహనంబు
రాజ దేవేంద్రుఁ డభ్యుత రాయ విభుఁడు.

13

సీ॥ పద్మాప్త రుచి మించు పద్మరాగపు రహి
గూర్చిన పదక మక్కున వెలుంగఁ
బవీడి వ్రాతల పచ్చపట్టువచ్చడ మొస
పరి వన్నెయై కదఁ బరిధవిల్లి
బహురత్న దీవులు ప్రసరించు మేలు కు
ల్లా కిరీటము కంటిజోక గాఁగఁ
గస్తూరికాతిలకము పుష్పమాల్యంబు
మింద తుమ్మెదల కామెర యొనర్చు

గీ॥ దండ మక్కశ యవనాంధ్ర ధరణి నాథు
లర్థి సేవింప రత్న సింహాసనమునఁ
గొలుపు కూర్చుండు కృష్ణుని వెలుపు మీఱ
రాజ దేవేంద్రుఁ డభ్యుత రాయ విభుఁడు.

14

ఉ॥ కుంభిని దాల్చి తా నిరవు కొల్చిన యచ్యుతరాయ కావన
స్తంభము మేరుకైము ప్రతాప యశోరవి చంద్రమండలి
పంభృత లక్షణం బనుచు నంతన మారగఁ జూచు చంద మా
జంభవిరోధిముఖ్యులు దిశా వలయస్థితు లౌట యేర్పడన్. 15

కం॥ ఆ రాయలకృపఁ గందా
సారము వ్రాయుచును గీర్తి వంపాదించెన్
ధీరగుణాధ్యుఁడు కందా
సారము నంజరును తిమ్మనచివుఁడు నిరులన్. 16

చం॥ తిరువళి గెల్చి పాండ్యనరదేవుని బట్టము గట్టి యుత్కళే
శ్వరుఁ గడుజేంచి మొక్కిన సవాయికిఁ దా నభయం బొవంగి పెం
పడడగఁ గీర్తి చేకొనిన నుచ్యుతరాయల మం తిరత్నమై
తిరముగ నున్న నంజవిభు తిమ్మరుసుం దిదగుఁ బ్రస్తుతింపఁగన్ 17

ఉ॥ వేదపురాణశాస్త్రముఖ విద్యల కెల్ల గురుండు బ్రహ్మ వి
ద్యా దృఢ బుద్ధి నేర్చులిపు లన్నియు వ్రాసె సమస్తదేశ భా
షాదు లెఱుంగు స్వామిపితమైన ప్రయోజన మాచరించు నా
నా దిశలం బ్రసిద్ధుఁడగు నంజయతిమ్మనిఁ బోలె రెవ్వరున్. 18

ప॥ 'అమ్మహా మంబ్రీశ్వరుం దొక్కనాడు చతుస్సముద్ర ముద్రిత మధ్య భూ భువన
సింహాసనాధీశ్వరసార్యభాముండగు నచ్యుతరాయల కొలువు సేసి వచ్చి నిజ నివాస
భాసుర చంద్రకాలా ప్రాంగణ మణిమంటపంబున విజయనగర రాజవానిం గల
బంధువర్గంబును విద్యత్కంఠిండులును దిగంతరాయబాదులును (?) వండి మాగధ గాయక
వారకామిని నికరంబును, వముచిత ప్రకారంబున సేవింప నుఖగోష్ఠిం బ్రవర్తిం
పుడు నిజస్వామియగు నచ్యుతదేవ రాయలు ప్రతిసంవత్సరంబు శ్రీవేంకటేశ్వరునకు
సత్కాన్యప్రబంధ వాక్కుప్రాంబలి సమర్పించుచు కీర్తి నుక్మతంబులు నిర్వహించు

17. ప (1) 'తిరుపతి' తిరుపతి' యని పాఠాంతరములు (2) దశయని కాకినాడ పతి

18 ప. (3) 'వ్రాయు' అని మ దాసు పతి

19. ప (4) 'అమ్మహామహేశ్వరుం దొక్కనాడు' అని మద్రాసు పతి

క'సుచున్నవాఁడు తదనుమతంబున నవ్విభునకును నాకును నభ్యుదయపరం
పరాభివృద్ధియుఁ జతుర్విధ పురుషార్థ సిద్ధియుఁ గలుగునట్లుగా నా యిష్టదైవంబగు
శ్రీరామవిభునకు నంకితంబుగా నొక్కపుణ్య ప్రబంధంబు చెప్పింపవలయును
సుహృజ్జనంబులతో నూహించి

19

గీ॥ యతివరేణ్యులు నారాయణాశ్రమలు మ
హాసుభావులు నొడివిరి యాగమాంత
పరిచితంబైన తారకబ్రహ్మరాజు
మఖిల సన్మంత్రసారాంశ మైనదాని.

20

కం॥ ఆ ధీభుని గతిఁ దెనుఁగున
రాధామాధవుఁడు 'సుకవిరా జిది చెప్పెన్
2వేదోమునివరబుధ గం
గాధర జవ్యంబు తారక బ్రహ్మంబున్.

21

వ॥ అవి సుఖహమానంబుగాఁ బిలిపించి

22

కం॥ 'రాధారుణాధరోరు ప
యోధర కాశ్మీర రవ రసోదయ కవితా
మాధుర్య దుర్య నన్నున్
రాధామాధవుని సుకవిరత్నముఁ బలికెన్.

23

గీ॥ పరమహితుఁడవు తారకబ్రహ్మరాజు
మను ప్రబంధంబు నీ చెప్పినది మదాత్మ
నాయకుండగు శ్రీరఘునాయకునకు
నంకితము సేయవలయు నా కభిమతముగ.

24

21 వ. పద్యము (1) 'సుకవి....జెప్పెన్' అని మద్రాసు ప్రతి.

21 (2) 'వేదోముని' - అని మద్రాసుప్రతి

23 వ. ప : (3) 'రాధారుణాధరోరు పయోధర కాశ్మీరరవరసోదయ' - అని కాకినాడ ప్రతి
"రాధారుణాధరోరుపయోధర కాశ్మీర పరశసోదయకవితా" అని మద్రాసుప్రతి.

ఉ. నావును నీకు నంకిత మొనర్చు దలంచినవాడ బంధు సం
భావన నీకు విష్టముగ బ్రహ్మమయుండగు రామభద్ర దా
శ్రీవరహాశి కంకిత మిదే ! యొనరించిన మంచి పైడికిం
దావి మట్టిల్లె నేమి యన నంజయతిమ్మ ! వివేకభూషణా ! 25

కం॥ నాయకుఁ డయ్యెం గృతికిన్
నాయకరత్నం బుదాత్త నాయకుఁడు జగ
న్నాయకుఁడు రామధరణీ
నాయకుఁ డింక నేమి చెప్ప నా సుకృతంబుల్. 26

చం॥ స్ఫుటరచి వద్మరాగమణి భూషణుడై కనకాంబరోల్లస
త్కటి యయి నజ్జ చాప విశిఖంబులు దోర్ముగళిన్ వెలుంగఁగా
బటుతర వీరరేఖ ముఖపద్మమునం గల రాఘవుండు హృ
త్పుటమునఁ దోఁచె నా కిప్పుడు భూరికృపామతి నీమతంబునన్. 27

సీ॥ సాకేతపుర మహా సౌధాంగజోల్లసత్
వ్రసవకల్పక పాదపంబు నీడ
మణివేదిపైఁ బుష్పమంటపంబున విభీ
షణ శిరవిజాద్యుద్రివరులు గొల్వ
ఫాంతాగార్పిత ప్రాంజలులై భర
తాదులు తమ్ము లంతంత నిలువఁ
గంకణ ఝణఝణక్కాంబుతో డివ్య
మానిసుల్ ధవళదామరము తిరగఁ

గీ॥ గనక సింహాసనంబున జరక తనయ
శింక పాళిక వించి కృపార్ధృ దృష్టిఁ
బ్రేమ నందఱఁ జూచు శ్రీరామ విభుఁడు
మనఁ గృతికి నభీశుడై మరుడఁగాత 28

-
- 25 ప. (1) యొనరించి పైడికిన్ - అని మద్రాసుప్రతి
28 ప. (2) 'రవిజాద్యుద్రివరులుగొల్వ' అని మద్రాసుప్రతి
(3) 'అంకపాళిక నుంచి' అని మద్రాసుప్రతి.

- చ॥ 1 'సక్తియ భయంబు పుట్టె మది' 'జానకి యేటికె' 'చంచరీక కీ
టక మత మర్థిఁ జూచి నిబిడ స్థితి నేనును రామమూర్తి నై
యకట చరింతునో యవి' 'త్వదాకృతి రాముఁడు దాల్చు నిష్ఠుఁ డా
యక వెఱ పేరి? నిత్య మిథునానుభవం బొడఁగూడు నెప్పుడున్. 29
- చ॥ ఇవ్వీధంబున సీతావచనంబు కలదు గావున శ్రీరామ మంత్ర స్మరణంబునఁ
జతుర్విధ పుష్పషార్థంబులు సిద్ధించుట యేమి యాశ్చర్యం బని శ్రీరామ మంత్ర
సిద్ధుండగు నమ్మహాప్రధాని శేఖరు నభినందించి. 30
- సీ॥ కాశ్యపగోత్ర దుగ్ధపయోధి చంద్రుడై
భాగ్య లక్షణములఁ బ్రభవ మొందె
రీరాయపీత పరంపరా క్రమాగతమైన
నిజమంత్ర కులము వర్ణితముఁ జేసె
సకల దిగ్దేశ రాజప్రధానుల కెల్ల
నాధారమయ్యె సింహాసనమునఁ
దవకు నేలిన మహిధవునకు సక్తిర్తి
దనర సామాజ్య తంత్రంబు నడపె
- గీ॥ నుభయకుల పావనుండు కులోచిత క్రి
యారతాచార నిరతుఁ డుదార గుణుఁడు
విప్రబాంధవ వాంఛితార్థప్రదుండు
విట్టలేశ్వర నిజమూర్తి విట్టిమరుసు. 31
- కం॥ ఆ రాయ మంత్ర మణికిన్
నారీమణి తిప్పమాంబ నయ వినయ శుభా
చార యరుంధరిఁ జోద న
నారత పతిభక్తియందు నభివర్ణింతున్. 32

29వ. ప. సీతాదేవియు నామె చెలికత్తెయు పరస్పరము ప్రశ్నోత్తర రూపమున
సంభాషించినట్లు అన్వయించుకొనవలయును.

- (1) స....చభరంబు పుట్టె - అవి కాకినాడ ప్రతి పాతము. సక్తియ భయంబు (ప)
30వ. 2. ప్రధాన (వా) ప్రధాని (ప)
31వ. ప. 3 'రాయచార' - అవి మద్రాసు ప్రతి

కం॥ ఆ శుభదంపతులకు గుణ

రాశి తపఃఫలమువోలెఁ బ్రభవించె యశ

శ్రీకృష్ణ శ్రీ నంజరును సురా

ధీశ గురు ప్రతిభవాఁడు తేజం బిలరన్.

33

కా॥ కందావారము నంజయ ప్రభుని లోకఖ్యాతు వీలా లవ

ద్గంధానేకవ దానవారి మకుటాగ్రవ్యగ్రలోల ద్వియ

త్సింధుల్లోల ఘటార్పణీ పటువచశ్రీలన్ సుధాసార ధా

రంధర్యంబున నన్నుతింతు సుజన వ్రాతంబు హర్షింపఁగన్.

34

ఉ॥ నంజదువయ్య మంత్రికుల నాయకుఁ డుత్తమసాధ్వీఁ దిప్పమన్

గంజదళాయతాక్షి శుభకారిణి శ్రీవతిఁ బెండ్లియాడె శ్రీ

కంజదళాక్షుడుంబిలె జగంబులు ప్రస్తుతిసేయ బాంధవుల్

రంజిల బాగ్యవంపద నిరంతరమున్ గొనసాగుచుండఁగన్.

35

కం॥ పతిదేవతా శిరోమణి

శతధృతివతి వద్మనాభువతి శంభువతిన్

బ్రతి వోల్తు నంజయ ప్రభు

వతిఁ దిప్పొందికను బంధుజనకామగవిన్.

36

కా॥ ఆతిష్ఠించుకు నంజమంత్రికి సముద్యత్కిర్తిధుర్యుల్ సుఖా

న్వీతుల్ తిమ్మరునయ్య వంకవరుసున్ వేతాంతవేత్తల్ మహీ

జాతా రాముల కాత్మజుల్ కుశలపుల్ జన్మించిన ట్లుత్కృట

ప్రీతిం బుట్టరి తల్లిదండ్రుల కతిప్రేమంబు వంధిల్లఁగన్.

37

ఉ॥ శ్రీనిధి నంజమంత్రి పులశేఖరు తిమ్మరునయ్య దాన వి

ద్యానయశాలి మన్మథ శుభాకృతి కాంలి సుధాంకుఁ డద్ది నం

తాన సురద్రుమం బనుచుఁ దన్నుఁ దనంతటి వార లెల్ల నా

నా నన మంచిస్వామి యగు నచ్యుతరాయ లనుగ్రహింపఁగన్.

38

39వ, ప. (1) నంబురును అని వ్రాతప్రతి. నంజరును అని వవరణ.

శా॥ శ్రీరామవృరజార్చనా జ పవదాసేవావ్రతంబుల్ నదా
చారంబుల్ తనదైన బ్రాహ్మణ కులాచారంబు కంటెం గడున్
బారాశర్య కుకాది భాగవత పంభావ్యుండు పత్కిర్తి రా
మారత్నప్రియుఁ డైన నంజవిభు తిమ్మరసయ్య వర్ణింపఁగన్. 39

కం॥ శృంగారవతీమణి పు
జ్యాంగన నంజరును తిమ్మనార్యుని పతియౌ
లింగాంబిక యంబిక తెన
మంగళసూత్ర ప్రభావ మాన దనము లన్. 40

ఉ॥ ఆ హరిజాషీయందు సుగుణాధ్యుఁడు తిమ్మదవయ్యగాంచెఁ దే
జోహరి పక్కపాహరి వికుద్ధ యశోహరి నిత్యబోగ ల
క్షీహరి నంజమంత్రిని పమిద్ధ కులాంబునిదీంధ్ర చంద్రునిన్
మోహన పుష్పసాయక నముజ్జ్వల రూప వికార వైభవున్. 41

కం॥ కుల వర్ధనుండు నంజన
విరిసిల్లెం దిమ్మమంత్రి విభు పుజ్యాంబుల్
ఫలియించి నట్లు విద్యా
విరిసిత తమకాంతి కుభవివేకోన్నతులన్. 42

వ॥ అని కులస్థాన పౌరుషంబులు విజయనగర సింహాసనంబునఁ బ్రసిద్ధంబులై యున్నవి.
పర్వరక్షణ నంపన్నుడ విట్టి మహానుభావుండవు. నీ వానతిచ్చినట్లు నీ యభిమత
దైవంబగు శ్రీరామచంద్రునకు నీ తారకబ్రహ్మరాజం బంకితంబు నేసెద నని
నా బ్రహ్మ ప్రదాని శేఖరుండు కర్పూర కాంబూరింబు మున్నుగా నిచ్చి జాంబూన
దాభరణాదులు కట్టి నిచ్చిన నియ్యకొని హర్షించి 43

సీ॥ బ్రహ్మాది దేవతల్ ప్రార్థింప దశరథు
పకు సుదయించి కౌశికుని మఖము
గాంచి శంకరు విల్లు ఖండించి సీతఁ బెం
డ్లాడి యా పార్వితో నమజుతోడ
వరవిక్రి నేగి యింద్రాత్మజ వణచి సు
గ్రీవాది వనచర శ్రేణితోడ
వార్ధిఁ దరించి రావణుఁ డ్రుంచి యా విభీ
షణుని బట్టముగట్టి జగము లలర

గీ॥ పుష్పకం బెక్కి సాకేతపురికి వచ్చి
ఎరిమిఁ బదునొక వేలయేం డ్లెఱె భూమి
తారక బ్రహ్మ మంత్రాది దైవతంబు
రామ భూపాలుఁ డా జగద్రక్షకునకు.

44

షష్ఠ్యంతములు

కం॥ శ్రీ రుచిర బ్రహ్మ విద్యా
చోరాసుర విదళనోగ్ర కూరునకు భయ
స్పారునకు బ్రహ్మ విద్యా
సారజ్ఞ బ్రహ్మ హృదయ సంచారునకున్.

45

కం॥ ఆమృతాబ్ధి మథన లీలా
కమలాకృతి ధృత మహానగ గ్రామణికిన్
నమధిక దినమణికి సుదా
ప్రముదిత దేవునకు వత్కృపాపారునకున్.

46

కం॥ అతి నిశిత దంష్ట్రీకాగ్ర
స్థిత భూవలయునకు దేవ దివ్య ద్యుతి ని
ర్జిత కువలయునకు తను ము
ద్రిత పరిరంభణ ధరావతీవలయునకున్.

47

కం॥ స్తంభావిష్కృతి కహా కహా
గంభీర నృసింహ దివ్యకాయునకు జయా
రంభ మహాపాయునకున్
దంభ రహిత భక్త రక్షణ విధేయునకున్.

48

కం॥ చరణాక్రాంత భువనునకు
సురు పరకు విదార మైహా యోర్వీశ్వర శే
ఖర జీవనునకు విజయ
స్థిర నద్గణ దామునకును శ్రీరామునకున్.

49

- వ॥ పహస్ర వంఖ్యా నమస్కార పూర్వకంబుగా నా నమర్పించిన తారకబ్రహ్మరాజు
బిను మహావబంధంబునకు కథా క్రమం బెట్టి దనిన 50

కథా ప్రారంభము

- ఉ॥ శ్రీయుత మాధవాన్నితము నిధము నైన ప్రయాగ యొప్పు గం
గా యమునా పరస్వతులు కాలగళామృతధాతృమూర్తు ల
త్యాయత ¹పుణ్యవాహినుల యట్లు జగత్తు పవిత్ర మౌటకున్
బాయక కూడియున్న క్రియఁ ²బారమునం బ్రవహింపు చుండఁగన్. 51

- సీ॥ బ్రహ్మ యజ్ఞముచేసి ప్రథమకాలంబున
నతి పవిత్రక్షేత్ర మనుచు నుండు
వైకుంఠమునకంటె వనతి మంచిది యని
మాధవుం డచ్చోట మానకుండు
నఖిలైక సంసేవ్య మగు త్రివేణీ నంగ
మము మహి మండల మందుఁ దనరి
కమనీయ ధర్మార్థ కామమోక్షదము ప్ర
యాగయే యని చాటు నాగమములు

- గీ॥ భూమిఁగల యుత్తమ క్షేత్రములకు నెల్ల
మత్తమ క్షేత్రమై తాపసోత్తములకు
నఖిమతైక తపోభూమి యగుచు నొప్పు
నా ప్రయాగంబు మహిమ నేమని నుతింతు. 52

- వం॥ రవి మకరస్తుడైన తరి బ్రహ్మహాఁడున్ హయమేధియున్ దదీ
య విమత వేణికాత్రయమునందు మునింగిన వాని మేని వా
ర్లవములు మీఁదఁ బడ్డపుడు బ్రహ్మ వదస్థితిఁ గాంతు రన్నచో
నవలమ దీర్ఘ మాడిన మహా ³ఫల మెవ్వఁ డెఱుంగుఁ జెప్పఁగన్. 53

51 ప. (1) పుణ్యవాహినిలు యట్లు అని యున్నది. వాహినుల యట్లు అని నవరణ.
,, (2) పర్యమునం అని యున్నది. పారమునం అని నవరణ.
53 ప. (4) బలమెవ్వఁడెఱుంగు అని యున్నది. ఫలమెవ్వఁ డెఱుంగు అని నవరణ.

అ॥ అభిమతంబు గోరి యమ్మహాక్షేత్రంబు
నందు ముక్తజీవుఁ డైన వాఁడు
భూతలంబునందు జాతివృత్తాది
ఫలము గాంచి దానిఁ బ్రస్తుతించు.

54

ప॥ అమ్మహాక్షేత్రంబునం బరాళర మునీంద్రుం దొక్కనాఁడు త్రివేణీ సంగమంబున
మకరమాఘంబునఁ దీర్థ మాడి పంచానుష్ఠానంబులు నిర్వర్తించి తత్పులివ ప్రదేశం
బున శిష్య సహస్రంబులకు బ్రహ్మంబు బోదించుచున్న సమయంబున వసిష్ఠ
మహాముని శిష్యుండగు వామదేవుండు వచ్చి యటకు మున్న సొనాది కర్మంబులు
దీర్చి యమ్మునికులగ్రామణిం గాంచి ప్రణమిల్లి యిట్లనియె.

55

కం॥ సాక్షాత్కారస్థిత వ
ద్యాజ్ఞనిగా నిన్ను గంటి నజ్జిలు దనరెన్
రాక్షిణ్య హృదయః యదికా
పేక్ష యొకటి కలదు నాకు హృదయంబందున్.

56

గీ॥ నా గురుండు వసిష్ఠుండు నాకు మోక్ష
ఫలద మైనట్టి తారకబ్రహ్మ మంత్ర
మొసఁగె నేతత్ప్రభావంబు నొనరఁజెప్పు
వలయు నవపుడు కారుణ్యవార్ధి యతఁడు.

57

కం॥ పూని దిలీపునకున్ వ
న్మానార్జున కర్మకులజ మణికిన్ బ్రహ్మ
జ్ఞానాత్మక రామాయణ
మేనుడువుచు మన్నవాడ నెడ లే దింకన్.

58

ప॥ కాపున నిప్పుడు ప్రయాగక్షేత్రంబునఁ బరాళరుం డున్నవాఁడు. అతని కడకుం
బొమ్ము. తత్ప్రభావంబు వవిప్లరంబుగా నీకుం దెలుపునని యానతిచ్చినఁ దదాజ్ఞా
ప్రమాణంబున వచ్చితి ననివ బహుమానించి పమీపంబునం గూర్చుండం బెట్టుకొ
యమ్ముని కుమారుని మోక్షపేక్షకు నలరి పరాళరుం డిట్లనియె.

59

55 ప. (1) మకర మాఘంబున అని వ్రాత పతిలో మన్నది, మకరమాఘంబున
నవరణ.

58 ప. (2) యడలేదింకన్ అని యున్నది. నెడలేదింకన్ అని నవరణ.

కం॥ జీవన్ముక్తుడవు జగ
త్సావనుడవు బ్రహ్మచర్య వదలి వివిష్టా
ధీవిరిసితుడవు గురు వం
భావితుడవు ¹ నీదె గొప్ప భాగ్యం బనఘా :

60

కం॥ అవి బ్రహ్మమయుని శ్రీరా
ముని దన్వంత్రాత్మి దై వమున్ హృదయములో
మనుచుకొని ² మేవఁ బురికలు
జనియింపఁ బరాశదుండు సమృద్ధిఁ బలికెన్.

61

క॥ పరమర్షిప్రవరుండు కుంభజాఁడు లోపాముద్రయుం దాసు ని
ర్భర వింధ్యోన్నతి దించి లోకముల పంరక్షించి బ్రహ్మాది ని
ర్జ్వర రాజస్తుకు లంది దక్షిణ తపోరజైక పుణ్యస్థలీ
వరిదాదు ల్గనుఁగొంచు నేతువునకున్ వంప్రీతిమై నేగుచున్.

62

పీ॥ ప్రచ్ఛాయ శీతల పాదవచ్ఛాయల
నాతపజాయాన మణఁచి యణఁచి
యక్కడక్కడఁ గ్రేవ నాపగా కూపాది
మధురాంబువుల దప్పి మాన్చి మాన్చి
యలపున మైదీగె యల్లాడి తొట్టిరి
మౌళి న్నలంబుల నునిచి యునిచి
³ వేళకుం దగఁ గందమూల ఫలాదులఁ
దివిపించి యాకలి తీర్చి తీర్చి

గీ॥ నడవ నోపిన నడపించి నడవ నోవ
కున్న నెచ్చోట నవ్వుచే యుండఁజేసి
తెరువునడచిన దుఃఖంబుఁ బొరయనీక
పణఁతి నొయ్యవఁ గొని చమఁ బారికాంక్షి.

63

60. ప. (1) వ జప్ప అవి యున్నది. నీదె గొప్ప అవి నవరణ.

61. ప. (2) మేవ కురికురి అవి యున్నది. మేవఁ బురికలు అవి నవరణ.

63. ప. (3) వేళకోడగ అవి యున్నది. వేళకుందగ అవి నవరణ.

గీ॥ కాశికాపుర ¹విరహ దుఃఖమున విషమ
పథ పరిశ్రమమునఁ గుందుఁ బారికాంక్షి
పూర్వకర్మానుభవమును బొంద కెట్టి
వారలకుఁ బోవరాదని వనితఁ జూచి.

64

గీ॥ ఉవిద యింత ప్రయానంబు నొందవలనె
వింధ్యగిరి దుర్జయంబున విశ్వనాథుఁ
గాశికా భర్తఁ బాసి శ్రీ గౌరిఁ బాసి
గంగ నెడవాసి మనకు నీ గహన భూమి.

65

శా॥ శ్రీ కాశీనగరోపకంఠ ² ప్రవహత్సింధు ప్రతీరంబునం
దేశాగ్రస్థిరచిత్ర వారిజమునం దీకున్ శివున్ నిల్చి బ్ర
హ్మైకానందముతోడ మేన్మరచి తాదాత్మ్యంబు సిద్ధిండు నే
నీ కాంతార నిరంతర వ్యధకు రా నే కర్మముల్ చేసితిన్.

66

ఉ॥ ఎన్నడు చూచువారమొకొ యిందు కళాధరు విశ్వనాథు నా
వన్న జనార్తి నిర్వణుని పాల విలోచనుఁ గాశి కేగి యిం
తెన్నడు గంగఁ జూతుమొ పమీహిత ముక్తి రమాస్మితావ్య ³ నా
పన్నులఁ దేల్చి హస్తముల మాటికిఁ గౌగిటఁ జేర్చుదుండఁగన్.

67

ఆ॥ కలవు పుణ్యనదులు కల్లుఁగా కేమి యా
గంగఁ బోలలేవు గాని యందు
గంగ పేర మించి గౌతమి కృష్ణ కా
వేరి తుంగభద్ర వెలయు జగతి.

68

కం॥ ఈ నాలుగు నదులును గం
గా నదితోఁ గూడి పంచగంగ లనంగా
నానదులకు నెక్కువ
యై నెగడుఁ ద్రిలోక పావనాకారములన్.

69

64 ప. (1) విహారు....మున అని యున్నది. విరహదుఃఖమున అని సవరణ.

66 ప. (2) విషసింధుప్రతీరంబునన్ అని యున్నది. ప్రవహత్సింధు ప్రతీరంబునన్
అని సవరణ.

67 ప. (3) నా పన్నుగదేవి అని యున్నది. నా పన్నులఁదేల్చి అని సవరణ.

సీ॥ బ్రహ్మకమండలోద్భవ విష్ణుపద వికీ
 ర్జజ భవ విహితోత్తమాంగ గంగ
 బ్రహ్మహత్యాదిక పాతకోస్మూలనో
 దృట చటులోత్తుంగ భంగ గంగ
 విజ తటస్థ విరస్త నిస్సార సంవర
 జాంగనా రతిరయవంగ గంగ
 ముక్తివర్తకవధూమోహనాభినయైక
 రవకళా రంగ తరంగగంగ

70

గీ॥ వ్యర్గమర్త్యాహిలోక పాపవ జలౌఘ
 కలిత మాధుర్య శైత్యోలాఘవ విశుద్ధ
 తావినిష్ఠిత రుచిర సుధాహిమాంబు
 శారదాంబోద శేషభుజంగ గంగ.

ఉ॥ గంగఁ దలంచినం గనిన గంగఁ గొనాడిన గంగ నాడినన్
 గంగ యటంఘఁ గుంభమునఁగాలువ నూతను దీర్ఘ మాడినన్
 గంగ కుభాభిదానమున గాదిలి పుత్రులఁ బిల్వ నేర్చినన్
 గంగ వమస్త యాగముఖ కర్మఫలంబుల నిచ్చు నిచ్చులున్.

71

ప॥ అని వలుకుచు నేతువునకుం జని తత్సమీపంబున సుద్ధానముఖంబున నొక్క మట్టి
 చెట్టు నీడను గొండిక యలపు దీర్చికొని కూర్చుండి రప్పుడు.

72

సీ॥ కద్దన గావికోకలుగొని తలమట్టు
 వ(యి)విండ వినువ చిప్పలు దనర్చు
 గడుపావనంబై న గంగలో మట్టియు
 భూతరేఖలు ఫాలమున వెలుంగ
 కేతవాతాతప వీతికి నిడిన కృ
 శాంగ కూర్మాసక భంగి మెఱయ
 మూపు లెత్తుక యుండఁ దాపివ భార య
 ప్పులక్రిందఁ గంబళాదులు పొనంగఁ

70. ప (1) రంభ వరంగ గంగ. అని పాఠాంతరము.

.. (2) రాఘవ అని యున్నది. రాఘవ అని వవరణ.

ప్రథమాశ్వాసము

గీ॥ గుల పవిత్రులు పితృవత్సలులు మహిను
పర్వ తాకకొంద అమ్మహో వారిఁ గాంచి
కన్నులకు వేడ్క సందిల్ల గములుకూడి
వచ్చి రట వారణాసి కాపళ్ళవారు.

73

కం॥ వారిఁ గనుంగొని ముని మన
మారఁగ మముఁ దలఁచినట్లె యదుదెంచెను భా
గీరథి యదె చూడుము పం
కేఠవాదశనయన యమచుఁ గీర్తించి తగన్.

74

గీ॥ అద్భుతము విను రామేశ్వరాభిషేక
మునకు భాగీరథీతీర్థ మనుదినంబు
వచ్చు నీ సేతువునకు నవశ్యమును మృ
గాక్షి యా కాశినుండి మధ్యాహ్నమునకు.

75

కం॥ శ్రీరామేశ్వరకీర్తనఁ బ్రతి
వారము గంగాజలముల వసుధాజను లిం
పార నభిషేక మార్పుల
నారీ! శ్రీరామ శాసనంబునఁ జూమ్మాః

76

ప॥ అని పలుకుచు నింతియునుం దానును గంగాతీర్థభారవాహకులం జూచుచుండి రంతఁ
దారును నమ్మహిరుహంబు నీడం బ్రశమిత పథ పరిశ్రమలై మధ్యాహ్న సమయం
బగుచు వచ్చె, నభిషేక సమయంబు నిదియ శీఘ్రంబున రామేశ్వరలింగంబు నగరికిం
టోవలయు నని చనిరి. వారం యభిప్రాయంబు లెఱింగి నిజాంగనకుం గలశసంభవుం
డిట్లనియె.

77

మ॥ మనముం బోదము పీరివెంట నిదిగో మధ్యాహ్నమయ్యెం గవత్
కనకచ్చత్రము రామలింగమున కగ్రక్షోణ సేవార్థ మె
త్తిన చందంబున భానుబింబ మలెన్ దేక్షోధికస్ఫూర్తిచే
వనకాతాఘోడు వచ్చె నా సమయమున్ వచ్చెన్ జన ప్రార్థ్యమై.

78

కం॥ మధుభిన్నాభిస్థలమున

విధి సంభవ మొందియున్న విధమున సేతు

ప్రథితబ్రహ్మ సరోంబుజ

మధుగత తపనీయమూర్తి మద్రవి యొప్పెన్.

79

గీ॥ ధ్యానయోగంబు బుడిగి ¹మాధ్యాహ్నికంబు

లై న కర్మంబు లొనరింప నడుగుదెంతు

రాశ్రమన్థలమునులు సేత్వంతికాల్ని

కమలభవతుండికాది తీర్థముల కింక.

80

కం॥ ఆని వింధ్యాచల దమనుడు

చన లేచిన యమ్మహిజ శాఖం ²జతుకా

తనుధరులై వ్రేలుచు దప

మొనరించెడు మానులు గొంద బుత్తమ చరితుల్.

81

కం॥ వారలఁ గనుఁగొని యచ్చెరు

వార నగస్తుండు నిలిచె నా సంయములున్

జేరి ప్రణామాంజలి బం

ధామాధత ననిరి యమ్మహాత్మునితోడన్.

82

చ॥ కిలరు మహామనీశ్వరులు కంజభవాదులు నిర్దితేంద్రియా

త్ములు జగదేకపూజ్యాలు సముజ్జ్వలసంస్కృతు లివ్వసుంధరన్

గలిగిననేమి యాక్రియ నభండచిదాప్తియై సత్వలంబుగా

నలముసమాధి నుడెడు మహాత్ములఁ గానముగీగాక యెయ్యెడన్.

83

80 ప. (1) మధ్యాహ్నికంబు అని వ్రాతప్రతి పాఠము

81 ప. (2) జతుకాదను తరులై అని వ్రాతప్రతిలో చున్నది. జతుకాతనుధరులై అని సవరణ. జతుకాతనుధరులై = చివుక పిట్టల శరీరములను దాల్చినవారై అని అర్థము. చివుక పిట్టలు చెట్లయందు తలఁకించుచు వ్రేలుచుండును.

83 ప. (3) మహాత్ములు గావచ్చుగాని యెయ్యెడన్ (వ్రా) మహాత్ములఁ గానము గాక యెయ్యెడన్ (స)

సి॥ త్రైలోక్యభయద వింధ్యవసుంధరాధరేం
 ద్రము క్రుంగ ¹ మట్టిన ప్రాభవంబు
 ధరణీతలం బెల్లఁ దిరిగివచ్చిన వార్ధిఁ
 బుడిసిటఁ బట్టిన భూరిశక్తి
 వాతాపి జఠరాగ్ని వైచి పొక్కిలిక్రింద
 నిమి రారగించిన నెఱతనంబు
 హరుపెల్లినాడు తద్ధర క్రుంగిపోకుండ
² దక్షిణక్షమ నున్న తానకంబు

గీ॥ తారకాకార విలసనోదయముచేత
 వారి మాలిన్య ముడుపు దివ్యప్రభావ
 మమరులకునై నఁ గలదె పీయట్టి ఘనున
 కిడియ నద్భుతభంగియే యెన్ని చూడ.

84

కం॥ అక్షయ కరుణాసంప
 ద్భీక్ష విశాలాక్షితోడి విఘ్నేశ్వరుఁడే
 సాక్షాత్కరించె నని ప
 ద్భాషియును స్పిన్న గంటి మాహ్లాదమునన్.

85

కం॥ కంశభవ ! మా తపంబులు
 ఫలియించె న్నేడు రామభద్రుని సత్యో
 క్తలవలన సేతుబంధ
 స్థతిఁ దావక దర్శనమునఁ దత్పజ్జనిధి !

86

ప॥ మహాత్మా ! విన నవధరింపుము ! మేము వాలభిల్కులము. జన్మించినది మొదలుగా
 సంసార సుఖ కారణంబులై న స్రక్పందన వనితాది విషయంబుల చవి యెఱుంగని
 యింద్రియంబులు గలవారమై మోక్షాపేక్షం బిక్షిప్రభృతి సూక్ష్మాకారంబులు వహింపుచు
 గిరిదరీగర్భంబుల తరుణాభాకోటరాదులఁ గొంతకొంతకాలంబులు నిలుచుచుఁ బెక్కు
 దివ్య వర్షంబులయ్యెం దపంబు సల్పుచు మోక్షంబు వడయు నుపాయంబు గానక

84 ప. (1) మట్టిన-అని (వా) మట్టిన (స)

„ (2) దక్షిణక్షమనున్న దానకంబు - అని వ్రాతప్రతిలోనున్నది. దక్షిణక్షమనున్న
 తానకంబు అని పవరణ.

„ (3) కిడియ, యద్భుతభంగియే యెన్నిచూడఅని వ్రాతప్రతి పాఠము. “కిడియనద్భుత
 భంగియే యెంచిచూడ” అని సవరణ.

యుడ నీకడపట మణికొమ్మల వ్రేలుచుండ జకదేకరక్షణార్థంబు బ్రహ్మాదిదేవతా ప్రార్థితుడగు నాదినారాయణుండు శ్రీరామావతారం బంగీకరించి ¹దేవాంశ జాతులగు సుగ్రీవాంగదాది కపివీరులతో సముద్రంబు గట్టి నిజాంగనాద్రోహియగు దశగ్రీవుని పుత్రమిత్రయతంబుగా ²దుష్కరశరంబులతో నణచి ప్రియాసమేతుడగుచు గ్రమ్మరి నిజాసన సేతుబంధనంబునం దనపేర శివలింగంబును బ్రతిష్ఠించి ³యీ పుణ్యక్షేత్రంబున బ్రహ్మహత్యాది పాతకంబులు వాయు నీ క్షేత్రంబునం జేయ ధర్మంబులు కోటిగుణితంబులై వలించు నని వరంబిచ్చెఁ దత్కాలంబున సమీపవర్తి యైన నారదమహామనీంద్రుండు మా విధం బెఱింగించి వీ రేవిధంబునం గృతార్థు లగు దురనిన నదేవుండు.

87

కం॥ నారద ! యిమ్మును లొనరుచు

ఘోరతపము మోక్షలక్ష్మి కోరిక నయ్యెన్

వీరికిఁ దన్ముక్తి

చేరిక కుంభజునివలవఁ జేకులు ననినన్.

88

కం॥ అని యవ్వితుం డయోధ్యకుఁ

జన నాన్యపు వీడుకొని ప్రసన్న వదనుడై

ఘనుఁ డా వై ధాతృఁడు మముఁ

గొనియాడుచు వచ్చి యిచటఁ గుజవిటపములన్.

89

కం॥ తలక్రిందై జతుకాఖగ

ములమై వ్రేలాడు మము ముముక్షుఁ గని వే

తలయూచి తద్విధము మా

కలవడ వినిపించి చనియె ⁴నల్లన నిచటన్.

90

86 ప. (1) దేవోశకౌతులగు. అని యున్నది - దేవాంశ జాతులగు అని సవరణ.

„ (2) దుష్కరంబులతో నణచి అనియున్నది. “దుష్కరశరంబులతో నణచి” అని సవరణ.

„ (3) (యీ పుణ్యక్షేత్రంబు.....రనిన) అను భాగము హైదరాబాదులోని గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్టు లైబ్రరీయందలి వ్రాతసరిలోలేదు.

89 ప. వై ధాతృఁడు = బ్రహ్మమానస పుత్రుడగు నారదుఁడు.

90 ప. (4) నల్లన - అని యున్నది. నల్లన అని సవరణ. (చనియెన్ + అల్లన)

ప॥ మా భాగ్యంబున మేము సేయుతపంబులు ఫలోన్ముఖంబు లయ్యెడు కాలంబున నిప్పుడు
దవద్దర్శనంబు సిద్ధించె. మమ్ముం గృతార్థులం జేయు మనిన నగస్త్యుం డిట్లనియె.
91

కం॥ తాపసముఖ్యులు మీ రమృ
తాపేక్షాపరులు సంతతాతీత తపో
ద్ధీపీతులు రామదేవ కృ
పోపేతులు ముక్తి మీకు నొదవుట భరమే.
92

మ॥ పరమబ్రహ్మమయుండు విష్ణుఁడు జగత్ప్రఖ్యాతిగా భారుణి
పరిత్యజ్యము పుట్టి రామనిభుండై పద్మావతంశంబునం
దదదారన్ భినుఁ డా¹ మహిళని మహియః శాసనశ్రీఁ గృపా
పరిణుద్ధిం దగ మీకుఁ జెప్పెద శిభవత్ప్రాప్యపవర్గత్వమున్.
93

వ॥ ఇప్పుడు మనమందఱము సేతుబంద పుణ్యక్షేత్రంబున సముద్రబ్రహ్మ కుండికాశీర్థంబుల
స్నానాదికృత్యంబులు నిర్వర్తించి రామేశ్వరు సందర్శించి తత్రత్య విద్యన్ముని
గణంబులతో ముక్తిమంటపంబునఁ గూర్చుండి మీరడిగిన ముక్తి రమాసమాగమోపాయం
బుపదేశించెదనని వారునుం దానునుం జనియె నప్పుడు.
94

సీ॥ ఉష్ణాంశకర దాహ మొదవకుండఁ బయోద
మాతప వారణ మగుచు నేగు
గమన భేదోద్భూత మర్మంబు తోడ్పొన
మందానిలము వీచి మాన్పుచుండు
సంగతైత్యముకల్గ నక్కడక్కడఁ జల్లు
దురు వనదేవతల్ విరులతేనె
(¹) "ఇతత్తేయతినాథగతి" యని ముందట
వన్యకీరశ్రేణి వచ్చుచుండు

93 ప. (1) "నిజేకుడు మహియాశాసనశ్రీగతా పరణుద్ధిం" అని వ్రాతప్రతిలోనున్నది.
మహియాశాసన అని (స)

.. (2) 'భవత్ప్రాప్యపవర్గత్వమున్ ఆనియున్నది.' భవత్ప్రాప్యపవర్గత్వమున్ అని సవరణ
95 ప. (3) 'యితీయితో యతినాథ గతియైననుమందట పన్నకెరశ్రేణి' అని వ్రాత ప్రతిలో
నున్నది 'ఇతత్తేయతినాథగతి'యని ముందట వన్యకీరశ్రేణి వచ్చుచుండు అని సవరణ

- గీ॥ సేతుకుఁ బాఠికారామసీమ మౌని
కల లనత్పర్వకాలాగముల పారణ్య
గర్వ హరి హర నిభునకుఁ గలశజునకు
నభిమతంబుగ వాలభిర్యాదు లలర. 95
- ప॥ అట్లు చనిన. 96
- చ॥ కనియె నగస్త్యుఁ డమ్ముని సెకాయముతోఁ బున రాత్మ పానసం
జనిత కుతూహలాగమన సంక్రమ ¹వహ్నిశిఖావళివిలో
కన తరళోర్మి హస్తధృత క్రమకణ ప్రసవాశితో సమ
ర్చన నియమైక దీసిది శిశివావలయావది నమ్మహోదధిన్. 97
- చ॥ ఆరుదుగ సీదుక్రోధశిఖి నార్పుటకై వడిఁగ్రోలి తోన జా
తరశిఖి నార్చ నొల్లక వెడల్పితి నన్నుఁ గృప నృదీయ జా
తరబడబాగ్ని నార్చను వెడల్పును నేరను దీని మాన్య నన్
పరునున వార్ధి మూర్ధిలట వద్దె మనంబున నిల్పరామికిన్ 98
- మ॥ తను బ్రార్థించిన లక్ష్మిఁగొస్తుభముఁ జింతారత్నమన్ గల్పకా
వనిజాతామృత కామధేనువు మరుద్వాహంబు నై రావతం
బును రంభాదుల నిచ్చె వేల్పులకు సంభోరాశి దాశుప్రభా
వ నిహాధిం బ్రభు వన్ముఁ డింకఁ గలఁడె వర్జింప లోకంబులన్ 99
- చ॥ భువనభయంకరం బగుచుఁ బుట్టిన హరిహరిం బిణంబె నా
శివుఁ డుపకార మంబునిది చేకొనె యెట్టికృతఘ్నులో సుమీ
దివిజులు శ్రీ సుధాదులు ధృతింగొని సేయరయో తదాత్మ సం
భవ బడబాసల వ్యధ కుపాయ మతండు గభీరుఁ డేమనన్. 100
- ఉ॥ ఆంతయు నిడి మర్త్యభువనావనబుద్ధి నమర్త్యభూతలా
క్రాంతి యునర్పణోక జలరాశి యథార్థత మన్న దిట్లు లా
వంతయు మేర దప్పక మహాత్ముడు దైవప్రకల్పితాశయా
త్కృత జగత్ప్రయోక విలయావసరంబున నేమొకో యగున్. 101

96 ప. (1) “వహ్నిశిఖావజావలోకన” అని వ్రాతప్రతిలో నున్నది.
“వహ్నిశిఖావళి విలోకన” అని సవరణ.

,, (2) దిశావలయానిధి (వ్రా) దిశావలయావది (స)

101 ప. (8) కొగొగిన్ ; కా నొగిన్ (వ్రా) కోయగున్ (స)

ప|| ఇట్లు వర్ణనీయం బగు నా యర్థవంబుఁ జేరఁబోయి. 102

కం|| గోమూర్తి యుడిగియును చా
భూమినతి ! వారి మునుపఁబోలు ననుచు వే
రామహిళామణి మణిమయ
సీమంత లిలాటకంబు సేతువుఁ గాంచెన్. 103

ప|| కాంచి కాంచనగర్భ ప్రభృతి దివ్యసేవ్యంబగు సేతుబంధనం బెక్కి(సి)ంధూపబ(ర్తి)
శ్రేష్ఠండు(?) వాలభిల్లులు వినుచుండ లోపాముద్ర కిట్టినయె. 104

కా|| ఆచంద్రార్కము నిల్చు సేతు విది రామాదీశ సత్కీర్తితో
భూవక్రంబున సర్వసేవ్య నుగుచున్ బుజ్జస్థలీరాజమై
వాచాగోచర మొక్క దివ్యవనితా వాల్లభ్య మబ్బుం జుమీ
యే చందంబునైన వచ్చి మనుజుం డి సేతువుం జూచినన్. 105

కం|| సేతువుఁ జూచిన యపుడే
భూతలమునఁ గలిగినట్టి పుణ్యక్షేత్ర
వ్రాతముఁ జూచిన ఫలములు
చేతికిఁ జనుదెంచు వేదసిద్ధం బబలా ! 106

గీ|| కువలయేక్షణ యిది ధనుఃకోటి చూడు
ఘనధనుఃకోటితోడ రామపుండు దీని
సీరు ద్రిప్పిన ఘనసుడి నేడుఁ దిరుగు
సది ధనుఃకోటి యయ్యెఁ రవీంద్రా (బ్ది) యగుచు. 107

103 ప. (1) భూదేవి గో రూపమును విడిచిపెట్టినప్పటికిని ఆ గో రూపమునకుఁజెందిన వారి మును (తోకను) మాత్రము మిగిల్చినదో యనునట్లున్న - సముద్ర తీరమను రమణీమణి చాల్చిన మణిమయమగు వాపట బొట్టుగా రూపింపదగు సేతువును కనుగొనెనా అని భావము కానోవును. 'పాల మునుపఁబోలు' - పాఠాంతరము

(2) లలాటికయగు అను పాఠము సముచితముగాఁ దోచును.

105 ప. (8) వాచా+అగోచరము అని గ్రాహ్యము. "వాచాగోచర మొక్క దివ్యవనితా వాల్లభ్య మబ్బుం జుమీ" అని పాఠాంతరము (ప్రౌఢరాజాదు వ్రాతప్రతి).

107 ప (4) ఘనసుడి సాధుత్వముచింత్యము. అనింద్య గ్రామ్యముగా నెంచదగును.

కం॥ 1 ఆ తీర్థము మింట బిగ
 వ్రాతము విహరించునేని వడిఁ బడు నందున్
 2 నాతి ! ధనుఃకోటిఁ బడిన
 పాతకి మేన్దొఱఁగి దివ్యభావము నొందున్.

108

కం॥ రామేశ్వరలింగము శుభ
 ధామము పీఠించు పొలఁతి ! తరణీయు సాల
 శ్రీ మేఱయ నప్పరిధి బర
 ధామ ప్రతిబింబ మట్లు తనరెడు నచటఁ.

109

ప॥ అని తదంతికంబున సముచిత పుణ్యతీర్థంబుల విహిత కర్మంబు లాచరించి యయ్యగ్గ
 స్తుండు లోపాముద్ర నవలోకించి శ్రీరామవిభుండు పొలస్త్య శిరశ్చేదనాంతరంబున
 విభీషణునికి లంకాపురంబు పట్టంబుగట్టి సురాసుర పూజితుండె కపికోటులతోఁ బుష్ప
 కారూఢుం డగుచు సీతయుం దానును నయోధ్యానగరంబునకు వచ్చుచుం దనముదర
 దశగ్రీవాకారంబునఁ దద్బ్రహ్మహత్య చనుదేర దానింజూచి బ్రహ్మస్వరూపుండు
 నిరంజనుండును నయ్యు సకలధర్మంబులుఁ దత్త్వార్పితవిధానంబులు నిజనియ
 మితంబులు గావునఁ దా నంగీకరించినప్పుడుగాని లోకంబులు ప్రవర్తింపవని హాస
 కొని యీ బ్రహ్మహత్య సేతుబంధంబునం బాపవలయునని వచ్చి శివప్రతిష్ఠ పూ
 నమస్కారంబులు పాపహరంబులుగా వరం బిచ్చినవాఁడు గావునఁ దత్ప్రతిష్ఠాక్ష
 శాసన స్తంభ విజయంబును, శివలింగంబును బ్రతిష్ఠించిన బ్రహ్మహత్యయు నద్దేవుని
 బాసి సకలజనులకు దృష్టాంతంబుగా నీ దేవాలయంబున ఛాయారావణంబుఁ దోప
 చుండు ననిన లోపాముద్ర యిట్లనియె.

110

కం॥ వదునాలుగు నేడాదికిఁ
 దుది దినమునఁ బురము జొరఁగ దొరయుపతికి నె
 ద్లాదవెనొకో రామునికిఁ
 సదాశివ స్థాపనార్హ సమయం బిచటఁ.

111

కం॥ ఈ లింగ స్థాపనమున
 నేలాగున సంభ్రమించె నీ శిల యిచ్చో
 వేలాతటమున నావుడు
 నాలలన కగస్త్యమౌని యనియెం బ్రీతిఁ.

112

108 ప. (1) ఆ తీర్థముమింట అని (వ్రా) ఆ తీర్థము అని (ప)

(2) పీఠి ధనుఃకోటిఁబడిన తారకములు తొఱఁగి దివ్యభావము నొందున్. ఈ
 యుండఁదగును.

సీ॥ విఘ్నము త్రిలోకైక విభుఁడు శ్రీరాముఁడు
పదునాలుగవయేడు తుదిదినంబు
నందునఁ బదునాలుగగు గడియ కయోధ్యఁ
జొచ్చు ప్రతిజ్ఞ వచ్చుచు నిచటకు
నిలిచె నెన్నిది గడియఁవేళ నిల్చి యు
త్తమశిలఁ గొనిరమ్ము తారగిరికిఁ
బోయి వేగను వాయుపుత్ర నీ వని యన్న
నతఁడు నట్టిన వచ్చు సంతలోన

గీ॥ వేళవచ్చిన నిసుకఁ బృథ్వీవిభుఁడు
లింగరూపంబుడేసి నిల్చిన మహిజ
సీతయును నిల్చె నిసుకతోఁ జేసి నంది
నట్టి నిలిపిరి కపులును నంది శివుల.

113

కం॥ హనుమంతుఁడు ఘటికాద్యయ
మునకున్ శిల గొంచువచ్చె మునిసురకోటల్
తను గొల్కొ గనకగర్భుఁడు
చనుదెంచెన్ రామలింగశిఖుని జూడన్.

114

ప॥ అప్పుడు గగనగంగయుం జనుదెంచి రామలింగంబు నభిషేకంబు సేపె నద్వివ్యలింగంబు
సేవింప వచ్చియున్న విరించి ముఖ్యులును జగదీశ్వరుండగు రామచంద్రుండును
గంగాభిషేచనం బొనర్చిరి. అంత హనుమంతుండు తానుదెచ్చిన గుమ్మతశిల రామ
ప్రహం నిల్చిన నతని భక్తి నభినందించి యద్దేవుం డిట్లనియె.

115

గీ॥ తగు ముహూర్తంబునకు రాక తడయుటయును
వేళ దప్పిన నిసుక సీవేళ యింత
పొదిపి నిల్చితి నీ లింగమున శివుండు
నిందు వసియించి మదభీష్ట మిచ్చె నపుడు.

116

113 ప. (1) పృథ్వీసుతుండు. అని వ్రాతప్రతి (మ. ఓ. లై. ప్రతి) పాఠము. పృథ్వీవిభుండు
అని సవరణ. పృథ్వీవిభుండు=రాజగు శ్రీరాముఁడు.

116 ప. (2) విరించి ముఖ్యులంజూచి జగదీశ్వరుండగు రామచంద్రుండు ప్రతిదినంబున
గంగాభిషేకం బొనర్చిరి. అని వ్రాతప్రతిలోనున్నది. అన్వయము సరిగా
లేనందున సవరణ చేయబడినది.
పొదిపి (వ్రా) పొదిపి (స)

కం॥ నీ వృత్తమ శిల గైకొని
పోవుము శ్రీమమున నిల్చి మదమారగ నా
ర్యావరు నారాధింపుము
నావుడు హనుమంతుఁ డనియె శివర నాథునితో. 117

సీ॥ ధరణీశ యాచంద్రతారార్కముగ సేతు
బంధంబు నున్నత బాహుశక్తి
నిచట నీ శాసనం బెనఁగ శ్రీరామలింగ
గంబు నిల్పితివి లోకంబు లలర
జలనిధి సేతువు గలకాంచన్ శీతువి
నమృత శిలయేకాక యగునె యిసుక
తగు ముహూర్తంబని తప్పకుండఁగఁ బ్రతి
ష్ఠించి ప్రసాదిని జేది తీవు

గీ॥ స్పృష్టినాయక! నిల్చు నీ శిలయ వాలు
కా మహేశ్వర లింగంబు కడకుఁ ద్రోచి
తగిన వేళకు నే రాని తప్పు గావు
మనినఁ దన్మృగతకు నవ్వి యనియె విభుఁడు. 118

గీ॥ తప్పు లే దెన్నడును వాయుతనయ నీకు
భయము విడువుము దీన నీ భావశుద్ధి
నెఱుంగనే దానికేమి యీ యిసుకఁ జేసి
నట్టి లింగము శిలయన్న యట్ల యుండు. 119

కం॥ హరు దివ్య శక్తి సంపద
కరము ప్రవేశింపఁ గులిశ కర్కశమై సు
స్థిరమై యున్నది లింగ
స్వరూపమిది దీనిఁ దిగియ శక్యంబగునే. 120

చం॥ అనుటయు వాయుపుత్రుఁడు కృతాంజలియై జగదీశ! నీదు శా
సన మిది యెక్కువేఁగడువ శక్యము కాదని కాక దీని ది
వ్యమ శిల నిల్చి నెంతపని వారిజనూతి యలర్చ మీరు పం
చిన శిల దీసి యీ శిల రఁచెద నట్లన శంకులింగమున్. 121

117 ప. (1) సుఖకరముగ అని వ్రాతప్రతి—యతిభంగ దోషమును పరిహరించుటకై మర
మారఁగ అని సవరింపఁబడినది.

„ (2) సావిత్రితోడన్. అని వ్రాత ప్రతి. నరనాథునితోన్. అని సవరణ.

118 ప. (3) ధ్వని. అని యున్నది. భువి అని సవరణ.

ప|| స్వామీ! భవస్మిర్మితంబు కావున దేవర పరమోత్కర్షం బొనర్చితిరి కాక వాలుకాకృతికి నంతశక్తి యెక్కడిది? మీ యనుజ్ఞ కలిగిన నిది తిగిచి యీశుం బ్రతిష్ఠించెద ననినఁ దనశక్తి కొందొక శివలింగంబునఁడు నిల్చి యంతర్హాసంబున రఘుపతి నీ వటుసేయ నోపిన మాకు నియ్యకొలనిన నుత్పపించి వేల్పులమూకలు మూకలై చూడ హను మంతుండు వాలుకా లింగంబు కరద్యయంబునం బొదువంబట్టి బిట్టు తిగిచి రాకున్న నభిమానించి వాలపాశంబునం బట్టి తనశక్తి ¹యంతయుంజూపి తిగిచి యట్టునుఁ దిగియ రాక మేను సడలి మూర్చిల్లిన లక్ష్మణుండు కౌగిలిచి యల్లన మూర్చ దేర్చిన నవ్వి ఘండు దేవతాశక్తియేకాక ²సామాన్య చరాచరశక్తికింత శక్తి యెక్కడిది నీ మనంబు నొచ్చునో యని వారింపవై తిని. దేవతా ప్రభావంబు ³దెలియవై తివి అయ్యపరాధంబు వాయ నీ శిలాలింగంబు నీవు ప్రతిష్ఠింపుమని నియోగించి వేల్పుల వీడుకొలిపి అయోధ్యకుం జనియె నింత దేవతాప్రభావంబు మఱియెచ్చట లేదని చెప్పుచుం జని రామేశ్వరు సందర్శించి.

122

క|| మటసూతి మ్రొక్కి జాగిలి
⁴(కుటిలాలక) తోడ మాని కులములతోడన్
 నిటం విరోచనునకు నిజ
 నిటలాద్యష్టాంగ ధారుణీతలుఁ దగుచున్.

123

చ|| జయజయరామ శాసనవిశాలయశోనిధి భాస్వదిందు భా
 శ్రయ మవసీయ భూరియత శాశ్వతలింగవిలాస! సేతుబం
 ధయుత! సరోజనూతి ముఖదై చతపూజిత! దర్శనీయ! య
 వ్యయ! జయరూప! ⁵మర్త్యభువనావన! దేవ! యమప్రణాశనా!

124

క|| కొంచెపు పాపము లుండునె
 పంచమహాపాతకములు భస్మంబులు గా
 వించు భవద్దర్శనము ⁶స
 మంచిత సేతుప్రతిష్ఠితా! శుభమూర్తి!

125

122 ప. (1) యట్లనుంజూపి (పాతాంతరము)

„ (2) సామాన్యచరాచరశక్తి యంతశక్తి అని వ్రాతప్రతి పాఠము.

„ (3) దెలియవై తివి అని (ప) దెలిపితివి (వ్రా)

123 ప. (4) “కుటిలాలక” అప్తపూరణము

124 ప. (5) మర్త్యభువనాసురమంద దఘప్రణాశనా! యని వ్రాతప్రతి పాఠము.

125 ప. (6) నమంచిత సేతుప్రతిష్ఠితా.... శుభమూర్తిన్ అని వ్రాతప్రతి పాఠము. ప్రతిష్ఠితా!
 శుభమూర్తి (స)

వ॥ అని ప్రశంసించి తదభిషిక్త భాగీరథీతీర్థ శీతరనికరశుచీభూత పాటల జటాజుటూ
బుతో సంతర్గహంబుతో వెల్వడి బహిర్ముక్తిమంటపంబున సకలవిద్యస్మసింద్ర ఘో
వృతుండై శి'పాముద్రయుం దానును నుపనిషద్విద్యాప్రబోధంబులు మూర్తిమంతంబులై
ప్రదీపించుచున్నట్లు కూర్చుండి యగస్త్యమహాముని వాలఖిల్యమహామునులం జూచి భృ
దభిమత నిరతిశయానంద పరమతైవల్యపద బగు నుపాయం బుపదేశించెద సావధాన
మానసులై వినుండని యిట్లనియె.

126

గీ॥ నారదుఁడు దివ్యముని బ్రహ్మనందనుండు
తెలిపెగా మీకు శ్రీరామ దివ్యవచన
మార్గమునఁ గుంభజుఁడు మోక్షమార్గమునకుఁ
దగు నుపాయంబుఁ జెప్పెడుఁ దథ్య మనుచు.

127

వ॥ అట్లన శ్రీరామచంద్ర ప్రసాదంబునం జనిత విజ్ఞానంబునం జెప్పెద.

128

క॥ రాముఁడు సత్యబ్రహ్మ
శ్రీమూర్తియుఁ గేశిరచిత చిరతరమాయా
తామరసజాండ రక్షకుఁ
డిమ్మెయి వర్తించు విష్ణుఁ డెఱుఁగుచు బుద్ధిన్.

129

క॥ శ్రీవిష్ణుని నిత్యాకృతి
భావింపఁగ రామనామ భవ్యతనువిలా
పావిర్భవంబు నవతా
రావశిలోఁ గపటతనువు యదుపతి యయ్యెన్.

130

సీ॥ ఆదితేజము దివ్య మానందనిధి | బ్రహ్మ
మజ మనంతము సత్య మద్వయంబు
విభుని నిత్యంబు చిద్విభవంబు పూర్ణంబు
నైన కేవలతత్త్వ మరయ నాది
నారాయణుని పూర్వనామ మైనట్టి శ్రీ
రామనామమున నేర్పడిన రూప
మంతరా రాములు సంతర్మహాజ్యోతు
బునునైన యోగీంద్రజనుల కోర్కి

గీ|| యదియె తద్రామమంత్రమౌ ననములార!
తారకబ్రహ్మ మెఱుఁగుఁడు తదభిలషిత
లలితకై వల్యలక్ష్మీ విలాస సిద్ధి
దంబు వేదాంతసార మంత్రములలోన. 181

గీ|| కలవు మంత్రంబు లెన్నెనఁ గామితార్థ
సంపదల నిచ్చు నట్టివి జగతిలోన
నెవ్వెయను మోక్ష మీఁజాల వెఱిగికొనుఁడు
తారకబ్రహ్మ దివ్యమంత్రంబె కాని. 182

మ|| ఘన మంత్రోఘములందు వేదజననిన్ గాయత్రి నిష్ఠార్థ దా
యనిగాఁ జెప్పదు రాగమజ్జు లది పృథ్వీదేవరాజన్య వం
శ నిశాచార నియుక్త గావున సమస్త గ్రాహ్యయై ముక్తిసా
ధన సంపత్తి వహింప నేర దెవుఁడున్ దత్తారక ప్రౌఢిమన్. 183

గీ|| సప్తకోటి మహామంత్ర జాలమునకు
రాజు నారాయణాష్టాక్షరంబ యండ్రు
సప్తకోటి మహామంత్ర జాలమునకు
రాజు శివనామ వందాక్షరంబ యండ్రు. 184

మ|| ఇంత ప్రభావంబు దీని కెట్లు కలిగె నంటిరేని యవి తారకబ్రహ్మ మంత్రోపాసన జ్ఞాన
సాధనంబులు. 185

సీ|| దురిత సంసారంబు తరియింపఁ జేయఁగా
బ్రహ్మ స్వరూపమై పరగు కతనఁ
దారకబ్రహ్మభిధానమై శ్రీరామ
మంత్రోత్తమం బాగమముల వెలయు
బ్రహ్మహత్యాది పాపము లాచరించిన
ఖలులకు నజ్ఞాన కలుష హృదయ
పశు పక్షి కీటక పర్యంత జంతు సం
తతికి విద్యాబలోదారతాది

గీ॥ మద సముద్రృత్త కామాంధ మానసులకుఁ
బ్రాణవిరతిని దారకబ్రహ్మ మిది స
ముచ్చరించిన దండ నన్యఁడు నిజేచ్ఛ
నుచ్చరించినఁ గల్గు సాయ జ్వలక్ష్మి.

136

కం॥ సూరులు కొందఱు వినుఁ డోం
కారంబును మహిత తారకబ్రహ్మముగా
నారసి చెప్పుదు రయ్యోం
కారము దుష్కర్మ తారకం బగుచునికిన్.

137

ప॥ కేవల తారకబ్రహ్మ మంత్రంబు జవ్వఁబై మోక్షం బీనేరదు గాని యీ యోకారంబు
సహకారియై ప్రాణనిర్వాణ సమయంబున నిజాధిదైవతంబగు నారాయణుని దళం
పుచుం దన్నుచ్చరించిన పరమ యోగీంద్రులకు సుగతికిం గారణంబగు నది యెట్లంటి
రేని.

శ్లో॥ ఓమిత్యేకాక్షరంబ్రహ్మ వ్యాహర న్మా మనుస్మరన్
యః ప్రయాతి త్యజ స్తేహం స యాతి పరమాం గతిమ్॥

అని భగవద్వచనంబు కలదు. అదియునుంగాక మంత్రాద్యక్షరం బగుటంటేనే యీ
యోకారంబు తారకబ్రహ్మంబు గాక శ్రీరామమంత్రంబై తారకబ్రహ్మం బగుట
యెట్లంటిరేని.

శ్లో॥ మమద్వో ర్మణికర్ణేతు మణికర్ణ నివాసినః
అహం దిశామి తన్మంత్రం తారకబ్రహ్మ వాచకమ్॥

అని తారకబ్రహ్మ మంత్రోపాసకుండగు శివుండు తనకు విశ్వరూపంబు చూపిన శ్రీ
రామవిభుని సమ్ముఖంబునఁ జతుర్ముఖ ప్రముఖ బ్రహ్మ యోగీంద్ర బృందారక పరి
వస్త్యధ్యంబున విజ్ఞాపనంబు చేసిన వాఁడు కావున నిస్సంశయంబుగా నెఱుంగుదు శ్రీ
రామమంత్రంబై తారకబ్రహ్మ మంత్రంబు.

138

కం॥ మణికొందఱు శివపంచా
క్షర మంత్రము తాదకంబుగాఁ జెప్పుదు రు
ర్వర నట్లేనియు శంభుని
పరమోక్తికి నప్రమాణ భావము వుట్టున్.

139

సీ॥ ప్రణవంబు మణిమయ భద్రాననం బాగ
మశ్రేణి నిత్య సామాజ్య లక్ష్మి
యాదూడ నారాయణాష్టాక్షరము శివ
పంచాక్షరమును నాప్త ప్రధాన
రత్నముల్ చామర గ్రాహిణి గాయత్రి
యితర మంత్రము తెల్ల భృత్య గణము
రాజతేజంబు శ్రీరామ ప్రభావంబు
సాధ్యంబు కామాది శత్రు కులము

గీ॥ ప్రతిదినోపాసకులు పరబ్రహ్మ మునులు
తత్ప్రదేయార్థ మపవర్గ దన్యపద మ
హాపత్యంబు గాగ మూర్ధాభిషిక్త
మహిమ శ్రీతారక బ్రహ్మ మంత్ర మొప్పు.

140

సీ॥ తారకబ్రహ్మ మంత్రము మహాబల మూర్తి
పాపధరాధర పటలిఁ గూల్చుఁ
దారకబ్రహ్మ మంత్రము దహన స్ఫూర్తి
నేనోవన శ్రేణు లెల్ల నేర్పుఁ
దారకబ్రహ్మ మంత్ర ప్రభాకరలీల
దురితాంధకారంబు తొలఁగఁ ద్రోయుఁ
దారకబ్రహ్మ మంత్రము భిదుర ప్రౌఢిఁ
గలుప గోత్రములు భగ్నములు సేయుఁ

గీ॥ దారకబ్రహ్మ దివ్యమంత్రము భవాబ్ధి
తరణి శ్రీరాముఁ డురుకర్ణ దారి సుమ్ము
తారకబ్రహ్మ దివ్యమంత్రము జపించు
వాడు శివునట్ల బ్రహ్మభావము వహించు.

141

కం॥ కావున మీ రీ మంత్ర
శ్రీవిభవముచేత మోక్ష సిద్ధిఁ గనుఁడు కా
శీ వాసంబున శంభుఁడు
జీవత్యాగులగు మీకుఁ జెవి నుడువంగన్.

142

142 ప. (1) "జీవ త్యాగులకు మీరు చెవినొడవంగన్" అని వ్రాతప్రతి పాఠము.

ప|| అనిన వాంఛిల్లులు విస్మితలై మహానుభావా! మారట శంభుండవు నీ వెఱుంగు
యర్థంబు లేదు. నీ వచనంబు వేదాంత ప్రమాణంబై కుమతవాదన విభేదన ప్రమా
ణంబై సత్యజ్ఞాన సాధనంబై యున్నది. నీవు వలికినట్లు తారకబ్రహ్మ మంత్ర
ప్రభావం బట్టిద. దివ్య ప్రభావంబుగల శివుండు శ్రీరామ తారక దివ్య మంత్రోపాసకు
డేల యయ్యె? కాశీ షేత్రంబున నునికింజేసి సకలజీవులకుం బ్రాంతంబునం దా
బ్రహ్మ మంత్రోపదేశంబున మోక్షం బొసంగ నేమి పని? చితుర్విధ పురుష
ప్రదంబులగు శ్రీశైల విరూపాక్ష శ్రీకాళహస్తి కాంచీ పంచారామ మహాకాళ స్వా
మీవశేత్రంబులును శ్రీరంగ వేంకటాచలాహోబిల పాండురంగ సర్వవర సింహ
శ్రీపురుషోత్తమ ప్రభృతి వైష్ణవశేత్రంబులు పెక్కులు ప్రసిద్ధంబులై యు
నిమ్మంత సిద్ధికి కాశీ షేత్రంబై యుత్తమం బగుట యెట్లు? శ్రీరామ విఘ్నంబు శివు
కే సమయంబున నేమి కారణంబున విశ్వరూపంబు చూపె? నీ సకలంబు నాన రీతి
వలయు ననిన గుంభసంభవుండు వారల కిట్లనియె.

143

కం|| తన దివ్యత గనవచ్చిన
మునికిన్ భృగువునకు నలిగి మోసము నొందెన్
మును శివుండు తమోమయలెన్
స్వ నిజ బహ్మదిశ క్తి చాలమి చేతన్.

144

ప|| అది యెట్లంటేని

145

సీ|| కనకాద్రి నొకనాఁడు గంగాతటంబున
మునులెల్లఁ గూడి త్రిమూర్తు లందు
మనతపఃపూజలు గొని ఫలం బొసఁగుచు
నిత్యవంపేచ్ఛమై నెగడు దివ్య
విలాసనం బెయ్యది వివరింతమని భృగు
1 సంయమిండుని దపొంశ ప్రకాశ
సంపిన నతఁడు శివాలయంబున కేగి
2 సకళత్రు నదేవుశక్తిఁ జూడఁ

146 ప. 1) సంయమిని (వ్రా.ప్ర) గణభంగము సంయమిండుని (స)

.. (2) వశతపూజదేవు (వ్రా.ప్ర) సకళత్రు నదేవు. (స)

A|| తన్ని తల్పాలలోచన దహనమునకు
 న్యపదతలనేత్ర పావక జ్వాలఁ* (జూపి)
 సేవ్యఁడవు గావు ముక్తి వాంచింప నీ ప్ర
 సాదము నయోగ్య మగునని శాపమిచ్చె. 146

గీ|| తమ్మిరాచూరి నట్లన తన్ని తత్రప్
 చండ కోపంబు వారించి శాప మిచ్చె
 ధరణిఁ బూజా సమస్కార విరహితుండ
 వగుము నీ వని యదిగె నవార్య మహిమ. 147

క|| శ్రీవిభు నట్లన తన్నెన్
 ధీ (వెలయఁగ మునిమనఁబు) దెలిసి యతఁడు సం
 సేవింపఁ గలిగె సుముఖత
 లావింప వపజ్జ గలదె బ్రహ్మమయునకున్. 148

ప|| వదలని యా మునీంద్రుని యవార్యతరాగ్రహ శాపపీడచే
 నదీమొద లాత్మఁగుందుచు సుధాంశు కళాధరుఁ డౌర్వప్యహి లోఁ
 బొదలు సుధాంశురాశియును బోలెఁ జరింపుచు నొక్కనాఁడు స
 మ్మదమున విష్ణునిం గవియె మౌనిసమర్పితుఁ గాశిలోపలన్. 149

క|| ఆనందవనములోపల
 శివానందము (నంది వివశుఁ డగుచున్) విమల
 జ్ఞానామృత రసముడితుం
 రై నిశ్చల యోగరూఢి నలరెడు వానిన్. 150

గీ|| కాంచి తద్దోర శాపదుఃఖంబు మావఁ
 దారక* (ఁబను) చివ్యమంత్రంబు వదసి
 యెలమి నగజకుఁ డన్మంత్ర మిచ్చెఁ దానె
 మహికి గురుఁ డయ్యె శంభుఁ డీ మంత్రమునకు. 151

146. * జూచి (వ్రా)

148. 1) ధీ విలయము నీమతఁబు (వ్రా.పా) ధీవెలయగ మునిమనంబు (ప)

150. 2) నానాదంబునది ఎమగుచో (వ్రా.పా) పరిష్కృత పాతము కుండలీకృతము.

151. 3) (ఁబను) (పూ)

కం॥ ఆనవుడు నమ్ముని కిట్లని
రసమా! యేమిటికి విష్ణుఁ డవో సుండెన్
వన మానందాఖ్యంబై
చను పెట్టవోటి కేల శంభుఁడు వచ్చెన్. 152

ప॥ తత్రకారంబు మాకు వవిస్తరంబుగా నెఱింగింపవలయు నని
యడుగుటయును. 153

చ॥ కరిహానోచ్చలన్మకరఖండన! ¹ చండతరోరుచక్ర భా
స్వరః వహజప్రతాప రవిసమ్ముడితాశ్రిత చక్రకామిసీ
కర చరణాంఘ్రి మందర జగద్ధిత కార్య సుధాంబురాశి మం
దరధర! భానుసూను వరదా! వరదానవ మానభంజనా! 154

కం॥ ² విద్యాదివేద్య! వంద్య! య
యోధ్యాపురనాథ! పరమయోగీశ్వర చి
త్తోద్యేయ! ప్రతాపవిజిత
మధ్యందిన రవిసహస్ర! మరకకనీలా! 155

తోటకము॥ పరిహాసరస ప్రకటికృత ము
ద్ధరణీతనయా తరళాంగ లతా
పరిరంభ సుఖప్రవవత్పులకాం
కుర విగ్రహ సంకుచిత స్వధృతీ! 156

గద్యము. ఇది శ్రీమదనగోపాల చరణకమల సేవాదురీణ సత్కళాపారిణ కృష్ణభట్టారక
పౌత్ర చింతలపూడి కామయప్రభు సుపుత్ర శుద్ధపారస్యతవిభవ రాధామాధవ
ప్రణీతంబైన తారకబ్రహ్మరాజం బను మహాప్రబంధంబునందు ప్రథమా
శ్వాసము.

154. 1) చండగదోరు (ప్రా) చండతరోరు (ప)

155. 2) విద్యాదివేద వంద్య (ప్రా) విద్యాదివేద్య వంద్య (ప)

3) ద్యేయ (ప్రా) ధ్యేయ (ప)

156. 4) ముధరణీ (ప్రా) ముద్ధరణీ (ప)

తా ర క బ్ర హ్మ రా జీ య ము

ద్వి తీ యా శ్వా న ము

- కం॥ శ్రీభూతనయా నాయక!
భూభారోత్తరజార్ణ భూపాల తను
శ్రీభరిత! భ క్తవత్సల!
సౌభాగ్య విశాల! రామచంద్ర నృపాలా! 1
- వ॥ దేవా! విస నవధరింపుము. పరాశర మునిశ్రేష్ఠుండు వసిష్ఠ శిష్యుండైన వామ
దేవునకుఁదతువాయి కథ విను మని యిట్లనియె. 2
- సీ॥ అమృతహాముసులకు ననియెఁ గుంభజుండు మీ
రవధానమున వినుం దాదికాల
మున నా వనంబున వనజాసనుఁడు చేయు
రాజసూయాధ్వర రక్ష కతన
చేతఁ బ్రార్థితుడై వసించె విష్ణుం డది
యానంద మొనరింప నలరి దాని
కానంద నామధేయము చేసి విడువక
1 (యవిముక్త) మీ శ్రేత్ర మని వచించె
- గీ॥ నతని చేతఁ బ్రకాశించె నా పురంబు
కాశి యను పేరఁ బరఁగె జగమ్మునందు
గీర్తితం బయ్యె వైష్ణవ శ్రేష్ఠ మగుచుఁ
గామిత శ్రీకరంబు కాశీ పురంబు. 3
- ప॥ అచ్చటికి శివుండు వచ్చిన కారణంబు వినుండు. 4
- మ॥ ధరణి దే ² (వి కరారవిందమొ) తదుద్యమౌకి వజ్రంబొ తా
స్వరమున్ శుద్ధము నైన బ్రహ్మరుచి³ పుంజం బై శ్వరంబైన యీ
గిరియై యుండెనొ నాఁగఁ గల్పతరు సంకిర్ణంబు⁴ గంగాంబుశీ
కరకిలోత్కర మారుతంబు నగు నా కైలాస మొప్పుం గనన్. 5

3-(1) యిది ముక్తి. (వ్రా) యవిముక్త (ప)

5-(2) () లు ప్రపూరణము. (3) పుంజస్వరంబైన (వ్రా)
పుంజంబై శ్వరంబైన (ప)

(4) () (గంగాంబుశీకర) లు ప్రపూరణము.

చం॥ నిఖిల మృగవ్రజ గ్రసన నిష్ఠర సింహ వినిర్భరార్భటే
 మఖర దరీ సహస్రహ¹ (ల ము) జ్ఞగముల్ భయమందు నా గిరిన్
 సుఖతర కిన్నరీకృత విశద పురారి² శళాంక గీతికా
 సుఖ సురభూజ భృంగరుత సంగతి ప్రీతి నొనర్చు నెంతయున్.

6

కం॥ అందుఁ దగ విశ్వకర్ముడు
 సందీప్తానర్థరత్న జాలంబులచే
 నందముగా రచించిన
 మందిరమున నొక్క సౌధ³ (మణి) వేదికపై.

7

తం॥ త్రిభువన రక్షార్థము ప్రా
 ణ భయంకరులైన త్రిపుర నిర్ధర రిపులన్
 రభసమున⁴ నొడిచి వేల్పుం
 కభయ మొసఁగి వచ్చియుండి యానందమునన్.

8

ఉ॥ గారవమొప్ప మానిత శిఖామణులందు నగేంద్ర పుత్రికిన్
 గూరిమి మైత్రీ గానుకగఁ గొమ్మని యిచ్చి మణిద్వయంబునన్
 దోరపుఁ గర్ణపూరములు శోయజువువనిభంబు లింపు సౌం
 పారఁగఁ దాల్చి తాండవము నంచిత వైఖరి నాడె వేడుకన్.

9

సగ్ధర॥ గోత్రాచక్రంబు చక్రాకులగతిఁ దిరిగెన్ మూర్తిల న్నారరాసుల్
 గోత్రాఖల్ ప్రీతి మ్రొగ్గెం గుతిలపడె దిశాకుంభు లంభోదముల్
 శత్రుంబుల్ మిత్రముఖ్యగ్రహములు చెదరెన్ గాంధీకాత్ములై రా
 వృత్రార్యాద్యష్టదిక్కుల్ విషమ దృగసమోద్వృత్త నృత్యైకతేజన్.

10

6-(1) (లము) లుప్తపూరణము. (2) జయాంక (ప్రా)

7-(3) మధ్య (వ్రా) మణి (ప)

8-(4) నొడవి (వ్రా) నొడిచి (ప)

కం॥ ధరఁ దిరుగఁగఁ గైలాసము
తిరుగఁగ గిరిమీద శివుఁడుఁ దిరుగఁగ బుడచం
దురుఁడుఁ దిరుగఁ దాండవమును
గర మరుదుగఁ జూచు సురల¹ కన్నులు దిరిగెన్.

11

పం॥ నభమునఁ బుష్పవృష్టి సురనాడులచేఁ గురిసెన్ సుపర్య దుం
దురులు చెంగె నందికరతోయజ తాడిత మర్దక ధ్వని
ప్రభవ పయోధ గర్జ² (లకుఁ) బైకొని యాడెఁ గుమారపత్రి యా
విభు శుభకేళి తాండవము వేళ విధిప్రముఖుల్ నులింపఁగన్.

12

కం॥ పూర్ణకృత నాట్యమున సము
దీర్ఘప్రభ దివికి నెగసి ఓవ్యులు చూడన్
గర్జాలంకృత నవమణి
కర్ణిక యొక టూడి పడియెఁ గాళిపురిలోన్.

13

కం॥ మణికర్ణిక యపుడు నభో
మణికర్ణిక యట్లు భూమిమండలిఁ బడినన్
వణిరా³ జ కంకణుఁడు త
క్షణమున నయ్యాట యుడిగి కడురభసమునన్.

14

కం॥ కేలన్ శూలము వెలుఁగఁగఁ
గేళిగతిన్ వచ్చెఁ గాళికిన్ వచ్చి వడిన్
నాళిక నాట మొక్కెన్
నేలం బడియున్న దాని నెలవున కేగెన్.

15

ప॥ అట్లేగి యట మన్న యానందవనంబున నున్న లీలావైభవంధగు విష్ణుండు
యోగీంద్ర గణంబుతో నా మణికర్ణిక దివ్యప్రభాపూరంబున సలిలాభిహర్ష
సరోవరంబు కై వడి నుండఁ గన్నుల పండువుగాఁ జూచు సమయంబున
దాయంతోయే నప్పుడు నయ్యిరువురకు నన్యోన్యాలింగనాది సఖావము గలిగె.
తదనంతరంబ శంకుండు వుండరీకాక్షున కిట్లనియె.

16

11-(1) క....లు. (వ్రా) కన్నులు (ప)

12-(2) గర్జ (...) (వ్రా) గర్జకుఁ (ప)

14-(3) రాజు కణ్ణులు (వ్రా) రాజ కంకణుడు (ప)

కం॥ సత్కాంతి వెలుగునది దా

మత్కర్త విభూషణంబు మణికర్ణిక నా

ద్యోత్కృట మగు గతిఁ బడుటయుఁ

దత్తుతుకము నన్ను దెచ్చెఁ దత్పన్నిధికిన్.

17

ప॥ అనిన విష్ణుండు ప్రసన్నుండయి యున్నగవృత్తమాకలనంబు జగదేక కారణం బయ్యె నీ మణికర్ణికచేత నీ క్షేత్రం బత్యంతాలంకృతంబు నతిపవిత్రం బయ్యె. ఇది యచ్చోటన మందనిమ్ము. దీనిపేర మణికర్ణికాతీర్థంబు త్రిలోకపావనం బయి ప్రసిద్ధం బయ్యెడు. దీనిని శూలంబునం బాతాళంబునకు నొత్తు మనిన శివుం డట్లచేసె. నదియు నొక్క మడుగై నమత్పన్న జలాభిహ్లాంతంబై శోభిల్లె. దానిఁగని హర్షించు శివునకు నింతియ కాదు. దీనిపై దేవనదీ ప్రవాహంబును గొంత కాలంబునకుఁ బ్రవహింపఁగలదు. అట్లగుటంజేసి యీ కాశీక్షేత్రంబు పంచక్రోశమధ్యంబు ¹ గంగా మణికర్ణికాతీర్థంబులచేత భూలోకంబునంగల పుణ్యక్షేత్రంబుల కెల్ల సుత్రమంబై చతుర్విధ పురుషార్థంబుల నొసంగు ననియె నంత కైలాసంబున శివుని తాండవంబు చూచు బ్రహ్మాదిదేవమునీం ద్రులు ప్రమథగణంబులుం బార్వతీదేవితోడం గూడి యా నెలవునకు వచ్చి తత్రాకారం బంతయు సమీపమునిశ్చేష్టులవలన విని విష్ణుదేవునిం బ్రశంసించిరి దివ్యకాంతలు మణికర్ణికాతీర్థంబుపైఁ బుష్పనర్దంబులు గురిసి రప్పుడు. 18

కం॥ తన మదిఁగల భృగుముని శిశా

ప నితాంత వ్యధ దంంచి బ్రహ్మాదుల యె

ద్దనె విష్ణునిచేఁ గ్రమ్మరఁ

బునర్జగత్పూజాపమున వర్తింతున్.

19

18. 1) గ.... (త్రా) గంగా (ప)

19. 2) కావ (త్రా) కావ (ప)

3) విష్ణుని గ్రమ్మర - విష్ణునిచేఁ గ్రమ్మర (ప)

కం॥ అని తన హృదయము చెప్పిన
వనజాక్షుడు త్రిభువనైక వంద్యుడవు జగం
బున నీ కంటెను బూజ్యం
దును గలఁడె విడువు నీ మనోవ్యధ యింకన్.

20

సీ॥ నిను బ్రతిష్ఠించిన నిన్ను బూజించివ
నిను భక్తి గొలిచిన నేడు మొదలు
పద్మసంభవ కీటపర్యంత జీవులు
నఖిల పదవులు రాజ్యమును వివిధ
సంపదల్ సంతత సౌఖ్యముల్ విభవముల్
గలుగు నై శ్వర్యాష్టకంబు నిదియు
విశ్వనాథుడ వీవు విశ్వంబు పాలింపు
మగజ వికాలాక్షి యనఁగ నెగడుఁ

గీ॥ గాశికాభర్త పగుము మోక్షంబు నిచట
నీవె ప్రాణుల కొనఁగుము నియతి ననుచు
తారక బ్రహ్మ దివ్యమంత్రం బొసంగె
శివునకై విష్ణుఁ డాచార్యశేఖరుండు.

21

వ॥ తదనంతరంబు.

22

కా॥ శ్రీకాశీపతి విశ్వనాథు శివు సంసేవింపుఁ దివ్యోఁ ద్రిలో
కైకస్తుత్యుఁ బ్రతిష్ఠసేయుఁడు సముద్యద్భక్తి నిత్యంబు మీ
రేకాగ్రస్థితిఁ బూజసేయుఁడు నిజాభీష్టార్థ సంపత్కళల్
చేకూరంగఁ దదీయ లింగతనువున్ జిత్తానురూఢ్యంబుగన్.

23

గీ॥ భృగువు శాపాంశ మొకటి తప్పింప రాదు
శంభునిర్మూల్య మెల్ల దోషంబు దాల్చి
ననుటకును బ్రాహ్మణ శ్మత్రియాన్యయులకుఁ
దక్క నితరుల కెల్లఁ బాతకము లేదు.

24

కం॥ వారును బూజాచి నిం

పారంగ ము(ను)జూచి మ్రొక్కి-²(యర్హ)స్థలి నె

వారును ద్రొక్కని చోటం

డా రిడంగావలయు నియమతత్పరబుద్ధిన్.

25

చ॥ అనిన మహాప్రసాద మని యంబుజసూతియు వేల్పులున్ మహా

మనులును³(విష్ణుదేవునకు) మ్రొక్కి తదాజ్ఞ శివప్రతిష్ఠ నే

వున నిజనామమంత్రములఁ బొందఁగఁజేసి బహుప్రకారపూ

జన తొనరించి రప్పు డతిసంత్రములై మణికర్ణికాతబిన్.

26

కం॥ ఏలాగు పూజ నైనన్

పాలాఘ్నండు మెచ్చుఁ బూజ్య భావాపేక్షన్

లోలుఁడయి పూజసేయుంజ

నాశికి నపవర్గత్రయము నలతిన యిచ్చున్.

27

కం॥ ఆదిమొదలు కాశికాపురిఁ

గదలక యా శివుఁడు తారకబ్రహ్మము భ

క్తి దలిర్పఁగఁ బురుషార్థ

ప్రదముగ జపియించుచుండుఁ బజితీయుఁ దానున్.

28

కం॥ నాశికలోచనుండును

పాలాఘ్నని మీది ప్రేమఁ బాయక కాశిన్

తీలావిగ్రహమున ముని

జాలము సేవింప యోగసంపద నుండెన్.

ఉ॥ అంత భగీరథుండును నిజాన్వయజాతులఁ గర్తమాత్మజా

త్యంత దురాగ్రహోదయ గతాసుల సద్గతి కంపఁ దెచ్చె దు

ర్ధాంత తపః ప్రభావమున బ్రహ్మవరంబున నభ్రగంగ నా

శాంత చలత్తరంగ దురితావళు లెల్లఁ దొలంగ భూమికిన్.

30

25-(1) ముజూచి (ప్రా) మునుజూచి (ప)

(2) (యర్హ) పూ. (ప)

26-(3) (విష్ణుదేవునకు) పూ. (ప)

30-(4) చలంతరంగ (ప్రా) చలత్తరంగ (ప)

కం॥ శ్రీమత్కాశీ పరిసర
భూమిన్ మణికర్ణి నొరసి పుణ్యసరిద్ర
త్నామరనది ప్రవహించె మ
హామహిమకు విశ్వనాథుఁ డాహ్లాదించన్.

31

స॥ శ్రీవికాలాక్షి కెంజేయి రొమ్మున నిడి
యంతఃపరీతాప మణిగఁ జేయు
గంగ కేళికర కమలంబుచే ¹ (పీచి)
చిత్త మానందంబు చెందఁ జేయు
మరణభయార్తి సంస్మరణంబు లేకుండ
భృంగి పాలంబునఁ బెట్టు భూతి
తారకబ్రహ్మ మంత్రము చెప్పఁ గుడిచెవి
శివుఁడు మోక్షశ్రీ వశీకరింప

గీ॥ నమము మెడలంగ లింగదేహము తొలుంగె
సరవితోడ రజనమస్పత్యమూర్తు
లంది యవియును విడిచి బ్రహ్మను భజింప
జీవునకు సంతతంబు కాశీపురమున.

32

వ॥ అనిన వాలఖిల్యులు

33

కం॥ శ్రీకాశీ మృతులెల్లన్
జేకొను శివమూర్తి యంచుఁ జెప్పుదు రిటు బ్ర
హ్మకారంబును విష్ణుని
యాకారము సొచ్చి బ్రహ్మ మగ రెట్లాక్కో.

34

గీ॥ పూర్వ జన్మంబులను గడ పుట్టువులను
కడఁగి చేసిన పాతకాఘములు నరక
మనుభవింపక పాము రెట్లాక్షణంబు
జీవునకుఁ గాశిలో ముక్తి చెందునపుడు.

35

చ॥ అనవుడుఁ గుంభజుం దనియెఁ బ్రాణీజనుశ్శత కోటులందు నుం
జనితములైన మోరకలుషణులు నా జననంబులందుఁ జే
సిన దురితఁబు బైరవునిచేతఁ ద్రిశూలము పోటు నొప్పి చే
కొని నరకార్తిఁ బొందుఁగడు మోరముగా మటికొద్దయంబునన్. 36

వ॥ కాశీక్షేత్రంబు శివుని యపరావతారంబగు కాలబైరవుండు ప్రాణ విరతి కాలంబున నా
జన్మంబు తుదగా జన్మపరంపరలం జేసిన బ్రహ్మహత్యాది పాతకంబుల కొలది
ననుభవింపఁ దగిన రౌరవాది దారుణ బాధలు ముహూర్త మాత్రంబున ననుభవింప
నట్లుగా స్థూలదేహ లింగదేహంబుల తోడంగూడ జీవుని ద్రిశూలంబునం బొడిచి
(పట్టు) నది బైరవ నరకం బనం బరంగు. దాన దేహద్వయంబున విడిచి విమ
లుందై యా జీవుండు తమోగుణ విలసితుడైన శివుని యాకారంబు వహించి యవ్యూ
రజోగుణవిలసితుడైన ప్రజాపతిమూర్తి¹ నెనసి సత్యగుణ విలసితుడైన నారాయ
ణుని దివ్యరూపంబు సొచ్చి తుది బ్రహ్మతేజంబునం గలియు నట్లు గావునఁ గా
క్షేత్రంబు తారకబ్రహ్మ మంత్రోపావనంబునకు మత్తమక్షేత్రం బనిన వార
లిట్లనరి. 37

కం॥ హరి హరు లిరువురు సమబలు
లరయఁగ నిటువంటిచోట నమ్మంత్రము దా
హరిహరునకు నిజగురువై
యిరవుగ నుపదేశ మెట్లు లిచ్చెను తెవుమా ! 38

వ॥ ఆనినఁ గుంజసంభవుం డిట్లనియె. 39

కా॥ సత్యంబై విడువై యనంతమయి తేజఃపుంజమై దివ్యమై
² (నిత్యంబై) వెలుగొందు బ్రహ్మమున నున్నిద్రప్రహవ్యాధులై
దైత్యారాతి విడిందు శేఖరులు విద్యాస్ఫూర్తి నుద్యుతులై
రత్యంత స్థితి స్పృష్టి నాశకరులై యాదిన్ గుణోత్కర్షతన్. 40

36- 1. జనాశత. (ప్రా) జనుశ్శత (ప్ర)

37- 2. బొడిచివది. (ప్రా) బొడిచిపట్టునది (ప్ర)

40- 3.వెలుగొందు (ప్రా) విత్యంబై వెలుగొందు (ప్ర)

సీ॥ సత్వంబు విఘట విజ్ఞాన కారణము వి
 శుద్ధ భాస్వర వర్ణ శోభితంబు
 రజము దురంపుఁగారణ మరుణద్యుతి
 యజ్ఞాన కారణంబై న తమము
 హరినీలరత్న సుందరము సత్వంబున
 దైర్య మాప్తిక్యంబు దాంతి కాంతి
 సుప్రసాదంబులు సుఖముమ బొడము ర
 జంబున రాగదోషములు దరల

గీ॥ భావముమ బుట్టిఁ దమమునఁ బ్రభవ మొందు
 నలసతాజాడ్య నిద్రాదులందు సత్వ
 గుణ గరిష్ఠుడు హరి, రజోగుణయుతుండు
 బ్రహ్మ శివుఁడు తమోగుణ ప్రకిటమూర్తి.

41

ప॥ అవ్యధంబున సుజ్ఞాన కారణ సత్వగరిష్ఠుడు గావున విష్ణుండు తామస ప్రకృతియగు
 శివునకుఁ బరమజ్ఞానాత్మక మంత్రోపదేశంబునకు గురుండయ్యె. అవియుంగాక పరమ
 పురుషుండు స్వతంత్రుండు గావున లీలార్థంబు నిజమాయా విలాసంబునం బెక్కు
 రూపంబులై పెక్కిండు బ్రహ్మల సుత్పాదించి యనంతకోటి బ్రహ్మాండంబుల నిర్మిం
 పంజేసి తాన రక్షింపుచు నవృతపృథికి వాని మాయాబల బెక్కిండు రుద్రులం గల్పించె
 నీ నృష్టియందుఁ గొందఱు సత్వాశ జాతులై దివ్యయోగింద్రులు శమదమాది
 సంపత్తి సుత్రమ సాత్విక తపశ్శక్తిం దత్వజ్ఞానంబునఁ దమ్ము భావించి మోక్షంబు
 వడయు వారును గొందఱు సమసత్వాంశ రజోశ జాతులై యింద్రాది దివ్యులై రాజ
 ఋషులై యధ్యరాది సుకర్మంబు లాచరింపుచు సాధు హింసాపరుల శిక్షింపుచు గమనా
 గమనంబు లొనర్చుచు సుచిత సుఖంబునం బ్రవర్తించువారును, గొందఱు రజో
 గుణాశ జాతులై గంధర్వ యక్షాదులై యిహలోక సౌఖ్య లోలహృదయులై చంచల
 స్వభావంబునఁ బరలోక సౌఖ్యంబుల సంశయింపుచుఁ బరలోక సుఖసాధన సత్కర్మ
 ర్మంబులు చేసియుం జేయక వివిధవాహన స్రక్పందన వనితాదులం దాసత్వమై యుండు
 వారును ¹గొందఱు రజ స్రమో గుణ జాతులై బలిప్రముఖు లతివంధులై మదన
 రాగ ద్వేషానూయాదులుగలిగి యుచితానుచిత కర్మరేఖలు నడుపుచుఁ బరమప్రేరి

తంబగు సంగమభోగంబులు గైకొనుచు విలాత్కారంబునఁ జేయవలసిన సుకర్మంబు లన్యులచేతఁ జేయింపుచు నర్థాపేక్షనే యుండు వారును, గొందఱు తమోగుణాఁ జాతులై ప్లేవ్వు నీవ రక్షః పితాచాదులై దురభిమాన మూర్ఖమాన మానసులై యజ్ఞ నాంధకారంబున మునింగి దూరతోపావృత్త సమస్త పుణ్య జ్ఞానానుసందాను లగుప మిదెఱుంగక కామ క్రోధ లోభ మోహ మర మాత్సర్య గ్రస్త స్వాంతులై తామస ప్రకృతి నకృత్యఃఁబు లెల్లం జేయుచు దయా సత్య శౌచంబులులేక హింసాపర్వతంబున మృగయాదు లొనర్చుచుఁ బ్రాణికులంబుం జంపుచుఁ బరమకౌతుకంబుగా వర్తించు వారునుంగా నడచుచుండు నేతద్రూపంబై న సంసారసాగరం బజ్ఞానకారణంబు తారక మంత్ర తరణిం దరింపం జేయు నతండ్రి గురుండు తన్మాయా జగదుత్పత్తిస్థితిలయకర్మ వ్యాపారంబుల పట్టున హరి హరులును బ్రజాపతియును సమంబు లనిన వార లిట్లనిరి.

42

క॥ సర్వమునకు విష్ణుండే
నిర్వాహక బుద్ధి జ్ఞాననిధు లెఱిగింపన్
సర్వజనలుఁ దత్సేవా
పరోక్షుకు లేల కారు పరమమునీంద్రాః

43

వ॥ అనిన నగస్త్యుం డిట్లనియె.

44

క॥ తామసుల కెంత నెప్పిన
నీ మహిత జ్ఞానమార్గ మెఱుకపడదు మా
యా మగ్నులు గావున జ్ఞా
నామల²సాత్వికులు గొల్తు రావిధు నెప్పుడున్.

45

గీ॥ పరమ సాత్వికు లెల్లను బద్మనేత్ర
సేవఁ జేతురు, తామసుల్ శివుని గొల్చి
శక్తిపూజలఁ జేతు రజ్ఞానమేతు
సంపదాదులు మడిఁగోరి ³జాల్మివృత్తి.

46

42- 1 శాంతులై (వా) స్వాంతులై (ప)

45- 2 సాత్వికుల (వా) సాత్వికుల (ప)

46- 3 జాల్మివృత్తి- (వా) జాల్మివృత్తి (ప)

అ॥వె॥ బహుమతంబు లెఱిగి బహుజన్మములు గర్మ

ననుభవించి హరి దయాంశల్లిఁ

గాశి కేగి తారకబ్రహ్మమున మోక్ష

సిద్ధి వడయు సకల జీవతతియు.

47

ప॥ అనిన వార లగన్మునిం జూచి

48

గీ॥ కాశికాక్షేత్ర మట్లుండె గడమచోట్లఁ

దారకబ్రహ్మ దివ్యమంత్రమున ముక్తి

కలదొకొ యన్నఁ గలదు తత్కాశిఁ బోలె

గలుగ దనుమత్తతుల కెల్ల వలసినటులు.

49

అ॥వె॥ అదిదేవుడైన హరి యాజ్ఞ శివుఁడు మో

క్షం బొసంగుఁ దారకమున నియతిఁ

గాన కాశి ప్రాణిగణముల కవ్వారి

సాగినట్టి మోక్ష సత్రకాల.

50

ప॥ కడమభూముల నిమ్మంత్రరాజంబుతోడ నభ్యాసయోగయుక్తులయిన యుత్తమపురుషు

లకు మోక్షంబు సిద్ధించు నదియెట్లుండేని.

51

ప॥ శమముం దాంతియు శౌచముం గలిగి విజ్ఞానంబునన్ సజ్జనుం

డమలంబై తిరమైన చిత్తమునఁ దా నా తారకబ్రహ్మ మం

త్రము నిత్యంబు జపించి ప్రాణనియతిం దన్నంత్ర వజ్జిహ్వాకా

గ్రము నర్చింప విముక్తదేహుఁడయి మోక్షం బందు నన్యస్థలిన్.

52

కం॥ వినుఁ డిఁక దన్నంత్రోపా

సన హినుఁడు నీచుఁడైన జనుఁడును మోక్షం

బును బొందు రామనామము

వినుచుం బ్రాణంబు విడిచి విమలుం డగుచున్.

53

ప॥ దీనికి నొక్క యితిహాసంబు గల దెఱింగించెద నాకర్ణింపుడు.

54

సీ॥ పావనదేశమై పరగు మహారాష్ట్ర
 భూమిలోపల నొక్క బోయపల్లె
 నొక బోయజేసి కూర్మికశత్రు మతిచిత్ర
 లావణ్య సౌందర్య లలిత గణ్య
 యంద్రసింహబొమ్మ యిది యనం దను జూచు
 యువజనంబుల కెల్ల నుల్ల మలర
 నెఱి మించునట్టి పన్నియబోయ శృంగార
 మలవడు కలికి యొయ్యారితనము

గీ॥ నంగజోడ్డిపనము లై నయట్టి బోయ
 యాలి ననబోండ్లతోడ గయ్యాళి చిన్నె
 బూమెలునుగల్గి ముంగిటఁ బొలయు దానిఁ
 జూచి తైర్తికుఁ డగు నొక్క భూసురుఁడు.

55

చ॥ చదివినవాఁడు జవ్వనము సంపదగల్గియుఁ దా విరక్తుఁడై
 ముదమునఁ గాళి కేగెడు ముముక్షువు కర్మవశీకృతాత్ముఁడై
 మదన శీలముఖార్తిఁ బడి మానము దైర్యము దూరి నిర్వియ
 మ్మదవతిఁ జూచి క్రమమృత సమగ్ర మనోభవ గాఢవిక్రియన్.

56

గీ॥ తోడి తైర్తిక జవములఁ గూడి చనక
 కార్యమివమున వారలఁ శిగడవ ననిచి
 యా సమీపమునందు దేవాలయమున
 నొక్క కంబంబు మాటుననుండి మఱియు.

57

ఉ॥ దీని శ్రీయమాన) యౌవనము దీని విలాసము దీని నవ్యయన్
 దీని గయాళిచందమును దీని రతోన్ముఖచిత్ర వృత్తియున్
 మానస మంగజాంబునిది మగ్నముచేసెఁ దరంగ సంఘమై
 యే నికఁ దీర్థయాత్రఁ జొర నేక్రియనై నను దీనిఁ గూడెదన్.

58

55- 1 యాలలన బోట్లాతోటి గయ్యాళిచిన్నె
 బూతులునుగల్గి ముగ్గియ బొలయుదాని-ప్రాత ప్రతి పాతము
 యాలి నన బోండ్లతోడ గయ్యాళిచిన్నె
 బూమెలునుగల్గి ముంగిటఁ బొలయుదాని....(ప)

57- 2 గజక (ప్రా) గడవ (ప)

58- 3 (యమాన) (పూ)

ప|| తిరముగఁ దీర్థయాత్రకని తెచ్చిన యర్థము దీని కిచ్చెదన్
సరసపుమాటలం గథలఁ జాల మనంబున కిం పొనర్చెదన్
సంవిఁ దతంతరంగహితచారిణులన్ బ్రియవర్తనంబులన్
గరఁజెదఁ బెక్కుచందములఁ గామిని నన్లవ గూడునంతకున్. 59

క|| కోరిన కొలఁదిగ వచ్చిన
జారస్త్రి సంగమంబు సంసార ఫలం
వీరితి సౌఖ్య మెఱుంగని
వారలె కాదండ్రు నర్హవాచోయుక్తిన్. 60

క|| నరకమని చదివెచ్చెప్పిన
ధరణీపతి దండభయము దగిలించియు మా
స్తురుగాక యధమపురుషులు
హరిహరు లజ్జలే రమింపరా పరసతులన్. 61

క|| పరనారీ సంభోగము
పరమసుఖం బనుచుఁగాదె పట్టుకొనియె నా
సరసిజగర్భుఁడు కూఁతుం
దరలక తమ వావి యెఱుంగఁ దలపకయును దాన్. 62

ప|| అమరాధీశుఁడు స్వర్గ మేలఁడె యహల్యాజారుఁడయ్యున్ శుచి
త్యముతోడం బరదార సంగమము విద్వాంసుల్ నివారింపుటల్
తమభార్యల్ కినియమస్తులైనతము లీలాహీనులం బాఱు దో
స మటంచున్ వచియింతు నే నెఱుంగనే సందేహ మిందేటికిన్. 63

సీ|| శ్రీరామ విభునకుఁ జెయిదోయి యెత్తుదు
మెలఁత కన్నుల 4(నన్న) మెఱగె నేని

62- 1 దరల కతల వోపుడెరుగ దలపక సంతన్. (బ్రా)
దరలక తమవావి యెఱుంగఁదలపకయును దాన్ (పరిష్కరణము)

63- 2 నియమస్తులైనతము. (బ్రా)నియమస్తులైన తము (ప)

63- 3 బాఱుదోసమటంచు నేనెరుగనే సందేహమిందేటికిన్ (బ్రాతప్రతి)
....బాఱుదో - సమటంచున్ వచియింతు నేనెఱుంగనే
సందేహమిందేటికిన్. (ప)

64- 4 నన్న. (పూ)

వాణీశ్వరుల కభిషందనం బొనరింతు
 నెలఁత నా ముఖమున నిలిచె నేని
 గౌరీశ్వరుని పూజ గావించు నదృక్తిఁ
 జెలువ నా కౌగిటఁ జేరె నేని
 రతిపతిఁ బ్రతిదిన స్తుతుల నారాధింతు
 వెండి నా మేలు భావించె నేని

గీ॥ ఇంద్రుఁ బొగడుదు రాగరసేచ్ఛ నింతి
 పంచశరుకేఁ నను నలరించె నేని
 యనుచు వేల్పుఁ దలఁచె నా యవనిసురుఁడు
 కువంయేక్షణప్రై గోర్కి కొనలు సాగ.

64

కం॥ ఆ చూపు నతని యునికియు
 నా చంచలనేత్ర యెఱింగి యనురాగముతో
 నా చేరువ కొక్కతెయుఁ బ్రి
 యోచితయానమన వచ్చి యుల్లం బలరన్.

65

చ॥ గురుకుచకుంభయుగ్మమునఁ గొం గర జారుచు వాలుఁజూపులన్
 గరఁచె మహిమరోత్తముఁడు గామిని మర్మ మెఱింగి యాతఁడున్
 మరువకు నగ్గమైతి నను మన్ననఁ బోవుము బ్రాహ్మణుండ నీ
 కరుణకు నర్హుఁడన్ వికచకంజదశేక్షణ తైర్థికాగ్రజీన్.

66

గీ॥ చెలువ జగమెల్ల మోహింపఁ జేయు నీదు
 కలికిమాపురఁ జిత్తంబు గరఁగెఁ జాలు
 గురుకుచద్యయిఁ గవుము గోర గిల్లు
 పల్లవంబున కేటికిఁ బరశుధార.

67

వ॥ అనిన నమ్మత్తకాశిని నిజరూపరేఖాయత్తచిత్తం దగుచున్న విప్రోత్తమహి
 మోహించియు నతని మోహంబు తమకంబు కొండి దెలియుటకుం జేరిక మాట
 యిట్లనియె.

68

కం॥ మగినారి బోయదానం
 దగదు ననుం దగులు కొనుట దయమాలిన పా
 ప గరిష్ఠుఁడు నావతి విను
 జగతీసురుఁ డనక తగిలి చంపును నిన్నున్.

69

కం॥ నీకై ప్రాణం విచ్చెద
నాకు విచారింప విప్రనందన పుణ్య
శ్లోకుడవు బోయదానన్
నాకై మృతిఁ బొందితేని నవ్వుదురు జనుల్.

70

చ॥ అనవుడు నమ్మహీసురకు రాగ్రశిఖామణి కాముబారి నె
మ్మనము మరల్చలేక యభిమానము దైర్యము దక్కి పల్కె నో
వనజదళాక్షి నీవతి యవశ్యము చంపు డెఱింగితేని ని
న్నెవనిన మీఁద పుష్పశరుఁ డిప్పుడ చంపెడు నేమి సేయుదున్.

71

కం॥ నిను బొందిన పిమ్మటఁ జ
చ్చిన చావొక కోటి సేయు శీలాంశుముఖీ
జనచూడామణి వీ వం
గవ నా చావునకు వెఱవఁగఁగవల దనినన్.

72

కం॥ ఆ జగతీసురు మమతకు
నా జారచకోరనేత్రి యపు డియ్యకొనెన్
రాజును దనపతి బోయల
రాజును నా రాత్రిలేమి రయమున రతికిన్.

73

ప॥ అంత నా శబరకాంత యతని నద్దేవాలయంబునందు నుండ నియమించి తన మగఁడు
బోయపీటంగల మగవారి నెల్లంగూర్చుకొని కొల్లగోళ్ళకు దూరంబు పోయినాడు నేఁ
డెల్లి రాడు. ఇక్కడికిరే యిచ్చోటికి వచ్చెదనని యింటికిఁ బోయి తడుచిత కందమూల
వలాడుల నెవ్వ రెఱుంగకుండఁ దెచ్చియిచ్చి చనియె శరకరుండును దిన చరమ యా
మార్దంబునకు వచ్చె. అప్పుడు విప్రుండు తదనంతరంబున.

74

కం॥ రవి యస్తమించె నాచేఁ
బూవిలుతు జయింపఁ జేయు బుద్ధి గలిగినన్
దివి మందేహాసురులను
నవితృఁడు గెలువంగఁజేతు సమయార్హములన్.

75

మ॥ పరిగుజ్జులుగాక జేసి యగుటన్ సప్తాశ్వు¹ తే ర్యేగ రా
కరయ న్నచ్చట నచ్చట న్నిలుచున్ కాదేని యీ యింతి నుం
దరభావం బిది చూచు శివెంజిలిసి² మార్తాండుండు పోదేమొ జా
ర రతి కీడ ముట్టినే నిజశమోలరాతిత్వ మూహింపదే॥ 76

కం॥ సానం బట్టిన నాడే
భానుని నెంతయును నరుగఁ బట్టక యేలా
మానె సురకారకుం డ
ప్లేవ 4వో జాంసౌఖ్య మేమవ వచ్చున్. 77

చం॥ అనిశము మారునార్తి దహనార్పుల మ్రుందుచు బ్రాహ్మణుండు నె
మ్మము³ ప్రమోహ హంహరిమం దవిబోధముకాఁగ గేదేరి గి
ల్లిన కనుదోయితో⁴ దరుణి లీలం సోలుచునుండె నంత న
య్యినుండును గ్రుంకె నాతివి సమిధ కులోచిత ధర్మముం బలెన్. 78

సీ॥ బోయత జేగురు బొట్టు క్రొమ్మిండునా
నెజవంజ కెంజాయ యిరవుకొనియెఁ
దులుచ పూబోడి చన్నుల ప్రతికృతులునాఁ
దమ్మలు మకుళీకృతమ్ము లయ్యె
ప్లేవచహాడి కన్మెటుఁగుల నిరులునాఁ
జారు నీలోత్పల చయము లయ్యె
శబరకాపిని కచచ్చటల సోయగమొనాఁ
గప్పారు బీకటి క్రమ్ముకొనియె

గీ॥ నా మహీసురు సంతాప మరుణభాను
కాంతి శివ పోలు నా ద్విజాగ్రణి దివాంధ
మట్లు మదినుబ్బె నా విప్రుఁ డంబుజాక్షి
రాక నెంచెఁ బకోరంబు రాక వోలె. 79

76— (1) తేరుంగు (వా) తేర్యేగ (ప) (2) నెంబలెనె (వా). నెంజిలిని (ప)

(3) మార్తాండుండుబోలెరో (వా) మార్తాండుండు పోదేమొ జా (ప)

77— (4) నయో (వా) నహో (పా)

78— (5) అనినిమిషమాకుగార్తి (వా) అనిశము మారునార్తి (ప)

(6) ప్రమోద (వా) ప్రమోహ (ప) (7) గేలిగిల్లిన (వా) దేలిగిల్లిన (ప)

(8) దరుణి లీలం (వా) దరుణిలీలం (ప)

79 రాక = 1 వచ్చుట 2 పున్నవి

మ॥ తమ మ నిర్బల్యవనంబున స్థలజనేత్రంబుల్ తగనూసి యా
తమనోవృత్తిఁ జకోరికాకులు చరింపం జంద్రమశృంధుఁ బ్రే
మమున న్గోరి తపం బొనర్చెడు త్రియామాగారిపైఁ బర్వ మం
దో మరుద్ధూత హిమాద్రి హైమకణ సంతానంబు నక్షత్రముల్. 80

క॥ తమి యెక్కఁగఁ దమ మెక్కెన్
తమ మెక్కఁగ మదము వెక్కె ధరణీసురు డెం
దమున బుళిందవధూ సం
గమ సంభ్రమ సంభవోన్ముఖత్వము కలిమిన్. 81

సీ॥ సుదతికి నెదురుచూచుచుఁ ద్రోవ లక్ష్మంబు
గోచరింపక యున్న మై చెమర్చుఁ
జీమ చిటుకుమన్నఁ జెలువ మట్టెల చప్పు
దసి చెవి పెట్టి యందంద వజ్రకుఁ
బసమాసహతి మీదఁబడిన తృణం బైనఁ
దరుణి చెయ్యని గరు తాల్చుచుండుఁ
దన వేగిరమునకుఁ దరళాక్ష రాకున్న
నెఱి తూలి కన్నుల నీళ్లు నించుఁ

గీ॥ బిల్బటిలు గాఱువారు మ్రాన్పడు మృదూక్తిఁ
గొమ్మ పేరెత్తి పిల్చి దగ్గుతిక వెట్టుఁ
దిరుగు గుడిచాకిటికిఁ బోవు మరలుఁ బొరలు
ధరణిఁబడి పుష్పశరు⁴ వేండ్ర ధరణీసురుఁడు. 82

మ॥ అంత. 83

గీ॥ మధ్య నిద్రలచేత మైమరచి పడిన
అత్త కనుబామి సమతుల నటమడించి
తోడి కోడండ⁵ మొఱిగి⁶ బిందురతరాంధ
కారమున కుబ్బి శయ్య నేపార దిగ్గి. 84

80 (1) తమము. (త్రా). తమమన్ (ప) (2) తదామూశి. (త్రా) తగనూసి (ః
(3) మరూ..త. (త్రా) మరుద్ధూత. (ప)

82 (4) వీర (త్రా) వేండ్ర (ప) 5 మొ...గి (త్రా) మొఱిగి (ప)

84 (6) దురతరాంధ. (త్రా) బిందురతరాంధ (ప)

గీ॥ కొండఁది బొందివ గాఱలు కూడగట్టి
మట్టియం చూడ్చి నల్లనిపట్టు గట్టి
కోక కొంగున విడెములు కొన్ని ముడిచి
తలుపు మెల్లన తెఱచి తా వెలికివచ్చి.

85

కం॥ వాటంబుగాఁగ మరలఁగ
వాటము దాకొల్పెఁ గెరివివారి వరసి య
బోపట నడిలేమి గని య
య్యాటవిక వదూటి వచ్చె వల్లన గుడికిన్.

86

కం॥ జారస్త్రి పురుషులకున్
జేరువ మృత్యుండు మరుఁడు సిద్ధమును నిశా
చారత్వము చోరత్వము
శూరత్వము ప్రాణహాని చూపక యున్నే.

87

ఉ॥ జారవకొరలోచనల సన్న లెఱుంగుచు నిల్చుమన్నచో
సారెకు నిల్చుచున్ వచనచాతురిఁ బిల్చినవేళఁ దోడ విం
పారఁగ నేఁగి కూడుదురు ప్రాణభయంబును రంజయు స్థలా
చారము దక్కి ప్రాజ్ఞులను సౌఖ్యము నర్పి మదేమి చిత్రమో.

88

కం॥ ఆ యడవిని నో యంచే
నో యను నడిరేయి యొంటి నుండిన వానిన్
దాయంగఁ బోయె బోయత
యా యవసినురుఁడు నెఱిఁగె నడుగు చిటుకున్.

89

కం॥ ప్రాణము ప్రాణంబై యా
యేదాయతనేత్రి శబరి యేతంచటకున్
క్షోణిదేవుఁడు మర్మథ
బాణంబుం 2కోహడించి పరిరంభించెన్.

90

89 (1) (ఆయడునిర్దాయంచే నోయను.) (ప్రా.) (ఆయడవిని నోయంచే) (ప)

90 (2) కోహడింప. (ప్రా) కోహడించి (ప)

౪|| చూపుల తీపులం దగిలి చొక్కపుమాటలఁజొక్కి ¹ (గాధ)సం
తాపము నొంది వచ్చిన ముదంబు వహించిన యాత్మ కింపుగాఁ
తైఱిగి దానిఁ గూడి బహుభంగుల విప్రుఁడు కేళిఁదేరి నీ
లా పరిరంభ చుంబన ² కళాస్థల భేరిన లాలనంబులన్.

91

౫|| కించిన్మణితము కృతకలి
కించితము కచగ్రహణ విక్తిర్ణ ప్రసవ
ప్రాచ ³ త్పరిసరమునునై
మించెం దత్సరత మపరిమిత సుఖలీలన్.

92

౬|| తమి రవిరశ్మి సోఁకని యుదారవనావళిఁ గారుకొన్న యా
తమము తమాలభూరుహము తచ్చబరాంగన చారువచ్చ గు
చ్చము మధుపంబు భూసురుఁడు సారమధుద్రవభోగ మోష్ఠ పా
నము మెయిచొక్కు కై వనము నాదిన కూరిమి క్రొత్త యామనిన్.

93

౭|| ఇవిధంబున వసుంధరాదేవుండు కటికి కాటుక చీకటిరేయి బోయఁజేని
యిల్లాలిం గూడి యభిమత రతిక్రిడ లనుభవించెనా మైదీఁగెఁబోజి యా క్రిడాం
తంబున నతనిం జక్కన యక్కునంజేర్చి కూర్చి యిట్లనియె.

94

౮|| నా ⁴ నిండు జవ్వనమునకు
నీ నేరుపు రతులఁ దృప్తి నేఁ దొదవెఁ జుమీ
మానసము తనియఁ గూడిన
వానికి నొడలైనఁ గోసి పనిత యొసంగున్.

95

౯|| చతురతయున్ విలాసమును జవ్వనము స్ఫురతైక శక్తియున్
బ్రతిదిన మన్మథోత్సవ శుభప్రియ వేషము గల్గినట్టి వాఁ
దతివల పాలి పుష్పశరుఁ డాతడు జారుఁడు నయ్యెనేని ని
శ్చిత మిది బోయఁజేనికి రుచించునె నాకు మనోజకేళికిన్.

96

91 (1) (గాధ) అప్తపూరణము

(2) కళాస్థితు(ప్రా) కళాస్థల. (ప)

92 (3) త్పరిసరము (ప్రా) త్పరిసరము (ప)

95 (4) నిండు (పూ)

కం॥ మగఁడు కడురసికుఁ డైనన్
జగతీశ్వరుఁ డైన రోసి జారక్రీడన్
దగిలిన సతి విడుచుఁ జామీ
జగతీసురఃర్య! పుష్పచాపుని యాజ్ఞన్.

97

ప॥ అట్లగుటంజేసి భవత్సంగమ సుఖంబున మజ్జిన్మంబు సఫలం బయ్యె నింక
ప్రాణ పర్యంతము నిన్ను మఱవ, నీవును నన్ను మఱవకు మని వేఁగుఁ బోక
యయ్యె నీపాటు నీవు లేచి తీర్థంబు పొమ్ము, మరలుం ద్రోవఁ గ్రమ్మర
నన్నుఁ జూచి పొమ్ము. నీకు 1 సంబళం బిది కొనిపొ మ్మని తనమొం
పసిండి మొలనూలిచ్చి మచ్చిక నూపిన గుండె రుల్లిన బ్రాహ్మణుండు కన్నీళ్ళతో
దానిచెక్కిలి దడుపుచు నిట్లనియె.

98

ఆ.వె. తీర్థ మేల వాకుఁ దిథియేల నిను బాసి
యెట్లు పోవువాఁడ నిందువదన
పాసి పొమ్మనంటి ప్రాణంబులే పాసి
పోవుఁగాక బొంది పోవఁగలదె!

99

కం॥ ప్రాణము గల² (కాలం)బునఁ
బ్రాణేశ్వరి వైన నిన్నుఁ బాయఁగఁజాలన్
బ్రాణము వోయిన పిమ్మట
నేబాయతనేత్రి యవల నెవ్వఁ డెఱుంగున్.

100

ఆ॥వె. పంచ చంద్రకాల పాషాణ³ దేశంబు
పుష్పశయ్య సురతభోగ మల్పు
మైన సింద్రభోగ మరయంగ జార సం
గమ సుఖంబుకందెఁ గలదె సుఖము.

101

ఉ॥ గుండియ రుల్లు రుల్లు మచుఁ గోమలిఁ జూచిన దాకఁజూచినన్
నిండుమనంబు జారునకు నెయ్యము తియ్యముసూపుఁజూపులన్
గొంతొక యింతి నవ్విన గగుర్పొడుచుం దనువెల్ల నొంటిమై
నందకు వచ్చి కూడినఁ దదంగజ సౌఖ్యము కోటి సేయదే.

102

98 (1) సంబడంబిది. (ప్రా) సంబళంబిది (ప)

(2) (కాలం) (పూ)

(3) దేవుండు (ప్రా) దేశంబు (ప)

- క॥ కావున భవదీయ రతి
శ్రీ విభవము మానఁ జాల శీతకరముభీ
ప్రొప్పు నను విడువవల దని
యా వసుదామరుఁడు దాని యడుగుల వ్రాలెన్. 103
- గీ॥ అట్లు దీనత మ్రొక్కిన నడతు గదిరి
యియ్యకొని కౌగిలించి యయ్యిందువదన
నాకు నీకంటెఁ జువ్వె ప్రాణంబు పోక
నిన్నుఁ బాయంగ నోపుదునే గుణాధ్య! 104
- శ్లో॥ ఏల మగండు ప్రాణ మది యేటికి శీలము నన్యయంబు ని
ర్మూలము సేసి జార విటు ముచ్చట దీర రమింపఁ గల్గినన్
శ్రీలకు వావిఁ కేమిటికిఁ జింత తనంతనె వచ్చునా పర
శ్రీల రమించు కంటె సుఖసిద్ధియు నున్నదె యెన్ని భంగులన్. 105
- ప॥ అని జార సంభోగ సుఖంబు వర్జించి నీ యాజ్ఞచేసి నీ హృదయంబునకు నను
కూలంబుగా నడచెద నన్ను నమ్మించు మనిన నంతసేంచి బ్రాహ్మణుండు
మోహాతిశయంబునఁ దదభిప్రాయం బెఱింగి యిట్లనియె. 106
- క॥ సుదతి నిను బాయ నెన్నఁడు
మఱిరా మాంసాది రుచులు మరగెద నీతో
డిది నీతోఁ బ్రాణము ని
చ్చెద నా దైవంబు సాక్షి శీలాంశుముభీ. 107
- ప॥ అనిన నది సమ్మతించి యిట్లనియె. 108
- శ్లో॥ గుడిలోననుండు మెల్లిటి
నకురే యెచ్చటికినైన నను గొని చను వెం
బడి వచ్చెద నని పలికినఁ
బడఁతి ననిచి వేడ్కనుండె బ్రాహ్మణుఁ దవటన్. 109
- క॥ కులశీలంబులు విడిచెన్
దలఁకక ప్రాణంబు విడువఁ దలఁచెను విశ్రుం
దలివేటి నెత్తుకొని చను
తలఁపున నెవ్వఁ డెఱుంగు దైవము చేతన్. 110

వ॥ అంత.

కం॥ ఖండశశి చుక్కతో నా
ఖండం దిశఁదోచె శబరకామిని నుదుటన్
¹గొండిక ముత్యము బొట్టిడి
యుండుటగాఁజూచి విప్రుఁ డుల్లం బలరన్. 112

చ॥ అనిశము నర్థి సంతతకి నావ్త ధనం బిడి వేదపద్ధ దా
తను నిడువంగఁ జాలరు గదా ²ధర నర్థులు కొంచ కేమియున్
వెనుకొని వత్తు రంచు శశి వెన్నెలపుల్లుల నెవ్వి నట్లు ప్ర
న్నన నునుఁజాయవెన్నెల తనర్పెఁ బ్రభాతము రాక చేరువన్. 113

కా॥ మూఁకాంధీకరజౌషధంబు శిశిరకూరాబ్ది కుంబోద్భవుం
డాకాకాచ్యుత కౌస్తుభాభరణ మింద్రానేకపోద్ధండ కుం
డాకాండోద్భుత దివ్యనై యధవ సువర్ణ ³శ్వాజాతంబు లో
తైకాలోకము లోకబాంధవుఁడు పూర్వాద్రిం దనర్పెన్ బ్రభన్. 114

గీ॥ అప్పుడు నీరెండ పసుపునీరాడి పసిడి
తమ్మి నునుఁజాయ తెంబట్టు తనరఁ గట్టి
కచభరంబునఁ బ్రొద్దు చెంగల్వి కుచ్చు
చెలుపు మీరంగ దివముఖిన్ దనర్చె. 115

చ॥ ధరణిసుపర్యుఁడున్ శబరతన్వియు రేవును వేడ్కతోడ శం
బరరిపుమాయఁ జక్రఖగభాషము నొంది రమించుచున్నవా
రురుతర మోహబంధమున నొక్కటియై యటు కాకయుండినన్
మరుచురు రెల్లజీవులును మానఁగ జక్కవ లే మానవో. 116

వ॥ అట్లు ప్రభాతకాలంబు ప్రస్ఫుటం బయ్యెవేగుఁబోక నిద్ర మేల్కొని విప్రుండు
కాలోచిత కర్మంబులు తీర్చి గుడికి వచ్చినవారికి దనరాక యెటువలన నెఱుక
పడకుండు నట్లుగాఁ జరదేశీ మార్గంబున దేవాలయంబునందే యుండి రాత్రిటి
శబరతరుణివలన రతిక్రీడలతోడి మేలుగ్గడింపుచు నింక నెప్పుడు ప్రొద్దు
ప్రంకు నెప్పుడు దీనిం గొనిపోదు నని తలంచుచు నొక్క చందంబునఁ బ్రొద్దు
గడపురుఁ దచ్చివసన్నిధానంబున. 117

112 (1) కొండోక (వా) కొండిక (ప)

113- ధ ... నర్థులు కొంచదేవికిన్ (వా) ధరనర్థులు కొంచకేమియున్ (ప)

114 (3) వైంధవ సువర్ణర జాతంబు (వా) సెంధవ సువర్ణ శ్వాజ జాతంబు (ప)

క॥ సంతసముతోడ నతఁడు త
దంతికమున రామరామ యనియెడు దానిం
జింతామణిసఖ ముఖసఖ
కాంతిశ్రీవిజిత కింశుకంబు శుకంబున్. 118

వ॥ చూచి తలయూచి 119

క॥ కీరము రాముని బలుకుచు
గారా మొనరించెఁ జెవికిఁ గనుఁగవఁ దనిపెన్
గారుత్మత కుదువింద శ
రీర ద్యుతి కంఠభాగ రేఖాశ్రీతోన్. 120

క॥ దీనిం గొనిపోయెద నీ
మానినితోఁ గూడి మృదులమధురోక్తుంచే
వీనులు దనువుచు సతతము
మీనాంకోద్ధీపనంబు మేల్కొల్పు మదీన్. 121

క॥ వింతలుగాఁగ రామకథ వేడుకతోఁ జదివింతు మాట లా
డింతు సభాస్థలిం జనుల దెందఱులెల్లఁ గరంగ మేదిని
కాంతులచేఁ బదార్థములు గైకొని యిచ్చెద నింతి కంచుఁ దాఁ
జెంతకు నేగి బ్రాహ్మణుఁడు చెప్పఁదొడంగెను రామవత్సఠన్. 122

క॥ శ్రీరామ హర్షకంబుగఁ
గీరంబును జెప్పినట్లు కెరలుచుఁ జదివెన్
జారుమతి దాని మహిమకు
గారామున ముద్దువెట్టి కరమున నిమిరెన్. 123

అ॥వె॥ శబరకాంత తనకు సంప్రీతి నందించు
పాలు వోయు నరఁటిపండ్లు వెట్టు
పసుపునీర నార్పుఁ బలుకులు చెప్పుఁ బం
జరమునం దమర్చు నంచరించు. 124

వ॥ ఇవిధంబునం బూర్వజన్మ సంస్కారంబునం జెప్పినట్లు చదువుచుఁ బ్రతిపదం
బును రామనామోచ్చారణంబును జడివిన పద్యంబున కర్థంబు చెప్పుచున్న యన్నెఱ
బిరుదుచదువుల రాచిల్కతోడిదే తోకంబై దివసంబు గడపె వంత సంతమనం
బున బ్రహ్మాండంబు దుర్మోహ దురవగాహం బగు నా విప్రుని హృదయగాహం
బునుం జొరె నుండె నప్పుడు. 125

మ॥ నడురే యయ్యో మహీసురప్రవడుడు న్నారాకతై యున్న వాఁ
డెడసేయం బనిలేదు పోడునిపుడే యిల్లెల్ల నిద్రిందె నా
తొడవులే పీఠెలు సంతసంపదయు నాతోఁ గొంచుఁ బోదున్ బ్రయం
బదరం బోవిడువంగ నేటి కని యయ్యబ్బాషి నిశ్చంకయై. 126

క॥ కలవెల్లెఁ గట్టుకొని వి
చ్చలవిడి మగఁ డూర లేమి జడియక పోర
చ్చులు (?) దొడిగి విడెములుం దన
వలసిన యవి గొంచుఁ గలికి వచ్చెన్ గుడికిన్. 127

క॥ శివచ్చియు వేళమ విప్రుని
మచ్చికతోఁ గొగిలించి మాట నిజముగా
వచ్చితిఁ జూడుము వద విఁక
నిచ్చట మన ముండవలవ దెచ్చటికై నన్. 128

వ॥ ఇది మహారాష్ట్ర దేశంబు. ఈదేశం బేలు రాజు ధర్మధ్వజుండు, మీపంటివిద్వాం
సులకు నభిమతార్థంబు లిచ్చు నా పుష్పవతీ పురం బివడికిఁ బదియోజనంబు
లున్నది. దాని మార్గం బెఱుంగుదును. పద మనిన సంతసిల్లి యవ్వెప్పుండు
చిలుకపంజరంబు చేతం బట్టుకొని పరుదం జనియె. మరునాఁడు వే పగలింటికి
యోజనత్రయంబు కడచి తెరవుతో నొక పల్లెయున్న దాని సమీపంబున నీళ్ళ
వాగుదండ నీడలగుజ్జామట్టిచెట్టుక్రింద నిలిచి రప్పడు. 129

127 (1) క... (వ్రా) గలికి (పూ)

128 (2) వచ్చి వేదగమని. (వ్రా) వచ్చియువేళమ (ప)

క॥ అలసితిగా నా కతమున
నలరుంటోజీ యటంచు నాయంతి పదం
బులు పిసికి దప్పికిడి త
మ్మల (?) మిడి శయనింపజేసి మమకారమునన్.

130

క॥ పల్లెకు నల్లనఁ జని యొక
యిల్లానికిఁ దగిన విలువయిచ్చి నయమునన్
దల్లి ! నా ప్రేయరానికి
నుల్లం బలరంగఁ జేయు ¹మోగిర మనినన్.

131

క॥ అయ్యా ! నిమిషముతోననె
యయ్యోడు నెచ్చటికిఁ దెత్తు ననవుడు నతఁడున్
నెయ్యమున మట్టిక్రిందికిఁ
జయ్యనఁ గొనిర మ్మటంచుఁ జనియెం బ్రీతిన్.

132

క॥ పలుతెఱఁగుల మాంసంబులు
పౌల దెలియక యుండఁ గమ్మపొగవులు గం కూ
రలువండి మేలువంటక
మెలమిం గొనివచ్చె నామె ²యిక్కువ కడకున్.

133

క॥ కూడును గూరలు నటికెల
తోడం దన కిడిన యామెతో నా శబర
ప్రీదావతి సుర తెమ్మని
వేడుకతోఁజెప్పి ³(దాని) విలువయు నిచ్చెన్.

134

గీ॥ తత్క్షణం బామె తగిన మద్యమ్ము నొక్క
బిందెతోఁదెచ్చి శబరి కర్పించి పోయె
నంత విప్రుఁడు తాఁ దీర్థమాడి వచ్చి
పడఁతి యాకొంటి వీవేల కుడువ వనిన.

135

131 (1) మోగిన (ప్రా) మోగిర (ప్ర)

133 (2) ఇంకువ. (ప్రా) యిక్కువ. (ప్ర)

134 (3) (దాని) (పూ)

సీ॥ బోయ పూఁబోటి యా భూసుదవద్యుండు
తనతోడఁ గుడువని తలఁ పెటింగి
నా పొత్తు గలియని నాఁడె యెన్నటికైన
పోవు నాపై మేలు పోవు నపుడె
బోకుండ నిప్పుడె పొత్తునఁ దినిసింతు
నొత్తిలి పలికి మేలున్నయపుడె
యల్లేని నను బాయఁడెన్నడుఁ దానని
తలవంచెఁ గన్నీరు ధరణిఁ దొలుగ

గీ॥ దాఁ గని గుండె యల్లని తల్లిదిల్లె
నింతి యేటికి నేడ్చెద వింటివారిఁ
దలఁచు కొంటివా నావంకఁ దప్పుగఁదొ
యంచుఁ దమకించి యడిగిన నతిని కనియె.

136

కం॥ నీ వంకఁ దప్పు గలదే
నా వంకనె కాక నిన్ను నమ్మి చెడితి నీ
బాపం బెఱుంగక వచ్చితి
కావరమునఁ జెఱచుకొంటిఁ గాపుర మెల్లన్.

137

కం॥ కలిమియు బలిమియుఁ బ్రితియు
గలపెనిమిటి సిగ్గుపుచ్చి కనువేడుఱునన్
వంచి నిను గూడివచ్చితి
నిలు వెలువడి తోడివార లెల్లను నవ్వన్.

138

ఆ॥మె॥ నిన్ను విడువఁ జాల నీ పొత్తుగలిపెద
వమ్మ మనుచుఁ బలికి నన్ను దెచ్చి
వెట్టివేసి తిప్పుడు విడుతు వీకై ప్రాణ
మనిన విట్టకిలఁగి యనియె నతఁడు.

139

మ॥ పడచి యాదినమాట తప్పుడనె యీ బ్రాహ్మ్యంబు నా చేడికిన్
విడుతుంకాక కులంబు నిన్విడుతువే వేఱున్నదే నాకు నీ
య్యోడ వీతో భుజియించెద న్గలిసి పుష్పేషు ప్రియోద్దీపనం
బదర న్ని మధురాదరామృతముతో హారసం బానెదన్.

140

138 (1) కను...ందు రనన్ (వ్రా) కనువేడుఱునన్ (వ)

139 (2, కలిగి (వ్రా) కంఁగి (వ)

140 (3) నీయక (వ్రా) నియ్యోడ (వ)

140 (4) యదరామృతారసముతో (వ్రా)

మధురాదరామృతముతో (వ)

౪॥ అని బ్రాహ్మణుండు వేదశాస్త్ర సంపన్నుండయ్యును గర్భవశంబున మదనో
న్యదంబున మత్తమకులాచారంబు తలంపక యాబోత పొత్తునంగుడిచి
మాంసదులు ప్రకటించి దానితో మద్యంబు గ్రోలుచు నిట్లనియె. 141

౫॥ మదనోద్ధీపనమునకున్
దుడి మద్యమ కారణంబు తొయ్యలి లీలన్
మదనారవింద గంధా
స్వదముగఁ జవి చూపెనేని ప్రాణము కాడె. 142

౪॥ అని దానితో వలసినట్లు మాంసము దిని మదువు గ్రోలి చేతులు గడుగుకొని
అది దెచ్చిన జవాబి బొట్టు పెట్టుకొని కవురపు గండవిడియంబు లందుకొని
తమ్మలంబులు సేయుచు నెరగొని శామోద్రేకంబున నయ్యేకాంత విటపిచ్చాయం
దమ యిచ్చకు వచ్చినట్లు సముచ్చలితకాచవలయ కంకణ యుజితంబులు కల
హంస కలరవ కంఠప్రభృతి సముత్కంఠ మణితంబులుం గచగ్రహణ వ్యక్తగా
కర్ణణంబులు రోమహర్షణంబులు విగళితసీపీబంధంబులు కఠినకుచపీడనంబులు
వక్షస్తాడనంబులు ముహూర్ముహూర్తనిత ప్రశాంత మన్యుమానంబులు నధరపానం
బులు నశాలంకారంబులు మూర్ఖా వికారంబులు నలరం దొలినాటి రాత్రిండివంటి
వెలపుమఱచి తమతమ తమకంబులకొండి యభిమతసురతం బొనర్చి యలపు
సొలపు దీఱ నిద్రించి రపుడు. 143

౫॥ ప్రొద్దు క్రుంకినఁ బల్లెకుఁబోయి తమకు
పండి పెట్టిన వారింటనుండి వేగుఁ
బోక లేచి రయంబునఁ బోయి రట్లు
చనిరి పురమున కైదారు దినములకును. 144

౫॥ చని యొక్క యుచిత గృహమున
నునికి తగంజెసి దాని నొప్పగ విప్రాం
గనల యలంకారం బిడి
తన బ్రాహ్మణవేష మెపుడుఁ దప్పక యుండెన్. 145

వ॥ అంత బోయదండు పరదేశములనుండి తనమందియెల్ల వెంటరా సకల పద్య
సామగ్రితో వచ్చుచు నూరిచేరువఁ బ్రియురాలిం దలంచి దానిపై మేలున నిట్లను
కొనియె. 146

ఉ॥ త్రొత్తగఁ బెండ్లియాడి మడిఁ గోరిక తీరికలెత్తికూడ ను
న్మత్త వినుతప్ప యౌవనమున వృతిఁ జాయుట నీతి యొనె న
న్నితరళాక్షి యేమనునో యే నిక నెన్నడుఁజాయనంచునా
మత్త చక్షోరలోచనకు మన్నన నిచ్చెద నీ పద్యమున్. 147

క॥ జరిజాక్షి వన్ను బలెనే
చిరుకను బోషింపు మనుచు తెప్పితి గుడిలో
పలికినది పోవ నేర్పునె
తలవాకిలి త్రొక్క దెవుడు తనపైఁ బ్రేమన్. 148

క॥ నా మాట చేయకుండదు
నామీద స్పృక్తి కలదు వన్నుం బలెనే
ప్రేమమువఁ జిరుకఁ జూచును
భామామణి యనుచు వేడ్కఁ బల్లెకు వచ్చెన్. 149

వ॥ అట్లు వచ్చి తనయింటిదాపు దేవరగుడికిం బోయి రాచిరుకం గానక వెద
మ్రొక్కు దేవరకు మ్రొక్కిచిరుకపంజరం బింటికిం గొంపోయినవారు కాఁబోలు
వని యిల్లుపొచ్చి చిరుకవలుకులు వినక తన కెదురురాని ప్రయురాలికై యలమ
టంపుదు లోనింటి వాకిటియరుంగునం గూర్చుండి తల్లిం జూచి యిది యెటు
వోయిన దనిన నామె యేమియుం బలుకనేరక కన్నీరుతో మారకున్న కళ
వళించిన యతం డీటనియె. 150

గీ॥ ఏమి యేడ్చెదు నా రాక కెదురుమాచి
యోర్వఁజాలక వచ్చెనో యొర్మిలేక
వన్ను దూషించి ¹పుట్టిల్లు చన్నదొక్కొ-
యేమి యయ్యెనో చెప్పవే ²యింటిదేది ; 151

151 (1) చనెనా పుట్టింటికేని (వ్రా). పుట్టిల్లు చన్నదొక్కొ. (వ)
(2) యింతి యాల. (వ్రా) యింటిదేది (వ)

౪|| అని యడిగిన నింటిలోని యాడువారెల్ల నంతంత నిలిచి యింక నీవేల దాచెద
నని యొడలు పట్టలేక తెరువు పవనం బోవుట చెప్పఁ గదమ్మయని తాడు
తారే పరదేశివిప్రుండు తీర్థము పోవుచుం బోలేక రెండుదినసంబు లాగుడిలో
నుండుటయుఁ దొలినాటి రాత్రి యతం డున్నచోటం దలపువ్వలు రాలటయుఁ
దమ్మలంబు లుమియుటయు గాజులు పగిలి పడుటయు నానవాలువట్టి మరునాఁ
డిది పోయిన నతండే కొనిపోయె నని విశ్వయిందితి మనియును పోయిన
వారిరువురి చొప్పును బుప్పవతీపురంబు దెనకుం బోయి రనియునుం జెప్పి
యిల్లెల్లం దేవుకొని చిలుకం గొయ్యం బోయి రనిన నతండు శోకమూర్చిత
మానసుండై కన్నీరు నింపుడు నిట్టసియె,

152

౫|| నన్ను బలెను జూచు నాకల్లి తనతోడి
వారెల్లఁ దనకు వజ్రంబు చుండ్రు
కూడు చీర లిచ్చి ¹కొలుకునే తలఁపునఁ
బాసి యెట్లు వోయెఁ బాపజాతి,

153

6|| బోయవగ ప్రాణహానిం
జేయక పోరాదటంచుఁ జెప్పఁగ వినదే
యా యవనీసురుఁ డెక్కడ
వోయెడు నే నెఱుంగనట్టి భూమియుఁ గలదే.

154

7|| పాతాళము సౌచ్చిన వసు
రాతలవతి మఱుగు సౌచ్చి తా రుండిన నా
చేతి పిడియమునఁ జంపెద
భ్యాతిగ నాజాతివారు ²కడుకీర్తింపన్,

155

౮|| అని యిండుక ఆకలి దప్పలు తీర్చుకొని దట్టి తలపాగ లుమ్ముకొని తీర్థ
యాత్రాపరుల బ్రాహ్మణుల తలలు పగులం దెరువాటలు గొట్టి కుత్తుకలు
గోయు కరవాలము గండ్రగొడ్డలియు ³(నాడుదానివలన నేపాటి) తప్పు
గలిగినను దల్లితోఁబట్టుగులు మొదలైనవారిఁ బడఁబొడుచు ముప్పిడియము
మొల నిరుగడలఁ గానెకోక పొరలం బిగియించి గోర క్తసి క్త దాడుబాజం

153 (1) కొలదినేకలపున (వ్రా) కొలుకునే తలఁపున (ప)

155 (2) నన్నుతినేయన్ (వ్రా) కడుకీర్తింపన్. (ప)

155 (3) నాటదానివలనన్పాటు (వ్రా) నాడు దానివలన నేపాటి (ప)

బులు గలకవదోవయు విల్లునుంగొని యెవ్వరికిం జెప్పక యొక్కరుండును
వారలచొప్పుబడిం గతివయ దివసంబులకు వచ్చి యావట్టణంబు రజసి
ముఖంబువం జొచ్చె వంత. 156

కం॥ ఆ రాత్రి బ్రాహ్మణుం డా
వారిజ దళనేత్రితోడ వలసిన య ట్టా
హారవ్రకృందన రతి
సారవ్యం బనుభవించి వంతోషమువన్. 157

కం॥ రవి యుదయించిన ధరజీ
ధవు కొలువున కేగవలయుఁ దగు వన్నెంతో
ధవళాక్షితోడ నవి వను
యవిధు లొవరంగఁ దీరిచి యానతి డానున్. 158

గీ॥ తగిన సొమ్ములు దొడిగి యందంబు లైన
సురుచిరాంబరములు దాల్చి సురభిగంధ
వంపదలు పూపి ¹ సిగను బువ్వములు ముడిచి
తమ్ములంబులు సేసి చిత్తంబు లలర. 159

ఆ॥వె॥ చిలుక వంజరంబు శీతాంశుముఖిచేత
వలవరించి వెంట నడుగు దేర
బ్రాహ్మణుండు వచ్చె బ్రభువు సన్నిధికిఁ ద
తొప్పు లెల్లఁ దమ్ముఁ దగిలి చూడ. 160

క॥ రతి మన్మథులో ² శచియున్
శతమన్మథునో విలాప సౌభాగ్యకళా
విక్రమలై వచ్చిరి వీరని
యతిముదమువఁ జూచి రప్పు డాస్థావ జనుల్. 161

159 (1) (సిగను) పూ.

161 (2) తొచ్చియు (వ్రా) శచియున్. (వ)

గీ॥ భారతీదేవి యిది చిల్క-పంజరంబు
చేత నున్నది యితఁడు రాజీవ భవుఁడు
శత్రుయావక్తి వచ్చి రిద్దఱును మాన
వాకృతిని దాల్చుటకు హేతు వరయ¹వరయు. 162

ప॥ అవి సకలజనులు దమరాకకు నాహ్లాదింప నేఁగి యాస్థాన మంటవ పురోభాగం
బున నిల్చి సభాపతియగు ధర్మద్వజు నాశీర్వాదించి యేము విప్రదంపతులము
దూరదేశంబుననుండి వచ్చితిమి యీ కీరరాజంబు మాకు జీవకం విది సకల
కాత్తంబులు నెఱుంగు విశేషించి శ్రీరామ ప్రభావంబు పకటింప నేర్చు
నిండుక ప్రొద్దు దేవర విద్యజ్ఞనంబులతోడ దత్తావధానుండవై చిత్తగించ
వలయునని యనుజ్ఞ వడపి బ్రాహ్మణుండు చిలుక మొగంబు చూచి రామకథా
ప్రసంగము సేయు మనిన నదియు సభాసదులం గలయంజూచి యిట్లనియె 163

క॥ ధరణీనాయక ! విద్య
ద్వరసచివులతోడ వినుము వాఁచాసిద్ధుల్
దొరకొను రామకథా త
శృరులకు నెఱుంగుదురు దీనిఁ బరమ మునీంద్రుల్. 164

క॥ రామేతి వర్ణయుగళం
జేమరక రచించు వార లీ వంసార
వ్యామోహ ముడిగి దురిత
సోమము నణఁగించి పొందుదురు మోక్షంబున్. 165

క॥ రామోచ్చారణ మున్నను
రామన్నా యంద్రుగాక రామస్తుతులన్
రామాహ్వాయులై పుత్రుల
రామన్నా రామచంద్ర రామా యనుచున్. 166

క॥ రామా యను నక్షరములు
ప్రేమంబున జిహ్వా సుచ్చరింపుడు మదిలో
రామహృదయము సేయుఁడు
రామస్తుతి వినుఁడు కర్ణ రంద్రము లలరన్. 167

౪.పె॥ రామభద్ర యనుచు రఘురామ యనుచు శ్రీ
రామచంద్ర యనుచు రామ యనుచు
పలుకుచున్నవాఁడు పలుకఁగా వినువాఁడు
ముక్తి గొంద్రు రామమూర్తిఁ జెంది. 168

గీ॥ పూని బ్రహ్మక్షరంబును మొదలి రేప
కడమవర్ణంబు మాముడి గలిసి రామ
నామ మయ్యెను స్మరియించు నరుల కెల్ల
బ్రహ్మపద మిచ్చుటకు నంద్రు పరమమునులు.

169

క॥ శ్రీరామ మంత్రరాజము
దూరంబుగఁ బావమితఁ దోలుదు ముక్తి
శ్రీరమణిఁ గూర్చు నెఁతయు
శ్రీరామజవంబు మేలుచెప్పఁగ నశమే.

170

ప॥ అని కీరరాజంబు శ్రీరామ దివ్యనామ ప్రభావంబు వర్ణింప వేదశాస్త్రాగమ
వేదాంగు మత్రమవ్వజారి నేమిచెప్ప సకలజనులు గరుపాట నానంద బాష్ప
కణంబులు దుల శ్రీరామ ప్రభావంబు వినువారును రామోచ్చారణం బొనర్చు
నారును దదేకిర్యావంబున రామస్మరణంబు సేయువారునునై యుండి రాష్టానం
బెల్ల శ్రీరామమయఁబై యుండి నట్టి నమయంబున.

170

అ.వె॥ అవ్యధం బెఱింగి యల్లన నా బోయ
యేఁగుదెంచి యవట వింతిఁజూచి
విప్రుఁజూచి రోషఁవల్గుడై మానంబె
యూర బ్రతుకునాళ యొల్ల కవుడు.

171

క॥ కడు నిర్దయుడై జిరజిరఁ
దిడియం దొరఁ బాయఁ దిగిచి విరవిరఁ జని యా
పడతిని విపుని జావం
బొడిచి పడం దొపె జముని బోలికఁ బెలుచన్.

172

ప॥ అట్లు పొడిచి ముప్పిడి నేంవైచి భూపతికిం జేతులెత్తి మొక్కి యేను బోయ
గమికాడ నీ యితి నా యిల్లా లీ విప్రుండు నే నూర లేకుండుట
యెఱింగి దీని నెత్తుకొని వచ్చినవాఁ డభిమానము గల బోయవారముగానఁ
బగ దీర్చుకొంటి దేవర చిత్తంబు వచ్చినట్లు సేయ నవధరింపు మనిన
నాస్థానజను లందఱు నీ పాపిష్ఠుఁడు రాజు సముఖంబునం దగవు కాదనక

యంత సాహసకృత్యఁబు చేసె నీ చూచిన పాపంబునకుం బ్రాయశ్చిత్తంబు
రామనామోచ్చరణంబే యని చెవులు మూపికొని రామరామ యనుచుండి
రది సహింపక ధర్మధ్వజుండును రామరామ యనుచుం బార్వచరుల
నియోగించె నప్పుడు. 174

కం॥ చిలుకయు రామా యనుచుం
బలుకఁగ జనులెల్ల నట్ల వలుకఁగ ధరణీ
శలవతి యానతి బోయన్
దల నఱికిరి భటులు దత్పదంబుల చెంతన్. 175

ప॥ అప్పుడు. 176

కం॥ అందఱు నా చందంబున
ముందటఁ బడియున్న వారి మువ్వర శవముల్
సందడిఁ జూడఁగ దివి సుం
దందంబై పుష్పవర్ష ముచ్చోఁ గురిసెన్. 177

కం॥ సుర పుష్పవృష్టి గురిసెన్
గరమరుదుగ వకలజరులు గగనము చూడన్
సురుచిర పుష్పములఁ దోఁ
చిరి వారల దివ్యసతులు సేవింపంగన్. 178

ప॥ కరముల శంఖచక్రములు కౌస్తుభ ముక్కున దివ్యకాంచనాం
బరము కటీరభాగమునఁ బంకజరాజకిరీట మౌదలన్
జరణములందు నందియలు చాల వెలుంగఁగ రామమూర్తి ము
వ్వను వింపిల్లి రాక్కయెడఁ గోమలనీల పయోధరదృతిన్. 179

కం॥ నేలఁ బడియున్న బొందులు
గాలికి దివి కెగసి దివ్యగంధము వాలయన్
జ్వాలా కరాళ తపన క
రాకుల భగభగనుమండి యవియు నణంగెన్. 180

ప॥ అవిధంబుద రామమూర్తులై వెలుంగు మువ్వరిలోన బ్రాహ్మణుండు ధర్మ
ధ్వజు నుద్దేశించి యేను గర్మదూరుండ విప్రుండ బ్రావిశదేశంబువాడ
సంసారవిరక్తుండనై కాశీక్షేత్రంబున మోక్షంబు వదయు నపేక్ష వచ్చి
కర్మవశంబునఁ బరశ్రీ సంగమం బొనర్చి దీనితోడ మద్యమాంస భక్షణంబు
సేసితి నిటువంటి పతితుండ నేనును జారశ్రీ యయ్యును ననుం దఱిమి
మద్యమాంసాదు లాస్వాదించుజేవిన బోయతయును నిర్దయుండై

శ్రీహత్యయు బ్రహ్మహత్యయు జేసిన కిరాతకుండును నీ నమ్ముఖంబున
గీరరాజంబు వలుకు శ్రీరామనామంబులు వినుచుఁ బ్రాణంబులు విడిచితిమి
కావున శ్రీరామదివ్యమూర్తి వహించి దివ్యసేవ్యులమై పరమగతిం బోవు
చున్నవారము రామమంత్ర జపంబున రామవంకీర్తనంబును మఱవకు మని
యుపదేశించి వారును దాసును విష్ణులోక బునకుం జనియె నప్పు డఖిల
జనులు జయజయస్వనులతో రామరామ యని పలికిరి ధర్మధ్వజాండును
సహపరసౌఖ్యమూలం బిది యని యా కీరరాజంబును బోషించుకొనియె నది
మొదలుగా నా మహారాష్ట్ర దేశీయులు రామనామ పరాయణులై యున్నవా
రనిన విని వాలఖిల్యులు పరమానందంబునుం బొందిరి తదనంతరంబున. 181

ఉ॥ మారుత పారజోల్పణ వమంచిత తల్ప! సుకల్ప పుష్పమా
లా నమాధురీ పరిమళస్థితి వక్ష! విచక్షణాత్మ పం
తేరుహ పంజర ప్రకట కీలిత కీరకులేంద్రచంద్ర మం
దార 1 మరందపూరిత సుదారవ భాషణ! భక్తప్రోషణా! 182

కం॥ 2 సారవ చాదుపవన చల
3 తీరోద్ధానదు మాఽతీ ముఖ్యలతా
వార ప్రవవాపచయ
శ్రీరసిక మహీసుతా చరిత 4 రతితంత్రా:

మాలిని॥ పదవరసిజ ధూళిపాళి నారీకృతాత్మా!
సదసదుభయకార్యా! జ్ఞానవచ్చితవేత్తా!
మదవదరిపరార్పిష్ఠన్మహాంభోముగార్యా!
మదనశత తనూశ్రీ మాధురీదుర్యచర్యా! 184

గద్యము॥ ఇతి శ్రీమదవ గోపాల చరణకమలసేవాదురీణ వత్కళాపారీణ కృష్ణ భట్టారక
పాత్ర చింతకపూడి కామయవ్రభు సుపుత్ర శుద్ధసారవ్యత విభవ రాధామాధవ
ప్రణీతంచైన తారకబ్రహ్మరాజంబును మహాప్రబంధంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.
శ్రీ సీతారామార్చణమస్తు
శ్రీశ్రీశ్రీ

-
- 182 (1) వితిర్నత (వ) మరందపూరిత (వ)
183 (2) సారవ (వ్రా) సారస (వ)
183 (3) తీరోద్ధానదు (వ్రా) తీరోద్ధానదు (వ)
183 (4) రతింద్రా (వ్రా) రతితంత్రా (వ)

తా ర క బ్ర హ్మ రా జీ య ము

తృ తీ యా శ్వా న ము

కం॥ శ్రీమత్కల్యాణ గుణ
గ్రామ జలధిమధ్యదుర్గ రక్షోసుర శి
శ్వాముదిత భువనముని
గ్రామజ్యోతర్విలోం రామన్యపాలా !

1

ప॥ దేవా ! విన నవధరింపుము పరాశర మహాముని శ్రేష్ఠుండు వసిష్ఠ శిష్యుండైన
నామదేవునకుం దరవాతికథ విను మని యిట్లనియె.

2

కం॥ శ్రీరామ రామ యను నా
కీరముచే నిట్టి ఘోరకల్పిషపరులున్
శ్రీరామ దివ్యపదముం
జేరిరి తన్మంత్రరతలఁ జెప్పవలయునే !

3

కం॥ చిలుకలు ¹మానిసి పలుకులు
పలుకంగా నెట్లు నేర్చెఁ బలులలోనఁ
బలుకఁగ నేర్చియు రాముని
బలుకంగా నెట్లు నేర్చెఁ బరమమృదూక్తిన్.

4

ప॥ అని చాలఖీలు్య లడిగినం గుంభసంభవుం డిట్లనియె.

5

గీ॥ లోకసంరక్షణార్థ లీలాకుతూహ
లాత్ముఁ ²దాదిమపురుషుఁ డబ్జాత్ముఁ ³డట్లు
రాముఁడై పుట్టె దశరథ భూమిపతికిఁ
దత్తురాకృత మహనీయ తపము కలిమి.

6

4- (1)- మానుషపలుకులు (వ్రా) మానిసిపలుకులు (ప)

6- (2)- దాదిమధ్య (వ్రా) దాదిమ. (ప)

6- (3)- డండ్రు - (వ్రా) డట్లు (ప)

సీ॥ శ్రీవధూమణి జనించెను మహిజాతయై
 భరత శత్రుఘ్న రూపముల ¹శంఖ
 చక్రము ల్నిలిచె లక్ష్మణమూర్తి శేషాహి
 యలరె నవ్విభుని లీలార్థమందు
 రాముఁ గౌసల్య భరతుని గేకయపుత్రి
 లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులను సుమిత్ర
 గనియె నా జనకుండు గనియె సీతాదేవి
 నా దేవితోడఁ బట్టాభిషిక్తుఁ

గీ॥ జేతు రాముని ననుచు వసివుతోడ
 దశరథేంద్రుండు తగు ముహూర్తమున నున్నఁ
 గైకవరశక్తి నదిమాన్సి గహనభూమి
 కనిచె రాముని మునివేష మలరఁజేసి.

7

ఉ॥ కేకయ రాజపుత్రిపయిఁ గిల్పిష మొక్కటి వెట్టి యాత్మ మా
 యాకలాపాత్మఁ జేసి సుర లందఱు నాయమ మాటతోనె యి
 ష్వాకు కులేంద్రు రామవిభుఁ గానల కేఁగఁగఁజేసి రట్లు లో
 కైక భయంకరున్ దశముఖాసురుఁ జంపుటకై ముదంబునన్.

8

అ॥వె॥ వత్సపాశబద్ధ జనకుని వీడ్కొని
 తల్లిఁ గోసలేంద్రతవయ నా సు
 మిత్ర నూఱడించి మేదివీపుత్రికన్
 బ్రేమఁ జూచి పలికె రామవిభుఁడు.

9

చ॥ నన్నఁ బదునాదగేదులు వనంబునఁ గ్రుమ్మరి రమ్మ టంచు మ
 జ్జివకుఁ దొసంగినట్టి వరసంపద నేమి తలంపు వుద్వేగన్
 మనమున యౌవరాజ్యమిది మానిచెఁ గేకయరాజపుత్రి య
 ట్లని జనయిత్రి యాజ్ఞకుఁ గరాంజలిఁ జేసితి నియ్యకోలునన్.

10

చ॥ ఘన మగు యౌవరాజ్యమున కంటెను మేలొనరించెఁ గోరి న
 న్ననిచి మదంబ సత్యమిది యట్లన దిగ్గయక్తిర్తి లాభముల్
 చనుటనె కల్గెఁ గ్రమ్మరను సర్వమహితల రాజ్యలక్ష్మీయుం
 దనరెను నాకుఁ దత్కరుణ ధర్మము దీనికి ¹(జం)ట యెయ్యెదన్.

11

కం॥ కమలానన కౌసల్యా
సుమిత్ర లేప్రాద్ధు నన్నుఁ జూచిన క్రియ నిన్
మమకారంబునఁ జూతురు
ప్రమదంబున నుండు మిచటఁ బంపుము నన్నున్.

12

సీ॥ పయనంబు శకునంబు బలె నడ్డమై మాను
మనుట యమంగళం బై న తెఱఁగు
నీకేల పోవంగ నిలుపు మనుట గురు
పచనంబు సేయంగ వలవ దనుట
పనిపడి పొమ్మని పలుకుట యది ప్రభు
త్వము నాకుఁ బలుకంగఁ దగవు గాదు
మారు మాటాడక మఱి యూరకుండుట
యవమాన ముద్రగా నాత్మదోచు

సీ॥ స్వామి నను డించి యొకఁడవు చనుట గలిగె
నేని నావార్త వినియెద వివుడె నగరు
వెడలు నీలోనె యనుచు నుర్వీతనూజ
యవలి మొగమయ్యె నశ్రుధారాకులముగ.

13

కం॥ తన కూర్మిసాధ్వి చిత్తం
బునఁ గలిగిన తెగువఁ జూచి భూపాలుఁడు ర
మ్మనియెద నాతో ననుటయు
ఘనగర్జకు నీలకంఠగతి సతి చెలఁగెన్.

14

ప॥ అప్పుడు శ్రీరాముని వనవాస గమనోన్ముఖత్వంబెఱింగి తత్సేవార్థంబు లష్టాంబు
డును జనువాడయ్యె నయ్యురువురును గౌసల్యా సుమిత్రలకు మ్రొక్కి తమ
యద్యోగంబు విన్నవించినఁ గోడలిని గొంగిలించుకొని కన్నీరు తొలంగ
వార లిట్టనిరి.

15

కం॥ బాలవు బాలక్రీడా
లోంపు కడుగోల పడవిలోపలఁ దల్లి
యెలాగు నుండ నేర్చెద
వాజునులైనఁ గలరె యనుఁగులు సీకున్.

16

ఉ॥ ప్రేమముతోడ బొమ్మలను బెట్టుక యాదుట మాన వెప్పుడున్
 గోమలి బోటులం దలఁచుకొందు మనంబున నెంత కుందెదో
 రాముఁ బతివ్రతా గుణపరాయణబుద్ధి దొలంగలేమిఁ జే
 తోముదమొప్పుఁ బోవుటకు ¹ దూఁకొనెదే కత మెట్టు లోర్తుమే. 17

సీ॥ మణిమయోదగ్ర హర్యము లెక్కగా నేర్తుఁ
 జక్కఁగా గిరులవి యెక్కుఁబెంత
 ప్రమదవనంబులోపల విహరింపుదు
 నింపుగా నడవిఁ గ్రీడింపు పెంత
² మృదుతల్యములయందు మేను చేర్చుచునుందు
 నుచిత పల్లి(వ శ)య్య నుండు పెంత
 యేకాంతగోష్ఠిఁ బ్రాణేశుతో వర్తింతుఁ
 జెలికత్తియలను వర్ణించు పెంత

గీ॥ యనుచుఁ బతితోడి లోకమై యన్యవాంఛ
 చేయనొల్లక యరిగెదు చెల్లు నికు
 నుత్తమ శ్రీ గుణము లెల్ల నున్నవనుచు
 నన్నియును దోవఁ బల్కిరి యర్థ పణితి. 18

వ॥ లక్ష్మణుని జూచి పలికిరి. 19

కం॥ మా మారుగాఁగఁ జూడుము
 భూమిజ దశరథునిగాఁగ బుద్ధి నెఱుఁగు శ్రీ
 రాము నయోధ్యాపురిగా
 నీ మనమునఁ దలఁపు మదవి నిర్మలచరితా. 20

ఉ॥ రామునినైన నిన్నయిన రాజనివాసన దుర్గభూమి భృ
 ద్భూముల క్షుత్తిపాసలను దూరపుఁ బోకలఁ ద్రోవ నేర్పు లే
 కేమని దూరిపల్కిన సహింపుచు మొత్తని మాటలాడి గా
 రా మొనరింపుఁడి హృదయరంజన జాత కుతూహలాత్మగన్. 21

17 (1) మాకొక (వ్రా) దూకొనె (ప)

18 (2) మృదుతల్యములయందు (పూ) (3) (వశ) (పూ),

ప|| అని బుద్ధి చెప్పి ప పి రప్పుడు. 22

గా|| మాయా మానుష వేషధారి హరి రామక్షోజ భృన్మోళి సీ
శాయుక్తుండయి లక్ష్మణుండు గొలువ న్దావచ్చె ¹నుద్యజ్ఞటా
శ్రీయు న్వల్కల వన్యచిహ్నము మహర్షితల్లంబు సూచించ నా
త్మీయ ప్రాయము మానవావిషయమై దీపింపఁగాఁ గానకున్. 23

సీ|| సంగడికాఁడు వసంతుఁడు రా రతిఁ
గూడ వేడుక తోడఁ గుసుమశరుఁడు
ముని జన్మమునఁ దపం బొనరించి శివుని సా
ధింప వసమునకు నేతెంచి నటులు
వచ్చె నిర్జరపుష్పవర్షవిభ్రాంతిఁ ద
ద్వనమునఁ బుష్పవంతతి యొనర్చ
నడుగులు భూదేవి శివందండుఁ బూజా ప
యోజంబులై కడు నొప్పుచుండ

గీ|| యక్ష రక్షః పిశాచ భయంబు లుడిగె
నడఁగె దావాగ్ని తన్మునీంద్రాశ్రమముల
ననుజుతో సీతతోడ నా యాదివిష్టుఁ
డట్లు వచ్చిన నయ్యురణ్యాని యందు. 24

క|| చనుదెంచి చిత్రకూటం
బునఁ గొన్ని దినంబు లుండి మునెజన గోష్ఠిన్
జనితానందంబున నా
జనపతి యతిరమ్య పక్షశాలావసతిన్. 25

ప|| అందు 26

సీ|| పుష్పాపచయకేశిఁ బొదలుచు వనవీధి
సరసిజలోచన తిరుగు నపుడు
కొలఁకులఁ గమనీయి పులి న దేశంబులఁ
దెజవ శియంచలఁ బట్టఁ దివురు నపుడు

23 (1) ను....ద్యుతో (ప్రా) నుద్యజ్ఞటా (ప)

24 (2) కంద.... పూజోపయోజంబులై. (ప్రా) కందందఁబూజాపయో
జంబులై (ప)

27 (3) యంతలఁబట్టి (ప్రా) యంచలఁబట్టి (ప)

పర్వకాలికలోవఁ బన్ని యోమనగుంట
 తెలచాగ యాడఁగావలసి నపుడు
 భావ సూచక మృదుభావల విభునితో
 నలివేణి త్రస్తరు లాడు నపుడు

గీ॥ ప్రాజనాయకుఁ డింపారఁ బవ్యశింప
 వెలఁది పుష్పలసెజ్జ గావించు నపుడు
 పడఁతి ప్రియుచేతఁ దాఁ బిల్వబడిన యపుడు
 తన వయస్యతో దాచఁ దలంచు మదిని.

72

మ॥ అంత నొక్కనాడు శ్రీరామవిభుఁడు సమీపాశ్రమ వాసు లగు మునుల యొద్ద నుత్త
 గోష్ఠిం బ్రవర్తించి సౌమిత్రియుం దానును డమ పర్వకాలకు వచ్చి యందు జనకరాజు
 పుత్రి సఖీసహస్రంబులు గొలువ నుండు నాదిగర్భేశ్వరి యొక్కతియ యున్నం జూచి
 28

క॥ ఏము మునిజనులతోఁ జే
 తో ముదమున నెపుడు దిరుగుడుము చెలి లేమిన్
 తూమిజ యేమనునో యీ
 వామాక్షికఁ బలుకుతోడు వలయు నటంచున్.

29

క॥ తలచె మది నా జగత్పతి
 తలఁపున కొనఁగూడ డివ్యతరుణీరూపం
 బలవడ వనదేవత యొక
 చిలుకను మణిపంజరమున సీతకుఁ దెచ్చెన్.

30

మ॥ తెచ్చి రామవిభుని సమ్మఖంబునఁ జెట్టి యే నిచటి వనదేవతను దేవర విజయంచేసిన
 కతంబున నత్యంత వికాసంబున నున్నదాన నీ దేవి క్రిక్రిదావతికిఁ గ్రీడార్థంబు వేడుకం
 జూప వలయునని యీ కీరకామిని గొనివచ్చితి నవధరింపుమని పోయిన నవ్యభుండు
 నంతోషించి నిన్ను నూసుపుచ్చ నీకుం జెలి కలిగె ననిన నద్దేవి యా విహంగంబుపై
 మమకారంబున నిట్టనియె.

31

క॥ నీకుఁ జెలికలిగె నంటిరి
 యీ కీరవధూటి నట్ల యిది యగునేనిన్
 నా కూర్మి చెలివిధంబున
 నీ కృప మాటాడవలయు నెయ్యముతోడన్.

32

ప|| అని వాక్రూపాదంబు గోరినఁ బ్రవన్నాత్మందై పరమాత్మండగు రామ భద్రుండు నీ కఱపిన మాటలెల్ల నీ కీరరాజంబు నేర్పి నీ మనఃప్రసాదం బొపంగెడు దీని కతంబునఁ గీరజాతి యెల్లఁ గఱపివల్లు మాట లాడునటులుగా పరం బిచ్చితిని యానతిచ్చిన జనకరాజపుత్రుఁ డిచ్చించి. 33

అ||వె|| పంజరంబు చేతఁబట్టి యా చిలుకకు
మేలిఫలము లొవఁగి మేను నిమిరి
తన మనోరథమున కనుకూలముగఁ బ్రియుఁ
బిలిచి మాడ లాడవలయు కితన. 34

క|| రామా రామవ రామభద్ర యనుచు న్రామ ప్రసాదార్థ మా
రామారత్నము చెప్పెఁ గిరమునకున్ రామాహ్వాయోచ్ఛారణ
ప్రేమన్మున్ను తనంతనే తవప్రియు న్నేర్కొంట విగ్గంచు గా
రా మారంగఁ దదద్దిరాట్టర సుపర్యక్తీలకుం బ్రీతిగన్. 35

గీ|| సీత చెప్పినట్లు చిలుకయుఁ గడు మధు
రంబుగాఁగ రామరామ యనుచు
రాముఁ బిల్వ నేర్పె రసికత్వమున మాట
లాడ నేర్పెఁ గఱపి వట్లు మఱియు. 36

అ||వె|| అదియు మొదలుగాఁగ నఖిల కీరంబులు
రామవిభుని కరుణ రామ పూర్వ
కముగ మాటలాడఁగా నేర్పె జగములఁ
గలుగు సకల పక్షికులమునందు. 37

ప|| ప్రియత మనోవికావమునఁ బ్రత్యహము స్వకురాన్యు నొద్ద వ
ధ్యయనము సేయు నారదముఖాదిమ దివ్యమునీంద్ర కోటితో
నియమము పూని భారతికి నెయ్యపునెచ్చెలికతై యైన చి
క్కయ మును రామరామ యని గాని పఠింపదు వేదశాస్త్రముల్. 38

కం|| భారతియు నజుఁడు నటువలె
శ్రీరామారామ యనఁచుఁ జిలుక వలుకగాఁ
గోరిక నునిచిరి మోక్ష
శ్రీ రామా (కే)లికాంక్షఁ జిత్తం బలరన్. 39

వ॥ అనిన వాంఛిల్యమునులు పరమహర్షంబున రామవృక్షంబుచేసి యిట్లనిరి. 40

గీ॥ అదివిష్టువు లక్ష్మితో నట్లు మనుజు
వేషమున నుండ మౌను లప్యవిన భూమి
నకని కేళీవిహారంబు లాత్మ నెఱిగి
కొలుతు రా రామ మహిమను దలఁచుచుండు.

41

చ॥ అనవుడు కుంభజం దనియె నాక్రియ భూమిజ రామచంద్రునిన్
దనమది కింపుగాఁ జిలుక ¹ తా నుపదేశ మొనంగినట్లు పి
ల్పిన దగు మాటలాడిన హపింపుదు నెయ్యపు ² బోంట్ల పొందు నె
మ్మనమునఁ గోరదయ్యె ³ పతిమచ్చిక నుబ్బుచు నాడునాటికిన్.

42

ఉ॥ రామునిఁ బిల్చుచుం జిలుక రాముని బాడుచు నట్లు విచ్చలున్
భూమిజ కింపొనర్చ గిరిపొంతఁ జరించెడు ⁴ కిన్నెరాంగనల్
రాముని బాడుచుం బ్రియుం రంజింఁ జేయుచు నుండఁగా ముని
గ్రామణు లచ్చటన్ విరిరి రామమనోహర నామగీతికల్.

43

కం॥ విని రాముని వర్ణించుచుఁ
గనుపండువుగాఁగ విజిత కండర్పుని నా
మునిజనము చూచుచుం ద
జ్జనకసుతాన్యోన్య కేళిచర్య లెఱుఁగుచున్.

44

కం॥ రాముఁడు బ్రహ్మం బవియును
రాముఁడు మాయామనుష్య రమణీయ హరి
శ్రీమూర్తి యవియు జగదభి
రాముఁ డవియు ⁵ (మృతలు) దత్పరత్వము కలిమిన్.

45

42 (1) తానంగినట్లు (వా) తానుపదేశమొనంగినట్లు (వ)

42 (2) బోంట్లపొందు. (వా) బోంట్లపొందు (వ)

42 (3)తి మచ్చిక. (వా) పతి మచ్చిక (వ)

43 (4) కిన్నెరాండ్లు (వా) కిన్నెరాంగనల్ (వ)

45 (5) మునులు. (పూ)

॥ సీతను నాదిలక్ష్మి యని చిత్తములం బరికించి ¹రాముఁడున్
సీతయు నా గిరింద్రమునఁ జిత్తజలీలలఁ దేలుచు న్నన
వాతములందు ²దిక్కుల విరాజలు రత్నదరీ గృహంబులన్
బ్రీతిఁ జరింప నమ్ముచిగరిపులు ³గాంచి తలంచి రివ్యధిన్. 46

॥ పనివడి యీ విధంబునఁ దపం బొసరించెనొ లక్ష్మి యీ సనా
తన సుఖమూర్తి విష్ణుఁ బరతత్త్వముఁగూడి సుఖించుచున్న ద
త్యనుపమలీల నిట్లు మన మందఱ మింతులమై చరింత మా
పనజదళాక్షు రాముని నవశ్యము గూడి రమిత మా రతిన్. 47

॥ బాలు మునివృత్తి తపములు
బాలున్ మన కేరి రామచంద్రుని గరుడా
లోలుని గని మన కోరిక
బాలాయము విన్నవింపవలయు నటంచున్. 48

॥ పరమ పావన చరితు లగు భరద్వాజ మహాముని పముఖు లగు విజ్ఞానులు
మదనశరపీఠులై రాముని మోహించి వచ్చి తత్పర్థశాలాంగణంబును జేరి
¹..... (వచన రచన చతుర దివ్య శిల్పాంగనా) నియమిత ప్రదేశంబున
నిల్చి (మనోహర సురభిశ) తరులతాంత కల్పిత సమున్నత తల్పంబున. 49

॥ పువ్వుల తీగెలం గెలనఁ బువ్వులు గోసి విలాస రేఖమై
పువ్వుల సొమ్ము లిట్టివని పువ్వుల(దండ లలంకరించినన్)
బువ్వులవిల్లు గెల్చిన విభుండు రఘూద్వహఁ డక్కఁజుంబుగా
నవ్వనజాక్షికిం పొసఁగ నందఱు సూచిరి కామవిక్రియన్. 50

॥ అవిద్రదంబునఁ బరమైకాంతకేళిం గాంతానమేతుండై యనంత విలాస రస ²
(దంతురితాంతరంగుం డగు)చున్న శ్రీరామచంద్రునిం గమ్మలారఁ గాంచి ద్వి
గుణిత మనోరథంబుల మనంబులు కరంగ కరకమలంబులు మోడ్చి యానంద
బాష్పంబులు దొఱంగు నయనంబులతో నందఱు నేమియుం బలుకనేరక
యూరకున్న భరద్వాజ మహాముని రామున కిట్లనియె. 51

49— (1) మొటటి వ్రాతప్రతియందు ఇట్లే అసమగ్రముగా నడుమనడుమ
లుప్తమై యున్నది.

రెండవ వ్రాతయం దీ భాగము విసష్టము.

51— (2) కుండలీకృత భాగము పూరణము.

క॥ దేవుడవు బ్రహ్మమయుడవు
నా విష్ణుడ వీ లతాంగి యా లక్ష్మి ఒగ
త్యావన నరదంపతులై
యా విదముచ నున్నవా రభీష్ట క్రిడన్.

52

వ॥ అట్టి భవదీయ దివ్యనవ్యక్రిడలు విని మునుల మందఱును నీకు మోహించి
(దేహాభి)మానంబులు వాసి యీ దివ్యాంగనతోడం గూడి నిన్ను రమియించి
యంగాంగస్సర్వ కైవల్యసుఖం భనుభవింపం గోరితిమి మా తపఃపూజలు
గైకొని సీరస కఠిన పాషాణంబునకు నారీరూపం బనుగ్రహించిన మీ శ్రీపాద
పద్మంబుల రజంబున మాకుం గామినీరూపంబులు కరుణించి నిజాభిమతం బనుగ్ర
హింపు మనిన వారివలనం బ్రహ్మసాక్షాత్కారమందై మందస్మితం బడర రామ
చంద్రుం డిట్టనియె

53

క॥ ఈ యవతారంబున నన
పాయ మతింబూని యేకపత్నివత ని
ప్రాయుక్తుడనై కానక
బాయ రతిక్రిడ కానపడ సిరినైనన్.

54

మ॥ భవదీయాభిమతంబు శ్రీమదనగోపాలావతారంబునన్
నవపుష్పాయుధకేళి మీ కొనఁగుదు న్నానావిధ క్రిడ గో
ప వధూమూర్తుల మీరు పుట్టినపు డీ పద్మాక్షి వైదర్భియై
సవరించు స్మిము బోడిక త్రియలుగా సత్యాది సంభావనన్.

55

వ॥ అని వరం బిచ్చిన నట్లగుఁగాక యని యానందభరితులై యమ్మహావ్రతులు
రాముని వీడ్కొని వచ్చి కృష్ణావతారంబు ప్రతీక్షింపుచు రామధ్యానంబునం దపం
బులు సలుపుచుండి రంత భరతుండు రామభద్రుండు వనవాసంబు వచ్చునమయం
బున శత్రుఘ్నుఁడును దానును మేనమామ పట్టణంబున నున్నవారై యవ్వార్త
విని యయోధ్య కతితవ్రితముగా వచ్చి రామవిరహాదుఃఖంబున మృతుడైన
తండ్రికిం బరలోక క్రియ లొనర్చి తల్లులు న్నానును వసిష్ఠుం దోడ్కొని చిత్ర
కూటంబునకు వచ్చి వినయవినమితో త్రమాంగుండై దశరథునితెఱుం గెఱిం
గించి తదుచితకృత్యంబులు నిర్వర్తించిన యగ్రజునిం గ్రమ్మరు మనిప్రార్థించిన
సన్నిభుండు.

56

అ॥ వె॥ తల్లిదండ్రు లాజ్ఞఁ దలమోపి పదునాలు
గేఁడు లవనినుండ నేను సత్య
మాడి వచ్చినాఁడ నది దప్ప నేర్తునే
సత్యహని నవయశంబు గాదె.

57

క॥ అని పత్యవ్రతుఁ డగు నా
జపపతి సాకేతరాజ్య వంశక్షతునై
తనపాదుక లతఁ డడిగిన
ననుగ్రహము చేసి యనిచె నమ్మఁతోడన్.

58

క॥ అనిచిన వెండియు భరతుం
డనియెం బదునాలగేండ్ల కగు తుది దివసం
బునఁ బదునాలుగు ఘడియకు
ననఘా రాకున్నఁ జత్తు మమ్ములు నేనున్.

59

ప॥ అనినం గరుణార్ద్రహృదయుండై తమ్ముని భక్తికిం బ్రశంపించి యియ్య
కొనియె సంత.

60

క॥ ఏకాంతమున వసిష్ఠం
దా కాకుత్స్థేంద్ర బ్రహ్మమగు రూప ముప
శ్లోకింపుచుఁ జనె నానం
దాకుల హృదయంబుతో నిజాశ్రమమునకున్.

61

ప॥ అనిన వాలఖిల్లులు రఘుకుల¹గురుండ నవక యద్దేవుని నెఱింగి సేవించి చనిన
వసిష్ఠమహాముని యుత్తమ జ్ఞానంబున కభినందించి తరువాత కథ నడిగిన
నగస్తుం డిట్లనియె.

62

క॥ ఒక పత్సర మాత్రమ చి
త్రకూట గిరినుండివచ్చి ²ధరణిపతి త
న్నీకట వనమున విరాధుని
దెగటార్చెన్ దుష్టదనుజు దివిజులు మెచ్చన్.

63

62- (1) గురుండనక. (వ్రా) గురుండననక (ప)

62- (2) ధరపతి. (వ్రా) ధరణిపతి (ప)

(ఈ పద్యము కగలకు ప్రాస కలదు.)

- ఉ॥ రూఢ తపోవనాశ్రమ విరోధు విరాధు వధించి విక్రమ
ప్రౌఢిమ వచ్చుచున్న రఘురాముఁ గమంగొని మాను లెల్ల దు
ర్గాఢ నిశాచర ప్రవరకల్పిత మాయకు వివ్వవంబునన్
రీఢ మటిల్లె నింక నని ప్రీతిఁ దపంబులు సేసి రందఱున్. 64
- మ॥ ధృతి లీలావన విస్ఫుర దృఢదవార్పివ్యాప్తి చల్లార న
ప్రతిమానావృదనేక జన్మ సుకృతశిప్రావృద్ధిలాసాగత
క్షితిజావృష్టివమేత రామవ నృపశ్రేష్ఠామృతాంభోద మూ
ర్జితమై యక్షుణ చాతకప్రియము వచ్చెన్ జుడ్కు లింపారఁగన్. 65
- మ॥ కరుణాంభోనిధి జానకీరమణు సాక్షాద్బ్రహ్మ తేజోనిధిం
బరమ ప్రీతమతిం దపం బుడిగి లోపాముద్రతోఁ జేరి త
చ్చరణాంభోరుహ యోగజాత కుచితాంబనౌశినై తెచ్చి బా
వ్యర దర్శనన బాసితుం దయినఁ బూజ లేపితిన్ భక్తితో. 66
- క॥ భూమితనూజును నీ లో
పాముద్రయుఁ బూజచేసి పావనమతి శ్రీ
రామవిభు పుణ్యకాంతన్
హైమవతి ద్యానయోగ నాగమ మృగ్యన్. 67
- సీ॥ కమనీయ నవ్యమేఘ పతిమాత్మాంశు
నృత్యదాశ్రమవనీ నీలకంఠు
శ్రీశివంకర నేత్ర శితశతవత్రసం
చయ పమాకృష్ట పుష్పదుమాళి
మదన సమ్మోహన మహనీయ సౌందర్య
వమ్మోహితానేక సన్ముసీం దు
శంకర శంకర స్వపవిత్ర తారక
బ్రహ్మ బ్రహ్మార్పిత బ్రహ్మతేజు
- గీ॥ జానకీ చంద్రికా చారుచంద్ర మైథి
లీలసన్నంజరీరమ్యరేఖ కాఁ
దత్తరతఁ గొల్చి తత్రసాదంబు వడసి
వంతతానంద ఫలరసాస్వాద మంది. 68

64 (1) నీడ (వ్రా) రీఢ (వ)

65 (2) వ్రా.... ద్విలాసా (వ్రా) ప్రావృద్ధిలాసా (వ)

68 (3) ద్రిమదాత్మాంశు (వ్రా) ప్రతిమాత్మాంశు (వ)

68 (4) బ్రహ్మదర్శిత - (వ్రా) బ్రహ్మార్పిత (వ)

భీమ భవానల శాంతికి

రామా యనమో యటంచుఁ బ్రాజ్ఞు లనిశమున్

సీమమునఁ జేయు తప మిది

రామనికథ చేసితి న్నిరంతర బుద్ధిన్.

69

జయ రామాయ నమో యని

నియమంబున దేవభర్త నిత్యంబు జగ

జయమునకుఁ జేయు జప మిది

నయమునఁ జేసితిని రామనరపతి మ్రోలన్.

70

పాయక ఓం రామా యన

మో యని శుకముఖ్యులగు ముముక్షులు భక్తిన్

జేయు జపం బిది చేసితి

ధీయుక్తుడ నగుచు రామదేవుని యెదుటన్.

71

రాముని ముందట జయజయ

రామా యనమో యటంచు బ్రహ్మ జపించున్

బ్రేమ వ్రహ్మ జ్ఞాన

శ్రీ మహిమకు నదియు జపము చేసితిఁ బ్రీతిన్.

72

శ్రీ రామా యనమో యని

శ్రీరాముని దండ జపముఁ జేసితి శివుఁ డిం

పారగఁ గాశీమృతులకు

గారవమున నొడువు తారకబ్రహ్మంబున్.

73

జనందంబున స్త్రీక్రియ

సీ వెంతయు నేను భక్తి నెఱసిన మతి నా

నా నియమంబులు సీతా

నిని స్మీరాముఁ గొలిచి సమధిక భక్తిన్.

74

బీడియు వా తపఃప్రభావంబున నక్షయ బాణతూణిర దివ్య చాపంబులు నిర్మించి

కైకాం యోగ్యపూజకుం దగ వమర్చించిన నన్ను ననుగ్రహించి.

75

- క॥ వంచవడిని నుండెను రా
త్రించర సంచార కేసరీప్రముఖ మృగో
1 దంచత్కలాహలమై
మించిన కాటడవి నవరిమిత భుజశక్తిన్. 76
- క॥ 2సూక్ష్మావలగ్నవతి మృగ
లక్ష్మసమానాస్య నా యిలాపుత్రిని రా
మక్ష్మాపతి తోడ్తోడన్
లక్ష్మణుడును గొల్చివచ్చు లక్షణ మొప్పన్. 77
- మ॥ ధరణి 3 దూర్వహ పన్నగేంద్రుడు సుమిత్రానూతి నిద్రాసరీ
విరతిం దల్లిని దండనిం బలెను సురీంద్రుడనున్ రాముఁడ
త్కరుణాపాత్రుఁడు గావె రేణుపగలు గాంతారభూమిన్ ధను
ర్ధరుఁడై యొర్చి తదర్చనావరత సంతకృత్తాన్నపాన స్థితిన్. 78
- క॥ జానకియుఁ దాను రామ
ష్మానాథుఁడు గ్రీడ సల్పె నంతవమున ను
ద్యానమునఁ బోలెఁ దద్వని
నా నీతిం దమ్ముఁ దమ్ముఁ డనిశము గొల్పెన్. 79
- సీ॥ జలరుహోల్లసిత కాసారముల్ గలఁచు కా
సరసమూహముల నోసరిఁ జేసి
మహితకోటర నాకు 4 మధుభక్షకుల ఋక్ష5
ప ప్రకరంబుల బడలుపటిచి
సమధిక పుష్పకుంజ క్రోడముల నుండు
పుండరీకంబుల పొంక మణిచి
కమనీయ గిరిదరీ గర్భముల్ చేకొన్న
కంఠీరవంబుల గర్వ ముడిపి
- గీ॥ వివిధ ఫలవృక్షశాఖలు విరిచి తిరుగు
కరుల వారించి వసుల నిష్కంఠకంబు
చేపె లక్ష్మణుఁ డధిపతి సీతతోడ
వలసినట్లుగఁ గ్రీడింప వలయు నంచు. 80

76 (1) వంచ (త్రా) దంచ (ప)

77 (2) సూక్ష్మావలగ్నతతం. (త్రా) సూక్ష్మావలగ్నవతి (ప)

78 (3) దూర్వహ. (త్రా) దూర్వహ. (ప)

80 (4) మరివిక్షువుల (త్రా) మధుభక్షకుల (ప).

(5) రుక్ష ప్రకరంబుల— ఋక్షప్రకరంబుల (ప)

క॥ దుష్టమ్మగ రహితమై వి
భ్రష్టాంతశక్త్రు మౌని వనమ్మగ యుతమై
స్పష్టమై రాముని మది
శిష్టంబై వనము నొప్పె నెంతయుఁ జూడన్.

81

క॥ రతి మదన భ్రాంతికర
శీతిజా రామశీతీశ సేవాప్రీతిన్
జతురప్రీతి సహాయుడు
హితసహచరుడై వవంతుఁ డెదురుగ వచ్చెన్.

82

సీ॥ 2 లజ్జ పురాణ దళహృర్నిగా జాతె
నదర పల్లవ రాగ మతిశయిల్లె
మంజుల వక్షోజ మంజురుల్ రంజిల్లె
లావణ్య మకరంద లవము లలరె
మధుర నిశ్వాస కోమల మారతము మించె
రమణీయ హాస వరాగ మెవఁగె
జాదుతరప్రేమ సౌరభం బేపారె
నాలోల దృగ్విలాసాకు లలరె

ఆ.వె. 3 నవనిజావనీరుహాశీ లీలారామ
వైభవంబు లోక వర్తితముగ
4 శుకపికాద్యనేక శుభట కోలాహల
మదన వహిత మధువమాగమమున.

83

సీ॥ భామ పూగుత్తులఁ బట్టి కోయంగ దా
గుచములు వట్టుఁబూఁగుత్తు లనుడు
దెలువ పూఁగొమ్మపైఁ 5 దేల్చి నొడియఁగఁ దా
నలకజాలము తేలు లనుచు నొడియు
గొమ్మ పూఁదేనియఁ గ్రోలంగఁ దా బువ్వఁ
దేనియ యని మోచి తేనె గ్రోల

82 (1) దంతక్షతిజా (వ్రా) కర శీతిజా (ప)

82 (2) లజ్జాపురాణ (వ్రా) లజ్జ పురాణ (ప)

83 (3) నవనిజాని వనిరుహాశీ లీలారామ (వ్రా) నవనిజావనీరుహాశీలీలారామ

83 (4) శుకరదాన్య (వ్రా) శుకపికాద్యనేక (ప)

84 (5) దెల్ల (వ్రా) దేంల్ల (ప)

నతివ పూదావికి ¹ నలరుచునుండఁ దా

నతివ మైతావికి నలరు చుండు

గీ॥ త్రాంతినో ప్రేమనో రామభద్ర ² నృపతి

కాంచు విత్రాంతి ప్రేమచే గావి తత్ప

దార్థము లోర్వల వాసిత యవయవముల

వవిరుండును సర్వజ్ఞఁ డరసి చూడ.

84

ఉ॥ చందనగంధి గంధవహజాత సదాగతి దోచ లీలమై

నందెలు ఘల్లుఘల్లు మన నల్లన వల్లభతోడఁ గూడి యం

దంద చరింపఁ దద్వనజలాశయ ⁴ హంసిక లెల్లఁ గేరెడుచున్

గ్రందయి వచ్చు సీత వెనుక న్లనకచ్చదదీప్తి పర్వఁగన్.

85

చ॥ (5) విధుముఖి యొక్క పువ్వఁబొద వేడుకఁ జొచ్చి మరంద పూరముల

మధురతరంబు గ్రోల విజయంబు ముఖంబుజ గంధలుబ్ధమై

మధువము వ్రాలిన నైదరి మర్రి బహిష్కరిఁ గొఁగిలించె న

య్యధిపతి మై గగుర్పొడువ హాసకకుంభనిభ ప్రసంగులన్.

86

చ॥ ఉరుఫరి మాతులుంగలత యొక్కెడ గాచ్చునఁ డూఁగి యూడఁగ

నరవతి చూచు రాముండు మనస్తన కుంభభరంబుచేత సా

ధరణి లేత నెన్నడుము దా వసియాడఁ గ సంపరింతు లా

గిరవుగ నాటమై నభినయించెడు తద్వనలక్ష్మిగా మదిన్.

87

క॥ సరన వకుళ ముకుళప్ర

గ్ధర కంఠముతోడఁ గంబుకంతి తనరెప్పన్

బరితః కించిర్దష్టాం

బురుహ మృణాళాన్య యవపౌలఁకుక వోరెన్.

88

84 (1) నలరు పూ దావియు మెనిమెనితావికి (వ్రా) నలరుచునుండఁదా నతివమై
తావికి(ప)

(2)(వ్రా) నృపతి (పూ)

(3) నామవిత్రాంతి (వ్రా) కాంచు విత్రాంతి (ప)

85 (4) పాంబిక (వా) హంసిక (ప)

86 విధుముఖి (వ్రా) విధుముఖి (ప)

క॥ సిందూరిత కుంభద్వయ
కందర్పద్విపములీలఁ గనకాబ్జ రజ
స్సుందర కుచకుంభంబుల
విందుడదన తిరిగె మదవిశృంఖల వృత్తిన్. 89

గీ॥ పవేడి సంపెంగ పూదండ పద్మగంది
ధవుని కంతంబు నందు నందముగ వైచె
నదియు ¹వల్లభ హృదయ గతానురాగ
²పాళివల్లి వ్రీతిచ్చాయ భంగి నలరె. 90

ఉ॥ ఉయ్యల నూచ రామవిభుఁ డొక్క రసాల విలంబి వల్లిక
న్నెయ్యము తియ్యము న్నెరపి నేర్పున నొక్కెడ భూమిపుత్రి నా
తొయ్యలి యప్పటప్పటికి దూరపుటాఁగుల రాక పోకలన్
జయ్యన గుండె రుట్లు మన సంచలియింపుడుఁ గొంగిలింపుచున్. 91

క॥ పౌందర్యాందంభావుక
కందర్పానర్పదర్ప కమలవనీ పూ
ర్ణేందుఁడు రాముఁడు సీత న
నిందితరతి నతిసుఖాంబునిదిఁ దేలించెన్. 92

ఉ॥ ఆమని గాఁగఁ గేళి మధురాధర బింబఫల ద్రవంబు శ్రీ
రామ వరేంద్ర కీరము ధరాతనయార్చిత మర్థిఁ గ్రోలుచున్
హేమశిఖాసి త త్తను వమీహిత పంజరవల్లి వేలుచున్
జేముడి రామరామ యని పిల్చు మృదుకైన బాసు రాగిణిన్. 93

క॥ రమణి నునుమోవి నవ్వెఱుఁ
దమృతము కడుఁగోరిఁ గోరి నదియును నుబ్బున్
నమదిక మై పుణ్యాత్మల
కమృతస్థితి కలిమి కక్షయంబుగఁ గాదే. 94

90 (1) అదితదీయహృదయానురాగ (వా) ఆదియు వల్లభ హృదయగతానురాగ (ప)

90 (2) పాళివల్లి. (వా) పాళివల్లి (ప) 90

93 (3) విభాద్య (వా) విభాసి (ప) 93

- చ॥ ¹బహుతరుమూల కుంజకృత పల్లవ పుష్పమనోజ్ఞ శయ్యకన్
బహురతిబంధమర్మముల భావజకేళి సుఖాల్లి దేల్చె న
మృహివతి జానకీరమణి మంజుకుచద్వయ చక్రదంపతుల్
మహిత నఖాంక నూతన హిమద్యుతిచే గడు నేర్పుచుండగన్. 95
- క॥ రాముని యియ్యర మొత్తెడు నిది
యేమిటికని హంస పతక మేలించి రతిన్
జేమమునఁ గొంగిలించిన
భామ కుచములకు మయూర పతకము కలిగెన్. 96
- క॥ సుందరితో లఘు గురువుల
చందమున నఖాంక యుగళి చాలఁగ నొప్పెన్
గఠదర్ప ద్విపకుంభము
లం దూదిన సూత్రకరకయగు సృణి కరణిన్. 97
- క॥ వతి కొంగిట నొక్కటియై
నతి రతి తుద లేచివచ్చె జలజావుని సం
గతి విందుక యెడబాసిన
వృత్తిపచ్చిరేఖవలె దరస్మిత దీప్తిన్. 98
- సీ॥ మల్లికానవపుష్పమయవేది విశ్రామ
హేతువు గావించి యింపొనరై
మాధవి పూఁగోవి మారంద పూరంబు
చిలికి తైత్థంబునఁ జెందఁ జేసె
గదళిక రావున మెదిపిన కర్పూర
చూర్ణంబు పైఁ జల్లి సొంపొనరై
లవలీనపుష్పవల్లవ తాళవృంతంబు
వీచి యానందంబు వివరించె
- గీ॥ రతి పరిశ్రమ శాంతికి రాజదంప
తులకు నా జానకీరాఘవులకు నెపుడు
మంద పవన ప్రసరణ వంభ్రమ వశమున
ననుగు పరిచారకులవలె నవ్వనమున. 99

95 (1) బహు తర (వ్రా) బహుతరు (ప)

96 (2) యరమొత్తెడు (వ్రా) యరమొత్తెడు (ప)

పా అంతః జిరకాలోపలాలనాశున్య కఠిన భావంబున వశవర్తికాక నిలిచి చంద్ర ప్రకృతి వారనారీ సమాకృష్ట్యద్ధమ్మిల్ల వల్లికానమ్ర ప్రియవల్లపుండుంసుబోలె సుల్లసిల్ల పులెక్కుడించి వంచాస్తుండు ¹ పంకరుహంబు వీడి చిగురు వాలుకేల యుపించుచుండె నవ్వెదంబున రామచంద్రుండు జానకీచంద్రి కాభిరామమూర్తి నానంద సుదాదుగంధర హృదయంబున పద్మశవస్తుకులా ప్రమాణ సమరాత్ర దివంబులగు మదుమాధవ ఓనంబులుడిసి సీతావంశపద మనోరథ లతలకైవడి దీర్ఘ దీర్ఘంబులై నిగుడు దివసంబులుంగల నిదామానేహంబున శిశిర జలాశయ వారివిహారంబులవలన గురుచక్రామ్మ మాలికలఁ బ్రాణి ప్రబుకొనిన గురువెంద పండితుల క్రింద నికటపటల పశ్చిసవామోద మేదుర తపావన పంచార గరదవిరళ మకరంద బిందుసంసిక్త వ్యలారవింద సుందరోపధాన కర్పూరగర్భ పలాశకోమల శయ్యాతల సులభ సులభ సుఖనిద్రలవలనను సమీప పుష్పచాప ప్రకంపిత మండలాగ్ర ద్యుతి శంకానుకారి చపలావిలాసంబులుంగల వభోనభవ్యంబుల సీరంద్ర పర్ణపూర్ణ విస్తీర్ణ పర్ణకాలాంతరాళంబున మనమనామన శబ్దగ్రహణ గ్రాహ్య గంభీర ఘుమఘుమధ్వానకృత శిఖండి తాడవాడంబరాలోకన వముద్దిపిత మదనోద్ధి పన నిరూఢ పరపుర గాఢాలింగనబంధ బంధురక్రీడలవలనను మైదిలీ హృదయ వదన విలోచన విలాస భాసమాన విమలజల వికచకమల తరళ శవర నదనదీ సముదయంబులుంగల శరత్కాలంబున జీవంజీవజీవాతుమేదుర ప్రసాద కాముదీరస వ్యచ్చ పులిస దేశంబునఁ జంద్రబింబకళంక ప్రతిబింబం బనందగు విండివర తల్పంబున భూపుత్రీమణి మాపురంబులంగల యడుగుం గెంజిగురాకులును బిండి నిగనిగులు నిగుడు మునుందొడలును మదనమందిర దీపాయమాన మాణిక్య మధ్యమ మేఖలా పలయిత నితంబంబును జిగిబిగులు గల్గిన యున్నత స్తనంబులును సురతసూచక దరస్మిత వదన చంద్రమండ లంబును జంపక వకుళ పుష్పమాలికాలంకృత శిరఃపురోభాగ రచిత ధమ్మిల్ల బంధంబును మోహబంధంబులై హృదయంబు కరంగింపఁ బునఃపునరాలోకన వ్యర్థన చుంబన పరిరంభణంబు లొనర్చుచు సంభోగించుచు సారవ్యంబుల వలన శృంగార సాత్వికోదయంబున నాది ప్రియగమనంబునుబోలె శరీ

100 (1) కరుహ నాడి (వా) పంకరుహంబువీడి (వ) 100

(2) చైత్ర సభేగారకథవరుండు (వా) చైత్రసఖ పశ్చివరుండు (పా)

రంబు వణకంజేయు సహస్రహస్యంబుల గిరిమణిదరీగర్భంబుల వగదు
నిశ్వాసపరిమళ మిళితవై దేహీ నఖంపచోష్టంబగు గుత్తంపుఁజున్నుగవ యొత్తువ
ఛూతి పవ్వళింపుటలవలన నాత్మ లజ్జాభిమాన ధనావహరణ ప్రవీణ శివైత్ర
సఖప్రవరుండు చల్లిన చొక్కుఁ బూదేనియ యనం దొరఁగు పొలేయ కణ
పరంపరలు గల శిశిరర్తువున నవిరళ దళకాండ విటవ వటతరువరివృత కాశ్మీర
లతాగృహంబునం గుంకుమ రజోవిరాజిత జనకతనయా సమున్నత త్తనాంక
పాళి సమ్మేళనంబున నుండుటవలన సాకేత సామ్రాజ్యలక్ష్మీ విలాసామభవ
పారస్యంబు నిరాకరించి వకలభోగంబులు సీతావలభోగంబునంద యనుభవిం
చుచు వైకుంఠ దివ్యభవనవిశేష పర్యంకలక్ష్మీ వమేతుండై యుండు నాటికంబె
వరమానఁదంబునం గీడింపుచు నా దండకారణ్యంబునం బందెరిందెం డుండె
నప్పుడు. 100

చ॥ తలఁచిరి వాసవాది విబుధ ప్రవరు ల్లిమురామ మేదిసీ
తలవతి జానకీ సురత తంత్ర సుఖంబుది మగ్నుఁ డయ్యెని
వ్వలి పనియింక నెట్లుగు నవార్య బలాధ్యుఁడు రావణాసురుం
డిలుగుట యెట్లు పొగ్గింతు నెట్లు సుఖం బగు నంబు నందఱున్. 101

క॥ రాత్రి పురారి ప్రముఖులు
నాతుర మతి లోకభాద లన్నియుఁ జెప్పన్
ప్రీతి వభయ మిచ్చె మహా
భ్యాతిగ రావణు వధింతు నని హరి కరుణన్. 102

కా॥ ఆ విశ్వప్రభుఁ డర్కవంశమున మాయామానవాకారుఁడై
యావిర్భావమునొంది ప్రాకృతుని యట్లయ్యె విభుం డా రమా
దేవీ దివ్యకళాంజల స్థనకపుత్రిం గూడి కీడించుచుం
బూవిల్కానికిఁ జిక్కెన దక్కిన జను ల్పొప్పొయ్యుడుం గెల్లరే. 103

వ॥ అని బృహస్పతి యిట్లనియె. 104

క॥ మారున కగవడక కులా
చారాదులు నిర్వహించు సుతులుం బతులున్
లేరు జగంబునఁ బుట్టని
వారు స్థేహంబు లేనివారుం దక్కన్. 105

సీ॥ ఉత్తమ యోగీశ్వరోర్ధ్వగ రేతో ర
సంబు క్రిందికి దిండు చతుర్ముఖు
బ్రహ్మచర్య వ్రతపరుని దెబ్బడియేడ్చ
వానిఁ బెండ్లాండించు మానుషంబు

చర్మాస్థి శేష కృశ ప్రతికునిఁ దప
స్విని రతోల్బణకాయుఁ జేయు బలము
పనిత వే తెఱుఁగని వచవాసిమునిఁ బర
శ్రీలోల హృదయుగాఁ జేయు మహిమ

గీ॥ శిష్యుఁ డాచార్య వత్ని నాసింప భూమి
సురుఁడు చండాళి నాసింప సుతుఁడు గన్న
తల్లి నాసింపఁ జేయు ¹ పంతంబు గలుగు
వాఁడు వలరాజు వాని నెవ్వఁడు గెలుచు.

196

పీ॥ పతిదేవతాగణ్య పరమతపస్వినిఁ
బరపురుషున కావ వడఁగఁ జేయు
రాణీవావపు టసూర్యంపశ్య జారవాం
ఛాసక్తి ² బలు తిరుగాడఁ జేయు
నధ్వరాది మహావ్రతాచార్య వతి నల్ప
జాతి విటప్రీతి జరుగఁ జేయు
నుత్తమ ప్రీతైన నొంటి నెవ్వని నైనఁ
బైఁబడి రతికాంక్షఁ బట్టఁ జేయు

గీ॥ నెగ్గు మానంబు గలదావి ³ నెడైఁ జేసి
తండ్రి తోఁబుట్టుగుల నిజధవుని మామఁ
జుట్టముల నొక్క తృణముగాఁ జూడఁ జేయు
మరునిజేఁ దూలి ⁴ (చడనట్టి మగువ)గలదె.

107

ప॥ అన వద్దేవేంద్రుండు తలయూచి యెట్లయ్యో నిట్టి ప్రభావంబు మదనువి
తెట్టు గలిగె వీఁ డధర్మ కర్మంబున తెట్టు పాలువడియె వితని జన్మ
వ్రతారంబు నెట్లనివ బృహస్పతి బ్రహ్మముఖంబున నెఱింగివ నార
దువి వలన నే వినిన క్రమంబు చెప్పెద నాకర్ణింపుము.

108

106 (1) తపంబు (వ్రా) ఇందుయతిభంగము-పంతంబు. (ప)

107 (2) జలిదీరిగాడఁజేయు. (వ్రా) బలుతిరుగాడఁజేయు (ప)

107 (3)జేసి (వ్రా). (నెడైఁజేసి) (పూ)

107 (4) (.....) (వా), (చడనట్టిమగువ)(పూ)

108 (5) (వా) (ధర్మ) పూ.

సీ॥ ఆదికాలమున నారాయణుండు విశుద్ధ
భాస్వర తేజో విభాసితుండు
తన నాభి బ్రహ్మ నుత్పాదించె నాబ్రహ్మ
పారిభాగంబున భవుండు పుట్టె
బుట్టిన వారల భువనముల్ నిర్మించి
భువనాధిపతులరై వివిధ గతుల
వర్తింపుఁ దాత్మ దివ్యభువావతారైక
సంక్రీడలకు సహచరక పూని

గీ॥ యనిన ¹ భువనైక నిర్మాణమునకు ² బుద్ధి
చాంకుండిన వారల చంద మెఱిగి
యపుడు ప్రీపురుషవ్యక్తి ప్రాణిగణము
ప్రభవ మొందించఁ దలచి యా పృథువరుండు.

109

ఉ॥ సన్నిధి నీడయుం బలెనె వర్షజగజ్జనయిత్రి మాయ దా
నున్న దరాస్య దృష్టి యిడు చొక్కట నా సతి దెచ్చె మువ్వర
నైనైది మోహనాకృతులఁ గాంచన మౌక్తిక సీలవర్ణం
నెన్నుని సమ్మఖంబునకు విస్మిత దివ్య ఫలేక్షణార్థమై.

110

ప॥ ఆ మువ్వరు కన్యలందును గాంచన వర్ణయగు శుభలక్షణకు లక్ష్మీ నామంబు
నిర్దేశించి శ్రీమన్నారాయణుండు తన యక్కువం జేర్చుకొని యమితానందం
బనుభవించి భానుకోటి ప్రభారాముండును మనోహర రూప యౌవన లీలా
వికాసుండునుగా మానసంబున నొక్క పుత్రునిం గాంచి మదన నామంబు
నిర్దేశించి వన్నిది విడుకొని మౌక్తిక వర్ణ వర్ణనీయ సలివేణికి వాణి యను
నామంబు నిర్దేశించి కివునకు నిచ్చి పద్మపంభవునకు జగన్నిర్మాణవిద్య
దయసేనఁ దత్ప్రకీర్ణావంతుండగు నాప్రజాపతి వాణివమేతుం డగుచుండ
మహాత్తు పుట్టె నా మహాత్తువలన సహకారంబు పుట్టె సహంకారంబువలనఁ
బంచ తన్మాత్రీలు పుట్టె నా వంచతన్మాత్రీం వలన మహాభూతంబులు పుట్టె
నందుఁ బృథుంబున నాకాశంబు నాకాశంబువలన వాయువు వాయువువలన
వగ్నియు వగ్నివలన జలంబు జలంబువలన పృథివియుఁబుట్టె వానికి శబ్ది
స్పర్శ రూప రస గంధంబులు పుట్టె.

109 (1) భువనైక (వా) భువనైక(వ)
(2) బుద్ధి (వా) బుద్ధి (వ)

ఏనినెల్ల నొక్క పొడుపుచేసి లీలావిభూతి మూర్తియగు మహాప్రభుండు
నారాయణుండు బ్రహ్మంబుగాఁ జేసి యందుఁ జతుర్దశ లోకంబులు నిర్మించి
యీ లోకంబులు వేల్పులు మొదలు కీటకంబులు తుదిగాఁ బ్రాణిగణంబుల స్త్రీ
పురుష రూపంబుల నుద్భవింప జేసి కైల తరుగుల్య లతాది రూపంబున స్థావ
రంబులు నిర్మిసి చరాచరంబులు పూర్వకర్మానురూపంబులుగా సృష్టిఁజేసి 111

101 1 రూపముచే మానవులై
చూపబైదు ప్రాణులందు సుభగుని మదనున్
దీపింపఁగఁ జేసెను 2 [సం
రాపము స్త్రీ పురుషులందు దరికొల్పంగన్].

112

111 కాముఁడును జిత్రజుఁడును శృంగార యోని
యును స్మరుండును గా 3 నొప్పి యొవర జంతు
4 [దంపతులు ప్రేమతోడఁ] జరింప మదనుఁ
దఖిల జీవులయందు నాహ్లాద మొసఁగ.

113

112 వకల జీవులకును సకల వస్తువులందు
నఖిలాష రూపియై యడరు చునికిఁ
గాముఁడై పరగుఁ దక్కామ బాణములు క్రో
ధంబు లోహంబు మోహంబు మదము
మాత్సర్యమును నయ్యె మఱి చిత్తమున సుర
తాపేక్షయై తాన యంతుఁడై
జిత్రజుం దయ్యె నా చిత్రజాళగములు
ప్రహ్లాద మోహ విభ్రాంతు లితర

113 విషయ వైరాఘ్ర పీడలు వినుము యోగ్య
మానిసి స్మృతిమూరియై స్మరుండు తవరు
శరము లతనికి వంకల్ప సంస్కృతులును
హర్ష సంభ్రమ మూర్చలు నమరనాథ.

114

112 (1) మానుషరూపమునగడు అని వ్రాత ప్రతిలో నున్నది. ప్రాసభంగము
కనుక ప్రథమ పాదము పూరింపబడినది.

112 (2) “వంశాపము స్త్రీ పురుషులందు దరికొల్పంగన్.” లుప్తపూరణము

113 (3) గాఁజేపి (వ్రా) గానొప్పి (ప)

113 (4) (దంపతులు ప్రేమతోడఁ) పూరణము.

శం॥ నారీనర నముచిత శృం

గార రసాభరణవయ వికస్వర గతికిన్

గారణమై మదనుడు సౌం

పాదున్ శృంగార యోనియై లోకములన్.

115

ప॥ వారికి నున్నదన మదనమోహన వశీకరణ సంభావకరంబులు నరవిందా శోకచూత నవమల్లికా నీలోత్పలంబులు శరంబులుగా నమరెఁ దత్త్రియాంగన రతియయ్యె వపంతుఁడు వహచరుండయ్యె నశివరంపర నారిగా విఙ్ఖణండంబు కోదండం బయ్యెఁ జిలుక రథంబును, జిగురు బల్లియు మీను పెక్కెంబును గలకంఠ జయకాహళంబును నతనికి నమరె నివ్వించును సర్వమోహనుండగు మదనుండు నారాయణుని యాజ్ఞా ప్రమాణంబున నద్దేవుఁడగు మొదలుగాఁగఁ గ్రీ పురుషులకు నన్యోన్య గాఢామరాగంబులు కల్పించి సంబోగింపఁజేయుచు రూప యావన లావణ్యాదులును భావ హావ హేలాదులును వ్రక్ష్మిందనాభ రణాదులును వన జల క్రీడాత్మకాదులు నగు చతుర్విధో ద్ధీపనంబులవలన శ్రీలకు నత్యుత్కృట విషయంబగు పురుషునియందును బురుషులకు నత్యుత్కృట విషయంబగు శ్రీలయందును నతిమోహంబు పుట్టించి తత్సమాగమంబు లకుఁ జేయరాని యకృత్యంబు లెల్లఁ జేయింపుచుఁ గులాచార వ్యవహార తవస్సౌధ్యాయ యజ్ఞాదిక్రియా కలాపంబులు బ్రహ్మజ్ఞానంబును విడిపించి ప్రాణంబుల కందెను రతిసౌఖ్యంబే ప్రియంబు గావించి జగదేక విజయంబై బ్రహ్మయోగిండుగ్రంథు నసాద్యుండై ప్రసర్తింపుచు.

116

శం॥ ఈ రీతిని మాయా సం

సారంబునఁ దిరుగునట్టి జనులకు శ్రీమ

న్నారాయణ ముఖ్యులకు

న్మాదుని గెలువంగఁ దరమై మర్త్యాదీశా.

117

శం॥ హరిమూర్తిభేద మగుటన్

హరిశాసన వర్తియగుట నమ్మదస్సనకున్

దురితము లే దెట్లును శ్రీ

పురుష ప్రకాశనివలన భువనము లందున్.

118

శృంగార యోని యగు న
య్యంగజాడు భవన్నిమిత్త మవమాంబక ద
గ్ధాంగుండై క్రమమృత న
గ్ధాంగునిగాఁ జేసెఁ గంటె యా ముక్కంటిన్.

119

అదిలక్ష్మికిఁ బంకజాక్షునకు జనించి
యాదిగర్భేశ్వరుఁ డైన వాడు
మగలకు మగడైన మగటిమి గలవాడు
భువనైక విభ్రమ స్ఫూర్తి వాడు
తాపసులకు గుండె తల్లడం బగువాడు
జ్ఞానలతా ధాత్రి యైన వాడు
మోదాంబునిదికిఁ జంద్రోదయం బగువాడు
జగదేకవీరుఁడై నెగడు వాడు

రతి వయోధరయుగ పరిరంభ సుఖమే
సుఖముగాఁ జొక్కుఁ జూపులఁ జూచు వాడు
నంతతానంద నిధి పుష్ప సాయకుండు
వాని కెవ్వఁడు వశవర్తి గానివాడు.

120

అట్టగుటం జేసి

121

విద్యుద్ధృగ్ధరము నివలావవరణి ¹ స్వీరుద్ధృమోర్వీజ పం
పద్ధ్యోగంబు వసుత్పదాత్మమహిమ నృహ్యత్మజా యుక్తుడై
హృద్యత్క్రిడల దండకావనమునం దీరీతి శ్రీరామవుం
దాద్యం దచ్యుతుఁ డున్నవాఁడుశ్శమదనాయత్రాత్ముడై ² మక్తుడై. 122

మన మేతైవడి నైన జావకిని రామశ్వాపతిం బాపి యి
వ్వని కా దేవుని నియ్యకొల్పవలయు న్నాస్తింబి యా భూమిజన్
దనుజేందుర్నిడు హరింపఁగావలయు నానభంగులన్ లంకకున్
గానిపోవ న్వలయు న్మదాంధుఁ డయి యా కూరుండు కామార్థకన్. 123

122 (1) స్వీరుద్ధృదుర్వీజ (వారి) స్వీరుద్ధృమోర్వీజ (ప)

122 (2) తమ్ముడై (వారి) మక్తుడై (ప)

క॥ ప్రాణము ప్రాణం బగు నా
యేడాక్షి స్మిత దనుజః డెత్తుక చనినన్
క్షోజీపతి వేగము త
ప్రాణములకు నలుగు నపుడు బ్రతుకు జగంబుల్.

124

క॥ మన దేవమాయ పంపున
దనుజేంద్రుడు రావణుండు ధరణీతనయన్
వినుకలి కనుకలి మరుల
న్గాని పోవఁగ వలయు నర్కకుల మొఱగ వడిన్.

125

క॥ శ్రీ లీలావిగ్రహ మా
బాలిక భూపుత్రి యిట్టి పనికి న్మదిలోఁ
జాలఁగ సంక్షోభించు
వ్దామి చెడి మనల కాపదగ్ధులఁ జేయున్.

126

ఆ.వె. ప్రాణవిభుని బాపి సంతాపమును బొంది
సురలఁ గ్రోధదృష్టిఁ జూడ కుండ
నఖిల జనవి లక్ష్మి నభయంబు వేడెద
మేతదర్శనీద్రి కిపుడు మనము.

127

మ॥ అనుకంపామతి నా జగజ్జనని కార్యం బెంచి దేవ ప్రయో
జన మాత్మీయ మటంచు రామధరణీశగ్రామణీ విప్రయో
గ నితాంతవ్యధ లంక నుండినఁ దదుగ్రక్రోధదావాగ్నిచే
దనుజాదీకుఁ దపోద్భితాభ్యుదయ కాంతారంబు భస్మంబుగన్.

128

ఉ॥ కృత శిరోంబుజుంబుల నస్సగ్ధలధౌత శివాంఘ్రి పద్మముల్
సత్తుగఁ బూజి చేసి బహుసంపదల న్మృనుపొందు రావణుం
దుత్తమ సాద్వి సీత యటులుండఁగఁ దద్విభవంబుతో మహా
దృష్టి యణంగి కూలునె ధరిత్రి సగోత్రము గాఁగ వృత్రహ.

129

క॥ మన చేసిన కార్యమునకుఁ
దన మది నలుగఁడు విభుండు తగుహునిక వ
చ్చిన పవి తిదియు నుపాయం
బని మన కభయం బొసంగు ననురుండును మున్. 130

ప॥ అని పలికిన యాచార్యుని మహాపాయంబునకు నింద్రాది దేవనికాయం బభి
నుతివెఁ దదనంతరంబ. 131

మ॥ ఉరుయోగస్థిత కూద్రకంఠ దళసప్రోక్షి వృతౌక్షేయకాః
ధరణీదేవ! నుతాశు దానకలనా! తత్సంక్షా చూడామణీ!
శరణార్థిప్రకరప్రసాద సుముఖా! సత్య ప్రతాపోన్నతా!
పరమర్షి ప్రతివ త్తిదృశ్య సుమహద్బ్రహ్మప్రభా మండలాః 132

క॥ రసిక గుణోత్తర శబరీ
రసవత్పుల మధురసంజ్ఞ! రవిసుత కృత స
త్య సఖిత్వ! పవనసుత హృ
ద్విసరుహ ఖరకిరణ! హిత విభీషణ వరదా! 133

ఉత్సాహము. తై శవ ప్రమోదితాంబ! స్వ రవివంశదేశికా
భ్యాస లబ్ధ వేదశాస్త్ర పరమ నీతి కోవిదా!
తౌళికోద్వరారివీరమన సమీర ఖండనా!
శ్రీశచావదండ ఖండకృత మహీసుతాశయా! 134

గడ్డము. ఇతి శ్రీ మదనగోపాల చరణకమల సేవాదురీణ సత్కళాపారిణ
కృష్ణభట్టారకపౌత్ర చింతలపూడి కామయప్రభుసుపుత్ర శుద్ధ
సారస్వతవిభవ రాధామాధవ ప్రణీతం బయిన తారకబ్రహ్మ
రాజం బను మహాప్రబంధంబు నందు తృతీయాశ్వాసము.
శ్రీసీతారామార్పణమస్తు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

తా ర క బ్ర హ్మ రా జీ య ము

చ తు ర్థా శ్వా స ము

- క॥ శ్రీనిత్య సత్యసంధ చి
దానందమయాత్మపూర్ణ! ఆవ్యయ భవ్య
జ్ఞాన స్వరూపః వాణీ
శాన మనః పద్మదామ! జయ రఘురామా! 1
- ప॥ దేవా! విన నవధరింపుము. పరాశర మహాముని శ్రేష్ఠుండు వసిష్ఠ శిష్యుండైన
వామదేవునకుఁ దరువాతికథ విను మని యిట్లనియె, 2
- చ. అమరులు సంతసింపఁగ బృహస్పతి పావన చిత్రవృత్తి దోః
కమలయుగంబు పాలఫలకంబునఁ జేర్చి పయఃపయోధి మ
ధ్యమున¹ సమా(ధి) లోఁ గనక హర్మ్యమునన్ ఫణిరాజు శయ్యపై
నమరు మురారి వక్షము మృగాక్షిని నక్షవివేకఁ జూచుచున్. 3
- క॥ హాటక పీఠాంబర కటి
కోటి న్ననమానమూర్తిఁ గురువింద మణి
కోటిరహీర విస్ఫుట
శాటంక స్ఫంఖ చక్ర ధర సిరిఁ దలఁచున్. 4
- చ॥ వికచ ముఖారవింద మరవింద విరోధి వధఃకరింప హ
ర్తిక మొక విభ్రమమద్రృమర లాలన మొప్పుఁగ లీలఁ ద్రిప్పుచున్
చకిత మృగి విలోకముల నన్నని నవ్వలఁ జేరి పుష్ప సా
యక గురునిం గరంచు కమలాక్షికి లక్ష్మి కొనర్తు నంజలుల్. 5
- క॥ అక్షు ల్విప్పిన లోకము ల్వెలుఁగు మూయన్మాయు నే దేవివే
దాక్షిణ్యంబున నాశ్రితావళికి నిత్యపాజ్యసామ్రాజ్య తే
జో² క్షిణాక్షణ లక్ష్మి లే జనని నెయ్యం బారఁగా నిచ్చుచున్
రక్షిండుం దగ నా శరణ్యవరణం బ్రార్థింతు శ్రీదేవతన్. 6
- సీ॥ సకల దివ్యాంగనా జన పూజితోల్లస
తక్కులక ప్రసవాంఘ్రి కమలఁ గొల్లు
దివ్యాభరణ రత్నదీప్తి సీరాజనా
ధగధగ తనుదాళధళ్యఁ గొల్లు

నభయ ముద్రాపద్మ హాటక భాజన
మాతులుంగ కరాంబుజాతఁ గొల్తుఁ
గరుణారసాపూర్ణ దరహసిత కటాక్ష
సంరక్షితాశ్రితజాలఁ గొల్తుఁ

గీ॥ బ్రాణవల్లభ పక్షోవిభాగ కౌస్తు
భాగ పీఠికఁ గొలుపుండు నఖిల జనని
నఖిల కల్యాణ కారణి నర్థిఁ గొలుతు
శ్రీమహాంక్షి నభిమత సిద్ధికొఱకు.

7

మ॥ అని ప్రార్థించిన పర్వమంగళ త్రిలోకారాధ్య దుగ్ధాబి నం
దన మందార తరుప్రసూన రుచిరోద్యత్తుష్పకాహూధయై
కనుపట్టెం దరుణారుణ పభ కటాక్షశ్రీస్మితజ్యోత్స్న యా
నన పూర్ణేందుని బ్రోవ నాభరణ రత్నచ్ఛాయ బహ్మంగఁగన్.

8

సీ॥ పార్శ్వ దేశంబులఁ బ్రాంజలులై గిరి
రాజ పుత్రియున్ భారతియుఁ గొలువ
ధవళాత పత్రంబు ధరియించి డగ్గరి
దేవేంద్రు పట్టపుదేవి యుండ
ననలాది దిక్పాల కాంగనల్ తెలఁకుల
సోలుపై నిల్చి వీచోపు లిడఁగ
గంధర్వ కిన్నర కామినుల్ వేణు వీ
జానాద మధుర గానములఁ జెలఁగ

గీ॥ సిద్ధ విద్యాధరశ్రీలు చేరి కనక
వేదములతోడ హంకృతుల్ విస్తరింప
కరుణ సాక్షాత్కరించిన కమల నాభు
దేవి కందలు మ్రొక్కిరి దివిజ వరుణ.

9

క॥ జీవుఁడు వెండియుఁ ద్రిభువన
జీవ కళామూర్తి నుతులు చేసె నృక్తిన్
భావజు తల్లిని దీనై
కావనకల్పద్రుమాభ వంచిత లీలన్.

10

దండకము. శ్రీమన్మహామంగళాకార శృంగారలీలావతారా గుణోదార నారాయణీ పుణ్య
 పంచారిణీ శంఖ చక్రాంకితా జ్ఞోభయోన్నిద్ర ముద్రా సుధాపూర్ణ సౌవర్ణ
 శుద్ధోజ్వల న్మాతులుంగ స్ఫురిద్బాహు పద్మా మహాపద్మ వద్మాది నారావిధా
 నేశ్వరీ సర్వభూతేశ్వరీ కాశ్వతైశ్వర్య పంపత్రుదా భద్రపద్రత్న భూషా
 ప్రభాభూషితాశేష ¹లోకావనాలోకనాశు ప్రసారంబు బాగ్యైక సారంబు నీ దివ్య
 తేజోలవం బిర్కమింబు నీ చారు శారీరశోభాప్రభావంబులై సోయగం జాత
 పంబై తమంబెల్ల నీ నీలదమ్మిల్ల వల్లి ప్రతిచ్ఛాయ నీ మందహాసామృత
 స్వంద లేశంబు దుగ్ధాబి శిశి గంధవన్మంద నిశ్వాస మీ గంధవాహుండు
 నీవల్ల బాయల్లకస్మార సంతాప వైశ్వానరం బిగ్గి నీ పాద పద్మంబులో రేణు
 లేశంబు సర్వంసహ మండలం బెల్ల నాకాశ తత్వంబు నీ నాభిమధ్యావకాశంబు
 లోకంబు లోకైకమాతా గుణాతీత నీ మేలు లేకున్న లోకంబు నిర్లోకమా
 గాదె యాది నిర్వూపాక్షుఁ డక్షుద్రతేజస్వి దాక్షాయణీ విప్రయోగంబునం గుండి
 ప్రారేయ శైలంబులన్తాపసత్వంబునన్మందఁ దన్నుం దదద్రు ప్రజం గూర్చగా
 వచ్చిన నైచ్చి తామింగెఁ గ్రోదాగ్ని నీ పుత్రునిం జైత్రమిత్రు న్యడిం దెచ్చె
 నీ పత్కృపా దృష్టికిం దప్పి సన్మంగళాచార దూర్వాకృతిన్ భూతకోలాహ
 లోగ్ర శ్మశానంబున న్నూడిదన్ ట్రుంగుచుం గూడునుం గోకయు స్థైక బ్రహ్మ
 ఘ్నుడై కొంతకాలంబు వర్తించి నీ పాదముల్పక్షిఁ జింబించి నిష్ఠేరి నీ చేతి
 బిక్ష న్మహాహత్యకుం బాసి శుద్ధాత్ముడై గౌరియుం దాను త్వన్నేత్ర పద్మాంచలో
 జ్ఞాత చేతోజనన్మాన్యుడై యుండె నా పుండరీకాయతాకుండు దేవీ నినుం
 బెండ్లియాడంగ శృంగార లీలార్థి నీలీల లై నట్టి యా కన్యకా.....
 తత్తందము ల్మండనాగ్రేసరంబు ల్మహామృత్యుభీక్యుగ పీడాహరంబు ల్మిజాం
 గంబుల న్మంగళార్థంబు దాల్పంగ మేలంచు సదృశి సేవించి చంచత్తదే
 కాంఘ్రిశుంభ న్నభాశిం దగ న్మంబుఁ దొం దెదలం దాల్చి ఖండేందురేఖాయశిం
 దాను మృత్యుంజయత్వంబు తోడన్ విభూత్యష్టకం బిష్టదంబై వశంబయ్యె
 నయ్యంబికాదేవియు న్దేవ్యతో నుండి తాదాల్చి ప్రాణేశు నీశం గరంగించి
 విఘ్నేశ సేనానులం బుత్రులం గాంచె విఘ్నేశ్వరుం దొండె తాదాల్చి విఘ్న

11 — (1) లోకార్వదాలోక. (వ్రా) లోకావనాలోక (ప)

(2) తపంబెల్ల (వ్రా.) తమంబెల్ల (ప)

(3) నింగందక స్తంభ (వ్రా) నీగంధవన్మంద (ప)

(4) లోకావనాలోగ (వ్రా) కోలాహలోగ (ప్ర)

ప్రహరత్వముబొంది వర్షార్థసంపూజ్యుడైయుండె నాభై పుండ్రొండ తాదాల్పి
 శ్రీసిద్ధయోగింద్రుడై సిద్ధవిద్యాధరాదుల్తనం గొల్పెగానుండె బ్రహ్మజీయుం
 గేలిమై నొండఁ దాదాల్పి వాగ్దేవయై మింబె నేకాంఘ్రు దీప్యన్నభాః స్మరారాశి
 యుం బ్రీతి లీలా వరాహవతారంబునన్ దక్షిణగా నుండి తాదాల్పి భూమం
 డలం బెత్తె నాఖండలుం దొండ తాద దత్తసాదంబునం దాల్పి తత్స్వర్గ
 సామ్రాజ్య లక్ష్మీవినోదంబునన్ రాజమీరంగ నైరావణేభేంద్ర శిష్యార్థ మేపార
 హీరాంకుశ శ్రీ వహిచెన్ సరోజాసనుం దొండ బ్రహ్మస్త్రీ మర్దెండు
 వక్త్రంబుగా నిచ్చి తాదాల్పి ఖండద్వయన్ జాతిగాంగీతమం(?) గెల్వ మధ్య
 ప్రదేశంబునం బెట్టి సాంద్రంబుగా చంద్రబింబంబు గావించి లోకత్రయానేత్ర
 మోదంబు గైకొల్పి లీలారవిందాగ్రపాణి మహానైకతశ్రోణి గీర్వాణ గంధర్వ
 సిద్ధాపృష్ఠీయ నిన్దొల్లి పుణ్యాత్ములం గొల్పి దాసీజనంబుల్ ప్రవాహ
 రుడాషి ప్రతిష్ఠాను.....మహాశార్య తేజోమయంబుల్ బ్రలోకి వశీకారవిద్యా
 మహామంత్ర తంత్రోషధీరూప లీలా విలాసంబులున్ దత్తసాదంబు నీ భావ
 నంగాక చేకూరునే యన్య సంపేవనా నిష్ఠలన్ వన్మనిశ్రేష్ఠ యోగింద్ర
 హృద్ధాన యోగ్యా మహావేద సిద్ధాంత వాఙ్మృగ్య తద్రహ్మ చైతన్య మధ్యం
 జసి దివ్యలీలా కళాంకంబుగా నాశుమత్కృటి తుల్యప్రకాశ విలాషి బ్రహ్మైక
 మూర్తి సహస్రార పత్రోల్లవచ్చక్ర పద్మస్థలీకేళి చిద్వర్తిని దేవి శ్రీతారక
 బ్రహ్మ మంత్రైక విద్యా మహావేద్య పద్మస్ఫుటక్తారి సంతాప శాంతి శ్రవ
 త్పుణ్య కారుణ్యవీణా సుధారా శృంగార వారానిధి నీదు సౌందర్యలీల
 మ్నలంపంగ బ్రహ్మదులు స్నేర రెండైన నీ కాంతుఁ డత్యంత తోజోమయ
 బ్రహ్మమై యున్నచో నీవు విద్యాన్యరూపం బవై పూరుషుడైనచోట స్ఫురికృ
 త్యాఖ్యవై విష్ణునామంబు గైకొన్నచో మాయవై సృష్టయై యున్నచో వాణివై
 రుద్రుడై యున్నచో దుర్గవై వేయిపాదంబులున్ వేయిమస్తంబులున్ వేయి
 హస్తంబులున్ వేయినేతంబులుం దాల్పి బ్రహ్మాండము ల్లాల్చుచో శక్తివై
 కాలవై గుండుచోటన్ దివారాత్రి మాపాది మర్యాదవై చంద్రుతోఁ గాంతి
 భాస్వంతతో దీప్తి సప్తార్చితో జ్వాల పుష్పంబుతో గంధసామగ్రి శబ్దంబుతో
 వర్ణసంపత్తి శ్రీబ్రహ్మవబోధంబుతో సంతతానంద సంపూర్తి ధర్మంబుతోఁ గీర్తి
 వర్తించు చందంబునన్ దల్లి యెల్లప్పుడు న్నేడక్క గ్రీడింతుగా సంతతత్వత్వద
 ధ్యాంకింగమధుగ్ధేమచింతామణి లక్షణం లక్ష్యమేసి కటాక్షాంచలంబొక్కదే

-
- (1) శ....బు (వ్రా) శబ్దంబు (ప)
 (2) బం....నందవంపూర్తి (వ్రా.) బ్రహ్మవబోధంబుతో సంతతానంద
 పంపూర్తి (ప)
 (3) అక్షులం. (వ్రా) లక్షణం (ప)

కాక లోకేశ్వరీ బ్రహ్మలోకత్రయ పావనం బైన నీ పాదతీర్థంబు సంధ్యాది కర్మార్థ మాత్మీయ పావర్ణ పాత్రంబునం బట్టి త్రైవిక్రమైక్యాప్రిపద్యాభి షేకంబు సేయంగ గంగాభిదానంబునం బారి గౌరీశ సమ్యగ్గటాజుట దుష్టుల సంశ్లాసన ప్రాధి శోభిల్లుటన్ విన్నధమ్యండు సర్వామ నిర్వాస కుండ జగత్పూర్ణ యుష్మత్పదాబ్జ ద్వయోన్మన్నఖాళీ శరచ్చంద్ర చందాతప శ్రీకి నానారదాదుల్ చకోరత్వ మాళింతు రా చందమందంబుగా నాత్మః జింతించినన్ మోక్షా సంసార శారీర మోరాది దుర్వాది సంతాప దుఃఖంబు లెల్లన్ శమించున్ భవత్కేళి సంచార లీలారణిత్యాహ మాణిక్య మంజీర మంజువ్యసుల్ వీచులన్ సోకినన్ సత్కవి స్వామి వాఙ్మంజరుల్ సార సాహిత్య దారామరందంబునుం బుణ్య గంధంబునుం గల్గి విదర్శియరేపావళి లీలంజాలసాంపార(గాః జారురేఖాంచి(?) కాంచీసముద్యత్కటిగుచ్చ వత్కాంతి రేఖా మరందాదృతి ప్రాప్త మత్రాః పుక్తి భ్రమాపాది రోమాళి గల్లంగ దృష్టి ప్రదేశంబు లేకుండగా నస్తినాస్తీతి ¹వాదానవద్యంబు హృద్యంబు నైనట్టి నీ మధ్యభాగంబు బావించు యోగీశ్వరుం దాత్మ నిస్సంశయ జ్ఞానముం గాంచి నింజేరు కారుణ్య పాథోధి దివ్యాంగనా పూజితానేక నాకద్రువుష్పావళి రేఖాసంక్లిష్ట శోణత్వదీయాంఘ్రి పీతాంతికక్షోణి దండప్రణామంబులం జేయు చున్ బ్రహ్మ తద్రాగ యోగంబునన్ హేమ గర్భత్వముం గాంచె నా నీ మహా రాజసంబైన పేరొంగం బాత్మ నీక్షించు మధ్యండు గండస్థలీ దానధారాత్రమ ద్యంగ సంగీత మాతంగ శృంగారిత ప్రాంగణంబైన మాణిక్య సౌధంబునన్ వేణు వీణా వినోదంబులన్ వేద వేదాంత వాదంబులన్ మోదముం బొంది యిందీరాక్షి వహస్రంబు వింజామరల్ వీవఁ గొల్పుండు ఖండేండు శోభాలికా శిదేలిచేకుడు కాండోపన్యస్తంబుపై నుండు. శ్రీపాద పంకేజ మాత్మాంక దేశంబు నందుండు శ్రీపాద పద్మంబు నింపొందగా నుంచి కెందమ్మి పీతం బువం గేలిమై నుండి వాణివధూ పాణి నీరేజికిరాంగనా రామరామేలి వర్ణామృతా పూర్ణ భర్తృస్తుతుల్ సేయ విస్మయ నీవీకమూలంబు నుత్కిర్ణవేణీకమున్ వేప మానాంగవల్లీకమున్ ⁴గంఠకాంకూర చారు నవద్యంవ్య సన్నంజరికంబు ఘర్మాంబు సంసిక్త గండస్థలీకంబు లీరాదళత్తారకానేకసుశ్రీకముంగా మనోజాత శృంగార చేష్టావిలాసంబు బాసిల్లఁగాఁ జేయు వాల్మీక్య మబ్బించు నీ యౌవనా రంభ సౌరభ్య మేప్రొద్దు బుద్ధిం బ్రతీక్షించు దీరుండు

(1) పాదానవద్యంబు. (వా) వాదానవద్యంబు (ప)

(2) దృష్టపుష్పావళి. (వా) ద్రుష్టపుష్పావళి (ప)

(3) ఇచ్చట సాధుపాఠము అనూహ్యముగానున్నది.

(4) గంధకాంకూర. (వా) గంఠకాంకూర. (ప)

వేకొండు వాంఛల్ వివర్జించు నత్యుద్ధితబ్రహ్మ చిద్రూప సంవిద
తీన్ బారవశ్యంబు సంధించు సందేహ మిం దేమియున్ లేడు మోదాత్మకా నీవె
సర్వైక సంసేవ్యున్ భవ్యున్ లక్ష్మి రక్షింపు మోవిష్ణుపత్ని నమస్తే
నమస్తే నమః .

క॥ అని యిటు లానందాశ్రులు
కనుగొనలం దొఱగ నింద్రగురుఁడు నుతింపన్
విని కరుణావరుణాలయ
వనజాలయ దంతకాంతి ¹వఱలగఁ జలికెన్ . 12

క॥ దేవత లెల్లను వినుఁడి
దేవాదార్యోక్త మస్మదీయ స్తోత్రం
బే విమలాత్ముఁడు చదివినఁ
బావన మతి నిత్తు సకల భాగ్యోన్నతులన్ . 13

క॥ యోగ్య కులంబు నిత్తు వకలోర్వియు నేలగ నిత్తు నాయు రా
రోగ్యము లిత్తు వాగ్విభవరూప నవీన వయోవిలాస హే
భాగ్యము లిత్తు కీర్తి జయ పౌరుష తేజము లిత్తు నావ్ర వా
జ్ఞ్యుగ్య మదీయ దివ్యతుచి మేళన మిత్తు నిజాశ్రితాశ్రితన్ . 14

క॥ పాడియుఁ బంటయుం దగిన బంధులు భృత్యులు మంచి సొమ్ములున్
వేడియుఁ జల్లి బాలురకు వెన్నయుఁ బాలు పసిండి గిన్నెలున్
బై డి సిరిండ్లలోఁ దిరుగుఁ బచ్చని పంటపొలంతి పండు నే
నాఁడు జయంబునుం గలుగు నా కృప గల్గిన భాగ్య శాలికిన్ . 15

మ॥ అధినాథుల డగు విష్ణు నాన వినుఁ డి యర్థంబు సత్యంబై యీ
మధురస్తోత్రముచేత నెప్పు డయిన న్మత్ప్రీతి గావించు వాఁ
డధముం దేని మనుం డగు స్థరణి రాజ్యశ్రీ సమేతుం డగున్
నిదులన్ స్వర్గము నేలి యెక్కుఁ బిదప స్నీరేజ పితాగ్రమున్ . 16

మ॥ ఈ వేదతుల్య స్తోత్రంబులనఁ బ్రసన్న హృదయ నైతి మీ యభిమత
వరంబులు వేడికొం డిచ్చెద నని బృహస్పతి వునఃపునః ప్రణామంబు లాచరించి
యిట్లనియె . 17

- కా॥ దారిద్ర్యాగ్ని సమేత దుర్విష మనస్తాపంబు వల్లార్పఁగాఁ
బారావారజలంబు చాలదు సుమీ పాథోధిరాట్టుతి నీ
కారుణ్యామృతమిందువందు శతభాగం బట్లు సంతాన చిం
తారత్నామరధేనుకోటి సహ¹యుద్యన్నేత్ర పద్మాంచలా ! 18
- ప॥ విన నవధరింపుము. 19
- ఉ॥ రావణ భాధలం బడి సురప్రవరుల్ నిజలోక వైభవ
శ్రీవిరహోర్తులై కడుఁగృశించి చరింపుచునున్నవారు నా
నా వసుధాధరంబుల వనంబుల వానికి నోడియోడి రా
జీవదళాక్షి యొక్క దరిఁ జేర్చుము దుఃఖపయోధి మగ్నులన్. 20
- క॥ నరభోజను తిపమునకున్
హరుఁడు విధాతయును గూడి యభిమత వరముల్
కరుణించి చెఱచి రమరులఁ
దరుణీ ! మా పాటి వచ్చెఁ దమకుం బిదపన్. 21
- క॥ నెఱబిరుదై కైలావము
పెఱికిన రావణుని జూచి పెంపటి మదిలో
నెఱుంగక వర మిచ్చితి నని
కఱకంతుఁడు పద్మపాటు కథగాఁ జెప్పన్. 22
- ఉ॥ ఓడక పంక్తికంతుఁడు భుజోన్నతి నా రజతాచలేంద్రమున్
వేడుక నెత్తఁగా గగనవీధి మహావృషభధ్వజంబు ల
ల్లాడఁగఁ జూడ నొప్పెడు శివాలయ రత్నశిరోగృహంబులఁ
మేడలు గూలె నద్రిసుత మేను చలింపఁగ నేమి చెప్పుదుఁ. 23
- చ॥ పలుమరు రావణాసురుఁడు పంచిన కింకరు దజ్జసంభవుఁ
జలరుహపీఠమధ్యగతు సర్వజగత్పతిఁ గొంగు వట్టి వి
చ్చలవిడిఁ ద్రోసె నా విభుని సన్నిధికిం జనుదెమ్మటంచు వే
ల్పుల దెసఁ జెప్పనేల యిఁక లోలవిలోచన చెప్ప మాటలఁ. 24

18 (1) దుర్విషన్నేత్ర పద్మాంచలా (ప్రా). యుద్యన్నేత్ర పద్మాంచలా ! (ప)

24 (2) దీను. (ప్రా) ద్రోపె (ప)

౪|| పటుభుజుడైన రావణుని బాయక కొల్వఁగ లంక తేగి న
 పుటి దెస యేమి చెప్పుదుము బ్రహ్మయు రుద్రుఁడుఁ జూచుచుండఁగాఁ
 జటులు చటేల్లున న్నివిజనంపుము వ్రేతురు వేత్రపాణులు
 త్కట తపనీయ దండముల ద్వారముల న్మృతుటంబు లూడఁగన్. 25

౫|| అమరసరోజతోచన లహర్నిశము న్మణిదీప మాలికా
 సమితి నివాళు లిత్తురు కుచస్రవ దశ్రులతోడ హస్త కం
 ప మిళిత హేమపాత్రికల పార్శ్వ భయంకర సౌవిదర్శ వే
 త్రములు నటించ నంతిపురిఁ దన్నరభోజన రాజహాళికిన్. 26

6|| ధీయుతులు దాగి క్రతువులు
 సేయఁగ నట నసురు లేగి చేకొం ద్రగ్నిన్
 బాయక నింద్రాయ ప్పా
 హ యను నాలోన నైంద్ర మైన హవిస్సున్. 27

౭|| అడవి దిగంబరులై నిష్ఠఁ గడలని
 మునినాయకుల హ్రానిమొరడు లనియు
 నొడలు దూలఁగ వినిశ్చల యోగయాధి ని
 ల్పిన తపస్సుల వింతచెట్టనియును
 భూరిజలాశయంబులఁ దపంబులు సల్పు
 పారికాంతుల నీరుపాప లనియు
 నొడలు బూడిద బ్రుంగి బడుగులై తిరుగు శివా
 చంద్రములను బిళాచంబు లనియు

౮|| శిగాసిఁ బెట్టక విడువరు గాక యాశ్ర
 మస్థు లగు సంయమింద్రుల మనికి చెఱచి
 క్రతువు లుడిగించి బ్రహ్మయోగములు మాన్చి
 క్షేపణువుదు రాదశగ్రీవ భటులు. 28

-
26. (1) (...చచ్చడల్ల) (వ్రా) సౌవిదర్శ (ప)
 28. (2) రాసయ్యములను (వ్రా) వాచంద్రములను (ప)-
 (3) గాసిఁబెట్టఁగ విడుతురు (వ్రా) గాసిఁబెట్టక విడువరు (ప)

చ॥ నిజ మని చిత్తగించు తరుణి!¹ ధరణీసుర బాల వృద్ధ గో
ప్రజములఁ గోసి² పొల్పు దిన వాని కళాసము లెల్ల నిండి తీ
ర్థ జలము నుత్తమస్థలులు దైవత భూములు రోత లాయెఁ ద
ద్రజనిచరేంద్రభృత్యతతి రాయడి యెంతకు నోర్తు మీ గతిన్. 29

క॥ ఎన్నింటి కెన్ని చెప్పుదు
మన్నీచుఁడు సేయు బాధ లంబా³ జగదే
కోన్నతులు నీవు విష్ణుఁడు
నెన్నుడును గనరు గాక యీ లోకములన్. 30

ప॥ దేవీ యివ్విధంబున నీకు విన్నవించి నట్లు మాపాట్లెల్ల విన్నవించిన నీవిభుండగు
విష్ణుండు శ్రీరామావతారంబున రావణుని వధియించెద నని మాకు నభయం
బిచ్చి వచ్చి యిప్పుడు నీ మూర్తి భేదం బగు మేదిసిపుత్రిం గూడి దండ
కారణ్యంబునం గ్రీడింపుచు మదనోన్మాదంబునఁ గార్యంబు విడిచి యున్న
వాఁడు దానికి మాయాబలంబుల రావణుం బ్రేరేపించి కామాకులత్వంబున నా
పరమపతివ్రతను సీత నెత్తుకొనిపోయి లంకాపురంబున బండిబెట్టు నట్లు చేసి
తత్క్రోధంబున వాని తపఃప్రభావాభిరామ తేజోజయ బలసంపదలు హరింపఁ
జేసి సీతా వియోగంబున నోర్వక రామచంద్రుండు శీఘ్రంబున వాని నుగ్ర
సంగ్రామ ముఖంబునం జంపు నట్లు తలంచితీ మీ కార్యంబునకు నీ వంగీ
కరించి రామచంద్రుండును మావలన విముఖుండు గాకుండ నుపాయం బాన
తీయవలయు నిది మాకు నిచ్చు నభిమతం బనిన శ్రీమహాలక్ష్మీ యిట్లనియె. 31

క॥ ఈ కార్యము మంచిదె మీ
మ్మాకోమలి దూఱ దాత్మ నది నే నగుటన్
గాకుత్తుఁడు నలుగఁ డింకన్
శ్రీకరముగఁ దజ్జపంబు సేయుఁడు భక్తిన్. 32

29. (1) ధరణీసుర. (ప్రా) ధరణీసుర (ప్ర)
(2) తినవానికుబాదులు నిండి... తీ (ప్రా) పొల్పుదిన వాని కళాసము లెల్ల(ప్ర)
30. (3) జగదేకోన్నతులు (ప్రా) జగదేకోన్నతులు (ప్ర)

౩౩. అని యింద్రప్రముఖులకు జయశబ్ద పూర్వకంబుగా శ్రీరామ తారక బ్రహ్మ
మంత్రం బువదేశించి భయము వారించి సకల సంపదల నొసంగి శీఘ్రంబున
మీకు జయం బయ్యెడు నని యద్దేవి వైకుంఠంబునకుం జనియె నంత. 33

౩౪. కాళిక వోలె నీల తనుకాంతులు పర్వఁ గపోల కుండల
శ్రీలు కపోలపాళికలఁ జిందులు త్రొక్కఁగ నప్పరోంగనా
జాలము మ్రొక్కఁగా నపుడు స్వర్గపురీ నృపవీధి వచ్చె లీ
లాలసభంగి శూర్పణఖ యా సుర లందఱుఁ జూచుచుండఁగన్. 34

౩౫. అచ్చరలు వెంట రాఁగా
వచ్చెన్ సుర భూజపుష్ప వాసన దివ్యఁ
జెచ్చెరఁ దదవసమునకు వి
యచ్చరవరు లున్న కడకు నలరులు ముడువన్. 35

౩౬. ఇంద్రుఁ దాదిగాఁగ నెల్ల వేల్పులు దాని
నెదురుకొనిరి యదియు నేఁగుదెంచి
పారిజాత మూల భర్మవేదిని సమా
సీన యైనఁ జూచి జీవుఁ డపుడు. 36

౩౭. క్రూరుం డగు రావణు నా
జ్ఞా రూపం బిదియ దీనిఁ జక్కఁగ మును దా
శ్రీరాముఁడు వీక్షించిన
నా రాక్షసి మానభంగ మగు జగ మలరన్. 37

౩౮. దీని వెడలింపవలయున్
జానకి సౌభగెల్లఁ జూడ జనపతి కడ క
చోచి నిది రాముని ముందటఁ
దానయి తన యెమ్మెచూపు దర్పము కలిమిన్. 38

* 35 ప. నుండి 42వ పద్యము వఱకు ఆం. ప్ర. ప్రా. లి. గ్రం. వారి వ్రాత ప్రతిలో లేవు. one leaf missing అని వ్రాయబడినది. ఈ అక్షరభాగము శిథిలమైన రాళపత్ర గ్రంథసాహాయ్యముతోను మొదటి వ్రాతప్రతి సాహాయ్యముతోను వ్రాయబడినది.

వ॥ దీని దుర్వికారంబుల కోర్కక రామవిభుండు దండించు నతనిచేత దండింపం
బడె నేని పగగొని యోపినంతయు జేయు దీని మూలంబున రామ రావ
ణులకుం గలహం బగు మాతలంపు సవలం బయ్యెడు నిప్పడు బహుమానించి
పంపవలయు నని పుష్పవలాదులు దేవేంద్రునిచేత నిప్పించి యిట్టనియె. 39

క॥ సీ రూప యౌవనములకు
సీ రాజసవిభవములకు సీ కెనసేయన్
లే రే చక్కని పొలుతులు
సీరజభవ శంకరాది నిలయము లందున్. 40

వ॥ అనిన నది యిట్టనియె. 41

క॥ ఔ నీ వాడిన యట్లు నకు సరి పద్మాక్షిన్ ద్రిలోకంబులన్
గాన న్నామది కొక్కటే వెలితి నా కన్నిచ్చకు న్వచ్చువాఁ
డేనాఁడు న్గన రాఁడు నూతన వయో హేలా విలాసంబులన్
మీనాంక క్రియల న్మనంబు గరఁగన్ నెయ్యంబు పుట్టింపఁగన్. 42

వ॥ అనిన విని బృహస్పతి యిట్టనియె. 43

క॥ ఈ విధములు గల పురుషుం
డీవేళను రామభద్రుడే ధారుణిలో
భావింప నతఁడు సీతకుఁ
దా వశ్యుం డయ్యెఁ గాని దైత్యకనూజా! 44

వ॥ రామభద్రుం డెవ్వఁ డఁటివేసి భూలోకంబున నయోధ్యానగరం బేలెడు సూర్య
వంశంబురాజు దళరథేశ్వరుని పెద్దకొడుకు. (1) (అతని) పినతల్లి మగనికిం
గూర్చినదై (తన) కొడుకు భరతుం డను వాని పట్టంబు గట్టటకై రాముని
రాజ్యంబు వెడలింప — మగని నొప్పించె. ఇప్పు డా గుఱోత్తముండు దండక
వనంబున జానకీనామ భార్యాసమేతుండై వనవాసంబు సేయుచున్నవాఁడు.
నిన్ను జూచెనేని చేయంగల బహుమానం బెల్లం జేసి తన కార్యం బెల్లం
దీర్చుకొను ననిన నుత్సహించి. 45

|| జానకి మ్రింగి రామవునిఁ జయ్యన లంకకుఁ గొంచుఁ బోయి నా
మానిత సౌధదేశమున మన్మథకేళి సుఖింపుచుండెదన్
దా నని చుప్పనాతి ప్రమదంబున వేల్పులనిల్చి దండకా
కానన సీమకుం జనియెఁ గాలబలాహక ఖండముం బరెన్. 46

| ఆ నెలవున నిజరూపము
మాని రతిప్రతిమ మనుజు మానినియై యా
కానఁ జనుదెంచె రఘువతి
గావం గల్పద్రు పుష్పగంధముతోడన్. 47

|| దూరమున నుండి చూచెన్
శ్రీరామ షోణిరమణు సీతారామున్
శ్రీరమణీయాత్ముని గ
న్నారన్ సాక్షాన్మనోభవాకృతి సుకృతిన్. 48

|| చూచి నిజాంతర్గతంబున 49

|| చూచితి నిందుశేఖరునిఁ జూచితిఁ గాంచన గర్భ నిండ్రునిం
జూచితి నింద్రనందనుని జూచితిఁ జూచితిఁ జంద్రు మన్మథున్
జూచితి నిట్లు రామవిభుఁ జూచినకై వడి నెన్నదె న నా
లోచన పంకజాకములు లోలము లయ్యెనె తద్గణంబున్. 50

|| అని పర్వళాలా ప్రాంగణంబున నవ్విభునిఁ గలికి సయ్యాటంబులఁ దేనె లొలుకు
మాటల నొయ్యారంపు నడకల గయ్యఃకించల బిగువుకొఁగిలింతల మైతి నెరపు
భూపుత్రిం జూచి. 51

|| ఈ జలజాషియె జానకి
ఈ జానకి కేల వలవఁ దీ రామవుఁ దీ
రాజ నిభాననఁ బోలెన్
రాజ నిభాననలు గలరె త్రైలోక్యమునన్. 52

సీ॥ కనకగర్భుఁడు గాన కనకంబు మేనుగా
 నిలిపి మై నిగనిగ నిలిపినాఁడు
 పద్మాసనుఁడు గానఁ బద్మంబు మొగమువ
 నిలిపి సౌరభ్యంబు నిలిపినాఁడు
 పాణీశ్వరుఁడు గాన వాణిఁ గంతంబున
 నిలిపి పీఠెను జేత విలిపినాఁడు
 హంసవాహుఁడు గాన హంసేంద్రయానంబు
 నిలిపి యుయ్యార్కంబు నిలిపినాఁడు

గీ॥ గాక | సప్తకు నింకఁ దత్కారజైక
 గుణము లున్నవె జానకి కుచ నితంబ
 కచ సఖాంకుర మృదులొరుకాండ ముఖ శు
 భాంగ పౌభాగ్య విభవంబు లలరఁ జేయ.

53

క॥ 1 అని యెంచుచు నా దానవి
 కనక కనద్భూషణముల కమనీయ రుచుల్
 వనమునకు వన్నె పెట్టఁగఁ
 జనుదెంచెన్ రామచంద్ర సన్నిధి కెలమిన్.

54

ప॥ చని తన వైభవంబునకు జానకియుం దాచు నరుదుపడుచుం జూచు రామ
 చంద్రుని పురోభాగంబున నిలిచి

55

ఉ॥ గుంజదళేంద్రబృందముల కోరిక లీరిక లెత్తఁ జేయు లే
 మంజుల పారిజాత నవమంజరి కానుక వెట్టి యేను మృ
 త్యుంజయ కైలరాజ తులనోత్కట బాహులుండు గోత్ర భి
 ద్భృంజమఁ డల్ల రాజుఁడు తత్త్రియసోదరిఁ గామరూపిణిన్.

56

క॥ 2 నా కెనవచ్చెడి పతి యే
 లోకంబుల లేడు మనుజులోకములోనన్
 నీ కణఁకఁ జెప్ప విని నుర
 తా కాంక్ష న్యచ్చితి న్మహా మోహమునన్.

57

54 ప. (1) అనుచు దానవి. (ప్రా) అనియెంచుచు నాదానవి. (ప)

57 ప. (2) నాకెన గూడియపతియే (ప్రా) నాకెన వచ్చెడిపతియే. (ప)

4|| కోరిక మీఱ వన్ను గవగూడి మదీశుడ వైన నిన్ను నీ
మోరవనంబులన్ వనటఁ గ్రుమ్మరఁ జేసిన కైకఁ బుత్రుతో
దారుణ భంగి మ్రింగి వసుధాతల మంతయు నీకు నిచ్చి దే
వారికిఁ బంక్తికంఠునకు నావుని జేయుదుఁ బెక్కు భంగులన్. 58

5|| (1) అనవుడు రాఘవుండు దరహాస రసోల్లస దాస్య వద్ముఁడై
యనియె దశాననుండు పునుఁ డట్టలె నీవును నట్టిదానవే
నిను గవగూడి వేడ్క వపనీతల మేలుట మంచిదొఁ దలం
చిన వ్రత మేకదార రతిశీలము నా కది మాన వచ్చునే. 59

6|| అనిన నది యిట్లనియె. 90

7|| అ విధమేనియుఁ దగ వం
భావింపుము రాఘ యేకపత్ని వ్రతమున్
గావింపుటకు నీని మ
హి వల్లభ విడువు మనిన నినకులుఁ దనియెన్. 61

8|| వ్రత నిరూఢియె కాదు నా ప్రాణ పదము
దీని నెడఁబాయఁ జాల నేఁ దీఁగెబోజి
నా సహోదరుఁ డున్నాఁడు నాతి లేదు
వాని యచటికిఁ బొమ్మ నీ వాంఛ దీర్చు. 62

9|| నావుడు కానిమ్మని యా
1 భావజ సంతప్త హృదయవతి యా దనుజ
స్త్రీ వచ్చె లక్ష్మణుని కడ
కా వెలఁదిం జూచి నవ్వి యా గుణనిధియున్. 63

క॥ మను చక్కనిచాఁ దని రా
ముని కడ కేగితివి కామ మోహితమతి నా
మనుజుపతి రోపి విడిచిన
నిను గూడుట సిగ్గుటంచు నిరసించుటయున్. 64

క॥ పెంపువ దశరథ సూమరి
యింపెఱుగక దనుజకాంత యేపుడిగి వృథా
లంపటమున నిహపర సుఖ
సంపదలం బాసి పాపజాతియు వోలెన్. 65

క॥ కనువేడురు గొని వచ్చిన
పని వృథయై పోవ మానభంగం బగుటన్
దన శూర్పణఖా నామం
బునకుం దగు ఘోరరూపమున నిల్చి వడిన్. 66

క॥ ఆ సురవిద్యేషిణి వసు
ధాసుత దట్టింప విఘ్నంబు తమ్ముని తోడన్
హాసోచిత నాసా ?
1జా సంవిదితాత్మఁ జేయనగు నని నవ్వెన్. 67

మ॥ అని రామానుజుఁ దాత్మవాక్పరణి మాయాపాద విద్యోగ్ర రా
క్షసి ముక్కొప్పుగఁ గోపెఁ బ్రాజ్ఞులు చెలంగన్ మీద నీ రీతి నా
రసి రామానుజుఁ దా వ్రవాక్పరణి మాయాపాద విద్యోగ్ర రా
క్షసి ముక్కొప్పుగఁ గోఱుఁ బ్రాజ్ఞులు చెలంగంగా నటించుం దగన్. 68

మ॥ ఇవ్విధంబున ముక్కు గోసేవ నా రక్కసి కలంగి యబ్బోటు తొలంగి నింగి
తెగసి సిగ్గులేక హంకరించి లంకకుం బోవుచున్నదాన రావణునకుం జెప్పి
యిప్పుగ నీఁ గెద ననివ లక్షణం దీట్లనియె. 69

క॥ నా వరనము పొందుగ నిది
గో విను నిను బట్టి ముక్కు గోయుట గా దా
రావణుని ముక్కు గోయుట
గా వగవుము పొమ్ము వాని కడ కీ మూర్తిన్. 70

క॥ అనవుడు సీతాంగన న
వ్వి న నది వినువీధి వంక వ్రేలున గాని
మ్మని వగఁ జాటుచుఁ బోయెన్
దన (కోసిన) ముక్కు రక్తధారల తోడఁ.

71

క॥ అది ఖరముఖులఁ దెచ్చెన్
పడునాలుగుకోటులను సువర్ణాయుల నా
పడునాలుగు కోటులఁ బతి
పడునాలుగు శరము లేని పాటుగఁ గూర్చెన్.

72

క॥ ఆ రామప్రభు వీరరేఖ గని దేహం బెల్లఁ గంపింపఁగా
నా రక్షింగన యంగభంగమున నెట్లాంకకుం బోదు నా
వారెల్ల న్నను నవ్వరే యనక దేవవ్రాతమున్ నవ్వఁగా
వారాశీంద్రము దాటి లంక కరిగెన్ వై హయసాధ్యంబునన్.

73

క॥ కొంగు ముడి వేసికొంచుఁ జె
లంగుచు నింద్రాది సురలు లంకకు వీర
క్షింగనయె మృత్యు వయ్యెన్
ద్రుంగె న్నానఱుడు నేటితోడ నటంచున్.

74

ప॥ ఇచ్చిందంబున నికృతమ్రాణ శూర్పణఖ రక్తవంక పంకిల ముఖంబుతో లంకా
పురవాసు రాతంకంబునం బొంద దెందంబునం గొగులుచు నుడువీధి నగరు
సొచ్చి ప్రతిద్వార పాలకవేత్రహస్త¹ (నిరుద్ధవిద్యాధర కిన్నర కింపురుషగంధర్వ
గీర్వాణ మండలంబును పార్శ్వభాగ నిటలతల మదిత కరకమలముకుళన పర
భాగప్రళస్తప్రహస్త) ప్రకంఠన మహాకంఠన పార్శ్వమహాపార్శ్వ కుంభనికుంఠ
దేహంతక నరాంతక వృశ్చికరోమ శర్పరోమ విద్యుజ్జిహ్వగ్నివర్ణ దూమ్రవర్ణ
ప్రభృతి వీరదానవలోక భీకరంబును సమీప సౌవర్ణ పీతాగ్ర సమగ్ర²
తేజోవిభూషణ విభీషణ మేఘనాద్వ ప్రముఖ సహోదర పుత్రకాది ఖంధుసందోహ
రమణీయంబును సురరాజ ప్రేరిత రంభాద్యప్పరః ప్రదర్శిత నృతావధాన
సంధాన సంధానిత సకలలోకంబును మానవతీజన వీజ్యమాన చామీకర

75 (1) కుండలీకృతభాగము అం. ప్ర. ప్ర. ప్రా.లి.గ్రం. వారి వ్రాతప్రతిలో లేదు.)

75 (2) “రథావళుధావళ ధాళ్య ప్రకాశిత సఖామంటపంబును” అని అం. ప్ర. ప్ర. ప్రా
లి. గ్రం. వారి ప్రతి.

1చామర ధాళధళ్య ప్రభాప్రకాశిత నభామంటపంబును నగు పెద్ద కొలువున
సింహాసనస్థుండై సముద్ధండ బాహదండ మండలాగ్ర ముఖ్య మహోగ్ర
సాధన ముఖ్య దేదీప్యమాన రేఖాయుతుండును దళదిశాదిదేశ ద్విసంఖ్యాహీన
భానుబింబ ప్రతిబింబ జనక తనక మాణిక్య కిరీట పటల సూచిత త్రిలోకైక
మూర్త్యాభిషిక్త ప్రభావుండునై శోభిల్లుచున్న యన్నకు మ్రొక్కి తనవృత్తాంతం
బంతయు నెఱింగించి యిట్లనియె.

75

క॥ నా యవమానం బా రఘు
వాయకు సతి సతి విలక్షణను నీడు నిజో
పాయంబునఁ గొని వచ్చినఁ
బాయు స్థేకున్నఁ బాయుఁ బ్రాణము లెల్లన్.

76

ఉ॥ నీవు సమస్త లోకముల నీరజనేత్రల రూప యావన
శ్రీ విభవంబు విభ్రమము చిత్తము రంజిలఁ జూచి నాఁడవే
యీ వసుధాతనూజ సరియింతులు గల్గుదురే జగంబులన్
భావజురాణి యీ తరుణి పాదపఖద్యుతిఁ బోల దన్నచో.

77

వ॥ అవివ నా దానవేంద్రుండు దాని నూరడించి పంచశర శరాశీలక హృదయుం
డగుచుఁ గాలంబు ప్రేరేప నెవ్వరిచేత నాపంబిడక పుష్పకాయాధుండై పంచ
వటికి వచ్చి యదృశ్య రూపంబున నా రూపవతి పీతను జూచి చూపు త్రిపు
లేక మోహించి రాముని తేజంబు తన తేజంబుకంటె వెక్కినబయి యుంట
బలిమి విడిచి మారీచుని మాయామృగంబుఁ జేసి రామ లక్ష్మణుల వశీకరింపం
జేసి తద్వియుక్త నయ్యుత్తమ సాధ్వి నెత్తుకొని వచ్చి లంకాపురంబునం
బ్రహ్మదోద్యానంబునం దవకుం జేరిక యగుదాక బండిఁ బెట్టె నప్పుడు.

78

సీ॥ భీకర ధ్వనితోడఁ బ్రదివిపైఁ బడియె న
ద్యుతముగాఁ బెద్దగోపురము విఱిగి
తలలు గన్నడని నీడలు దోఁచె గోడల
నా తపచ్ఛాయల నలరుచున్న

విలములలోఁ బడ్డట్లు విమ్మిటి గుడిచిరి
 వీరదానవు లెల్ల విస్మితముగ
 మిన్ను పైఁబడ్డట్లు మిన్నక దివి చూచి
 దానవశ్రీ లెల్లఁ దల్ల డిలిరి

గీ॥ జనకపుత్రిక లంకఁ జొచ్చినది మొదలు
 గాఁగ నేఁదాది తుదనెల కడదినమునఁ
 జచ్చు రావణుఁ డని జగజ్జాల మెల్ల
 వినఁగ నశరీరవాణి యా వేళఁ బలికె.

79

క॥ శ్రీవనిత యనుమతంబున
 రావణుఁ బ్రేరేచి యీ దరాపుత్రిని గొం
 పోవఁగఁ జేసెనఁ బలు మా
 యా విభ్రమ కల్పనమున నమరు లటంచున్.

80

క॥ అంతర్ధానంబున శ్రీ
 కాంతుఁడు రాఘవుఁడు క్రూరకాండంబున నా
 వింత మెకపు రక్కసునిఁ గృ
 తాంతునిపురి కనిది వచ్చి యాశ్రమ భూమిన్.

81

మ॥ పటురోషంబున నిల్చి దానవపతిన్ బ్రహ్మాస్త్ర యానాస్యఁ జే
 యుటకుం గారుడబాణ వైఖరిని నయ్యుర్ద్వితనూజాతఁ డె
 చ్చుటకుం జిత్తము వెట్టి యిట్టి పని యిచ్చో నేల లీరామహా
 త్కృత సంగ్రామ మొనర్చి కాక యనుచుం గాంతా వియోగంబునన్.

82

క॥ మదిఁ గప్పిన మోహంబునఁ
 దుతి నేమియుఁ దోఁప కపుడు దోర్బల లీలా
 వదన మదన శరజాలక
 విదళిత గృతి యగుచు రామవిభుఁ డిట్లనియెన్.

83

- మ॥ ధరణీనందన యెందు దాగెనొకదా తా నాటకై పంచవన్
దరుషండంబుల దండఁ గైకొనియెనో తానేకదా నన్ను నీ
హరివార్థం బిటు పంపెఁ గాదె హరిజాష్యాలోకన ప్రీతిచేఁ
డిరుగం బూని యనూయచేఁ గన వినన్ దృష్టింపఁగా నొల్లదో. 84
- చ॥ ¹నెమలి కడంకఁ బంచవటి నీడలఁ ²బాదులు మున్నుగాఁగ వృ
క్షముల నికుంజ పుంజములఁ గాంతయు నేమ రమించు నట్టి దే
శముల నటించుఁ గ్రమ్మటి విశాల విలోచనఁ గానలేక యా
శ్రమతల పర్జకాల కడ సంచరియింపుచు నశ్రు లొల్కెడుకా. 85
- చ॥ పవడపుమోచి నీ నగవు వల్లవ భాగ తుషార వారి బిం
దువుగతి మన్ననీ యరిది తోరపు ము తెపు ముద్దు ముంగరన్
డివియఁగ నీ ప్రకోష్ఠ రుచి నింపుచు మచ్చితపండటంటివే
భవదుచితోక్తి సత్కియలు పాయపు నా మది తోయజేషణా! 86
- ఉ॥ కీరము రామ రామ యని కేరుచుఁ బిల్చిన భంగి నీవు నిం
పారఁగఁ బిల్చి నన్ను బ్రయమారఁగఁ గీరము పిల్చె నంచు నేఁ
గీరము ముద్దుసేయఁ దిలకించుడు నిప్పుడు నిన్ను బిల్చె నీ
కీరము ముద్దుసేయు మని క్రిడ యొనర్చితివా తలోదరీ! 87
- చ॥ బిగియఁగఁ గొంగిలిండుకొని బింకపుఁ జున్నులు క్రుంగ నొక్కుచున్
జిగిబిగి చూత మంచు నను జేరి కవుంగిటఁ జేర్చి యేను నా
బిగువున నొక్కి క్రుంగ నివి విల్లును మెల్లన నొంచె నన్న నీ
మగతన మింతెపో యనిన మాటకు నవ్వితిఁగా విలాసిని! 88
- క॥ ఇది యొండని బ్రమనీతినా
యిది గాదే సీత నన్ను నెలయింపుచు ను
న్నది యని పూగుత్తులతోఁ
గదలెడు నునుడిఁగ విభుఁడు కౌగిటఁ జేర్చెన్. 89

85 (1) నెమనికగాక (వ్రా) నెమలి కడంక (ప) (2) నిందెలు (వ్రా) బాదులు (ప)

86వ పద్యముతరువాతి గ్రంథము హైదరాబాదు ప్రా. లి. గ్రం. ప్రతి యందులేదు.

తరువాతి భాగము మొదటి వ్రాతప్రతినుండియు తాళపత్రప్రతినుండియు గ్రహింపబడినది.

ప|| ఇవ్విధంబునం గొంత ప్రొద్దు రామచంద్రుండు జగద్విమోహనార్థంబు సుమ
శరకృత విరహవికార నాట్యక్రీడ నభినయించి లక్ష్మణుండును దాసును పంచ
వటి వాసి జటాయువు ననుగ్రహించి శబరి పూజను గైకొని పంపాసరో
వరంబు గాంచి హనుమంతుని నాత్మభృత్యునిగా నంగీకరించి సుగ్రీవుని మైత్రి
చేసికొని వాలిని గూల్చి సుగ్రీవుని గిక్కిండా నగరంబునఁ గపిరాజ్యంబునకు
నధిపతిం గావించి వర్షకాలంబు ఋష్యమూకంబున నిల్చి సీతాన్వేషణం
బొనర్చి రమ్మని తన మణిముద్రకను పవనతనయు చేతికి నిచ్చి చెప్పంగల
మాటలు చెప్పి పంప నవ్వీరశేఖరుండు సముద్ర తీరంబునకు వచ్చి లంకాభిము
ఖుడై దాట నుద్యోగించి.

80

క|| తన చేతి ముద్ర యాకస
మువ కెగయఁగవై చి యవల ముదమున నది గై
కొనియెద నని యంభోనిధి
హనుమంతుఁడు దాట నెంచె నద్దరి సంతక.

91

చ|| అది జనలోక మందుకొన నందుఁ బ్రజాపతి కొల్వ దీర్చి తా
నిది రఘురాము ముద్ర యిట కే క్రియ వచ్చెనొ యంచుఁ జూడ న
య్యదనునఁ బాడుదెంచి పవనాత్మజుఁ డుండఁగ ముద్ర యుండెఁ ద
త్పదమున బ్రహ్మదేవుని సభావిభవంబును జూచె వేడుకక.

92

సీ|| బ్రహ్మ సమానులు బ్రహ్మ మునీంద్రులుఁ
ఖరమ యోగీంద్రులు భాసురాగ్ని
వై వస్వతాసుర వరుణ మరుద్యక్ష
నాయకేశానులు నలిన సఖుఁడుఁ
జంద్రుండు మంగళ సౌమ్య సురామరా
చార్య తమఃకేతు శనులు మఱి హ
రిశృంద్ర ముఖ సుచరిత్ర భూపాలురు
నశ్వమేధాది యాగాదిపతులు

గీ|| నన్నదానవతులు నన్యతాత్ములును స
భాభిరాముని దను గొల్వ నలర బ్రహ్మఁ
బ్రమదమునఁ జూచి చింతించి బ్రహ్మ యితఁడె
బ్రహ్మ పద మిది యని యెచెఁ బవనసుతుఁడు.

93

క॥ హనుమంతుని తేజంబును

ఘన జవరేఖయును గాంచి ఘనముగ నపు డా

వనజాతాసనుఁడును నా

తని కొలువున నున్నవారుఁ దానుం బొగడెన్.

94

చ॥ పవనసనూజుఁడుం దిరిగి బాహుబలంబున లంకఁ జొచ్చి య

య్యవనిజుఁ గాంచి రామవిభుఁ డంపినఁ దన్మణిముద్ర యిచ్చి త

ద్యుపతిమణి శిరోమణి సముజ్జ్వల తేజముతోడ నవ్వనం

¹(బవిహతలీలమైఁ జెఱిచి యక్షయుఁ జంపి దహించె లంకఁ దాన్)

95

క॥ సీతాచూడారత్నము

వాచూల తనూజుఁ డిచ్చి వసుధా పరికిన్

జేతోముద మొనరించిన

నాతనిఁ దన యక్కుచేర్చి యధిపతి యనియెన్.

96

క॥ ఉంగరము చేతి కిచ్చిన

యంగన నిను జూచి యేమి యనియెను మును పె

బ్బింగి వగ బ్రుంగి యున్నది

సంగతముగఁ జెప్ప వయ్య నత్య చరిత్రా!

97

ఉ॥ నావుడు వాయునందనుఁడు నా మను నిట్టను దేవదేవః నీ

దేవి మహాగ్ర నాగసుదతిం బురుణించుచు బందె నున్న దా

దేవ విరోధి బెంత వనదేశమునందు నశోకమూలముం

దే విహతస్థలిం దొరఁగు దృగ్బలధారలు గ్రమ్ముచుండఁగన్.

98

క॥ ఏను హనుమంతుఁ డనియెడు

వానరుఁడన్ రాము బంట వనితా యిది యా

భూనాథు ముద్ర గొమ్మని

నీ నచ్చిన యానవాళ్ళ నేఁ దెల్పుటయున్.

99

౧౧౧౧: నమ్మి యుంగరంబు నలినాక్షి చూచి శ్రీ
రామముద్ర యున్నఁ బ్రేమ నంది
శిరము నుంచి యక్కు సేర్చి మహాప్రభో
పాహి పాహి రామభద్ర యనియె.

100

౧౧౧: లీలావిరి వశమున పై
రాలిన ¹(వకుళప్రసూన) రజ మశ్రువులక
మేళనము చేసి కుచము
ద్యాలంకారముగ ముద్ర నచ్చొత్తెఁ దగక.

101

౧౧౧: శ్రీరామ రామ యని మన
మారఁగ నారామభూమి నా రామ జపం
బాహుధిఁ జేయుచున్నది
కోరి భవత్పదము చేరఁ గువలయ నాథా!

102

౧౧౧: అనినం బరమ హర్షంబునుం బొంది రమునందనుండు రవినందన ప్రభృతి
కపిసేనలతోఁ దోయది తీరంబున విడిచి న²(ంత సీతను రామున కర్పించి
లంకాపురిని గాపాడు కొను మని హితము నుపదేశించిన విభీషణుని రావణుఁ
డవమానించె విభీషణుండు రావణుని విడిచి వచ్చి) శ్రీరాముని శరణు సొచ్చిన
శ్రీరాముండు సముద్ర తీరంబుననే యతనిని లంకారాజ్యంబున కభిషిక్తుం జేసి
తనకుం ద్రోవ యాని నముద్రుం జూచి.

103

౧౧౧: దరణిజ క్రోధ దృష్టి తుద దానవలోక చిరాయురర్థి దు
స్తరత యడంగి సూక్ష్మ తృణసంగత శీకర మట్టు లున్న దా
సరణిని సీవు నుండు మని బాణ ముఖంబున మౌక్తికాకృతిక
శరనిది నిర్భే రామపుండు సర్వ జగన్నయనాద్యుతంబుగక.

104

101 (1) కుండలీకృత భాగము పూరణము.

103 (2) లుప్త పూరణము.

క॥ పుడిసిలి బట్టితి నే న
పుడు శరధి నటన్న నా తపో గర్వం బి
పుడు విడిచి సిగ్గు వడితిన్
గడలి రఘూద్వహుని శరముఃఖున నున్నన్. 105

చ॥ వనధి ననుగ్రహించి ఘనబాహుఁడు సేయఁగ నాజ్ఞ వాయు నం
దనుఁ డొక కొండఁ దెచ్చి సముద్రగ భుజోన్నతి లీల వై తెఁ దే
ల్చిన నడి సేతుబంధ మయి సింధువునం దనరారె నూఱు యో
జనములు పాదయానమునఁ జయ్యన దాటుచు లంక కేఁగఁగన్. 106

క॥ (1) (వడకఁగ వడుగులచే భువి
కడలిఁ గడచి) కట్టమీద గగనము ముట్టన్
వడి నార్చుచు లంకాపురి
గడగడ వడకంగఁ గవులు గములై పెక్కుల్. 107

ఉ॥ కూర్చిరి లంకపై కురికి గోపుర వంక్తులు కోటగోడలున్
(2) వ్రేల్చిరి రాక్షస ప్రముఖ వీరుల నాహవ యజ్ఞకుండికన్)
(3) (వాల్మీరి ఘోరరాక్షసుల వక్షము లుగ్రనఖాళిఁ జీల్చుచున్)
దేల్చిరి మోదవార్షిధిని ధీరుని రాముని వానరోత్తముల్. 108

చ॥ అసమున నింగినుండియు మహాచలసన్నిభు లాహవంబునన్
బ్రసభముగాఁగఁ బోరుచును వ్రాలిరి నేలకు మగ్రరాక్షసుల్
(4) ససేవితవోని రామవిభు శాతశరంబుల రావణేశ్వరో
ల్లసిత జగత్తయైక జయలక్ష్మి లిఖించిన భూజముల్ బలెన్. 109

107 ప. (1) కుండలీకృత భాగము లుప్రపూరణము.

108 (2) (3) కుండలీకృతభాగములు లుప్రపూరణములు.

109 (4) అవదృశవీం (వ్రా) యతిభంగాదులు; ససేవితవోని (ప)

౪౧॥ ఆతికాయుండును నింద్రజిత్తును భుజాహంకార లీలా విని
ర్జిత వై వస్యత వాసపుల్ (మడిసి రాజిన్ వీర) సౌమిత్రి సం
భృత వై వస్యత వాసవాస్త్రిములచే బృందారకాదీంద్ర సం
చిత నానా భువనైక వర్జిత యశస్తేజంబు లబ్ధో యనన్. 110

౪౨॥ దశకంతుండు సమాన విక్రమునం దా నిల్చె సంగ్రామ పీ
ఠి శివ బ్రహ్మ వరప్రభావ మహితోద్ధీప్తిగ్ర దివ్యాస్త్రిగ్దై
కుళలుండై భుజవింశతి స్ఫురణచే క్రూరాయుధోదగ్రుడై
దశదిక్పర్జ కిరీట రత్నరుచియై దావానలాకారుడై. 111

౪౩॥ పోరిరి రామరావణులు భూరిభుజాబల మొప్ప నిద్దఱున్
పారస సంభవాది దివిజ ప్రకరంబులు మింటఁ జూడ ది
క్పూరిత దివ్య బాణమణి పుంఖ రుచి ప్రచయంబుతో నన్య
గ్ధారలతోఁ గటాక్షముల దారుణ పీక్షలు జేపుటంపఁగన్ 112

౪౪॥ రాత్రి చరేంద్రుతోడ రఘురామ నృపాలుఁడు పోరె నేఁడహా
రాత్రము లంత మోర సమర స్థితుడై పదిసూరుమారు లా
త్తాత్రపుశక్తిఁ ద్రుంచె దమజప్రభు మస్తకపంక్తి వానిచే
రాత్రి తనర్చె నెంతయును దమ్మికొలంతును బోలెఁ జూడఁగన్. 113

౪౫॥ రణ విజయాభిరామ రఘురామ శిలీముఖ వంహతుండు రా
వణుఁ డని జీవ మేద నవవారి మహామృత సన్మరంద పా
రణ సుఖ కేళిఁ దేలిచె 2(సురప్రతతుల్ మూడమందు నట్లు) మా
ర్గణ మొక టా మహాదనుజరాజు జగంబు నుతించె నెంతయున్. 114

౪౬॥ చిర విరహావలంబునఁ గృశించిన భూమితనూజ లోక భీ
కర శిథి మేను క్రాగఁ ద్రిజగజ్జయలక్ష్మీయుఁ బోలె నున్న సౌం
పరుదుగఁ బువ్వువృష్టి గురియన్ గమలాసన శంకరాది ని
ర్జర జయ నాదముల్ చెలఁగ రాముఁడు చేకొనెఁ గౌతుకంబునన్. 115

110ప. (1) కుండలీకృతభాగము లుప్తపూరణము.

114 - (2) కుండలీకృత భాగము లుప్తపూరణము.

క॥ జయశీలుడైన రాముడు
జయజయ రామా యటన్న జనులకు నెల్లఁగా
జయ మిత్తు ననియె నప్పుడు
జయ జయయని పల్కె వివిజ సంఘము తోడఁగా. 116

ప॥ ఇవ్విధంబున జగదేకవీరుడైన రావణుని వధించి విజయ రామవిభుండు విభీషణుండు తెచ్చిన కుబేర పుష్పకంబున సీతాసమేతుడై యెక్కి లక్ష్మణ విభీషణ సుగ్రీవాంగద హనుమజ్ఞాంబవన్నల నీం గజగవయ గంధమాదన సుషేణ బలిముఖ ప్రముఖ సేనలన్నియును దనతోన పుష్పకం బెక్కి సేవింప నిలింపాది రామం బగు నభంబుననె నిల్చి వనస్థుఁ డయి సేతుబంధనంబునకు వచ్చి శివ ప్రతిష్ఠా పూజాదులు ఘటికాశ్రయంబున నొనర్చి ఘటికాద్యయంబు భరద్వాజా శ్రమంబున విందారగింప నిలిచి పదుచార్లవ యేఁడు తుదిదినంబు పదునాల్గవ ఘడియము నండ్రిగ్రామంబున భరతుని యనల ప్రవేశంబు మాన్చి యతని ననుగ్రహించి వసిష్ఠ కౌసల్యాదులకుం దమ వార్తను దెల్పి ముందర వాయు నందను నంపె నప్పుడు. 117

క॥ భరతుడు రామన్యపాలుని
కరుణానిధి సీతతోడఁ గై సేసె మనో
హర పూజ లొనర నందఱు
స్థిరముగఁ బూజించె సంతసించిరి వారల్. 118

మ॥ హనుమంతుండు నిమేష మాత్రము నయోధ్యా రాజధానీ మణిన్
ఘన వైహాయన వీధి నేఁగి కనె జాగ్రత్స్వర్ణ మాణిక్య కే
తన లీలానట సన్నివేశ హృత కాదంబాది హృన్నీడణ
టన శూన్యాంబురుహో.....మదిన్. 119

క॥ పురలక్ష్మి రామధరణీ
వరు రాకకుఁ (దపము నల్పు వడుపునఁ) బుర గో
పుర మణిమందిరఁ దినకర
కర (దీపిత యగుడఁదాను) గానఁగ నయ్యెన్. 120

వ॥ అని చేరంబోయి తత్పుర దక్షిణద్వార పరిసర ప్రదేశంబునందుఁ బోరజన పరంపరలుఁ గౌసల్యా కైకేయీ సుమిత్రలును హాహా కారంబులు సేయ భరతుడు శ్రీరామచంద్రుండు రాలేదని యనఁ ప్రవేశంబునకుఁ బూనుకొనిన. చనిష్ఠ మహామునియు శత్రుఘ్నుండును గౌసల్యా సుమిత్రాది స్త్రీజనంబులును దన్ననుసరింప భరతుండు చితిని వెలిగింపఁ జోవుచున్న సమయంబునఁ జుక్క తెగి పడ్డట్లు మహాద్భుతంబుగా నచ్చోటికి హనుమంతుండు దిగి వారితో నిట్లనియె.

121

క॥ రామ నృపాలుఁడు సీతా
సౌమిత్రులతోడఁ గూడి చనుదెంచె జయో
ద్ధాముండై యదె నంది
గ్రామంబున నుండి యనిచెఁ గరుణా బుద్ధిన్.

122

వ॥ నేను హనుమంతుం డను వానరుండ నిందు రఘుకుం గురుం దగు వసిష్ఠ మహా ముని యెవ్వరు ? నా స్వామి యగు రఘురాముని గన్నతల్లి జానకీదేవియత్త కొసల్య యెవ్వరు ? రఘువీరుని వనవాసంబున కనిచి త్రైలోక్య కంటకుం దగు రావణాసురుని వధింపఁజేసి లోకంబుల సంతరించిన భరతుని తల్లి యగు కైక యెవ్వరు ? శ్రీరామచంద్రునకుం గడవటి తమ్ముండును గుణాఢ్యుడైన శత్రుఘ్నుం డెవ్వ రని యడిగి యందఱ నెఱింగి వారికిం గ్రమంబునం బ్రతి శ్రీరామచంద్రుని సమస్త వృత్తాంతంబునుం జెప్పి యిప్పుడే పుష్పకంబున శ్రీరాముండు వచ్చుచున్న వాఁ డని సకలజనుల నానంద వార్తిం దేల్చి యందఱుం బురంబు ప్రవేశింపం జేసినఁ బురజను లెల్ల నగరి వారితోడం గూడి హనుమం తుని బాజించి పురంబు కైసేసి ప్రాకార గోపుర పౌధ ఏతులఁ (దోరణి చలాకంతోడ) నలంకరించి పుష్పకంబున కెదురు చూచు చుండిరి. శత్రు ఘ్నుండును సుమంత్రాది మంత్రులతోఁ జతురంగ బలంబుల నాయత్రంబు చేసికొని (సమలంకృతం జైన సాకేత) పుర ద్వారంబున మహావైభవంబున నుండి నంత.

123

-
- 123 (1) కుండలీకృత భాగము లుప్త పూరణము.
(2) కుండలీకృత భాగము లుప్త పూరణము.

శా॥ వచ్చెం బుచ్చక మత్ర మార్గమున భాస్వద్భాను సంకాశమై
ప్రోద్ధందద్వని ఘంటికావళులతోఁ బ్రోద్ధద్వజ శ్రేణితో
మెచ్చు ల్బుట్ట రహించు (కాంతితతితో) మింట న్నిలోకించి య
త్తుచ్చెచ్చిరొద జనైక సంశుతుల సంయోజించి రాశావళిన్. 124

చ॥ అగచరకోటి సూచె మణి(హటక సౌధ విశేష) వేష్టితం
బగు రఘురాము వీడు భువనైక మనోజ్ఞము నయ్యయోధ్యపై
(నెగిరెడి కేతనంబులను హృద్యము చంద్రలిలా మనోజ్ఞమై)
ధగధగ మంచు సౌధమణిదామము వ్యోమము ధిక్కరింపఁగన్. 125

చ॥ అహిమకరాంకుషీర కమలాసన లోక నివాసు లందఱున్
బ్రహత తమస్తతుల్ ప్రకట భానుకులేశ్వర చంద్రచంద్రికా
నిహత సరోజరాగ మణినిర్మల నిత్యనిరంతర ప్రభా
వహనముచేత భోగపతి పల్కు చెఱుంగ రశక్తి పెంపునన్. 126

చ॥ అగడిత లష్టసంఖ్యఁ దనరాదు మహాద్యుతిచేఁ బురంబునం
(దగణిత హేమరత్నమయ హర్మ్యసహస్ర సహస్రభాను లా)
గగన తలంబు పేయు మణికాంచన దీప్తి¹ (నగేంద్ర) కామిని
నిగనిగవత్తనుద్యుతిని నీరద చంచలలౌ దిశావళుల్. 127

శ॥ పరిఘాజలవిస్ఫుట వి
స్ఫురిత ప్రతిబింబములను బుష్కర పద్మా
కర మధ్య డేశ వాసవ
పుర(మో యన నొప్పుదాని) బొగడఁగ వశమే. 128

వ॥ ఇష్టిధంబున సకల సౌభాగ్య యోగ్యం బగు నయోధ్యా నగరంబు సేరవచ్చి
పురద్వారంబునఁ బుచ్చకంబు భూమికి డిగె నప్పుడు సకలజన కరకమల

124ప. కుండలీకృతభాగము పూరణము.

125ప. కుండలీకృతభాగములు లుప్త పూరణములు.

127ప. కుండలీకృతభాగములు లుప్తపూరణములు. (1) గజేంద్ర. (ప్రా)

128ప. కుండలీకృతభాగము లుప్త పూరణము.

ముకుళితత్వంబున రామచంద్రత్వంబును ముఖకమల వికసనత్వంబునఁ గమ
రావ కులత్వంబును సార్థకంబులుగా రామవిభుండు దనర శత్రుఘ్నుండును
సుమంత్రాది ప్రధానావృత్తకంబు తోడ శ్రీరామవిభుని పాదపద్మంబులకుఁ జాగిలి
మొక్కిరి ¹(సీతాదేవిని లక్ష్మణుని సుగ్రీవ హనుమద్విభీషణాదుల సువిత
రీతిని సంభావించి) రాసమయంబున సర్వాభరణ భూషితంబగు పట్టపు
చేపంగునందు దేవియుం దానును శ్రీరామ నృపాలుం డెక్కి యిరుగడల
నేనుంగుల నెక్కి సుగ్రీవ విభీషణులు ముక్తాతపత్రంబులు ధరియింప భరత
లక్ష్మణులు వింజామరలు వీవ నంగడుండును జాంబవంతుండును సుభయ
పార్శ్వంబులం బాదపద్మంబులకడ నిలిచి రగ్రంబున హనుమంతుం
దానందంబున నృత్యంబు సేయుచుం జనుదేర నమ్ముందట శత్రుఘ్నుండు
మంగళ వాద్యంబులు మొరయుచుండ వేదవిదు లగు విశ్రుతి స్వస్తి మంత్ర
పఠనంబుల తోడఁ గదలుచుండ వానర దళుజ మనుజ పరంపరలు బరాబరులు
సేయుచు నడచుచుండ మేడలపై నిలిచి ముత్తైదువులు కనకాక్షతంబులు సుక్తా
ఫలంబులు పుష్పంబులు కంకణ ఝణఝణశ్శార్కరంబు లొలయఁ జల్లుచుండ
మహావై భవంబునంబురంబు ప్రవేశించి ²(యెల్లరఁ గటాక్ష వీక్షణంబులం గరు
జించుచు నేనుంగు డిగ్గి రత్నసీరాజున విరాజిత భూషణ మజ్జిప్రభాభిరామ
మూర్తియై శ్రీరామమూర్తి వసిష్ఠాది మహామునులకును గౌసల్యా గైకేయీ
సుమిత్రలకును విప్రసహస్రంబులకును నమస్కరించి వారి దీవనల వంది
యంతఃపురంబున నుండె సుగ్రీవ విభీషణాదులును సుమంత్రాదులును దత్తదు
చితస్థలంబుల నుండిరి తదనంతరంబు.

129

ఆశ్వాసాంత పద్యము

॥ ఆంభోరాశి గభీర! మేరునగ దైర్యా! సూర్య చంద్రాగ్ని తే
జోంభోరాశి !రవి ప్రతాప! దివిజస్తోమార్చిత ప్రాభవా!
దంభాచార విదూర ³(శాత్రవ కుజావరోధ్యతి) స్తంభజా!
సంభూతాంగజఘామినీ విమల చంచత్పంచబాణక్రియా!

130

గద్యము

ఇది శ్రీమదన గోపాల చరణకమలసేవా ధురీణ సత్కవితా పారీణ కృష్ణ
భట్టారక పౌత్ర చింతలపూడి కామయప్రభు పుత్ర శుద్ధచారన్యత విభవ రాధా
మారవ ప్రణీతం బైన తారక బహ్మరాజీయం బను మహాప్రబంధంబు నందుఁ
జతుర్వాక్యసము.

129 (1) - (2) కుండలీకృత రాగములు పూరణములు

130 - కుండలీకృతము పూరితము.

తారకబ్రహ్మరాజీయము

పంచమాశ్వాసము

- క.॥ శ్రీకర శుభకర వరకరు
జాకర బాణాగ్రహాక్షికాయితఃపున నీ
రాకర తేజోవిజిత ది
వాకర భయనాశ రామ వసుధాధీశా. 1
- వ.॥ దేవా! విన నవధరింపుము పరాశర మహామునిశ్రేష్ఠుండు వసిష్ఠశిష్యుండైన
వామదేవునకుం దరువాతి కథ విను మని యిట్టినయె. 2
- క.॥ పురము ప్రవేశించిన రఘు
వరునకుఁ బట్టాభిషేక వై భవ మే వై
ఖరి నయ్యె ననిన మునిఖర
కిరణుఁ డగస్త్యుండు వారిభిల్లుల కనియెకా. 3
- సీ.॥ ఆర్క-వంశమునకు నాచార్యుఁ డైన వ
సిష్ఠుఁడు రాఘవక్షితిపతిండు
నకు శుభలిఖి వార నక్షత్ర యోగ క
రణ నవగ్రహ ముహూర్తమున నెల్లి
యభిజిత్తునండుఁ బట్టాభిషేకం బని
చెప్పిన భరతుండు చెంగలించి
యౌ షణ్ణంబున సుమంత్రాదుల కెఱిగించి
పురము గై సేయించి పుణ్య వస్తు
- గీ.॥ సముదయంబులు దెప్పించి నకల భువన
ములను (గలవారి కాహ్వానములను బంపి)
(వారిఁ గొనితేర సర్వదీగ్యా) హినులకు
నణ్ణులకుఁ దీర్థముల కంపె నగచరులను. 4

1. చరమక (వ్రా) ఛందోభంగాదులు; పున నీ (ప)

4. కుండలికృత భాగములు లుప్త పూరణములు.

1011 పాతాళ లోకమున రా

ప్రీతి తలమున మింటఁ గలుగు తీర్థములకు సం

ప్రీతిఁ జను వనచరుల క

త్యాగత గతి నెదురు కొనిరి తద్దేవతలుక.

5

1012

చాటిరి రేపు రామన్వపదం దుని పట్ట మటంచు వేడ్క న

వీర్వటఁ బ్రతిధ్వనుల్ నెలఁగె వీరులవిందుగ నభ్రవాణియున్

(జాచి జగంబు లుల్లసిల శంఖవిధిండులు నాదిగా మరు

క్కొటులు రా ఓవిఁగలయ మూర్తిలై దివ్యమృదంగ నాదముల్.

6

1013

జందుశీఖావతంసుడు నగేంద్రసుతాయతుఁ డర్థి వచ్చుచో

నంది చెరింగి దాట గగనంబున శాంభవ మౌళి గాంగఁ ని

వ్యంధి తుపార వుంజము లజస్రము రాలుచునుండ భూప్రజల్

నందితులై కనుంగొని రనావ తమేఘము వర్షపేతులుక.)

7

1014

వనంశ్ములు పుష్పాదులు

గొని కపినాయకుల నెదురుకొని రెల్లెడ రా

ముని కడ కరుదెంచెద మని

యనుచున్ మన మండు పొంగు నానందముతోన్.

8

1015

ఆ చక్రవాళ గిరి ధర

జీ చక్రేశ్వరులు కామిసియుతులై భూ

షా చయములు కానుక గొని

వే చనుదెంచిరి తడియ విభవము మీఱన్.

9

1016

జన్మవిధంబున హరి విరించి సురేంద్ర ప్రముఖ దేవ మునికొటులు శేషవాసుకి తక్షక

ఐరావతాది నాగనాయక నికాయంబును నద నదీ సముద్ర సరోవర వనశ్రం

పరంపరలును నకల ధరణీమండలేశ్వర సహస్రంబులును సుగ్రీవాది వనచర

పిరులును (దిక్పతులును, వేల్పులును విభీషణాది రాక్షస లక్షలును బౌర జానపద

వముహంబులును శ్రీరామ పట్టాభిషేకంబునకు వచ్చి సాకేతపురంబునందలి

రమ్య హర్మ్యస్థలంబులంద్రదుచిత నివేశనంబుల విడిసి శ్రీరామ పట్టాభిషేక

ముహూర్తంబు నిరీక్షించుచుండి రపుడు.

10

గ ప. 3,4 పాదములు లుప్త పూరణములు.

గ ప. 3,4 పాదములు లుప్త పూరణములు.

క॥ ఈ మై నయోద్య ¹రఘుకుల
సోముని యభిషేక మహము చూచెడు వేడ్కన్
భూమీదవు లడుదేరఁగ
సామజ హయభట నినాద సంభ్రమ మొలసెన్.) 11

వ॥ నవరత్నఖచితం బగు కనకసింహాసనంబు దండఁ గల్పతరుపల్లవ పుష్ప కలి
తంబై యభిలరద నదీ సాగర పుణ్యజలంబులతో నిండిన కనక
కలశము వసిష్ఠ మహామనీంద్ర కరకీలితంబై యొప్పారె. వివిధ
మంగళ తూర్య రావంబులును, దివ్య మునీంద్రుల మంత్ర నాదంబులును,
ఋణ్య పురంద్రీ జనాశీర్వాదంబులును సమస్త పౌరజన జయజయ నినాదంబులును
మిన్నోరయుచుండ దివ్యమంగళ విగ్రహం దగు శ్రీరామచంద్రుని రత్నసింహా
సనంబున నువవిష్టంజేసి వసిష్ఠ మహామని విశ్వామిత్ర వామదేవ జాబాలి కళ్య
పాది మహర్షులతోడం గూడి శ్రీరామచంద్రుని మూర్ధంబున సమస్త నదీ సాగర
జలంబులును గనక కలశంబులతో నభిషేకించెఁ జిత్రపటీసగ్విభాసితంబును
గర్భూర చందన మాలికారంజితంబును, రత్నదీపాంకుర రాజితంబును, సూర్య
ప్రభా భాసమానాగ్ర రత్నసింహాసనంబును విప్ర మునిగణ పతితోరువివిధ
శాస్త్ర మంత్ర ఘోషంబును నగుచు శ్రీసీతారామ పట్టాభిషేక మహోత్సవంబు
తనవారె. 12

క॥ అచ్చట హరుఁడు విధాత వి
యచ్చర నరనాథ ఫణివరాదులతోడన్
వచ్చి సభ వేడ్క నుండిరి
యచ్చర పూటోబు లాడు నాటలఁ గనుచున్. 13

క॥ శ్రీరామప్రభుఁ డేగుదెంచె నపు డుర్వీపుత్రయుం దాను భూ
షా రమ్యాకృతి నంగరాగ నవపుష్పవాతమాలారుచి
శ్రీ రంజిల్లి మనోజ్ఞ గంధవహ సంకృప్తాభిలాశాంతుఁడై
చేరెం గొల్బును విప్రులున్ సతులు నాశీరావముల్ సేయఁగన్. 14

సీ॥ మనుచక్రవర్తికి నినుఁ డొసంగిన పద్మ
రాగకీరీటంబు రమణఁ బూని
యనిమిషవలీ కక్షత్ఫునకు నిచ్చిన యింద్ర
నీలకుండలములు నెమ్మిఁ దాల్చి

11 పద్యములో మూడుపాదములు లుప్త పూరణము.

భరతుఁ డిన్నాళ్లు సద్భక్తితోఁ బూజించి
తొడుగ నొసఁగిన పాదుకలు తొడిగి
1 (యీశుండు ప్రేమతో నిడినట్ట మౌక్తిక
కంఠమాలను కౌతుకమునఁ దాల్చి)

గీ॥ కనక పీఠాంబరప్రభల్ గడలు కొనుచుఁ
గోమలోత్పల తనుకాంతిఁ గూడి మెఱయ
వచ్చు శ్రీరామచంద్ర భూవరుని జూచి
రఖిల జన లను సంతోష మావహిల్ల.

15

క॥ చనుదెంచి రత్నసింహా
సనమునఁ గూర్చుండి రామచంద్రుఁడు సీతా
వనితా సమేతుఁ డగుచున్
గనకాద్రి న్మొఱపుతోడి ఘనముం బోలెన్.

16

ప॥ అప్పుడు దేవేంద్రప్రముఖు లగు ముప్పదిమూఁడుకోట్లవేల్పు బుభయ పార్శ్వం
బులఁ బ్రాప్తై నిల్చిరి. పార్శ్వదేవియు భారతియు నరుంధతియు ననసూయయు
లోపాముద్రయు నాదిగాఁగల దివ్యమునికాంతలును బురసుందరులును వసుం
ధరాపుత్రి దండ నుండి కనకరత్నసింహాసనాసీను లై న సీతారామచంద్రు
లపైఁ బుష్పంబుల నక్షతలను దీవలతోఁ జల్లుచుండిరి. బ్రహ్మదేవునితోడ వసిష్ఠ
వామదేవ కాశ్యప జాబాల్యాది మునులును నారదాది మహాభక్తులును యజ్ఞ
వల్క్లి ప్రభృతులును వేదమంత్రంబులు పఠించుచు నవరత్నకీలిత కనక
సింహాసనంబున సీతారామభద్రుల నాసీనులం జేసి సకలసముద్ర నదనదీజలం
బులతో నభిషేకించి వసిష్ఠుండు శ్రీరాముని పాలంబునం బిట్టంబు గట్టి పవాళ
సురభిశ సుమమాలికలతోడను గునుమాగరు కర్పూర చందనాదులతోడను
దివ్యాంబర దివ్యగంధ దివ్యాభరణంబుల తోడను వెండియు శ్రీసీతారాములనలం
కరించిరి. భరతశత్రుఘ్నులుతాళవృంతంబుల నేవించిరి. లక్ష్మణుండు శ్వేతచ్ఛ
త్రంబుపట్టె. హనుమంతుండు తాంబూలంబునఁ గర్పూర ఖండంబులిడి యొసంగు
చుండె. జాంబవన్నలసీలాదులు కొండలు బిరుదధ్వజంబులు దాల్చిరి.
(సుమతి) ధర్మపాల దృష్టి జయంత విజయ సురాష్ట్ర రాష్ట్రవర్ధన సుమంత్రు

అనుమంతులెనుమండును దేవ నర వానర నాగేంద్రులు సమర్పించిన కానుకల నందుకొనుచుండిరి. సురలు పుష్పవర్షంబు కురిపించిరి. దివ్యగంధంబుతోడ గంధవహుండు ప్రసరించెఁ దుంబుర చిత్రసేనాదులు పాడి రివ్వధంబునం ద్రిభువనోత్పవంబై శ్రీరామ పట్టాభిషేకంబు సకలజన నయనానంద కరంబుగా వర్తిలై.

17

కా॥ ఆనందాశ్రులు గారఁ గంటకిత దేహత్వంబుతో భారతీ
 1(జాసీంద్రుని సురప్రముఖులను హర్షస్వాంతులం జేయ నా)
 రాజానుండు పౌత్రస్తతాఁడవ 2(చణుండై యాడుచు న్నగద)
 భానం బొప్ప సుతింపఁగాఁ దొడఁగె నారాతీకు శ్రీరామునిన్.

18

గీ॥ సంతతానందః అవ్యయః సత్యనిత్యః
 3(శుద్ధ బుద్ధ స్వరూప! విశుద్ధ నామ
 సర్వజగదభిరామ ! దాశరథిః రామ!)
 రమ్యగుణసాంద్ర! తే నమో రామచంద్ర!

19

సీ॥ విశ్వసంరక్షకా! విశ్వమోహనరూప !
 త్రిగుణాత్మకుండ వైన దివ్యపురుష!
 భూమిజ ప్రాణిగాఁ బురుషుండవై జగ
 త్పితృ భావమున నున్న సుతచరిత్ర!
 జనతనండిని ప్రపంచ స్వరూపిణి గాఁగ
 వ్రష్టవై యొప్పెడి సర్వవిభవః
 మైథిలి వైష్ణవ మాయగాఁ దన్మాయ
 కారార మైన యనంతరూప!

గీ॥ నిర్గుణోపాధి చిద్రూప! నిర్మలాత్మ!
 బ్రహ్మయోగీంద్ర హృద్దేయ! భవ్యతేజ!
 శుద్ధ చైతన్య పోషుర్! శుభ విధాన!
 4(ఓ మహామహ! తే నమో రామచంద్రః)

20

18వ. 1, 2 కుండలీకృత భాగములు లుప్తపూరణములు

2,3 పాదములు లుప్తపూరణములు.

20 వ. (4) పాదము లుప్తపూరణము.

ఆ.వె॥ సీత లక్ష్మి నీవు శ్రీమహావిష్ణువ
వగజ సీత యైన హరుఁడ వీవు
సీత వాణి పద్మజాతుఁడ వీవును
నృప్తి సీత నీవు స్రష్ట వధిప! 21

గీ॥ కాంత పద్మినిగా నుష్టకరుఁడ వీవు
1(పడఁతి రతియైనచో మనోభవుఁడ వీవు
చాన కుముదిని యైనచో శశివి నీవు)
సాధ్య సంహర కారిణి జముఁడ వీవు. 22

గీ॥ యామవతి వసు²(మతిసుత యహము నీవు
శ్రీ విలాసంబు నకలంబు సీత, నీవు
పుం విలాసంబు నకలంబు పుణ్యపురుష!)
భద్రమూర్తులు శ్రీరామభద్ర మీరు. 23

వ॥ అని పెక్కుమార్లు వలగొని నుతులు గావించె. 24

(గ్రంథ మంతవఱకే యుపలబ్ధము
తక్కిన భాగము లుప్తము)

22 ప. (1) 2, 3 పాదములు లుప్త పూరణములే.

23 ప. (2) కుండలీకృతభాగము లుప్త పూరణము.

అనుబంధములు

తా ర క బ్ర హ్మ రా జీ య ము ఛం ద స్సా చి క

పద్యనామము	1వ ఆశ్వా	2వ ఆ	3వ ఆ	4వ ఆ	5వ ఆ	మొత్తము
కందము	55	76	52	47	8	238
ఉత్పలమాల	13	10	12	16	1	52
చలపకమాల	15	14	9	21	1	60
మత్తే భము	3	7	7	8	—	25
శార్దూలము	8	3	4	6	2	23
సీసము	19	9	15	6	3	52
అటవెలది	2	8	5	2	1	18
తేటగీతి	15	18	8	1	3	45
స్రగ్ధర		1				1
ఉత్సాహము			1			1
కోటకము	1					1
దండకము				1		1
మాలిని		1				1
పద్యములు మొత్తము	131	147	111	108	19	516
వచనము	25	37	28	22	5	112
మొత్తము గద్యపద్య సంఖ్య	156	184	139	130	24	628

తా ర క బ్ర హ్మ రా జీ య ము

గద్య పద్యానుక్రమణిక

అద్యక్షరములు	చందస్సు	పుట	అక్షాసము	గద్యపద్యసంఖ్య
అంత	వ	51	2	88
అంత	వ	56	2	111
అంత జీర కాలోపలాంస	వ	87	3	100
అంత బోయదండు	వ	62	2	146
అంత నొక్కనాడు	వ	74	3	28
అంత నా శబరకౌంత	వ	49	2	74
అంత భగీరథుండును	ఉ	40	2	80
అంతయు నిండి	ఉ	22	1	161
అంతర్వాసంజున	క	113	4	81
అందఱు నా చందంజున	క	67	2	177
అందు	వ	73	3	26
అందుఁ దగ విశ్వకర్ముడు	క	38	2	7
అంబోరాశి గభీర	శా	123	4	130
అక్షయ కరుణ	క	19	1	85
అక్షుల్నిప్పిన	శా	96	4	6
అగచరకోటి	చ	122	4	125
అగదిత లష్ట సంఖ్య	చ	122	4	127
అచ్చట హరుడు	క	126	5	13
అచ్చటికి శివుండు	వ	35	2	4
అచ్చరలు వెంట రాగా	క	105	4	85
అట్లగుటంజేసి	వ	54	2	98
అట్లగుటంజేసి	వ	93	3	121
అట్లన శ్రీరామచంద్ర	వ	28	1	128

	చందస్సు	పుట	అక్షానము	గ.ప.సంఖ్య
అట్టోపదీయ దివ్య	చ	78	3	53
అట్టోచనిన	చ	22	1	96
అట్టోదీనత మ్రొక్కిన	తే.గీ	55	2	104
అట్టోబొడిచి	చ	66	2	174
అట్ట ప్రభాత కాంబు	చ	56	2	117
అట్ట వచ్చి తన యింటివాపు	చ	62	2	150
అట్టేగి యట మున్న	చ	37	2	16
అడవి దిగంబరులై	సీ	103	4	28
అరికాయుండును	చ	119	4	110
అరి నిశిత	క	11	1	47
అరియు మొదలుగాంగ	ఆ పే	75	3	37
అది యెట్లంటేని	చ	32	1	145
అది ఖరముఖ్యం	క	111	4	72
అది జనలోకమందు	చ	115	4	92
అది మొదలు	క	40	2	28
అద్భుతము విను	తే.గీ	17	1	75
అధినాథుండగు విష్ణునాన	చ	101	4	16
అనవుడు నమ్మహీసుర	చ	49	2	71
అనవుడు నమ్ముని కిట్లవి	క	34	1	152
అనవుడు కుంభజం దనియె	చ	42	2	36
అనవుడు కుంభజం దనియె	చ	76	3	42
అన నద్దేవేంద్రుండు	చ	89	3	108
అనవుడు రాఘవుండు	చ	109	4	59
అనవుడు సీతాంగన	క	111	4	71
అని కీరరాజంబు	చ	66	2	171
అని కులస్థాన	చ	10	1	43
అనిచిన వెండియు	క	79	3	59
అని చేరం బోయి	చ	121	4	121
అని జార సంభోగ ముఖంబు	చ	55	2	106

	భందస్సు	పుట	ఆశ్వాసము	గ.ప. సంఖ్య
అని తదంతికంబున	వ	24	1	110
అని తన హృదయము	క	38	2	20
అని దానితో వలసినట్లు	వ	61	2	143
అనినం గరువార్ద్ర	వ	79	3	60
అనినం ఇరమ హర్షంబును బొంది	వ	117	4	103
అనిన నగస్తుం డిట్టనియె	వ	44	2	44
అనిన నది సమ్మతించి	వ	56	2	103
అనిన నది యిట్టనియె	వ	106	4	41
అనిన యది యిట్టనియె	వ	109	4	60
అనిన నమ్మత కాశిని	వ	48	2	68
అనిన నా దానవేంద్రుండు	వ	112	4	78
అనినఁ గుంభసంభవుం డిట్టనియె	వ	42	2	39
అనిన మహాప్రసాదమని	చ	40	2	26
అనిన వార లగస్తునిం జూచి	వ	45	2	48
అనిన వారిభిల్లులు	వ	32	1	143
అనిన వారిభిల్లులు	వ	41	2	33
అనిన వారిభిల్లు మునులు	వ	76	3	40
అనిన వారిభిల్లులు	వ	79	3	62
అనిన విష్ణుండు	వ	38	2	18
అనిన విని బృహస్పతి	వ	106	4	43
అని పర్వకాలా	వ	107	4	51
అని పలికిన యాచార్యుని	వ	95	3	131
అని పలుకుచు సేతువునకుం	వ	16	1	72
అని పలుకుచు నింతియునుం దానును	వ	17	1	77
అని పెక్కుమార్లు	వ	129	5	24
అని ప్రశంసించి	వ	28	1	126
అని ప్రార్థించిన	మ	97	4	8
అని బుద్ధి చెప్పి	వ	73	3	22
అని బృహస్పతి యిట్టనియె	వ	88	3	104

	చందస్సు	పుట	అశ్వా	గ.వ. సంఖ్య
అని బ్రహ్మమయుని	క	14	1	61
అని బ్రాహ్మణుండు	వ	61	2	141
అని యడిగిన	వ	63	2	152
అని యభిమత దేవతా	వ	3	1	12
అని యవ్వితుం డయోధ్యకు	క	20	1	89
అని యించుక	వ	63	2	156
అని యింద్రప్రముఖులకు	వ	105	4	56
అని యిటు లానందాశ్రులు	క	101	4	12
అని యెంచుచు	క	108	4	54
అని వరం బిచ్చిన	చ	78	3	56
అని వాక్రస్పాదంబు	చ	75	3	33
అని వాలభియ్య లడిగిన	చ	69	3	5
అని వింధ్యాచల దమనుండు	క	18	1	81
అనిశము నర్థిసంతతికి	చ	56	2	113
అనిశము మారునార్తి	చ	50	2	78
అని సకల జనులు	చ	65	2	163
అని సత్యవతుడగు	క	79	3	58
అని సఖహుమానంబుగా	చ	6	1	22
అనుకంపామతి	మ	94	3	128
అనుటయు వాయుపుత్రుండు	చ	28	1	121
అపడు నీరెండ పనువు	తే.గీ.	56	2	115
అప్పుడు	వ	67	2	176
అప్పుడు గగనగంగ	వ	25	1	15
అపడు దేవేంద్రప్రముఖులగు	వ	127	5	17
అప్పుడు శ్రీరాముని	వ	71	3	15
అభినవ పద్మహాటక	చ	1	1	3
అభిమతంబు గోరి	ఆ.వె.	13	1	54
అమర సరోజలోచన	చ	103	4	26

	చంద్రు	పుట	అక్షాసము	గ.ప సంఖ్య
అమరాధీశుడు	మ	47	2	63
అమరులు సంతసింపంగ	చ	96	4	3
అమ్మహాశ్చేత్రంబునం	వ	18	1	55
అమ్మహా మహీసురుం డొక్కనాడు	వ	5	1	19
అమ్మహా మునులకు	సీ	35	2	3
అమృతాబ్ధి మథన లీలా	క	11	1	46
అయ్యో నిమిషములోననె	క	59	2	132
అర్క వంశమునకు	సీ	124	5	4
అరుషగ నీడు క్రోధశిఖి	చ	22	1	98
అలసితిగా నా కతమున	క	59	2	130
అవ్వధం బెఱింగి	ఆ.వె.	66	2	172
అవ్వధంబున	వ	67	2	181
అవ్వధంబున సుజ్ఞాన	వ	43	2	42
అవ్వధంబునం బరమైకాంత	వ	77	3	51
అసమున నింగి నుండియు	చ	118	4	109
అసి రామానుజుఁడాత్మ	మ	110	4	68
అహిమకరాంకు	చ	121	4	126
ఆచంద్రార్కము నిల్చు	శా	23	1	105
ఆ చక్రవాళ గిరి	క	125	5	9
ఆ చూపు నతని యునికియు	క	48	2	65
ఆ జగతీసురు	క	49	2	73
ఆ తిప్పాంబుకు	శా	9	1	37
ఆ తీర్థము మింట	క	24	1	108
ఆదికాలమున	సీ	90	3	109
ఆదితేజము	సీ	28	1	131
ఆదిదేవుఁ డైన	ఆ.వె.	45	2	50
ఆదిఁజ్మికి	సీ	93	3	120
ఆదినిష్ఠువు ఁజ్మితో	తే.గీ.	76	8	41

చందస్సు పుట ఆశ్వాసము గ.ప. సంఖ్య

ఆ ధీరని గతిఁ దెనుఁగున	క	8	1	21
ఆనందంబున నీక్రియ	క	81	8	74
ఆనందవనము లోపల	క	38	1	150
ఆఁద్రాక్షులు	కా	128	5	18
ఆ నెలవున నిజరూపము	క	107	4	47
ఆమని గాఁగఁగెళి	ఉ	85	3	93
ఆ మువ్వరు	వ	90	3	111
ఆ యదవిని	క	52	2	89
ఆ రాత్రి బ్రాహ్మణుం డా	క	64	2	157
ఆ రామప్రభు	కా	111	4	78
ఆ రాయల కృప	క	5	1	16
ఆరాయ మంత్రిమణికిన్	క	8	1	82
ఆ విధ మేనియు	క	109	4	61
ఆ విశ్వ ప్రభుఁ డర్క వంశమున	కా	88	8	103
ఆ శుభదంపతులకు	క	9	1	38
ఆ సురవిద్వేషిణి	క	110	4	67
ఆ హరిణాక్షి యందు	ఉ	10	1	41
శింఠ ప్రభావంబు	వ	29	1	135
శిందుశిఖావతంసుఁడు	ఉ	125	5	7
శింద్రుఁడాదిగాఁగ	ఆ.నె.	105	4	46
శిట్లు వర్జనీయం బగు	వ	23	1	102
శిధి మహారాష్ట్ర దేశంబు	వ	58	2	129
శిధి యొందని బ్రహ్మసిథి	క	114	4	89
శిష్టుడు మన మందఱము	వ	21	1	94
శివ్యధంబున ముక్కు గోసిన	వ	110	4	69
శివ్యధంబున నికృతప్రమాణ	వ	111	4	75
శివ్యధంబున జగదేకవీరుఁడైన	వ	120	4	117
శివ్యధంబున సకలసౌభాగ్య	వ	121	4	129

	చంద్రము	పుట	ఆశ్వాసము	గ.ప.వంశ్య
ఇవ్వధంబున పీఠావచనంబు	చ	8	1	30
ఇవ్వధంబున వసుంధరాదేవుండ	చ	53	2	94
ఇవ్వధంబున హరి విరించి	చ	125	5	10
ఇవ్వధంబునం బూర్వజన్మ	చ	58	2	125
ఇవ్వధంబునం గొంతప్రొడ్డు	చ	115	4	90
ఈ కార్యము మంచిదె	క	104	4	32
ఈ జలజాతీయే జానకి	క	107	4	52
ఈ నాలుగు పదులును	క	15	1	69
ఈ మై నయోధ్య రఘుకుల	క	126	5	11
ఈ యవతారంబున	క	78	3	54
ఈ రీతిని మాయా సంపారంబున	క	92	3	117
ఈ లింగస్థాపనమున	క	24	1	112
ఈ విరములుగల పురుషుం డీ	క	106	4	44
ఈ వేదకుల్య ప్రోత్రంబు	చ	101	4	17
ఉంగరము చేతి కెచ్చిన	క	116	4	97
ఉత్తమ యోగీశ్వరోర్వగ	సి	88	3	106
ఉయ్యల నూచ రాను విడుదొక్క	ఉ	85	3	91
ఉరువల మాతులుంగ	చ	84	3	87
ఉరుయోగస్థిత	మ	95	3	132
ఉనిధ యింత ప్రయోసంబు	తే.గీ.	15	1	65
ఉష్ణాంశుకర దాహ	సి	21	1	95
ఎన్నడు చూచు వార మొక్క	ఉ	15	1	67
ఎన్నింటి కెన్ని చెప్పుదు	క	104	4	30
ఏకాంతమున వసియ్యె	క	79	3	61
ఏను హనుమంతుఁ డనియెడు	క	116	4	99
ఏమి యేదెదు నా రాక	తే.గీ.	62	2	151
ఏము మునిజనులతో	క	74	3	29
ఏల మగండు ప్రాణ మది	ఉ	55	2	105

	చందస్సు	పుట	అశ్వాసము	గ.ప.సంఖ్య
ఏలాగు పూజనైనన్	క	40	2	27
ఒక వత్సర మాత్రము	క	79	3	68
ఒడక పంక్తి కంఠఁడు	ఉ	102	4	28
ఔ నీ వాడిన యట్లు	శా	106	4	42
కందాచారము వంజయప్రభుని	శా	9	1	34
కడమ భూముల	న	45	2	51
కడు నిర్దయుఁడై	క	86	2	178
కడ్డనఁ గావికోకలు	సీ	16	1	78
కనకగర్భుఁడు గాన	సీ	108	4	58
కనకాద్రి నొకనాఁడు	సీ	32	1	146
కనియె నగస్త్యుఁ డమ్మవి	చ	22	1	97
కనువేదురు గొనివచ్చిన	క	110	4	66
కమనీయ నవ్యమేఘ	సీ	80	3	68
కమలానన కౌసల్యా	క	71	3	12
కరముల శంఖ చక్రములు	చ	67	2	179
కరిమాననోచ్చలన్మకర	చ	34	1	154
కరుణాంబోనిధి	మ	80	3	38
కందు మహామునీశ్వరులు	చ	18	1	83
కంఠ పుణ్యనదులు	అ.వె.	15	1	68
కంఠ మంత్రముం తెన్నైన	తే.గీ	29	1	182
కంఠెల్లఁ గట్టుకొని	క	58	2	127
కంశ భవ మాతపంబులు	క	19	1	86
కలిమియు బలిమియు	క	60	2	138
కంచి కాంచనగర్భ వ్రభృతి	న	23	1	104
కంచి తడ్డోరకాప	తే.గీ.	38	1	151
కాంత పద్మినిగా నువ్వకరుఁడ పిచ్చ	తే.గీ.	129	5	22
కాముఁడును జిత్రజాఁడును	తే.గీ.	91	3	118

	భందస్సు	పుట	అశ్వాసము	గ.ప.వంశీ
కావున మీ కీమంత్ర	క	31	1	142
కావున నెప్పుడు	వ	18	1	59
కావున భవదీయరతి	క	55	2	103
కాళికాపుర విరహ	తే.గీ.	15	1	64
కాళికాక్షేత్ర మట్టుండే	తే.గీ.	45	2	49
కాళీక్షేత్రంబు శివుని	వ	42	2	87
కాశ్యపగోత్ర గుర్ధ పయోధి	సీ	8	1	31
కాళిక వోలె నీలతము	ఉ	105	4	34
కాళికా వదన తాంబూల	సీ	3	1	9
కించిన్మణితము	క	53	2	92
కిరము రాముని బలుకుచు	క	57	2	120
కిరము రామ రామ యని	ఉ	114	4	87
కుంభిని దాల్చి	ఉ	5	1	15
కులవర్ధనుండు	క	10	1	42
కులశీలంబు విడిచెన్	క	55	2	110
కువలయేక్షణ యిది	తే.గీ.	23	1	107
కూడును గూరలు	క	59	2	134
కూల్చిరి లంకపై కురిక	ఉ	118	4	108
కృత్త శిరోంబుజంబుల	ఉ	94	3	129
కెలకున రామ రామ యని	చ	2	1	5
కేకయరాజపుత్రి	ఉ	70	3	8
కేలన్ కులము వెలుగంగ	క	37	2	15
కేవల తారకబ్రహ్మమంత్రంబు	వ	80	1	138
కొంగుముడి వేసికొని	క	111	4	74
కొంచెపు పాపము లుండునె	క	27	1	125
కొలదిని బొందిన గాజులు	తే.గీ.	52	2	85

	చంద్రస్సు	పుట	అశ్వాసము	గ.ప. సంఖ్య
కోరిక మీర నన్ను	ఉ	109	4	58
కోరిన కొలఁదిగ	క	47	2	80
క్రూరుం డగు రావణు	క	105	4	37
క్రొత్తగఁ జెండ్లియాడి	ఉ	62	2	147
ఖండశశి చుక్కతో	క	58	2	112
గంగఁ దలంచినన్	ఉ	16	1	71
గావర మొప్ప మానిత	ఉ	36	2	9
గుంజదశీంద్ర బృందముల	ఉ	108	4	56
గుడియ రుట్లు రుట్లు మను	ఉ	54	2	102
గుడిలోన నుండు మెల్లిటి	క	55	2	109
గురుకుచకుంభయుగ్మమున	చ	48	2	66
గోత్రాచక్రంబు చక్రాకుల	స	38	2	10
గోమూర్తి యుడిగియును	క	23	1	103
మటనూతి మ్రొక్కి జాగిలి	క	27	1	128
మన మంత్రామము లందు	మ	29	1	138
మన మగు యౌవరాజ్యమున	చ	70	3	11
ఘూకాంధీకరనౌషధంబు	శా	56	2	114
చందనగంధి గంధవహ	ఉ	84	3	85
చతురతయు నిర్వలాసము	చ	53	2	98
చదివినవాఁడు జవ్వనము	చ	46	2	58
చని తన వైభవంబునకు	వ	108	4	56
చని యొక్క యుచిత	క	61	2	145
చనుదెంచి చిత్రకూటంబున	క	73	3	25
చనుదెంచి రత్నసింహాసనమున	క	127	5	16
చరణాక్రాంత భువనునకు	క	11	1	49

	చందస్సు	పుట	అక్షరము	గ ప.సంఖ్య
చాదీరి రేపు రామన్నప	ఉ	125	5	6
చాలు మునివృత్తి తపములు	క	77	3	48
చిర విరహానలంబున	చ	119	4	115
చిలుక పంజరంబు	ఆ.వె	64	2	180
చిలుకయు రామా యనుచున్	క	67	2	175
చిలుకలు మానిసి పలుకులు	క	69	8	4
చూచి తలయూచి	వ	57	2	119
చూచితి నిందుశేఖరుని	ఉ	107	4	50
చూచి నిజాంతర్గతంబున	వ	107	4	49
చూపుల తీపులం దగిలి	ఉ	53	2	91
చెలువ జగమెల్ల మోహింప	తే.గీ.	48	2	67
జయ జయ రామ	చం	27	1	124
జయ రామాయ నమో	క	81	3	70
జయశీలురైన రాముడు	క	120	4	116
జలజాక్షి నన్ను బలెనే	క	62	2	148
జలదుహోల్లసిత	సి	82	3	80
జానకియుఁ దాను	క	82	3	79
జానకి మ్రింగి రామవుని	ఉ	107	4	46
జారచకోరలోచనం	ఉ	52	2	88
జార స్త్రీ పురుషులకున్	క	52	2	87
జీవన్ముక్తుఁడవు	క	14	1	60
జీవుఁడు వెండియు	క	97	4	10
తగిన సొమ్ములు	తే.గీ.	64	2	159
తగు ముహూర్తంబునకు రాక	తే.గీ.	25	1	116
తత్క్షణం బొమె తగిన	తే.గీ.	59	2	135

	చందస్సు	పుట	అశ్వాశము	గ.ప.సంఖ్య
తత్వకారంబు మాకు	వ	84	1	158
తదనంతరంబు	వ	89	2	22
తన కూర్మి సాధించిత్తంబున	క	71	3	14
తన దివ్యత గనవచ్చిన	క	82	1	144
తన మదిగల భృగు ముని	క	88	2	19
తన మహాదీప్త ప్రతాపబింబంబు	సీ	4	1	13
తన చేతి ముద్ర	క	115	4	91
తను బ్రార్థించిన	మ	22	1	99
తప్పులే దెన్నడును	తే.గీ	26	1	119
తను మన్నిల్పవనంబున	మ	51	2	80
తను యెక్కఁగఁ దను మెక్కెన్	క	51	2	81
తమి రవిరశ్మి సోఁకని	చ	53	2	93
తమ్మి రాచూరి	తే.గీ	83	1	147
తలక్రిందై జతుకాఖగ	క	20	1	90
తలఁచిరి వావవాది	చ	88	3	101
తలఁచె మది నా జగత్పతి	క	74	3	30
తలఁపునఁ బలుకునఁ దానై	క	2	1	7
తల్లిదండ్రు లాజ్ఞ	అ.వె	79	3	57
తాపన ముఖ్యులు	క	21	1	92
తామసుల కెంత చెప్పిన	క	44	2	45
తారక బ్రహ్మ మంత్రము	సీ	31	1	141
తిరముగఁ దీర్థయాత్ర కవి	చ	47	2	59
తీర్థ మేల నాకు	అ.వె	54	2	99
తిరువలి గెల్చి పాండ్యనరదేవుని	చ	5	1	17
తెచ్చి రామ విభుని	వ	74	3	81
తోడి తైర్తిక జనములఁ గూడి	తే.గీ	46	2	57
త్రిభువన రక్షణము	క	36	2	8
త్రిలోక్య భయదవింధ్య	సీ	19	1	84

చందస్సు పుట ఆగ్వాసము గ.ప.సంఖ్య

దశకంతుండు సమావ విక్రమమునన్	మ	119	4	111
దారిద్ర్యాన్ని సమేత	కా	102	4	18
దీనిం గొనిపోయెద	క	57	2	121
దీనికి నొక్క యితిహాసంబు	వ	45	2	54
దీని దుర్వికారంబుల కోర్వక	వ	108	4	89
దీని యనూన యౌవనము	ఉ	46	2	58
దీని వెడలింపవంయున్	క	105	4	38
దురిత సంసారంబు	సి	29	1	136
దుష్ట మృగ రహితమై	క	83	3	81
దూరమున నుండి చూచెన్	క	107	4	48
దేవత లెల్లను వినుడి	క	101	4	13
దేవా విన నవధరింపుము	వ	69	3	2
దేవా విన నవధరింపుము	వ	124	5	2
దేవా విన నవధరింపుము	వ	96	4	2
దేవా విన నవధరింపుము	వ	35	2	2
దేవీ యివ్వధంబున	వ	104	4	31
దేవుడవు బ్రహ్మమయుడవు	క	78	3	52
ధరఁ దిడుగఁగఁ గైలాసము	క	37	2	11
ధరణి సువర్వఁడున్	చ	56	2	116
ధరణిఁ క్రోధ దృష్టి	చ	117	4	104
ధరణి దేవి కరారవిందమొ	మ	35	2	5
ధరణి ధూర్వహ	మ	82	3	78
ధరణి నందన యెందు	మ	114	4	84
ధరణి నాయక	క	65	2	164
ధరణిశ యాచం దళారకముగ	పి	26	1	118
ధాతృ పురాని ప్రముఖులు	క	88	3	102
ధీయుతులు దాగి క్రతువులు	క	103	4	27

	చందస్సు	పుట	అశ్వానము	గ.ప.పంఖ్య
ధ్యాన యోగంబు బుడిగి	తే.గీ	18	1	80
నంజరువయ్య మంత్రాక్షర	ఉ	9	1	35
నడురే యయ్యో మహీసుర	మ	58	2	128
నను బదు నాలుగేడులు	చ	70	8	10
నన్ను బలెను జూచు	ఆ.వె	68	2	153
నభమునఁ బుష్పవృష్టి	చ	37	2	12
నమ్మి యుంగరంబు	ఆ.వె	117	4	100
నరక మని చదివి చెప్పిన	క	47	2	61
నరభోజను తపమునకున్	క	102	4	21
నవరత్నఃపాచితం బగు	వ	126	5	12
నాతెన వచ్చెడి పతియె	క	108	4	59
నా గురుండు వసిష్ఠుండు	తే.గీ	13	1	57
నా నిండు జవ్వనమునకు	క	58	2	95
నా మాట చేయకుండదు	క	62	2	149
నాయకుఁడయ్యెన్	క	7	1	26
నా యవమానం బా రము	క	112	4	76
నారద యిమ్మును లొనరుడు	క	20	1	68
నారడఁడు దివ్యముని	తే.గీ	28	1	127
నారీవర వసుచిత	క	92	3	115
నా వచనము పొందుగ	క	110	4	70
నావుడు కాని మృని యా	క	109	4	63
నావుడు నీకు సంకిత	ఉ	7	1	25
నావుడు వాయునందసుఁడు	ఉ	116	4	98
నాశీక లోచనుండును	క	40	2	29
నిఖిల మృగ వ్రజగ్రసన	చ	36	2	6
నిజ మని చిత్తగిందు	చ	104	4	29
నిను బతిష్ఠించిన	పీ	39	2	21

	చందన్సు	పుట	అక్షరము	గ.ప.సంఖ్య
నినుఁ బొందిన పిమ్మట	క	49	2	72
నిన్ను విడువఁ జాల	ఆ.వె	60	2	189
నీకుఁ జెలి కలిగె నంటిచి	క	74	8	82
నీతై ప్రాణం బిచ్చెడ	క	49	2	70
నీ రూప యౌవనముఁకు	క	106	4	40
నీ వంకఁ దప్పగందె	క	60	2	137
నీ పుత్రును శిరిగైకొని	క	26	1	117
నీవు సమస్త లోకముల	ఉ	112	4	77
నెమలి కడంక పంచవటి	చ	114	4	85
వెఱి బిరుదై తైలానము	క	102	4	22
నేను హనుమంతుం డను	ప	121	4	128
నేలఁ బడియున్న బొందులు	క	87	2	180
పంచ చంద్రకాల	ఆ.వె	54	2	101
పంచవటిని నుఁడెను	క	82	8	76
పంజరంబు చేతఁబట్టి	ఆ.వె	75	3	94
పటు భుజాఁడై వ రావణుని	చ	108	4	25
పటు రోషంబున నిల్చి	మ	118	4	82
పడకీ యాడిన మాట	మ	60	2	140
పతి కౌగిట నొక్కటియై	క	86	3	98
పతి దేవతాగణ్య	సీ	89	8	107
పతి దేవతా శిరోమణి	క	9	1	86
పద సరసిజ ధూళి	మాలివి	68	2	184
పద్మాప్తదామిందు	సీ	4	1	14
పదునాలుగు నేదాదికి	క	24	1	111
పరివడి యీ విధంబున	చ	77	8	47
పయనంబు శకునంబు	సీ	71	8	13
పక్షనారీ సంభోగము	క	47	2	62
పక్షమపాతుఁడవు	తే.గీ	6	1	24

	చంద్రస్సు	పుట	అక్షాంశము	గ.ప.సంఖ్య
పరమ బ్రహ్మమయంతు	మ	21	1	98
పరమర్షి ప్రవరుండు	మ	14	1	62
పరమ సాత్వికు తెల్లను	తే.గీ	44	2	46
పరమ పావన చరితు లగు	వ	77	3	49
పరిపూజల విస్ఫుట	క	122	4	128
పరిహాసరస	తోటకము	84	1	156
పలుతెఱంగుల మాంసంబులు	క	59	2	133
పలుమరు రావణాసురుండు	చ	102	4	24
పల్లెకు నల్లన జని	క	59	2	131
పవదపు మోవి	చ	114	4	86
పవనతనూజుండుం దిరిగి	చ	118	4	95
పసిడి సంపెంగ పూదండ	తే.గీ	85	3	90
పాడియుఁ బంటయున్	ఉ	101	4	13
పాతాళ లోకమున	క	125	5	5
పాతాళము సొచ్చిన	క	63	2	155
పాయక ఓంరామాయ	క	81	3	71
పార్శ్వ దేశంబుల	సీ	87	4	9
పావనదేశమై పరగు	సీ	46	2	55
పుడిసిల్లిఁ బట్టితి నే	క	118	4	105
పురము ప్రవేశించిన	క	124	5	3
పురంక్షి రామధరణి	క	120	4	120
పువ్వుల తీగెలం గెలన	ఉ	77	3	50
పుష్పోపచయకేళి	సీ	73	3	27
పూని దిలీపునకున్	క	13	1	53
పూని బ్రహ్మక్షరంబును	తే.గీ	66	2	169
పూర్ణకృత నాట్యమున	క	37	2	18
పూర్వజన్మంబులను	తే.గీ	41	2	35
పెంపున దళరథ సూనుం	క	110	4	65

	భందస్సు	పుట	ఆశ్వాసము	గ.ప.పఠ్య
పోరిరి రామరావణులు	ఉ	119	4	112
ప్రచ్ఛాయ శీతల	సి	14	1	89
ప్రణవంబు మణిమయ	సి	91	1	140
ప్రాణముగల కాలంబున	క	54	2	100
ప్రాణము ప్రాణంబై	క	52	2	90
ప్రాణము ప్రాణం బగు	క	94	3	124
ప్రాణవిభుని బాని	ఆ.వె	94	3	127
ప్రియత మనోవికాసమన	చ	75	9	38
ప్రేమముతోడ బొమ్మలను	ఉ	72	9	17
ప్రొద్దు గ్రుంకినఁ బల్లెకు	తే.గీ	81	2	144
బకహంస విభేదము	క	3	1	11
బహుతరుమూల కుంజకృత	చ	86	9	95
బహుమతంబు లెఱిగి	ఆ.వె	45	2	47
బాంపు బొక్కిదా	క	71	3	16
బిగియఁగఁ గొఱిలించుకొని	చ	114	4	88
బోయత జేగురు బొట్టు	సి	50	2	79
బోయపగ ప్రాణహానిన్	క	69	2	154
బోయ పూఁబోడి	సి	60	2	136
బ్రహ్మకమండలోద్భవ	సి	16	1	70
బ్రహ్మ యజ్ఞము చేసి	సి	12	1	52
బ్రహ్మ సమానులు	సి	115	4	99
బ్రహ్మాది దేవతల్ ప్రార్థింప	సి	10	1	44
భరతుఁడు రామన్యపాలుని	క	120	4	118
భవదీయాభిమతంబు	మ	78	3	55
భామ పూగుత్తులఁ బట్టి	సి	89	9	84
భారత కావ్యహార మొక	ఉ	3	1	10
భారతియు నజుఁడు	క	75	9	39
భారతీదేవి యిది	తే.గీ	65	2	162

	చందస్సు	పుట	ఆశ్వాసము	గ.వ.సంఖ్య
భీకరధ్వనితోడఁ బృథివిపై	సీ	112	4	79
భీమభవానల శాంతికి	క	81	3	69
భువన భయంకరం బగుచు	చ	22	1	100
భూమితనూజను	క	80	3	67
భృషపు శాపాంశ మొకటి	తే.గీ.	89	2	24
మగఁడు కడుఁపికుండైనన్	క	54	2	97
మగనాల బోయదానన్	క	48	2	69
మణికర్ణిక యపుడు	క	37	2	14
మణిమయోద్రగ హర్యము	సీ	72	3	18
మదనోద్ధీపనమునకున్	క	61	2	142
మదిఁ గప్పిన మోహంబున	క	113	4	83
మధ్య నిద్రలచేత మైమరచి	తే.గీ.	51	2	84
మధుభిన్నాభిస్థలమున	క	18	1	79
మన చేసిన కార్యమునకు	క	95	3	130
మన దేవమాయ పంపున	క	94	3	125
మనముంబోదము	మ	17	1	78
మన మేతైవడి నైన	మ	93	3	123
మనుచక్రవర్తికి నినుఁ దొసంగిన	సీ	126	5	15
మఱికొందఱు	క	30	1	139
మల్లికానవపువ్వు	సీ	88	3	99
మహాత్మా విన నవధరింపుము	ప	19	1	87
మా భాగ్యంబున	ప	21	1	91
మా మారుగాఁగ	క	72	3	20
మాయామానుష వేషవారి	కా	73	3	28
మారుత పారజొల్పుణ	ఉ	68	2	182
మారున కగపడక	క	88	3	105
మును చక్కనివాఁడని	క	110	4	64
యతివరేణ్యులు	తే.గీ.	6	1	20

చందస్సు పుట ఆశ్వాసము గ.ప.సంఖ్య

యామవతి వసుమతి	తే.గీ.	129	5	23
యోగ్య కులంబు నిత్తు	ఉ	101	4	14
రణ విజయాభిరామ	చ	119	4	114
రతి మన్మథులో	క	64	2	161
రతి మదనభ్రాంతి	క	83	3	82
రమణి సునుమోవి	క	85	3	94
రవి మకరస్థంద్రై న తరి	చ	12	1	53
రవి యవ్తపించె నాచే	క	49	2	75
రవి యుదయించిన	క	64	2	158
రసికగుణోత్తర	క	95	3	133
రాత్రి చతేంద్రుతోడ	ఉ	119	4	113
రాధారుణాధరోరు	క	6	1	23
రామనృపాలుడు సీతా	క	121	4	122
రామభద్ర యనుచు	ఆ.వె	65	2	168
రామభద్రుం డెవ్వఁ డంటివేసి	చ	108	4	45
రామా యను నక్షరములు	క	65	2	167
రామా రామవ రామభద్ర	కా	75	3	35
రాముఁడు బ్రహ్మం బనియును	క	76	3	45
రాముఁడు సత్యబ్రహ్మ	క	28	1	129
రాముని బిల్బుచుర జిలక	ఉ	76	3	43
రామునినై న విన్నయిన	ఉ	72	3	21
రాముని ముందట	క	81	3	72
రాముని యురమొలైదు నిడి	క	86	3	96
రామేతి వర్ణయగళం	క	65	2	165
రామేశ్వర లింగము	క	24	1	109
రామోచ్చారణ మున్నను	క	65	2	166
రావణ బాధం బడి	ఉ	102	4	20
రూఢతపోవనాశ్రమ	ఉ	88	3	64

	చందస్సు	పుట	అక్షానము	గ ప.సంఖ్య
రూపముచే మానవులై	క	91	3	112
లక్ష్మణుని జూచి పలికిరి	వ	72	3	19
లక్ష్మ పురాణ దశస్కందముగా	సీ	83	3	83
లీలానిలవళమున	క	117	4	101
లోక సంరక్షణార్థ లీలా	తే గీ	69	3	6
వచ్చియు వేళమ విపుని	క	53	2	128
వచ్చెం బుష్పక మథమార్గమున	కా	122	4	124
వడఁకఁగ నడుగులచే	క	118	4	107
వదలని యా మునీంద్రుని	చ	98	1	149
వనధి ననుగ్రహించి	చ	118	4	106
వనలక్ష్మణులు పుష్పాదులు	క	125	5	8
వాటంబుగాఁగ	క	52	2	86
వానికి నున్నదన మదన	వ	92	3	116
వారలఁ గనుఁగొని	క	18	1	82
వారలఁ గనుఁగొని	క	17	1	74
వారును బూజావిధి	క	40	2	25
వింతలుగాఁగ రామకథ	ఉ	57	2	122
వికచ ముఖారవింద	చ	96	4	6
విద్యుద్ధర్మగలమున్	కా	93	3	122
విద్యాచివేద్య	క	34	1	155
విధుముఖి యొక్క పువ్వుబొద	చ	84	3	86
విన నవధరింపుము	వ	102	4	19
విని రాముని పఠించుచు	క	76	3	44
వినుఁడిఁకఁ దన్ను తోపాసన	క	45	2	53
వినుము త్రిలోకైక	సీ	25	1	113
విశ్వసంరక్షక	సీ	128	5	20
వెండియు నా తపఃప్రభావంబున	వ	81	3	75
వేద పురాణాస్త్రముఖ	ఉ	5	1	18

చందస్సు పుట ఆశ్వాసము గ.ప.సంఖ్య

వ్రత సిరుడెయె కాదు	తే.గీ	109	4	62
శబరకాండ తనకు	ఆ వె	57	2	124
శమముందాంతియు	మ	45	2	52
శృంగార యోని యగు	క	93	8	1:9
శృంగార రసముతో	సీ	1	1	4
శృంగార పతీమణి	క	10	1	40
శైశవ ప్రమోదితాంబ	ఉత్సాహ	95	3	184
శ్రీకర కుభకర	క	124	5	1
శ్రీ కాశీనగరోపకంఠ	శా	15	1	66
శ్రీ కాశీపతి విశ్వనాథు	శా	39	2	23
శ్రీ కాశీ మృచలెల్లెన్	క	41	2	34
శ్రీ త్రిదశద్రుమూంమున	ఉ	1	1	2
శ్రీ నిత్య నత్యసంధ	క	98	4	1
శ్రీ నిధి సంజమంత్రి	ఉ	9	1	38
శ్రీ భూతనయానాయక	క	85	2	1
శ్రీ మత్కల్లాణ గుణ	క	69	3	1
శ్రీ మత్కాశీ పరిసర	క	41	2	31
శ్రీ మమన్మహా మంగళాకార	దండకం	98	4	11
శ్రీయుత మాధవాన్వితము	ఉ	12	1	51
శ్రీ రాజీవధళాక్ష	శా	1	1	1
శ్రీరామ పూర్వకంబుగ	క	57	2	123
శ్రీరామ ప్రభుఁ డేఁగుదెంచె	శా	128	5	14
శ్రీరామ మంత్రరాజము	క	66	2	170
శ్రీరామ రామయను	క	69	3	3
శ్రీరామ రామయని	క	117	4	102
శ్రీరామ విభునకు	సీ	47	2	64
శ్రీరామ స్మరణార్చనా	శా	10	1	39
శ్రీ రామాయణమును	క	2	1	8

ఫందమ్మ పుట అశ్వాసము గ.ప.సంఖ్య

శ్రీరామాయ నమోయని	క	81	3	73
శ్రీ రామేశ్వరుశివు	క	17	1	78
శ్రీ రుచిర బ్రహ్మవిద్యా	క	11	1	45
శ్రీ వహుమణి జనించెను	సి	70	3	7
శ్రీవనిత యనుమతంబున	క	113	4	80
శ్రీ విభు నట్లిన తన్నెన్	క	33	1	148
శ్రీ విశాలాక్షి కెంజేయి	సి	41	2	32
శ్రీ విష్ణుని నిత్యాకృతి	క	28	1	130
సంగడికాడు వసంతుడు	సి	73	3	24
సంతసముతోడ	క	57	2	118
సంతతానంద	తే.గీ.	128	5	19
సకల జీవులకును	సి	91	3	114
సకల దివ్యాంగనా	సి	96	4	7
సకియ భయంబు పుట్టె మది	చ	8	1	29
సత్యంబై విభువై	శా	42	2	40
సత్యపాశబద్ధు	ఆ.వె.	70	3	9
సత్వంబు విమలవిజ్ఞాన	సి	43	2	41
సత్కాంతి వెలుగునది	క	98	2	17
సన్నిధిసీదయుంబలెను	ఉ	90	3	110
సప్తకోటి మహామంత్ర	తే.గీ.	29	1	134
సరస వకుళ ముకుళ	క	84	3	88
సర్వజ్ఞాత్మకుడౌట	శా	2	1	6
సర్వమునకు విష్ణుడే	క	44	2	43
సరి గుఱుంబులుగాక	మ	50	2	78
సహస్ర సంఖ్యా	చ	12	1	50
సాక్షాత్కారస్థిత	క	13	1	56
సాకేతపుర మహా	సి	7	1	28
సానం బట్టిన నాడే	క	50	2	77

	చందస్సు	పుట	ఆశ్వాసము	గ.ప.సంఖ్య
సారసబారు పవనదల	క	68	2	183
సింధూరిత కుంభద్వయ	క	85	3	89
సీత చెప్పినట్లు చిలుకయు	తే.గీ.	75	8	36
సీతను నాదిలక్ష్మి యని	ఉ	77	3	46
సీత లక్ష్మి నీవు	ఆ.వె.	129	5	21
సీతామాతారశ్శము	క	116	4	96
సుందరితో లఘు గురువుల	క	86	3	97
సుదతికి నెదురుమాచుచు	సీ	51	2	82
సుదతి నినబాయ దెన్నడు	క	55	2	107
సురపుష్పవృష్టి గురిసెన్	క	67	2	178
సూక్ష్మావలగ్నవతి	క	82	3	77
సూరులు కొందఱు	క	30	1	137
సేతువుజూచిన యపుడే	క	23	1	106
సౌందర్యాంధంబావుక	క	85	3	92
స్తంభావిష్కృతి కహ కహ	క	11	1	48
స్త్రీలీలా విగ్రహ	క	94	3	126
స్ఫుటరూచి పద్మరాగమణి	చ	7	1	27
స్వామీ! భవన్నిర్మితంబు	వ	27	1	122
హనుమంతుడు మణికాద్యయ	క	25	1	114
హనుమంతుడు విమేషమాత్రము	మ	120	4	119
హనుమంతుని తేజంబును	క	116	4	94
హరిమూర్తి భేద మగుటన్	క	92	3	118
హరిహరు లిరువురు	క	42	2	38
హరు దివ్యశక్తి	క	23	1	129
హటక పీఠాంబర	క	96	4	4